

Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018

STUDIEKEUZE, STUDIEGEDRAG & LEENGEDRAG IN RELATIE TOT BELEIDSMATREGELEN IN HET HOGER ONDERWIJS, 2006-2017

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Anja van den Broek | Kyra de Korte | Joris Cuppen | Froukje Wartenbergh

Joyce Bendig-Jacobs | José Mulder | Anouk Hellegers

© 2018 ResearchNed Nijmegen in opdracht van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding en vraagstelling	15
1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs	15
1.2 Strategische Agenda Hoger Onderwijs	16
1.3 Collegegeldsystematiek tweede studies	16
1.4 Wet studievoorschot hoger onderwijs	17
1.5 Wet Kwaliteit in verscheidenheid	18
1.6 Bindend studieadvies	21
1.7 Prestatieafspraken	21
1.8 Vraagstelling	22
1.9 Bronnen en doelgroepen	23
1.10 Leeswijzer	25
2 Doorstroom en onderwijsdeelname	27
2.1 Inleiding en vraagstelling	27
2.2 Data en definities	27
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs	30
2.4 Doorstroom naar sociaaleconomische kenmerken	35
2.5 De kans en motieven om door te stromen van mbo naar hbo	49
2.6 Samenvatting	55
3 Typering van de nieuwe bachelorinstroom	59
3.1 Inleiding en vraagstelling	59
3.2 Data en definities	59
3.3 Instroom in de bachelor	61
3.4 Samenstelling van de nieuwe instroom in de bachelor	62
3.5 Woon situatie, sociale achtergrond en functiebeperking	71
3.6 Functiebeperking: kennis en informatie over voorzieningen bij mbo-studenten	75
3.7 Samenvatting	81
4 Studiekeuze	85
4.1 Inleiding en vraagstelling	85
4.2 Data en definities	85
4.3 Keuze en binding	87
4.4 Studiekeuzebronnen	89
4.5 Studiekeuzemotieven	92
4.6 Studiekeuzecheck	95
4.7 Aansluiting met de vooropleiding	97
4.8 Samenvatting	98
5 Van bachelor naar master	101
5.1 Inleiding en vraagstelling	101
5.2 Data en definities	101
5.3 Instroom in de master	102
5.4 Doorstroom van bachelor naar master	104
5.5 Motieven voor (directe en indirecte) doorstroom naar de master	108
5.6 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters en educatieve masters	115
5.7 Samenvatting	118

6	Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie	121
6.1	Inleiding en vraagstelling	121
6.2	Data en definities	121
6.3	Studieachterstand	123
6.4	Rendementen	124
6.5	Studievoortgang	126
6.6	Inzet en motivatie	129
6.7	Tijdbesteding	130
6.8	Betaald werk	133
6.9	Kwaliteit van de opleiding	137
6.10	Nevenactiviteiten	139
6.11	Ambitieuze studenten	141
6.12	Profileringsfonds	143
6.13	Samenvatting	144
7	Studieuitval	149
7.1	Inleiding en vraagstelling	149
7.2	Data en definities	149
7.3	Omvang van uitval en switch	151
7.4	Uitval/switch naar vooropleiding	153
7.5	Uitval/switch naar achtergrondkenmerken	156
7.6	Redenen van studieuitval	162
7.7	Studiekeuzeprocessen en -uitval	164
7.8	Relatie tussen studiekeuze en uitval	166
7.9	De relatie tussen uitval/switch en sociaaleconomische kenmerken	167
7.10	Samenvatting	172
8	Studiefinanciering en leengedrag	175
8.1	Inleiding en vraagstelling	175
8.2	Data en definities	175
8.3	Gebruik studiefinanciering	179
8.4	Studievoorschot	180
8.5	Aanvullende beurs	181
8.6	Leengedrag	182
8.7	Leenbedragen per maand	190
8.8	Collegegeldkrediet	195
8.9	Lenen en werken	196
8.10	Motieven om wel of niet te lenen	198
8.11	De financiële situatie van studenten	204
8.12	Leenaversie van mbo-studenten naar achtergrondkenmerken	206
8.13	Samenvatting	211
	Bijlage 1: Factoranalyses	215
	Bijlage 2: Tabellen logistische regressie mbo-hbo doorstroom	219
	Bijlage 3: Overzicht van tabellen en figuren	223

Managementsamenvatting

Opzet en uitvoering van de monitor

Voor u ligt de zesde editie¹ van de Monitor Beleidsmaatregelen. Deze monitor volgt de ontwikkelingen in het hoger onderwijs aan de hand van een groot aantal indicatoren uit verschillende databases. Het gaat daarbij om de volgende onderwerpen:

- (1) onderwijsdeelname en toegankelijkheid van het hoger onderwijs en barrières in de doorstroom naar het hoger onderwijs met bijzondere aandacht voor doorstroommotieven van mbo-studenten;
- (2) nieuwe instroom in het hoger onderwijs;
- (3) studiekeuzeoriëntatie en keuzegedrag van nieuwe studenten;
- (4) van bachelor naar master;
- (5) studievoortgang en studiegedrag;
- (6) omvang en oorzaken van studieuitval;
- (7) gebruik van studiefinanciering, leengedrag, leenaversie en de financiële situatie van studenten.

De resultaten zijn gebaseerd op registers (DUO, CBS), secundaire analyses van bestaande surveys (Studentenmonitor, Nationale Studentenenquête, Startmonitor) en verdiepende surveys die speciaal voor deze monitor zijn uitgevoerd (motieven voor doorstroom van mbo naar hbo, bekendheid met voorzieningen over studeren met een functiebeperking en motieven voor het nemen van een tussenperiode tussen de bachelor en de master).

De algemene doelstelling van de Monitor Beleidsmaatregelen is de mogelijke gevolgen van beleidsmaatregelen die van kracht zijn sinds 2010 of nog worden ingevoerd inzichtelijk maken. Deze publicatie kan dan ook beschouwd worden als een diagnostisch instrument dat langjarige ontwikkelingen in kaart brengt en de lezer inzicht geeft in de dynamiek van het hoger onderwijs. Er worden echter geen uitsluitende verklaringen gegeven voor zichtbare veranderingen, noch wordt gepretendeerd causale relaties bloot te leggen. Veranderingen in keuzepatronen hebben bijvoorbeeld niet alleen te maken met veranderingen in het onderwijsbeleid, ook maatschappelijke en economische ontwikkelingen spelen een (belangrijke) rol. Het feit dat er momenteel sprake is van een gunstig economisch klimaat en een aantrekkelijke arbeidsmarkt zal, met name voor studenten die een beroepsopleiding hebben afgerond, een rol spelen bij keuzes die zij maken en de wijze waarop zij hun toekomst inrichten. Daarbij geldt voor de beleidsmaatregelen die recent zijn ingevoerd of zich nog in een experimenteel stadium bevinden dat het niet reëel is al gevolgen te verwachten. Er kan ook sprake zijn van anticiperend gedrag; we zagen dit in de aanloop naar de invoering van het studievoorschot aan het destijds waargenomen 'boeggolfeffect'.

1 Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Braam, C., Brink, M. & Poels, H. (2013a). Monitor beleidsmaatregelen. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Beleidsgerichte studies hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek 142. Den Haag: SDU.

Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Brink, M., Kurver, B., Hampsink, S. & Braam, C. (2013b). Monitor beleidsmaatregelen 2013. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Broek, A. van den, Tholen, R., Wartenbergh-Cras, F., Bendig-Jacobs, J., Brink, M. & Braam, C. (2014). Monitor Beleidsmaatregelen 2014. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs. Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed.

Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Braam, C. & Nooij, J. (2016). Monitor Beleidsmaatregelen 2015. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2015. In opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S. & Nooij, J. (2017). Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2016. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

De beleidsontwikkelingen die zich sinds 2010 hebben voorgedaan, hebben onder andere betrekking op de invoering van de Wet studievoorschot, de Wet versterking besturing, de Wet kwaliteit in verscheidenheid en de toegenomen aandacht voor kwaliteit. De vorige editie van de monitor maakte de eerste ontwikkelingen na de invoering van het studievoorschot zichtbaar; deze editie geeft verder inzicht in de situatie in het derde jaar na de invoering van het leenstelsel. Van studenten wordt een grotere verantwoordelijkheid verwacht voor hun eigen studiesucces. Een adequate studiekeuzeoriëntatie en een goede en weloverwogen studiekeuze worden gezien als een eerste garantie voor studiesucces. De oriëntatie op de toekomstige studie vangt reeds aan in het toeleverend onderwijs: middelbaar beroepsonderwijs, havo of vwo. In de monitor wordt uitgebreid aandacht besteed aan de resultaten voor verschillende beleidsdoelgroepen: studenten met een mbo-achtergrond, eerstegeneratiestudenten (studenten waarvan beide ouders geen opleiding op ho-niveau hebben afgerond), studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond en studenten met een functiebeperking. Aan het eind van deze samenvatting zijn de belangrijkste conclusies voor deze doelgroepen op een rij gezet. Ook komen daar de meest in het oog springende verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten aan de orde. Deze samenvatting beschrijft de belangrijkste conclusies op hoofdlijnen. Voor meer specifieke informatie verwijzen we naar de samenvattingen bij desbetreffende hoofdstukken of de gedetailleerde beschrijvingen van de resultaten in de hoofdstukken. Deze zesde Monitor Beleidsmaatregelen is uitgevoerd in het voorjaar van 2018 in opdracht van het ministerie van OCW door onderzoekers van ResearchNed uit Nijmegen.

Onderwijsdeelname, toegankelijkheid en studiekeuze

De directe doorstroom lijkt zich te normaliseren voor havisten en vwo-ers na het 'boeggolfeffect', mbo-studenten stromen nog minder vaak door. Van de gediplomeerden uit het vwo, havo en mbo gaat gemiddeld 63 procent direct aansluitend studeren in het hoger onderwijs. Het jaar voor de invoering van het studievoorschot nam de directe doorstroom zichtbaar toe door studenten die wilden starten onder de regels van het oude studiefinancieringsstelsel; het 'boeggolfeffect'. Momenteel zien we de directe doorstroom onder vwo-ers en havisten normaliseren. Zo is de doorstroom vanuit het vwo inmiddels hoger dan in het jaar vóór de boeggolf, de doorstroom van vwo naar hbo blijft stabiel op negen procent. Het deel van de gediplomeerden dat een tussenjaar neemt, is bijna op het oude niveau en voor vwo-gediplomeerden iets lager dan voorheen. Vanuit het havo gaan nog iets minder personen direct doorstuderen dan in de periode direct vóór de boeggolf (de directe doorstroom van havo was in 2012 77% en is in het laatste jaar 75%). De doorstroom vanuit het mbo lijkt echter te stagneren. De directe doorstroom was 46% in 2012; het laatste jaar is dit 41%. Deze achterstand is er nog steeds als de directe en indirecte doorstroom worden opgeteld. Overigens is absoluut gezien het aantal nieuwe studenten vanuit het mbo wel toegenomen vanwege een stijging van het aantal mbo-gediplomeerden in het studiejaar 2016-2017, relatief stromen echter minder mbo-studenten door. Uit een verdiepende survey komt naar voren dat er onder de mbo-studenten een relatief stabiele groep is die wil gaan werken in plaats van studeren. Deze groep beschouwt het mbo-diploma als afsluiting van de schoolcarrière en als start van de arbeidsloopbaan. Zij verschillen zichtbaar van de groep mbo-studenten die zeker wel gaat studeren. Mbo-studenten die zeker gaan studeren worden aangetrokken door de status die zij met een studie in het hbo denken te verwerven en door goede carrièreperspectieven. Leenaversie speelt bij beide groepen geen factor van betekenis als het gaat om de vraag of ze doorstuderen of niet. De derde groep mbo-studenten die geïdentificeerd kan worden, is de groep die twijfelt. Twijfelaars laten zich, in vergelijking met degenen die niet willen doorstuderen, veel minder door de arbeidsmarkt aantrekken.

CBS-cijfers laten zien dat doorstroompatronen vanuit havo, vwo en mbo gerelateerd zijn aan de sociaaleconomische positie van de ouders. Deze patronen zijn het duidelijkst voor de mbo-studenten: gediplomeerden met hoger opgeleide ouders studeren vaker door in het hoger onderwijs. Mbo'ers uit gezinnen met het hoogste inkomen, stromen ook vaker door naar het hbo. Hoewel de verschillen klein zijn, gaan ook havo- en vwo-gediplomeerden uit gezinnen met een hoger huishoudensinkomen vaker naar het hoger onderwijs. Is er sprake van alternatieve routes dan zien we een opwaartse beweging richting het wetenschappelijk onderwijs: havisten van hoger opgeleide ouders kiezen vaker voor het wo via de route van het vwo, ook als gecorrigeerd wordt voor de eindexamencijfers. Zowel vwo'ers met minder verdienende ouders als vwo'ers met lager opgeleide ouders zijn meer geneigd te kiezen voor het hbo dan voor het wo.

[Steeds meer studenten vinden hun weg naar het Nederlandse hoger onderwijs; het aantal nieuwe studenten neemt toe met zeven procent.](#) In het hbo stijgt het aantal nieuwe studenten met ruim vijf procent; in het wo met bijna tien procent. De instroom in associate degrees (sinds 1 januari 2018 met de Wet invoering associate degree-opleiding een zelfstandige opleiding) stijgt fors en trekt vooral mbo-gediplomeerden. Ook oudere studenten vinden steeds vaker hun weg naar het hoger onderwijs. De man-vrouwverhouding blijft redelijk constant op zo'n 48/52. Sinds het jaar 2014-2015 is het aantal buitenlandse studenten dat in Nederland studeert sterk toegenomen van ruim 11.000 naar ruim 17.000. Deze toename zien we met name in het wo, waar in 2017-2018 ruim 10.000 nieuwe buitenlandse studenten zijn begonnen met hun bachelor. Geneeskundestudies kennen een grote oververtegenwoordiging van vrouwen (70%). Vanuit het ministerie van OCW kwam de vraag of geneeskundestudies meer dan gemiddeld studenten aantrekken van lager opgeleide of minder verdienende ouders. Uit de CBS-cijfers is geen evidentie gevonden dat dit het geval is. In 2016-2017 trokken geneeskundestudies juist iets vaker studenten aan uit de hogere inkomensgroepen en de sociale achtergrond van geneeskundestudenten (op basis van het opleidingsniveau van de ouders) verschilt niet van die van andere universitaire studenten.

[Het percentage eerstegeneratiestudenten neemt door de jaren heen geleidelijk af.](#) Deze afname wordt deels verklaard doordat het aandeel lager opgeleide ouders in de bevolking afneemt en deels vanwege een beperktere doorstroom van mbo-studenten uit eerstegeneratiegezinnen. De meeste studenten met lager opgeleide ouders die naar het hoger onderwijs gaan, starten in het hbo. Dit zijn veelal studenten met een mbo-achtergrond. Onder vwo-studenten die naar het hbo gaan ligt het percentage eerstegeneratiestudenten hoger dan bij de vwo-studenten die naar het wo stromen. Het deel van de eerstejaars dat een beroep doet op een aanvullende beurs blijft redelijk stabiel. Dit is een indicatie dat de financiële achtergrond van de ouders constant blijft aangezien de normen voor een aanvullende beurs niet zijn veranderd.

[De instroom in de pabo trekt weer iets aan;](#) niettemin is het aandeel studenten dat een lerarenopleiding volgt de laatste tien jaar sterk gedaald: studeerde in 2006 nog tien procent van alle hbo-studenten aan een lerarenopleiding (incl. pabo); in 2017-2018 is dit nog vier procent. In de zorg blijft de instroom stabiel. Alle inspanningen die zijn verricht om studenten te motiveren voor een bètastudie blijken succesvol geweest. De belangrijkste bètareserve zat bij de vrouwen. Er is geen indicatie dat studenten 'moeilijke' (bèta)studies vermijden. Er lijkt wel nog onderbenut bètapotentieel bij vrouwen: in het wo kiest 32 procent van de vrouwen een bètastudie; in het hbo is dit dertien procent.

[Bijna driekwart van de studenten geeft aan dat zij hun studie weloverwogen hebben gekozen.](#) Dat beeld is ten opzichte van vorig jaar voor het hbo iets verbeterd, voor het wo is het onveranderd. De binding met de studie wordt dit studiejaar door het merendeel van de studenten als goed benoemd. Studenten die het hbo instromen met een mbo- of vwo-diploma geven het vaakst aan een goede binding te ervaren. Studenten die bewuster voor een studie hebben gekozen, ervaren ook een betere match met de opleiding dan studenten die de studiekeuze minder bewust maken.

[De meerderheid van de studenten kiest nog steeds uit inhoudelijke interesse.](#) Voor mannen spelen baankansen veel meer een rol bij de opleidingskeuze. Bij de oriëntatie op een studie maken studenten met name gebruik van (het bezoeken van) algemene introductiedagen. Websites van instellingen, schriftelijke informatie en intensieve voorlichtingsdagen zijn eveneens bij een meerderheid van de studenten populair om zich voor een studie te oriënteren. De overheidswebsite Studiekeuze123.nl wordt steeds vaker geraadpleegd. Vooral meeloopdagen, open dagen en proefstuderen worden door het merendeel van de studenten positief beoordeeld.

[Bij de studiekeuzecheck wordt vooral gebruik gemaakt van vragenlijsten en persoonlijke gesprekken.](#) Op het hbo wordt het invullen van een vragenlijst even vaak ingezet als een persoonlijk gesprek. In het wo wordt er veel minder vaak een persoonlijk gesprek gevoerd. Opvallend is dat een vragenlijst als studiekeuzeactiviteit door zowel hbo- als wo-studenten het minst goed beoordeeld wordt. Proefstuderen, levert volgens studenten de meest positieve bijdrage aan het maken van een studiekeuze, maar wordt minder vaak aangeboden als studiekeuzeactiviteit. Er wordt het laatste jaar iets vaker een advies gegeven.

Eén op de vijf studenten kan zich geen expliciet studiekeuzeadvies herinneren. Studenten die een positief advies krijgen, ervaren daadwerkelijk ook vaker een betere match met de studie dan studenten die geen advies of een negatief advies kregen. Studenten met een havo-achtergrond zijn, na drie maanden in het hbo, iets minder tevreden over de aansluiting tussen vooropleiding en hoger onderwijs dan vorig jaar. Het meest positief over de aansluiting met de vooropleiding zijn wo-studenten met een vwo-diploma, op de voet gevolgd door vwo'ers in het hbo. Het minst positief over de aansluiting van de vooropleiding zijn hbo-studenten met een mbo-achtergrond.

Een goede studiekeuzeoriëntatie verkleint de kans op uitval of switch. Kiest een student weloverwogen voor de studie, dan is de kans dat hij of zij de opleiding in het tweede jaar staakt, kleiner. Dit geldt ook voor degenen die een goede match of binding ervaren met de opleiding. Ook kunnen we concluderen dat studenten die gebruikmaken van matchingsactiviteiten iets minder vaak uitvallen of switchen. In het wo zien we minder switch of uitval bij studenten die een groot aantal bronnen hebben geraadpleegd, intensieve voorlichtingsdagen hebben bezocht of vergelijkingsproducten raadpleegden. De kans op uitval of switch wordt ook kleiner als men kiest vanuit de overtuiging dat de opleiding goed past bij de eigen capaciteiten en vaardigheden. In het hbo geeft een sterke interesse voor de praktijkgerichtheid van de opleiding en in het wo de interesse voor de inhoud een lagere kans op uitval.

Van bachelor naar master

De instroom in de wo-master is toegenomen. Dit wordt mede veroorzaakt door de instroom vanuit het buitenland: een kwart van de masterinstroom in het hbo en ongeveer dertig procent van de masterinstroom in het wo is afkomstig uit het buitenland. Meerjarige masters hebben flink aan populariteit gewonnen: in totaal studeert 44 procent aan een meerjarige master; de rest kiest voor een eenjarige master. De belangrijkste redenen om af te zien van een meerjarige master zijn nog steeds een gebrek aan interesse en het feit dat de gewenste master niet als meerjarige master wordt aangeboden. De instroom in educatieve masters daalt verder. Studenten kiezen veelal een master in dezelfde of aanpalende sector.

Van de hbo-bachelors gaat negen procent (in)direct door naar een master; van de wo-bachelors is dat 85 procent. Vierdejaars hbo-bachelors geven als voornaamste redenen om af te zien van een master dat hun bachelordiploma hen voldoende kwalificeert voor de arbeidsmarkt. Wo-bachelorstudenten nemen steeds vaker een tussenperiode voordat zij doorstromen naar de master: één op de drie stroomt niet rechtstreeks door. Uit een verdiepend survey onder universitaire studenten komt naar voren dat zeventig procent van de wo-bachelors met een tussenperiode hier bewust voor kiest en deze periode als positief ervaart. De tussenperiode wordt meestal ingevuld met werken of reizen en duurt tussen de tien en twaalf maanden.

Drie van de tien studenten die niet rechtstreeks doorstromen naar de master doen dit tegen hun zin. Voor hen speelt het nog niet voldoen aan instroomeisen (43%) of het ontbreken van tussentijdse instroommomenten (25%). Dit laatste aspect is aldus voor acht procent van alle wo-studenten die niet direct doorstromen de oorzaak om na het behalen van de wo-bachelor de instroom in de master uit te stellen. Geneeskundestudenten ervaren veel vaker een noodgedwongen wachttijd. Zeven van de tien geneeskundestudenten moet na het behalen van de bachelor gemiddeld een half jaar wachten voor ze met de coschappen kunnen beginnen. Geneeskundestudenten staan minder positief tegenover hun wachttijd dan studenten aan andere opleidingen die een tussenperiode nemen. Eerder is geconstateerd dat er geen indicatie is dat geneeskundestudenten vaker afkomstig zijn uit eerstegeneratiegezinnen of uit gezinnen met lagere inkomens. Er is dan ook geen reden om te veronderstellen dat geneeskundestudenten meer dan andere wo-studenten vanwege een ongunstiger financiële thuissituatie nadelen ondervinden.

Ongeveer één op de drie bachelorstudenten heeft, naar eigen zeggen, studievertraging, vergelijkbaar met eerdere jaren. Studenten met een functiebeperking en studenten met een migratieachtergrond kampen vaker met studievertraging. Ongeveer één op de drie studenten met studievertraging wordt hier door de opleiding op aangesproken. Gemiddeld behaalt de helft van de hbo-studenten binnen vijf jaar een bachelordiploma, bij het wo is dit bijna 80 procent na vier jaar. Dit is nagenoeg stabiel gebleven. De studievoortgang blijft nog steeds iets achter bij nominaal studeren. Zo zegt bijvoorbeeld een kwart van de eerstejaars en 36 procent van de ouderejaars achter te liggen op schema. Het percentage gemotiveerde studenten en het percentage dat zich intensief inzet voor de studie is het laatste jaar gestegen. De tijd die studenten aan hun studie besteden is met gemiddeld 35 uur per week in het hbo en 33 uur per week in het wo stabiel gebleven. In het hbo wordt meer tijd besteed aan contactonderwijs; in het wo meer aan zelfstudie. Het aantal contacturen voor eerstejaars is overigens iets gestegen naar 21 uur in het hbo en zestien uur in het wo en is daarmee ruim boven de norm van twaalf uur. Geplaatst in een Europees perspectief zijn er in het Nederlandse hoger onderwijs veel minder contacturen dan in andere landen. Nederland scoort ten opzichte van andere Europese landen het laagste na Zweden, Noorwegen en Oostenrijk.

Het percentage studenten dat naast hun studie betaald werk verricht, is in vergelijking met andere Europese landen in Nederland het hoogst. In het hbo neemt het percentage werkende studenten dit jaar opnieuw toe naar 77 procent, in het wo blijft het stabiel op 68 procent. Nederland behoort wat betreft de tijdbesteding aan betaald werk tot de Europese middenmoot. Het aantal gewerkte uren is ten opzichte van voorgaande jaren onveranderd. Bachelorstudenten werken naast hun studie gemiddeld twaalf uur per week. Hbo-studenten werken iets meer uren dan wo-studenten. Van de studenten met een baan van meer dan zestien uur, geeft bijna één op de drie aan hierdoor minder tijd aan de studie te besteden en ook lagere studieresultaten te behalen. Bij de meerderheid van de studenten met een kleine baan is naar eigen zeggen het aantal uren dat zij werken niet van invloed op de studie. Steeds meer eerstejaars geven aan te werken om de studie te bekostigen (25%). Het opdoen van werkervaring, het zich met het geld iets extra's kunnen veroorloven en het bekostigen van het levensonderhoud zijn echter de drie belangrijkste redenen de studie te combineren met een betaalde baan.

Over de gehele linie zien we in 2017-2018 de tevredenheid van studenten licht afnemen. In het hbo is het percentage tevreden studenten lager dan in het wo. Ook het oordeel over de inhoud van de opleiding is iets minder goed dan vorig jaar. Ruim zestig procent van de studenten waardeert de docenten positief; ook dit percentage daalt licht. Ruim de helft van de studenten is tevreden over de studiebegeleiding. Dit blijft stabiel. Ook het percentage studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie hen uitdaagt blijft stabiel en is lager in het hbo (55%) dan in het wo (66%).

Internationaal gezien behoort Nederland tot de hoogst scorende landen binnen Europa als het aankomt op het percentage studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring. Dit blijft redelijk stabiel. In 2016-2017 is het percentage studenten dat bestuurswerk verricht iets afgenomen naar respectievelijk twaalf procent (hbo) en 23 procent (wo). Het percentage zeer ambitieuze studenten lag jarenlang op 21 procent. Dit jaar daalt het in zowel hbo als wo naar respectievelijk negentien en achttien procent. Een stabiel percentage van vier (hbo) en elf procent (wo) volgt een excellentietraject of honoursprogramma. In hbo en wo stijgt het aandeel studenten dat een studie volgt in een andere taal. In het wo geldt dat inmiddels voor één op de drie studenten (32%). In het hbo stijgt het percentage dit jaar naar twaalf procent. In het wo kennen meer studenten het profileringsfonds (8%) dan in het hbo (3%). Dit is vergelijkbaar met eerdere jaren. Het vaakst wordt een beroep gedaan op dit fonds voor de vergoeding van bestuurswerk of overmachtssituaties.

Uitval en switch in het eerste jaar

Het aantal studenten dat uitvalt of switcht ligt met 31,2 procent op het laagste niveau van de afgelopen tien jaar. Als het gaat om uitval/switch dan betreft het alle studenten die zich in het tweede jaar niet opnieuw inschrijven voor dezelfde opleiding aan dezelfde instelling en dus switchen binnen het hoger onderwijs dan wel het hoger onderwijs verlaten. In het hbo ligt de uitval/switch met 35 procent wel nog steeds aanzienlijk hoger dan in het wo waar de uitval/switch 23 procent is. In het hbo is het deel dat het hoger onderwijs verlaat vijftien procent. In het wo is dit zes procent. De uitval/switch van mbo-studenten op het hbo is het laatste jaar gelijk aan dat van havisten. Dit wordt veroorzaakt doordat uitval/switch van mbo-gediplomeerden geleidelijk afneemt (in 2013-2014 was deze uitval/switch nog 43%, in 2016-2017 is deze gedaald naar 36%). Voor de mbo-sector economie is de uitval/switch met 44 procent nog steeds het hoogst. Het grootste eerstegeneratie-effect met uitval/switch zien we bij hbo-studenten met een mbo-achtergrond: voor studenten uit hogere huishoudensinkomens en hoger opgeleide ouders is de kans op uitval of switch aanzienlijk kleiner. Van alle switch in het hoger onderwijs is het bètaverlies gering. Bijna een kwart van de studenten in het wo en achttien procent in het hbo stopte met/switchte van studie vanwege een bindend studieadvies. Ruim de helft van de studenten die achteraf gevraagd is waarom ze zijn uitgevallen, geeft aan een verkeerde keuze gemaakt te hebben.

Studiefinanciering, leengedrag en de financiële situatie van studenten

In het studiejaar 2016-2017 vallen in het hbo en het wo respectievelijk 136.909 studenten (30%) en 109.642 studenten (41%) onder het stelsel van het studievoorschot. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs daalt sinds 2006 jaarlijks licht. In 2016-2017 had 32 procent van de studenten een aanvullende beurs. Het aantal studenten met een lening is sinds de invoering van het studievoorschot fors toegenomen. In 2016-2017 leende 46 procent van de hbo-studenten en 56 procent van de wo-studenten. In totaal leent 72 procent structureel (meer dan 9 maanden per jaar) en dit aandeel neemt toe. Ongeveer één op de drie studenten leent maximaal: ook dit aandeel stijgt. Er is geen indicatie dat studenten onder het stelsel van het studievoorschot vaker het maximale bedrag lenen. Wel lenen ze iets vaker structureel; al zijn verschillen tussen het oude en het nieuwe stelsel minimaal. Na de invoering van het studievoorschot zijn de gemiddelde leenbedragen gestegen van 394 euro naar 492 euro per maand. In 2016-2017 steeg het bedrag met 53 euro. In het wo werd een gemiddeld bedrag van 540 euro geleend, in het hbo was dit 456 euro. De stijging in het maandelijkse bedrag dat wordt geleend wordt overigens niet alleen veroorzaakt door studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Studenten in de leenfase (€579) en studenten in de nominale fase (€405) lenen in 2016 respectievelijk 49 euro en 62 euro meer dan in 2014.

De belangrijkste redenen om af te zien van een lening zijn het ontvangen van voldoende ouderlijke bijdrage, het feit dat ouders lenen ontraden of dat er principiële bezwaren zijn tegen lenen. Ook het hebben van een bijbaan zorgt ervoor dat men niet leent. Het ontbreken van voldoende kennis over de leenvoorwaarden wordt steeds minder vaak als reden genoemd om niet te lenen. Ook principiële bezwaren tegen lenen zijn minder belangrijk geworden. Het afraden van lenen door de ouders komt met name voor bij hbo-studenten. Principiële bezwaren tegen lenen zien we minder vaak bij studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot.

Zekerheid over het toekomstige inkomen is voor veel studenten een reden om te gaan lenen; voor studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot is dit het meest genoemde motief. Gunstige leenvoorwaarden zijn als motief belangrijker geworden. Voor studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot geldt dan hun ouders hen vaker adviseren om te lenen. Overigens krijgen eerstegeneratie-studenten minder vaak een dergelijk advies. Wo-studenten zijn meer bereid om te lenen. Zij zijn er vaker dan hbo-studenten van overtuigd dat lenen een goed middel is om de studie te financieren, dat de leenvoorwaarden gunstig zijn en ze later voldoende zullen verdienen. Deze argumenten spelen ook meer een rol bij studenten met hoger opgeleide ouders. Ongeveer een op de drie studenten verwacht een uiteindelijke studieschuld van meer dan 20.000 euro. Net als vorig jaar ervaren studenten naarmate zij meer werken minder financiële problemen; naarmate ze meer lenen verwachten ze meer financiële problemen. Eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten ervaren meer geldproblemen dan wo-studenten en studenten met hoger opgeleide ouders.

Goede voorlichting en communicatie over (verantwoord) lenen is essentieel. Uit een survey onder mbo-studenten in het laatste jaar van hun (mbo)opleiding komt naar voren dat 56 procent veel weerstand heeft tegen het afsluiten van een studielening, dertien procent heeft nauwelijks leenaversie, bij 36 procent is er sprake van enige mate van leenaversie. Eerder is aangegeven dat leenaversie als zodanig geen doorslaggevende reden is om niet te gaan studeren. Leenaversie blijkt samen te hangen met het inkomensniveau van de ouders en niet zo zeer met hun opleidingsniveau: hoe hoger het inkomen, des te lager de leenaversie. Weerstanden tegen lenen zien we vooral bij mbo-studenten met een migratieachtergrond. Verder constateren we bij mbo-studenten dat vrouwen en studenten met een functiebeperking meer leenaversie hebben dan mannen en studenten zonder functiebeperking. Leenaversie komt minder voor bij mbo-studenten die risicobereid zijn en bij studenten waarvan de ouders en de omgeving positief staan tegenover het afsluiten van een studielening. Heeft men hoge verwachtingen over kansen op de arbeidsmarkt en het toekomstige salaris, dan neemt de leenaversie af. Ook de kennis over studiefinanciering doet ertoe. We concludeerden dat 56 procent van de mbo-studenten in het laatste jaar van de mbo-opleiding nauwelijks tot geen kennis heeft over *studieleningen*; 62 procent weet nauwelijks iets van *aflossingsmogelijkheden*; 29 procent is niet tot nauwelijks op de hoogte van het *recht op studiefinanciering*. Hiermee is de kennis van mbo-studenten over het studievoorschot zeer beperkt. Het kennisniveau van lenen hangt niet samen met leenaversie; de kennis over het *recht op studiefinanciering* en de kennis over *aflossingsmogelijkheden* wél. Mbo-studenten met veel kennis over het recht op studiefinanciering en de aflossingsmogelijkheden laten minder weerstanden zien tegen lenen.

Doelgroepen van beleid

Tussen mannelijke en vrouwelijke studenten zijn er een aantal duidelijke verschillen waarneembaar. Over de gehele linie stromen mannen vaker rechtstreeks door naar het hoger onderwijs dan vrouwen. Dat verschil neemt toe. Mannen kiezen vaker een studie met goede baankansen. Eenmaal doorgestroomd is de inzet en motivatie van mannelijke studenten lager dan die van vrouwen. Er zijn dan ook meer vrouwelijke dan mannelijke studenten te typeren als (zeer) ambitieus. Bij mannen is de uitval/switch hoger dan bij vrouwen; hun studievoortgang en rendementen zijn lager. Vrouwelijke studenten hebben vaker dan mannen een betaalde baan naast hun studie.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond verschillen van studenten met een Nederlandse achtergrond op meerdere onderdelen van de studieloopbaan, zoals de studiekeuze, de instroom in het ho en de studievoortgang. Studenten met een niet-westerse achtergrond stromen vaker door naar het ho, vooral via de mbo-hbo-route. Kijkend naar de totale groep mbo-studenten is de kans op doorstroom naar het hbo het hoogst bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. De manier waarop studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zich oriënteren op een studie in het hoger onderwijs behoeft echter over de gehele linie aandacht. Zo blijkt dat zij minder bewust nadenken over hun studiekeuze dan studenten met een Nederlandse achtergrond, raadplegen ze minder informatiebronnen, kiezen minder vaak voor actieve informatiebronnen en kiezen vaker op basis van extrinsieke motieven. Het minder bewust maken van een studiekeuze blijft niet zonder gevolgen. Het aantal switchers/uitvallers is substantieel hoger bij de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (en het hoogst bij de studenten die vanuit het mbo instromen). Eenmaal gestart met de studieloopbaan blijken studenten met een niet-westerse migratieachtergrond het dan ook zwaarder te hebben: zo geven ze vaker aan studieachterstand te hebben en ook de studievoortgang ligt iets lager. En alhoewel ze ook zelf minder vaak aangeven sterk gemotiveerd te zijn of een bovengemiddelde inzet te hebben, besteden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond meer tijd aan zelfstudie dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben minder vaak betaald werk naast hun studie. Wellicht is het ook daarom dat deze studenten (in het hbo) vaker een lening hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond. In het wo is dat precies omgekeerd: hier hebben studenten met een Nederlandse achtergrond vaker een studielening. Een belangrijk aandachtspunt is het rendement van studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond die een hbo-bachelor volgen: dat is in deze groep veel lager dan bij hbo-studenten met een Nederlandse achtergrond. In het wo is het verschil in bachelorrendementen beduidend kleiner.

[Eerstegeneratiestudenten maken andere keuzes in het hoger onderwijs dan studenten met hoger opgeleide ouders.](#) Onder vwo-scholieren kiezen eerstegeneratiestudenten beduidend vaker voor een hbo-studie, terwijl vwo-scholieren met hoogopgeleide ouders vaker voor een universitaire studie kiezen. Ook in de oriëntatie op de studie zijn er verschillen: eerstegeneratiestudenten gebruiken minder informatiebronnen en geven vaker hun keuze te baseren op extrinsieke motieven als een goede baankans of hoog salaris. Eerstegeneratiestudenten kiezen ook minder voor het vervullen van een bestuursfunctie, voor het volgen van een deel van de studie in het buitenland en kiezen eveneens minder vaak voor een excellent traject zoals een honoursprogramma. In het bekostigen van de studie verschillen eerstegeneratie-studenten eveneens van studenten met hoogopgeleide ouders. Zij hebben vaker een betaalde baan naast hun studie en geven vaker als reden dat zij werken om te voorzien in hun levensonderhoud of om de studie te betalen en minder vaak omdat ze het werk inhoudelijk interessant vinden. Eerstegeneratiestudenten wonen vaker thuis omdat kosten die het uitwonen met zich meebrengt te hoog zijn. Zij ontvangen ook vaker een aanvullende beurs. Alhoewel het afsluiten van een studielening door de ouders vaker wordt afgeraden (met name in het hbo) en eerstegeneratiestudenten vaker aangeven niet goed op de hoogte te zijn van de leenvoorwaarden, is er geen verschil in het percentage studenten dat een lening heeft. Het verschil is wel zichtbaar in de redenen waarom men leent: eerstegeneratiestudenten lenen vaker uit noodzaak, bijvoorbeeld omdat de bijdrage van ouders onvoldoende is en minder vanuit het argument dat ze dankzij een lening bijvoorbeeld minder zouden hoeven te werken of omdat de leenvoorwaarden gunstig zijn. De kans op uitval is groter onder eerstegeneratiestudenten met daarbij een versterkt effect voor mbo-studenten: mbo-gediplomeerden in het hbo met laagopgeleide ouders hebben de hoogste kans hun studie niet met een diploma af te ronden.

[Het aantal gediplomeerde mbo-4 studenten is dit jaar toegenomen.](#) Procentueel gezien blijft de *directe* doorstroom naar het hbo grotendeels gelijk aan het jaar ervoor. De directe doorstroom is daarmee nog steeds onder het niveau van 2011-2012 (periode voor de boeg golf). Wat maakt dat mbo-studenten wel of niet doorstromen naar het hbo? Op basis van wat studenten zelf aangeven zijn drie groepen te onderscheiden; 22 procent van de mbo-studenten zegt absoluut niet te willen gaan studeren: zij worden in sterke mate aangetrokken door de arbeidsmarkt. 43 procent van de mbo-studenten geeft aan zeker wél te gaan studeren: zij worden met name getrokken door betere carrièreperspectieven en een hoger toekomstig salaris. Ruim een derde (36%) twijfelt: zij zien de voordelen van zowel werken als van studeren. Vergelijking van deze groepen laat zien dat met name de rol van de ouders en hun ouderlijk advies van belang is. Waar de ene groep ouders adviseert om via de arbeidsloopbaan carrière te maken, adviseert de andere groep ouders om dat via de schoolloopbaan te doen. Het advies van ouders is van wezenlijke invloed op de keuze van mbo-studenten wel of niet te gaan studeren. Leenaversie speelt tussen de verschillende groepen daarentegen nauwelijks een rol, het enige dat vastgesteld kan worden, is dat studenten die twijfelen over doorstuderen iets meer leenaversie hebben dan studenten die willen gaan werken; voor deze laatste groep speelt leenaversie überhaupt niet.

[De uitval en switch van hbo-studenten met een mbo-achtergrond is weer afgenomen.](#) Mbo-studenten switchen en vallen nu even vaak uit als havisten op het hbo. Gezien de grote inzet om de doorstroom mbo-hbo te verbeteren is dit een mooi resultaat. In het licht van de afgenomen *directe* doorstroom zou wellicht gesteld kunnen worden dat mbo-studenten met een lagere kans van slagen er minder vaak voor kiezen door te stromen, een vorm van zelfselectie. Opvallend is dat studenten met een mbo-achtergrond het vaakst van alle nieuwe studenten bij de start van de studie aangeven dat de gekozen studie goed bij hen past maar tegelijkertijd drie maanden later het minst tevreden zijn over de aansluiting met de vooropleiding. Dus hoewel mbo-studenten bewust lijken te kiezen voor een studie, ontbreekt het hen nog steeds (vaker dan havisten en vwo'ers) aan de benodigde skills waarop de opleiding een beroep doet of sluit de opleiding onvoldoende aan op hun voorkennis. Dit blijft een aanhoudend punt van aandacht.

Het percentage studenten met een functiebeperking dat instroomt in het hoger onderwijs is sinds 2015 geleidelijk gestegen. Het percentage komt hiermee op hetzelfde niveau als in 2014-2015 en ruim een procentpunt boven dat in de periode vóór de boeggolf. Studenten met een functiebeperking hebben het op een aantal punten moeilijk. Zij hebben vaker een studieachterstand. Hun studievoortgang ligt dan ook lager dan die van studenten zonder functiebeperking. Bijna 60 procent van de mbo-studenten met een functiebeperking is niet of nauwelijks op de hoogte van mogelijkheden voor ondersteuning op de hogescholen, vanuit DUO en door gemeenten. Studenten hebben weinig kennis over voorzieningen. Uitzondering hierop is de kennis over tentamenvoorzieningen, begeleiding bij de studie en de omzetting van de prestatiebeurs in een gift. Die is redelijk op orde. Tegelijkertijd geldt voor mbo-studenten die naar eigen zeggen belemmerd worden door een functiebeperking dat met name financiële maatregelen in het kader van studiefinanciering (nieuwe aanspraak studiefinanciering, verlenging prestatiebeurs, omzetting prestatiebeurs in een gift) de beste motivator zou zijn om te gaan studeren. Aanhoudende aandacht voor het informeren van studenten over ondersteuning en financiële maatregelen in het hoger onderwijs lijkt dan ook geboden.

1 Inleiding en vraagstelling

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

Vanaf 2011 worden de gevolgen van verschillende beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs in de Monitor beleidsmaatregelen gevolgd. Vijf eerdere rapportages in dit kader zijn in 2013, 2014, 2016 en 2017 gepubliceerd. Voorliggende rapportage is de zesde op rij. In de monitor worden ontwikkelingen ten aanzien van de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs beschreven waarbij de beleidsmaatregelen als uitgangspunt zijn genomen. Er worden geen strikt causale verbanden vastgesteld. Dit omdat regelingen overlappen in het effect dat ze beogen, waardoor niet met zekerheid te bepalen is welke regeling nu verantwoordelijk is voor welk deel van het effect. Deze monitor richt zich in de kern op de volgende maatregelen (in de paragrafen 1.3 tot en met 0 worden deze maatregelen toegelicht).

- invoering van de Wet studievoorschot;
- collegegeldsystematiek tweede studies uit de Wet versterking besturing inclusief uitzonderingen;
- Wet kwaliteit in verscheidenheid;
- bindend studieadvies;
- prestatieafspraken met hogeronderwijsinstellingen.

In de brief van juli 2015² heeft de minister van OCW de Tweede Kamer geïnformeerd over de inhoud en de wijze van uitvoering van de monitoring van de Wet studievoorschot hoger onderwijs. Hiermee wordt onder andere uitvoering gegeven aan de volgende moties en toezeggingen:

- de door het lid Klaver c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 35) voor tussentijdse monitoring met actieve betrokkenheid van onderwijsinstellingen en studentenbonden;
- de door het lid Van Meenen c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 46) om studenten een rol te geven in het vaststellen van de opzet en wijze van uitvoering van de monitoring;
- de door het lid Slob c.s. ingediende motie (Kamerstuk 33 410, nr. 20) om het parlement te informeren over de gevolgen van de studiefinancieringsmaatregelen;
- de toezegging op een vraag van het lid Bruijn over het betrekken van de Eerste Kamer in het monitorproces, in het bijzonder met betrekking tot de extracurriculaire activiteiten en de uitval;
- de toezegging op een vraag van het lid Ganzevoort over monitoring van kwalitatieve aspecten en het informeren van de Eerste Kamer over de reactie op de hierboven genoemde moties van de Tweede Kamer;
- de toezegging op een vraag van het lid Sent over het naast lage inkomens ook meenemen van middeninkomens in de monitoring en;
- de toezegging om de ontwikkelingen van het aandeel studenten in het wo dat na afronding van een bacheloropleiding direct aan een Nederlandse master begint nauw te blijven volgen en te achterhalen wat de redenen zijn voor de afname in de directe doorstroom (Kamerstuk 34035, AA)

In het parlementaire debat is aan de orde geweest dat aandacht moet worden besteed aan het studiegedrag en de wijze waarop studenten hun studie financieren. Deze monitor bevat een combinatie van kwantitatieve ontwikkelingen (gebaseerd op administraties) en van kwalitatieve aspecten zoals gedragingen en motieven (gebaseerd op steekproefonderzoeken) en gaat in zowel op de situatie in het hoger onderwijs in het algemeen als op de omstandigheden van specifieke doelgroepen (studenten met ouders uit lagere en middeninkomensgroepen, eerstegeneratiestudenten en studenten met een functiebeperking). In de monitor worden langjarige trends weergegeven. Op deze wijze is het mogelijk om incidentele en structurele gevolgen van beleidsmaatregelen van elkaar te onderscheiden.

2 Brief van de Minister van OCW. Vergaderjaar 2014-2015. Kamerstuk 24724 nr. 139; gepubliceerd op 7 juli 2015.

1.2 Strategische Agenda Hoger Onderwijs

In de Strategische Agenda Hoger Onderwijs 2015 - 2025³ is vastgelegd wat de toekomstige ambities voor het hoger onderwijs in Nederland zijn. Dit gebeurt aan de hand van drie centrale thema's: onderwijs van wereldformaat; toegankelijkheid, talentontwikkeling en diversiteit, en verbinding met de samenleving. Met budget dat vrijkomt door de invoering van het studievoorschot investeert de overheid de komende jaren in verbetering van de kwaliteit van het hoger onderwijs. Via *maatwerk* moet het hoger onderwijs meer aansluiten bij de toegenomen diversiteit, ambities en talenten van studenten. Dit wordt bijvoorbeeld gefaciliteerd door het kleinschaliger en intensiever maken van het onderwijs, het creëren van meer kansen voor studenten om een periode in het buitenland te studeren of daar onderzoek te doen en het aanbieden van meer online onderwijs en gratis onderwijsmateriaal.

Om het hoger onderwijs toegankelijk te maken voor iedereen is meer differentiatie nodig, zowel in onderwijsaanbod als didactische onderwijsconcepten. Zo komt er extra budget voor talentprogramma's, een betere samenwerking tussen scholen in de regio en meer aandacht voor aansluiting op de arbeidsmarkt. Ook wordt deeltijdonderwijs makkelijker (o.a. met het levenlanglerenkrediet voor werkenden). Voor een betere aansluiting op de arbeidsmarkt wordt gezorgd door meer aandacht voor ondernemerschaps- onderwijs, meer ruimte voor universiteiten en hogescholen om hun opleidingsaanbod uit te breiden en een goede voorlichting voor studenten over arbeidsmarktperspectief. Verder wil de overheid een actiever alumni-beleid, meer stages in het wetenschappelijk onderwijs en een betere weerspiegeling van de maatschappij binnen universiteiten en hogescholen (meer docenten met een niet-westerse achtergrond en meer vrouwen in hogere posities).

De Onderwijsraad heeft op verzoek van de minister advies uitgebracht over de Strategische agenda. De raad deelt de ambities van de minister om het hoger onderwijs te verbeteren en meer toekomstbestendig te maken⁴. Het centraal stellen van kwaliteit, doorstroming en aansluiting binnen het onderwijs vindt steun bij de raad, evenals het voornemen om in de overheidssturing op het hoger onderwijs meer uit te gaan van vertrouwen en minder van controle. Wel plaatst de raad enige kanttekeningen bij de agenda en doet enkele aanbevelingen. Zo pleit de raad voor een bredere aanpak bij de besteding van middelen en meer aandacht voor spanningen tussen maatwerk en massaliteit, tussen individualisering en uniforme opleidingsstandaarden, tussen regionale inbedding en mondiale concurrentie, en tussen vorming en kennisoverdracht.

1.3 Collegegeldsystematiek tweede studies

De bekostiging van tweede graden is per 1 januari 2011 komen te vervallen met de invoering van de Wet versterking besturing. Deze wet beperkt voor studenten die na 1 september 1991 aan een studie in het hoger onderwijs zijn begonnen de aanspraak op het wettelijk collegegeld tot één bachelor- en één masteropleiding⁵. In eerdere edities van deze maatregelenmonitor werden gegevens gepresenteerd van de groep studenten die een tweede studie volgden (H6, vorige editie). De invoering van de Wet versterking besturing heeft echter tot gevolg dat de het aandeel studenten dat een tweede studie volgt is afgenomen en voor deze monitor is er daarom voor gekozen de focus te verleggen naar andere beleidsrelevante thema's.

3 De waarde(n) van weten. Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025 (juli 2015). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Hoger Onderwijs & Studiefinanciering.

4 <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2015/advies-strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek-2015-2025/item7299>

5 Stb. 2010, nr. 119.

1.4 Wet studievoorschot hoger onderwijs

Op 20 januari 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs door het parlement aanvaard. Deze bevat een groot aantal maatregelen met als doel om de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en de toegankelijkheid ervan te behouden. Door wijzigingen in de studiefinanciering wordt een belangrijk deel van het budget voor levensonderhoud aan studenten (basisbeurs) verschoven naar investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Onderstaande maatregelen zijn reeds ingevoerd⁶.

- Voor studenten in het hoger onderwijs is de basisbeurs afgeschaft. Nieuwe bachelor- of masterstudenten kunnen het bedrag lenen bij DUO⁷ (in 2018 maximaal €870,46 per maand, daarnaast kunnen studenten lenen voor het collegegeld: een collegegeldkrediet van maximaal €167,17 per maand; bij instellingscollegegeld maximaal €835,83 per maand⁸). Het verschil tussen uitwonend en thuiswonend is opgeheven: alle studenten krijgen dezelfde leenmogelijkheden. De maximale aanvullende beurs is €389,16 per maand. Met de afschaffing van de basisbeurs in het hoger onderwijs is ook de bijverdiengrens komen te vervallen.
- De lening mag in 35 jaar worden terugbetaald (was 15 jaar). Sneller aflossen is mogelijk. Het aflossingspercentage bedraagt vier procent (was 12%) van het inkomen boven het wettelijk minimumloon (was 84% van het wettelijk minimumloon). Een eventuele restschuld na 35 jaar (was 15 jaar) wordt kwijtgescholden. Voor huidige studenten blijven de regels van het huidige studiefinancieringsstelsel van kracht. De nieuwe terugbetaalregels gelden vanaf september 2015 voor alle studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Op 1 januari 2016 is het eerst mogelijke moment waarop studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen in de terugbetalingsfase kunnen komen, met eerst een aanloofphase van twee jaar en pas daarna start op z'n vroegst de 'verplichte' aflosfase.
- Een voltijdstudent die voldoet aan de nationaliteitsvoorwaarden kan studiefinanciering aanvragen tot en met het studiejaar waarin de student de leeftijd van 30 jaar bereikt. Een student heeft recht op een lening gedurende de nominale studieduur plus drie jaar (doorgaans maximaal 7 jaar) en een studentenreisproduct gedurende de nominale studieduur plus een jaar. Dit is onveranderd gebleven.
- Studenten die door medische omstandigheden of functiebeperking studievertraging oplopen, houden recht op een jaar extra studiefinanciering (studentenreisproduct, aanvullende beurs en lening). Als de opleiding binnen tien jaar met succes wordt afgerond (diploma) kunnen zij in aanmerking komen voor een kwijtschelding van maximaal €1.200.
- Studenten die in het studiejaar 2015/2016 tot en met het studiejaar 2018/2019 voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren (de eerste 4 cohorten), krijgen een voucher van €2.000 die ze kunnen inzetten voor bij- en nascholing voor vijf tot tien jaar na het behalen van het diploma.
- Vanaf 1 januari 2016 geldt een vereenvoudigde procedure bij inkomensdaling (van belang voor de berekening van de aanvullende beurs en voor de berekening van de minimumbedragen voor de terugbetaling van studieleningen): enige voorwaarde is dat het inkomen met ten minste vijftien procent is gedaald.
- De toeslag voor studenten met kinderen en een partner zonder of met weinig inkomen (partner-toeslag) is vervallen met ingang van januari 2016. Dit wordt via de sociale zekerheid ondervangen.
- Achteraf studiefinanciering aanvragen of verhogen en met terugwerkende kracht laten uitbetalen is nu mogelijk. De maatregel gaat in per januari 2016, verder dan die datum kan niet worden teruggegaan.
- Studenten met aanspraak op reguliere studiefinanciering hebben voor de betreffende studie niet langer recht op aftrek van scholingsuitgaven in de inkomstenbelasting sinds de invoering van het studievoorschot in 2015/2016. Dit geldt voor zowel ho- als mbo-studenten. Alleen personen met aanspraak op levenslanglenkrediet behouden recht op fiscale aftrek van scholingsuitgaven.

6 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studeren/collegegeld-betalen.jsp>.

7 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studiefinanciering/bedragen.jsp>

8 <https://duo.nl/particulier/bedragen-studiefinanciering-en-tegemoetkoming.jsp>

- Vanaf 1 januari 2017 kunnen mbo-studenten die jonger zijn dan 18 een studentenreisproduct krijgen.
- Sinds september 2017 kunnen ook studenten (hbo of universiteit) die jónger zijn dan 18 studiefinanciering krijgen vanaf het moment dat ze staan ingeschreven. Nu is dit nog vanaf het eerste kwartaal na inschrijving.
- Een nieuw onderdeel van het studiefinancieringsstelsel is het levenlanglerenkrediet. Het gaat hier om een lening voor het betalen van het collegegeld (hoger onderwijs) of het lesgeld (mbo). Voor het mbo gaat deze maatregel in vanaf 1 augustus 2017, voor hbo en universiteit vanaf 1 september 2017. Deze leenmogelijkheid is bedoeld voor mensen in de leeftijd van 30 tot 55 voor bij-, na- of omscholing. Voor deeltijdopleidingen geldt de ondergrens van 30 jaar niet. De regering hoopt met deze maatregel de groep werkende mensen te motiveren om zich te blijven scholen. De leenvoorziening is in grote lijnen hetzelfde als het studievoorschot, met als belangrijkste verschil dat de terugbetalingstermijn vijftien jaar is⁹.

1.5 Wet Kwaliteit in verscheidenheid

In 2013 is de Wet kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs van kracht geworden. Speerpunten hierin zijn het verbeteren van de studiekeuze en de aansluiting tussen de onderwijssectoren en (daarmee) het tegengaan van studieuitval, het verbeteren van de doorstroom en daarnaast het bevorderen van excellentie in het hoger onderwijs en van de differentiatie in het onderwijsaanbod. Hiermee wil het kabinet bereiken dat hogescholen en universiteiten hun opleidingsaanbod beter afstemmen op de veranderende behoeften en wensen van studenten en de arbeidsmarkt en dat hogescholen en universiteiten zich specialiseren¹⁰. De volgende maatregelen zijn inmiddels ingevoerd:

- *Betere herkenbaarheid opleidingen.* Hogescholen en universiteiten moeten beter herkenbare namen voor hun opleidingen gebruiken: vergelijkbare opleidingen moeten dezelfde soort naam krijgen.
- *Driejarig hbo voor vwo'ers.* Hbo-opleidingen mogen driejarige opleidingen voor vwo'ers inrichten. Zo wordt het hbo voor hen aantrekkelijker.
- *Bredere bachelorstudies.* Universiteiten en hogescholen kunnen bestaande opleidingen samenvoegen om zo een brede bachelor te maken. Binnen die brede bachelor kunnen studenten hun eigen route of accent kiezen. Hierdoor hoeven studenten minder snel van studie te wisselen. Opleidingen mogen binnen 5 jaar terug naar de oude, smallere opleidingen als zij dat willen.
- *Associate degree definitief invoeren.* Het associate degreeprogramma is een kortere hbo-studie die sterk gericht is op de arbeidsmarkt. De overheid voert dit programma definitief in. Doel is om doorstuderen aantrekkelijker te maken. Vooral mbo-4 studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring vergroten met de Associate degree hun kansen op de arbeidsmarkt.
- *Aanpassing titels hbo.* Afgestudeerde hbo'ers mogen de titel Bachelor of Master voeren. Aan deze titels mogen zij 'of Laws', 'of Business Administration' of 'of Nursing' toevoegen. De toevoeging hangt af van hun opleiding. Vanaf 1 januari 2014 mogen afgestudeerde hbo'ers ook de toevoeging 'of Arts' en 'of Science' voeren. Zo zijn de titels beter herkenbaar op de (internationale) arbeidsmarkt.
- *Hoger collegegeld excellente opleidingen.* De wet maakt het mogelijk dat opleidingen die door de NVAO excellent zijn bevonden, een hoger collegegeld mogen vragen (maximaal 5 keer het wettelijk collegegeld). Dit mag niet zomaar; de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) moet hier toestemming voor geven. De minister zal dit niet eerder doen dan wanneer er duidelijkheid is over het studievoorschot.

9 Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000. Memorie van toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2014-2015, 34 035, nr. 4.

10 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/inhoud/aanbod-opleidingen-hoger-onderwijs>.

- *Vervroeging aanmelddatum naar 1 mei.* Aspirant-studenten die zich uiterlijk op 1 mei aanmelden, hebben recht op studiekeuzeadvies en hebben toelatingsrecht. Aspirant-studenten die zich na 1 mei aanmelden hebben geen recht op een studiekeuzeadvies en verliezen ook hun toelatingsrecht. Zij zijn ‘toelaatbaar’: de instelling bepaalt onder welke voorwaarden zij toegelaten of geweigerd worden.
- *Afschaffing loting.* De mogelijkheid voor centrale loting is afgeschaft vanaf studiejaar 2017-2018. Opleidingen mogen sindsdien zelf studenten selecteren voor een betere match tussen student en de opleiding. In het kader van de Wet kwaliteit in verscheidenheid wordt vanaf schooljaar 2017-2018 geen gebruik meer gemaakt van gewogen loting bij numerusfixusopleidingen. In plaats daarvan wordt een procedure van decentrale selectie ingezet: opleidingen mogen dan zelf studenten selecteren om een betere match tussen student en opleidingen te bewerkstelligen. Studenten mogen in een jaar aan maximaal twee selectieprocedures voor een numerusfixusopleiding meedoen. Uitzondering op deze regel zijn studies waar doorgaans veel meer aanmeldingen zijn dan plaatsen: Geneeskunde, Tandheelkunde, Fysiotherapie en Mondzorgkunde. Voor deze opleidingen mag men per jaar maximaal aan één selectieprocedure meedoen. Wel mag men meedoen aan een selectieprocedure van een andere opleiding (bijv. 1 keer Geneeskunde en 1 keer Fysiotherapie; twee keer Geneeskunde mag niet). In totaal krijgt een student maximaal drie keer de kans om aan een selectieprocedure mee te doen. De inhoud van de selectieprocedures wordt door de instellingen en/of opleidingen zelf bepaald. Wel moet de selectie plaatsvinden op grond van minimaal twee soorten inhoudelijke criteria (bijvoorbeeld één cognitief en één non-cognitief). Studenten moeten zich uiterlijk 15 januari aanmelden voor een studie met decentrale selectie. Als er minder aanmeldingen dan plaatsen zijn, vindt er geen selectie plaats. Als er wel selectie plaatsvindt, moet de gehele selectieprocedure uiterlijk 15 april afgerond zijn: op basis van de selectieprocedure wordt er een ranglijst gemaakt van studenten en vanaf 15 april is het voor studenten via Studielink inzichtelijk of ze de procedure succesvol hebben doorlopen. Vervolgens hebben studenten tot 29 april om hun plaatsing te accepteren, waarna hij vervalt. Decentrale selectie beoogt er voor te zorgen dat de meest geschikte studenten zullen worden toegelaten.¹¹ Echter, aangezien in de Monitor Beleidsmaatregelen 2015 naar voren kwam dat er bepaalde groepen (studenten met functiebeperking en eerstegeneratiestudenten) zijn die eventueel een belemmering kunnen ondervinden in de toegankelijkheid naar het hoger onderwijs, is het van belang aandacht te houden voor deze groepen zodat ze gelijke kansen behouden in de selectieprocedures. Dit wordt met name benadrukt doordat eerstegeneratiestudenten nu al minder lijken deel te nemen aan opleidingen met selectie.
- *Nadere vooropleidingseisen voor mbo-studenten.* Mbo-studenten hebben niet langer toelatingsrecht tot een croho-onderdeel (sector) dat niet aansluit bij het mbo-domein dat zij hebben gevolgd. Hogescholen hebben vanaf studiejaar 2015-2016 de bevoegdheid om extra toelatingseisen te stellen aan sommige mbo-opleidingen (uitgewerkt in de Regeling aanmelding en toelating hoger onderwijs).
- *Aanvullende eisen.* Aanvullende eisen mogen worden gesteld bovenop de vooropleidingseisen en de nadere vooropleidingseisen, namelijk bij opleidingen waarvoor op grond van het beroepsprofiel of de organisatie en inrichting van het onderwijs specifieke eisen mogen worden gesteld, opleidingen met kleinschalig, residentieel onderwijs en opleidingen met een numerus fixus. Aanvullende eisen bestonden al voor bijvoorbeeld University Colleges en kunstopleidingen. Deze ruimte is uitgebreid: individuele opleidingen mogen dit nu ook doen zonder dat dit landelijk afgestemd moet zijn.
- *Doorstroom hbo-propedeuse.* Studenten met een hbo-propedeuse en zonder vwo-diploma krijgen geen toelatingsrecht meer tot een universitaire opleiding. Universiteiten mogen vanaf studiejaar 2013-2014 toelatingseisen stellen. Het gaat er niet om de doorstroom te beperken, maar om nadere eisen te kunnen stellen en daarmee de uitval/switch in het wo te verminderen.
- *Toelatingseisen pabo.* Met ingang van 2015 zijn er aanvullende toelatingseisen voor de pabo die betrekking hebben op basisschoolvakken. Indien een student niet voldoet aan deze eisen dient hij of zij een aanvullende toets te maken.

11 Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 31 288, nr. 399

- *Beperking hoogte collegegeld voor schakelprogramma's.* Voor studenten die een schakelprogramma of premaster volgen (met name voor hbo-bachelors die doorstromen naar een wo-master of wo-bachelors die doorstromen naar een niet-verwante master) geldt een andere regeling. Deze studenten betalen geen collegegeld, maar een vergoeding. Deze is met ingang van september 2014 gemaximeerd¹². Dat betekent dat voor een schakelprogramma van 30 EC maximaal een proportioneel deel van eenmaal het wettelijk collegegeld gevraagd mag worden; voor programma's van meer dan 30 EC en minder dan 60 EC mag de instelling voor dat deel van het programma een vergoeding vragen van maximaal een proportioneel deel van twee maal het wettelijk collegegeld. Dat houdt in dat voor een schakeltraject van maximaal 60 EC hooguit een vergoeding van anderhalf maal het wettelijk collegegeld gevraagd kan worden. Boven de 60 EC kan de instelling zelf een tarief vaststellen voor het resterende gedeelte. Met ingang van studiejaar 2017/2018 wordt het tarief voor schakeltrajecten verder gemaximeerd. Een instelling kan dan ten hoogste eenmaal het wettelijk collegegeld vragen voor een schakeltraject, ook als het schakeltraject meer dan 60 EC bedraagt. Bij een schakeltraject van minder dan 60 EC betaalt de student een proportioneel deel van het wettelijk collegegeld.
- *Selectieve toelating tot masters.* Voor doorstroommasters is vanaf 2014 selectie mogelijk, waarbij wel voor alle bachelor-afgestudeerden een mogelijkheid moet bestaan om een masteropleiding te volgen. Studenten moeten hierdoor een meer bewuste keuze maken voor een master. Naar verwachting beginnen in 2015 de eerste universiteiten met selectie in een beperkt aantal masters.

De Wet Kwaliteit in verscheidenheid is erop gericht de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Met name de vervroeging van de aanmelddatum en de daarmee samenhangende rechten voor student en instelling hebben inmiddels tot aanzienlijke extra inspanningen geleid bij de hogescholen en universiteiten. Er is een grote diversiteit van arrangementen die instellingen aanbieden of opleggen aan aspirant-studenten. Deze diversiteit bestaat niet alleen tussen instellingen, maar ook binnen instellingen tussen opleidingen. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om assessments, individuele gesprekken, groepsgesprekken, extra voorlichting, proeflessen en/of matchingsdagen. De activiteiten vinden zowel op afstand plaats (online, schriftelijk) als op de instellingslocatie en zijn zowel verplicht als facultatief.

Alle instellingen bieden vanaf 2014 de studenten een studiekeuzeadvies. Deze adviezen kunnen gebaseerd zijn op een (online) vragenlijst, een gesprek of een combinatie daarvan. Ook kan proefstuderen inclusief een toets over het geleerde leiden tot een advies. Deze activiteiten worden de studiekeuzecheck genoemd. De inhoud van de adviezen verschilt eveneens; veel instellingen doen een uitspraak over de 'match' tussen student en opleiding (goed/twijfel/ geen match), maar andere beperken zich tot een uitspraak over alleen de oriëntatie op de studiekeuze (voldoende/onvoldoende). Een negatief advies (geen match, onvoldoende georiënteerd) kan leiden tot een advies voor vervolgactie - al dan niet binnen het instellingsarrangement aan keuzeactiviteiten - of doorverwijzing, maar ook dit is niet altijd het geval. Voor studenten die zich uiterlijk 1 mei aanmelden is het advies niet bindend; ook bij een negatief advies kunnen zij zich voor de opleiding inschrijven. Studenten die zich na 1 mei aanmelden zijn toelaatbaar, maar hebben geen recht op inschrijving. Hun toegang tot de opleiding hangt in de meeste gevallen af van het studiekeuzeadvies, dat in dat geval wel bindend kan zijn.

In december 2015 is in de Tweede Kamer een motie aangenomen¹³ om zo snel mogelijk een onderzoek te starten naar de effectiviteit van de verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures. Dit omdat de 'studenten groot belang hebben bij een stevig matchingsprogramma, zodat zij een realistische en weloverwogen keuze voor een passende studie kunnen maken' en 'dat de uitvoering van studiekeuzechecks tussen instellingen sterk verschilt, maar uit voorlopige resultaten blijkt dat de aanpak van de Universiteit Utrecht zijn vruchten lijkt af te werpen'.

¹² WHW-artikel 7.57i. Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

¹³ Nr. 517 gewijzigde motie van het lid Rog ter vervanging van die gedrukt onder nr. 50. Voorgesteld 17 december 2015.

Met het Besluit experiment promotieonderwijs hoopt de regering meer *talent aan te trekken* door ruimte te bieden voor een verder gedifferentieerd promotiestelsel¹⁴. In dit experiment ontvangen promotiestudenten een beurs uit het profileringsfonds en volgen als derde cyclus van de academische opleiding een promotieonderwijstraject. Nagegaan wordt of een promotieonderwijstraject, waarin het recht van de promotiestudent op onderwijs ook centraal staat en waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt naar verwachting worden vergroot, kan bijdragen aan het opleiden van voldoende promovendi voor de toekomst.

1.6 Bindend studieadvies

Een bindend studieadvies (BSA) is een beslissing van de universiteit of hogeschool over de voortgang van de opleiding. De student krijgt een studieadvies aan het einde van het eerste studiejaar. Wanneer dit advies negatief is, moeten studenten stoppen met de opleiding. Het studieadvies is negatief als er te weinig studiepunten zijn behaald (gemiddeld ligt de grens van minimaal te behalen studiepunten rond de 45 EC). De regels en het minimaal te behalen aantal studiepunten staan omschreven in de onderwijs- en examenregeling (OER) van elke opleiding. Of een instelling een BSA hanteert, mag de instelling zelf bepalen. Als het wordt ingevoerd, dient de instelling zich wel aan enkele regels te houden die in de wet zijn vastgelegd¹⁵:

- bieden van voldoende mogelijkheden om een goede studievoortgang te waarborgen;
- na het eerste semester van slechte studievoortgang een waarschuwing afgeven;
- rekening houden met persoonlijke omstandigheden zoals een handicap of familieomstandigheden;
- studenten in de gelegenheid stellen gehoord te worden.

In studiejaar 2013-2014 is een experiment gestart ter uitbreiding van het bindend studieadvies, eindigend op 31 augustus 2019. Het experiment houdt een pakket van maatregelen in dat instellingen in staat stelt het huidige BSA uit te breiden en heeft als doel een ambitieuze studiecultuur te creëren en het studierendement te verbeteren. Instellingen die deelnemen aan dit experiment dienden aan te geven voor welke opleidingen de nieuwe regels ingaan, waarbij unieke opleidingen niet zijn toegestaan en maximaal tien procent van alle studenten in het Nederlandse hoger onderwijs deelneemt aan het experiment. Het pakket behelst de volgende maatregelen:

- studenten mogen in het gehele eerste jaar afgewezen worden voor een opleiding wanneer de student geen enkel tentamen heeft afgelegd;
- studieadvies na het propedeutisch examen: instellingen mogen een BSA invoeren in het tweede jaar en mogen de geldigheidsduur van de tentamens inperken.

Drie universiteiten en twee hogescholen nemen deel aan dit experiment. Het University College Amsterdam (UvA/VU), Universiteit Leiden (met uitzondering van de unieke opleidingen) en de Gerrit Rietveld Academie zijn in het studiejaar 2013-2014 gestart met het experiment. In het studiejaar 2014-2015 heeft de Hogeschool van Amsterdam zich daarbij gevoegd met één opleiding. In totaal vallen zo'n 15.000 studenten onder de werking van dit experiment (2,3% van de totale studentenpopulatie in Nederland). De instellingen dienen zich ook tijdens het experiment te houden aan de hierboven beschreven verzachtende omstandigheden. Hoe men het BSA in het tweede jaar exact inricht, mag de instelling zelf bepalen binnen de randvoorwaarden die in de regeling zijn vastgelegd. In juni 2015 heeft een meerderheid van de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin wordt verzocht na afloop van het experiment in 2018 het BSA in latere jaren niet wettelijk mogelijk te maken.

1.7 Prestatieafspraken

In 2012 zijn met alle bekostigde instellingen in het hoger onderwijs prestatieafspraken gemaakt voor de periode 2012-2016. De prestatieafspraken waren destijds ook één van de beleidsmaatregelen waarom de monitor is ontstaan.

14 Staatsblad 2016, 3. Inwerkingtreding van het besluit is 9 januari 2016, einddatum 1 sept. 2024.

15 WHW, Artikel 7.8b. Studieadvies propedeutische fase.

1.8 Vraagstelling

In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op meerdere bronnen. In onderstaand overzicht zijn alle vragen opgenomen inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

Hoofdstuk 2: Doorstroom en onderwijsdeelname

- 2_1 In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- 2_2 Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- 2_3 Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- 2_4 Hoe verandert de kans op doorstroom van havo naar vwo en van vwo naar hbo over de jaren?
- 2_5 Hoe verhoudt zich de kans op instromen in geneeskunde naar achtergrondkenmerken voor de verschillende jaren?
- 2_6 Welke factoren spelen bij mbo-studenten een rol in de keuze om al dan niet te kiezen voor een studie in het hoger onderwijs en in hoeverre verschillen de groepen die zeker wel gaan doorstuderen, zeker niet gaan doorstuderen en twijfelen om door te studeren van elkaar?

Hoofdstuk 3: Typering van de nieuwe bachelorinstroom

- 3_1 Verandert de instroom in de bachelor?
- 3_2 Verandert de instroom in de sectoren?
- 3_3 Verandert de instroom in associate degrees?
- 3_4 Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- 3_5 Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?
- 3_6 Vermijden studenten 'moeilijke' studies?
- 3_7 Hoe ontwikkelt de instroom van studenten met een functiebeperking en in welke mate zijn zij op de hoogte van voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs?

Hoofdstuk 4: Studiekeuze

- 4_1 Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en een goede match ervaart met de opleiding?
- 4_2 Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- 4_3 Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten?
- 4_4 Kiezen studenten vaker een studie met een betere baankans?
- 4_5 Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, konden zij zich vinden in het advies en heeft dit bijgedragen aan een goede studiekeuze?
- 4_6 In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

Hoofdstuk 5: Van bachelor naar master

- 5_1 Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- 5_5 Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- 5_2 Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?
- 5_3 Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- 5_4 Welke motieven hebben studenten (en met name geneeskundestudenten) om niet direct door te stromen naar de master?

Hoofdstuk 6: Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie

- 6_1 Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- 6_2 Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- 6_3 Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- 6_4 Verbeterd de studievoortgang van studenten?
- 6_5 Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?
- 6_6 Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- 6_7 Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- 6_8 Verandert het aandeel werkende studenten?
- 6_9 Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?
- 6_10 Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- 6_11 Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- 6_12 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- 6_13 Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?
- 6_14 Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- 6_15 Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- 6_16 In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?
- 6_17 In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Hoofdstuk 7: Studieuitval

- 7_1 In hoeverre verandert de switch en uitval in het eerste jaar hoger onderwijs?
- 7_2 In hoeverre verandert het aandeel switchers en uitvallers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- 7_3 In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètastudies dat na switchen opnieuw voor een bètastudie kiest?
- 7_4 In hoeverre zijn er verschillen in uitval/switch tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond?
- 7_5 In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- 7_6 In hoeverre verandert het aandeel switchers en uitvallers dat aangeeft dat een verkeerde studiekeuze de reden is?
- 7_7 In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en die niet uitvallen?
- 7_7 Wat is de relatie tussen de uitval uit en de switch binnen het ho en de achtergrondkenmerken van de studenten?

Hoofdstuk 8: Studiefinanciering en leengedrag

- 8_1 Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?
- 8_2 Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- 8_3 In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- 8_4 Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- 8_5 Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- 8_6 Verandert de financiële situatie van studenten?
- 8_7 Wat is de omvang en achtergrond van leenaversie bij de (potentiële) mbo-hbo doorstromers?

1.9 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is, indien mogelijk, gebruikgemaakt van registers dan wel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf worden deze bronnen kort beschreven. In de afzonderlijke hoofdstukken wordt steeds nader ingegaan op definities en selecties die voor de analyses zijn gemaakt.

Het *1Cijfer Hoger Onderwijs* (1cHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De ho-instellingen verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs), beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1cHO. Het 1cHO is een extract uit het Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs (CRIHO), dat alle ho-inschrijvingen bevat. In deze bestanden staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten).

Het 1cHO is verrijkt met *studiefinancieringsrecords* van de studenten. Deze zijn beschikbaar gesteld door DUO Groningen en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs en lening alsook woonsituatie en ov-gebruik. Deze gegevens zijn geconsolideerd en geaggregeerd en vervolgens toegevoegd aan de inschrijfgegevens uit het 1cHO. De onderzoeksvragen die betrekking hebben op het leengedrag van de studenten zijn met behulp hiervan beantwoord. De bestanden van de jaren 2006-2016 zijn gebruikt.

De *Studentenmonitor Hoger Onderwijs* (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaaleconomische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles vooral gerelateerd aan de sociaaleconomische status van studenten.

De *Startmonitor Hoger Onderwijs* is een initiatief van ResearchNed. Het is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor onderzoekt de verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart, inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Aan het eind van het jaar kunnen deze gegevens gerelateerd worden aan de keuze die studenten maken; of zij met hun opleiding zijn gestopt of de initieel gekozen studie continueren.

Om de kwaliteit van het onderwijs en de tevredenheid van studenten in kaart te brengen, is gebruikgemaakt van gegevens uit de *Nationale Studentenenquête* (NSE). De Nationale Studenten Enquête (NSE) is een grootschalig landelijk onderzoek waarin jaarlijks alle studenten in het hoger onderwijs worden uitgenodigd om hun mening te geven over hun opleiding. Alle geaccrediteerde opleidingen aan hogescholen en universiteiten in Nederland kunnen participeren aan dit onderzoek. Deze objectieve informatie over opleidingen en instellingen draagt bij aan de kwaliteit en transparantie van het hoger onderwijs. De oordelen worden gebruikt als informatiebron voor studiekeuzers en door instellingen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Eén op de drie studenten in Nederland doet mee aan dit onderzoek.

Om onder andere de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te bestuderen, wordt in de analyses steeds een onderscheid gemaakt naar *doelgroepen*. De resultaten zijn altijd berekend voor het hele hoger onderwijs en zijn doorgaans uitgesplitst voor hbo en wo. Voor zover er de beschikking is over achtergrondkenmerken is bij alle resultaten gekeken of er verschillen zijn tussen doelgroepen. Hierbij is onder andere onderscheid gemaakt naar:

- opleidingssector (croho-onderdeel);
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- mannen en vrouwen;

- studenten die belemmerd worden door een functiebeperking;
- studenten met een niet-westerse migratieachtergrond¹⁶;
- eerstegeneratiestudenten (geen van beide ouders heeft een opleiding in het hoger onderwijs afgerond);
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- lerarenopleidingen;
- bètastudenten (indeling in cluster 1/2 vs. overige opleidingen op basis van de definities van het Platform Bèta Techniek);
- buitenlandse studenten¹⁶.

1.10 Leeswijzer

De hiervoor genoemde vragen worden thematisch beantwoord in de hoofdstukken die volgen.

Hoofdstuk 2 gaat in op de doorstroom en onderwijsdeelname in de bachelor. Doorstroom vanuit het toeleverend onderwijs (havo, vwo en mbo). Bij de instroom is de totale instroom in het hoger onderwijs het vertrekpunt van de analyses. We bekijken hierbinnen de trend van het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs. Vervolgens besteden we aandacht aan de totale eerstejaarsinstroom in de bachelor. We stellen vervolgens vast of zich veranderingen hebben voorgedaan in de samenstelling van de totale instroom.

In *hoofdstuk 3* staat de typering van de nieuwe bachelor instroom centraal. Hierbinnen wordt de samenstelling van de bachelorinstroom voor onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdssamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en) bekeken. Anderzijds wordt de bachelorinstroom per sector geanalyseerd.

Hoofdstuk 4 behandelt het studiekeuzeproces. Dit gebeurt op basis van de Studentenmonitor en de Startmonitor Hoger Onderwijs. De start in het hoger onderwijs wordt nader belicht met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuzeinformatie en de ervaren match tussen student en studie. Ook ervaringen met studiekeuzecheck komen hierin aan de orde.

In *hoofdstuk 5* staat de doorstroom van de bachelor naar de master centraal. We bespreken de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Voor deze analyses maken we gebruik van diverse bronnen waaronder het 1cHO 2016-2017 en de resultaten uit een verdiepende survey onder studenten in de laatste fase van de bachelor, bachelorgediplomeerden en studenten die zijn gestart met de master (met nadrukkelijke aandacht voor de positie van geneeskundestudenten).

Hoofdstuk 6 gaat in op de studievoortgang, het studiegedrag, rendementen, de kwaliteit van opleidingen en excellentie. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de Studentenmonitor.

¹⁶ Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'buitenlandse vooropleiding', 'overig' of in de categorie 'onbekend' en een niet-Nederlandse nationaliteit. Hiervoor is gekeken naar het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Wanneer voor deze groep wordt gekeken naar de nationaliteit, blijkt het hier grotendeels te gaan om buitenlandse studenten is. Deze groep is daarom geschaard onder de groep 'buitenlandse studenten' (met uitzondering van degenen met een Nederlandse achtergrond). Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' (ook zo in het 1cHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, buitenlandse studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond': <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

Hoofdstuk 7 is gericht op de studieuitval. We volgen hierbij de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken de totale uitval of switch tijdens of direct na het eerste jaar. Zo bekijken we of het aandeel dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling is toegenomen of afgenomen.

In *hoofdstuk 8* staan studiefinancieringskenmerken centraal met bijzondere aandacht voor het leengedrag van studenten. Hierbij wordt met name aandacht besteed aan het gebruik van studiefinanciering in het eerste jaar waarin het studievoorschot is ingevoerd. Er wordt onder andere ingegaan op de hoogte van de bedragen, de financiële situatie van studenten, de relatie tussen lenen en werken en de leenmotieven.

In alle hoofdstukken zijn zoveel als mogelijk de actuele ontwikkelingen binnen het onderwijslandschap in rekeninggenomen. Alle hoofdstukken sluiten af met een samenvatting waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord. Aan het begin van het rapport is eveneens een integraal conclusiehoofdstuk opgenomen.

2 Doorstroom en onderwijsdeelname

2.1 Inleiding en vraagstelling

Om de kwaliteit en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te waarborgen zijn recent diverse beleidsmaatregelen geïmplementeerd. De invoering van verscherpte doorstroommogelijkheden en de verbreding van de studiekeuzeoriëntatie zijn hier voorbeelden van. In dit hoofdstuk bekijken we of dit beleid incidentele en/of structurele gevolgen heeft gehad. Zo kunnen de recente veranderingen gevolgen hebben voor het moment waarop studenten doorstromen naar het hoger onderwijs en welke richting ze verkiezen. Na de invoering van het studievoorschot met ingang van het studiejaar 2015-2016 werd reeds geconstateerd dat dit onder andere een invloed heeft gehad op het moment waarop (potentiële) studenten de stap zetten naar het hoger onderwijs.¹⁷ In dit hoofdstuk bekijken we onder meer of deze veranderingen zijn gestabiliseerd of zich verder hebben ontwikkeld. We bekijken allereerst de doorstroom van mbo-, havo- en vwo-gediplomeerden naar het hoger onderwijs en gaan de trend na van het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs. Vervolgens besteden we aandacht aan de totale eerstejaarsinstroom in de bachelor. We stellen vast of zich veranderingen hebben voorgedaan in de samenstelling van de totale instroom, zoals bijvoorbeeld het aandeel studenten uit mbo-4 voltijd bol en studenten met ouders met een modaal of lager dan modaal inkomen. Ook komt de instroom in de associate degrees (ad's) aan de orde. Deze analyses zijn gebaseerd op het 1CHO (2006-2017), doorstroombestanden van DUO, surveys (Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2011-2017, Startmonitor Hoger Onderwijs 2009-2017) en bestanden van het CBS. De analyses in dit hoofdstuk bevatten de instroomgegevens vanaf studiejaar 2006 en de doorstroomgegevens vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (instroom jaar 2007-2008 in het hoger onderwijs in het geval van directe doorstroom). In dit hoofdstuk komen de volgende onderzoeksvragen aan bod:

- 2_1 In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- 2_2 Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- 2_3 Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- 2_4 Hoe verandert de kans op doorstroom van havo naar vwo en van vwo naar hbo over de jaren?
- 2_5 Hoe verhoudt zich de kans op instromen in geneeskunde naar achtergrondkenmerken voor de verschillende jaren?
- 2_6 Welke factoren spelen bij mbo-studenten een rol in de keuze om al dan niet te kiezen voor een studie in het hoger onderwijs en in hoeverre verschillen de groepen die zeker wel gaan doorstuderen, zeker niet gaan doorstuderen en twijfelen om door te studeren van elkaar?

2.2 Data en definities

Doorstroomdata DUO

Voor de analyse van de doorstroom van havo en vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombestanden die zijn geleverd door DUO. De basis hiervan vormen alle gediplomeerden in het reguliere voortgezet onderwijs vanaf eindexamenjaar 2006-2007. Het eindexamenjaar 2006 staat voor het schooljaar 2006-2007; het instroomjaar 2007 staat voor het studiejaar 2007-2008. Bijvoorbeeld: scholieren die in mei 2007 eindexamen deden (eindexamenjaar 2006-2007) en in augustus 2007 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs (studiejaar 2007-2008) zijn gekarakteriseerd als 'directe doorstroom'. Studenten die één of meer tussenjaren namen, noemen we 'indirecte' doorstroom. Tezamen met degenen die niet doorstromen, vormt dit de totale populatie gediplomeerden in een bepaald eindexamenjaar.

¹⁷ Dit resulteerde in het zogeheten boeggolfeffect. Zie hiervoor onder meer de Monitor Beleidsmaatregelen 2015-2016 en 2016-2017.

Voor het mbo zijn alleen de gediplomeerden in *mbo-4 voltijd bol* meegenomen. Dit kan de kleine verschillen verklaren met de uitkomsten uit andere onderzoeken waarin bijvoorbeeld ook de bbl-afgestudeerden worden meegenomen. Voor deze monitor is ervoor gekozen om deze groep buiten beschouwing te laten.

Voor de indeling in bètastudies en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die het Platform Bèta Techniek hanteert. Het Platform Bèta Techniek heeft de opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètastudies, te weten:

- bèta natuur & techniek (*);
- studies met een bètagehalte >50% (*);
- lerarenopleiding bèta;
- studies met een bètagehalte <50%;
- overig hoger onderwijs.

Deze indeling is door de onderzoekers up-to-date gebracht voor het studiejaar 2016-2017. De bèta-indeling is per instelling per opleiding uitgevoerd. Indien de koppeling op dit niveau niet voorhanden was, is op opleidingsniveau gekoppeld. De typering van bèta en niet-bèta voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincodes (mbo). De volgende codes zijn als bèta aangemerkt:

- alle profielen en combinatieprofielen in havo en vwo met ng of nt;
- mbo hoofdgroep afbouw, hout en onderhoud;
- mbo hoofdgroep ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek;
- mbo hoofdgroep bouw en infra;
- mbo hoofdgroep media en vormgeving;
- mbo hoofdgroep mobiliteit en voertuigen;
- mbo hoofdgroep techniek en procesindustrie;
- mbo hoofdgroep transport, scheepvaart en logistiek.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'buitenlandse vooropleiding', 'overig' of in de categorie 'onbekend' en een niet-Nederlandse nationaliteit. Hiervoor is gekeken naar het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Wanneer voor deze groep wordt gekeken naar de nationaliteit, blijkt het hier grotendeels te gaan om buitenlandse studenten is. De groep met vooropleiding 'onbekend' is geschaard onder de groep 'buitenlandse studenten' (met uitzondering van degenen met een Nederlandse achtergrond). Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' (ook zo in het 1CHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, buitenlandse studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond'.¹⁸

Doorstroomanalyses CBS

Dit hoofdstuk bevat eveneens doorstroomanalyses die uitgevoerd zijn op basis van CBS microdata. Doel van deze analyse is het beter in kaart brengen van de relatie tussen het inkomensniveau van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en de aanleg van de (aspirant)student. Dit hoofdstuk bestaat uit twee onderdelen waarbij twee populaties te onderscheiden zijn:

18 Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

- Doorstroom naar het hoger onderwijs: voor de instroom in het hoger onderwijs zijn drie groepen onderscheiden naar de route die ze hebben gevolgd; gediplomeerden op de niveaus: mbo niveau 4, havo of vwo. Voor gediplomeerden uit het mbo is een selectie gemaakt van studenten uit de bol. Voor studenten afkomstig uit de bbl geldt dat zij vaak ouder zijn en al een baan hebben wat het minder waarschijnlijk maakt dat zij zullen doorstromen naar het hoger onderwijs. Gediplomeerden uit de schooljaren 2010-2011, 2011-2012, 2013-2014 en 2014-2015 zijn meegenomen in deze analyses. Voor elke student is bepaald of hij het schooljaar na diplomering of het schooljaar daarna is ingestroomd in het (bekostigd) hoger onderwijs (hbo of wo). Havisten die na diplomering zijn ingestroomd in vwo zitten in deze jaren nog in het vwo en kunnen dus (nog) niet zijn ingestroomd in het hoger onderwijs. Zij zijn daarom buiten beschouwing gelaten bij de analyses over instroom in het hoger onderwijs. In een aparte analyse is de doorstroom naar vwo vanuit havo bekeken. Door te kijken naar instroom na twee jaar na diplomering wordt het zogenoemde boeggolfeffect kleiner; uitstromers uit 2013-2014 zijn relatief vaker direct doorgestroomd om nog onder het oude studiefinancieringsstelsel te vallen; uitstromers uit 2014-2015 hadden deze keuze niet; zij konden per definitie geen aanspraak maken op een basisbeurs maar hadden recht op studievoorschot.
- Doorstroom naar geneeskunde: om de instroom in geneeskunde te analyseren, is gebruikgemaakt van de gemaakte selectie in hoofdstuk 7 (uitval uit het ho), met als verschil dat er een extra cohort is meegenomen (2016-2017), en er uitsluitend is gekeken naar wo-instromers afkomstig uit vwo.

De variabelen zijn als volgt samengesteld:

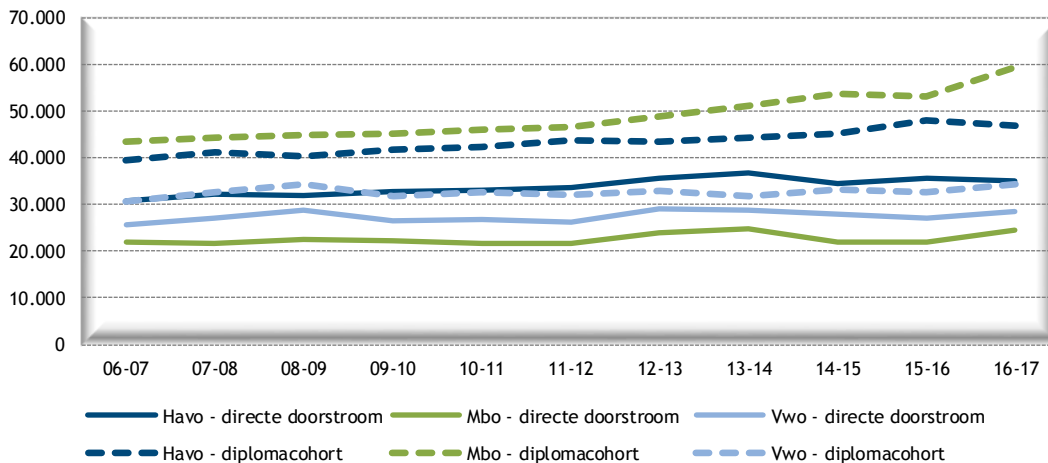
- Doorstroom naar het hoger onderwijs: voor de instroomanalyses is bekeken of mbo, havo en vwo-gediplomeerden 1 en 2 jaar na hun diplomering staan ingeschreven in het hoger onderwijs.
- Hoogste opleiding: voor elke student is de ouder opgezocht en, indien bekend, het opleidingsniveau van de ouders toegekend. Hierbij is een indeling gemaakt: laag (bijvoorbeeld max vmbo-g of -t of havo/vwo onderbouw), midden (diploma vergelijkbaar met mbo niveau 2 of hoger) en hoog (diploma behaald in hbo of hoger). Het hoogst behaalde niveau van één van de ouders is gekozen. Om de populatie zo groot mogelijk te houden is, indien voor beide ouders het opleidingsniveau onbekend is, de categorie 'onbekend' toegekend. Deze informatie is niet voor iedereen bekend; voor migranten en oudere ouders is het vaker onbekend omdat de door hen eventueel behaalde diploma's vaker niet geregistreerd staan.
- Huishoudensinkomen: het huishoudensinkomen is bepaald door te kijken naar het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen op 1 januari van het diplomajaar in het geval van de instroomanalyses en het jaar vóór instromen in het geval van de uitvalanalyses. Door de correctie wordt rekening gehouden met verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden, waardoor inkomens beter vergelijkbaar zijn en gebruikt kunnen worden om welvaart te meten. Dit inkomen is door het CBS ingedeeld in percentielen; deze zijn heringedeeld in kwintielen (voor de beschrijvende figuren) en decielen (voor de regressieanalyses). Een inkomensdeciël wil zeggen dat een inkomen in het laagste inkomensdeciël tussen de 1 en 10 procent laagste huishoudensinkomens van Nederland ligt (of laagste 20% in het geval van een kwintiel); een inkomen in het hoogste inkomensdeciël betekent dat het tussen 90 en 100 procent ligt. Bij ontbrekende waarden is de categorie 'onbekend' toegekend.
- Er zijn vervolgens regressieanalyses uitgevoerd. De regressiemodellen zijn voor de verschillende uitkomsten (wel of niet instroom in hoger onderwijs, uitval in het hoger onderwijs na 1 jaar en instroom in een geneeskundestudie) hetzelfde opgebouwd; eerst is het huishoudensinkomen toegevoegd. Hieraan is in model 2 het opleidingsniveau van de ouders toegevoegd. In model 3 zijn achtergrondkenmerken toegevoegd: geslacht, etniciteit en leeftijd. Vervolgens is in model 4 het gemiddelde centraal eindexamencijfer toegevoegd. Dit laatste kenmerk beschouwen we als proxy voor de aanleg van de student; hiermee kan de vraag beantwoord worden of studenten met dezelfde aanleg gelijke kansen hebben in het onderwijs.¹⁹

¹⁹ Voor de regressieanalyses zijn de odds ratio's weergegeven: $\exp(b)$. Deze lopen van 0 tot oneindig en geven het effect weer van de predictor op de uitkomstmaat. De waarde geeft de verandering aan in de odds; een waarde kleiner dan 1 staat voor een negatief effect, een waarde groter dan 1 staat voor een positief effect. Als deze waarde bijvoorbeeld 0,5 bedraagt voor bijvoorbeeld studenten met lager opgeleide ouders in analyses op instroom in ho, betekent dit dat de kansverhouding (odds) 0,5 keer zo groot is, ten opzichte van de referentiegroep. De odds ratio's zijn grafisch weergegeven, incl. betrouwbaarheidsintervallen. Indien deze binnen de waarde 1 vallen, is er geen sprake van een significant effect (bij een p van $< 0,05$).

2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs

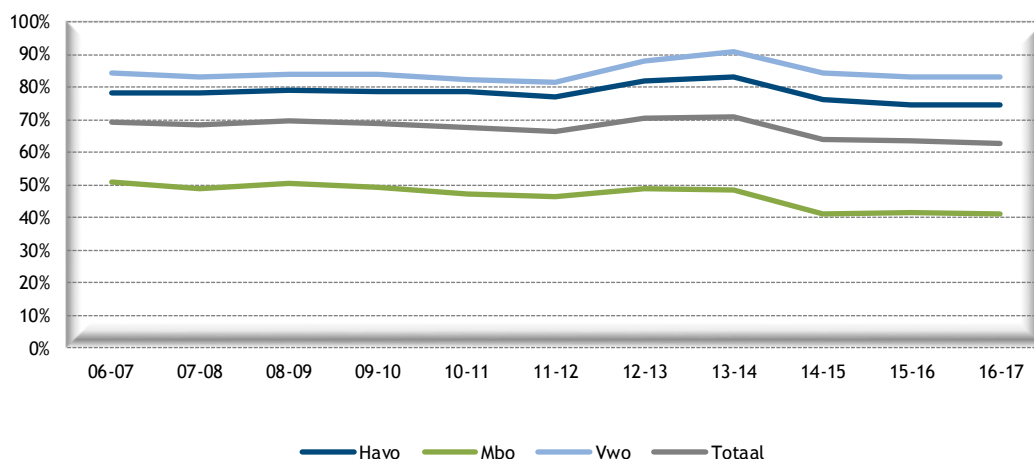
Op basis van doorstroomdata van DUO is nagegaan welk deel van de gediplomeerden kiest voor een studie in het hoger onderwijs. De omvang van de diplomacohorten voor havo, mbo-4 en vwo (stippellijnen) en de directe instroom (doorlopende lijn) in het ho zijn getoond in figuur 2.1. Het eindexamencohort van 2016-2017 is in 2017-2018 met vijf procent gestegen en bevat 141.203 studenten. Deze stijging komt door de stijging in het aantal gediplomeerden in het mbo-4 en het vwo. Bij het havo haalden 47.047 voltijdstudenten met succes hun examens, ten opzichte van het voorgaande jaar is dit een lichte daling van twee procent. De grootste verandering trad op in het aantal mbo-gediplomeerden in 2016-2017: het aantal mbo-studenten dat instroomgerechtigd is steeg ten opzichte van het jaar ervoor met ongeveer twaalf procent.

Tevens steeg de doorstroom dat jaar met elf procent, waardoor het aandeel van de directe doorstroom grotendeels gelijk bleef. Voor de vwo-gediplomeerden kwamen er 1.726 personen bij (een stijging van 5%). Het aandeel studenten die direct doorstroomden na het behalen van hun diploma is voor het vwo gestegen (met 5%) en voor het havo nagenoeg gelijk gebleven. Om het percentage van de directe toestroom van deze groepen naar het hoger onderwijs verder in perspectief te bekijken toont figuur 2.2 het aandeel van de directe toestroom van deze groepen naar het hoger onderwijs ten opzichte van het diplomacohort.

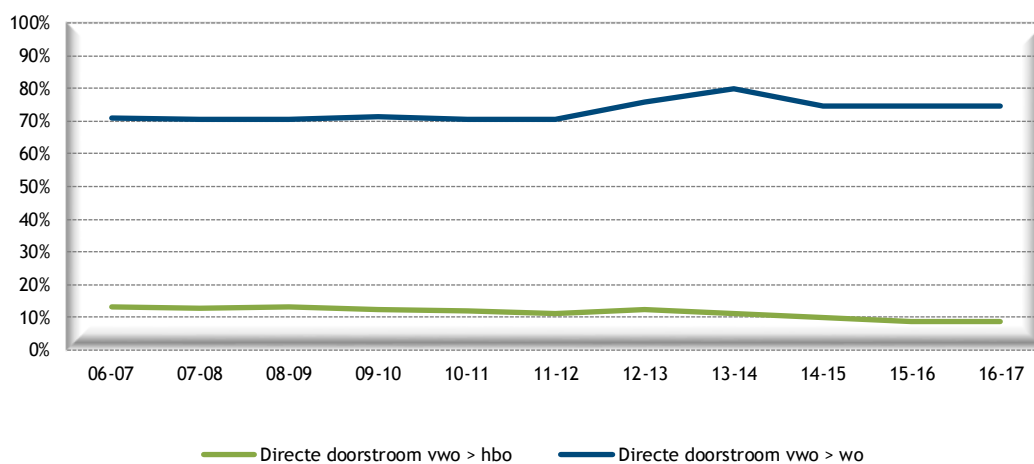
Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten en directe doorstroom havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Het totaal volgt sinds 2014 een stabiele lijn waarbij 63 procent van de studenten met een diploma direct doorstroomt naar het hoger onderwijs (figuur 2.2). Voor de vooropleidingen afzonderlijk is het instroomaandeel eveneens stabiel. We constateerden een sterke daling in de instroom van het diplomacohort 2014-2015 (instroom in 2015-2016) na een grote stijging in het jaar daarvoor. Dit was het laatste jaar waarin het oude studiefinancieringsstelsel nog van kracht was en als gevolg daarvan daalde het percentage studenten dat een tussenjaar nam sterk. Vanaf vorig jaar (diplomacohort 2015-2016) lijkt dit te zijn genormaliseerd. De directe doorstroom vanuit het vwo is met 83 procent voor diplomacohort 2016-2017 (instroom in 2017-2018) nagenoeg op het niveau van het jaar ervoor en dat van diplomacohort 2011-2012 (81%, instroom in 2012-2013). De directe doorstroom vanuit het havo blijft met twee procentpunten nog iets onder het niveau van diplomacohort 2011-2012 (77%), maar is vergelijkbaar met het diplomacohort van 2015-2016 (75%). De achterstand in het mbo is het grootst: de directe doorstroom is vijf procentpunten lager in vergelijking met diplomacohort 2011-2012 (van 46% naar 41% voor diplomacohort 2015-2016). Er is daarnaast een lichte daling van 0,2 procentpunten ten opzichte van het voorgaande jaar (diplomacohort 2015-2016).

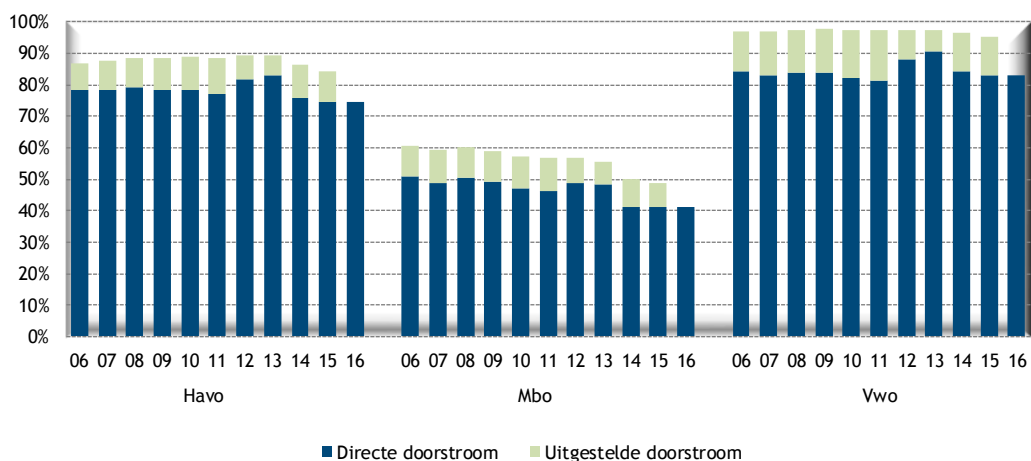
Figuur 2.2: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs (bachelor en associate degree) t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.3 toont het onderscheid tussen vwo-geplumeerden die direct doorstromen naar het hbo en naar het wo. De doorstroom naar het hbo is de afgelopen jaren lichtelijk gedaald, maar lijkt nu te stabiliseren op negen procent. De inspanningen die zijn geleverd om vwo-studenten te interesseren voor (verkorte) hbo-opleidingen werpt tot dusver geen vruchten af. De doorstroom van vwo-geplumeerden naar het wo is al drie jaar stabiel rond de 75 procent.

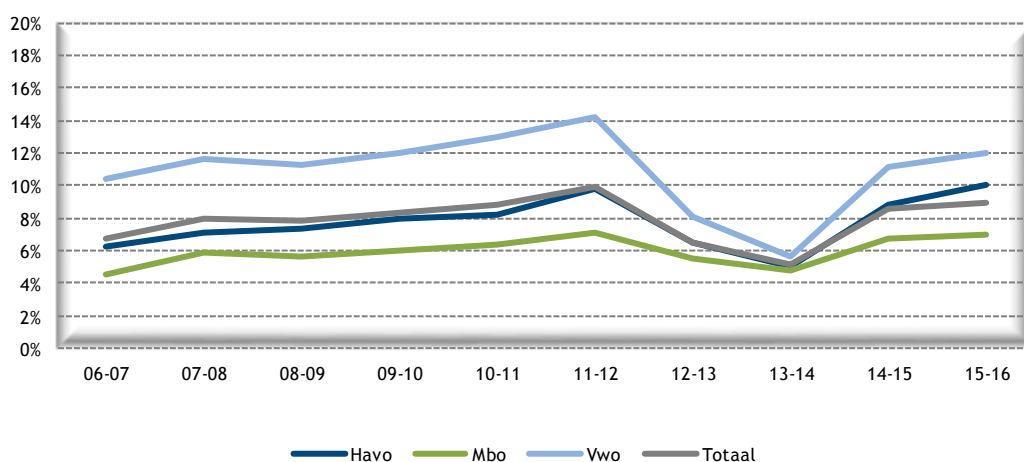
Figuur 2.3: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.4 toont de trend van de directe en uitgestelde instroom naar het hoger onderwijs vanuit het havo, vwo en mbo. Voor die laatste groep blijft de totale doorstroom naar het hoger onderwijs achter in vergelijking met de periode voor de invoering van het studievoorschot (57% t.o.v. 49%). Het betreft hier zowel de directe als de uitgestelde instroom (van cohort 2016-2017 betreft het alleen de directe doorstroom). Deze laatste instroom impliceert alle indirecte (cumulatieve) instroom, ook van de oudere cohorten waarvan jaren later nog mensen kunnen instromen. Om die reden ligt het percentage voor de cohorten 2015-2016 het laagst: hier betreft het alleen nog maar de indirecte doorstroom na één jaar. Het aandeel indirecte doorstromers neemt voor de havisten en de vwo'ers niet verder toe ten opzichte van het diplomacohort 2014-2015 en neemt voor het mbo met één procentpunt af. De directe instroom voor het cohort 2015-2016 is voor de mbo-afgestudeerden nagenoeg gelijk gebleven. Onder havisten en vwo-geplumeerden zien we een lichte afname van één procentpunt. Omdat het hier alle indirecte doorstroom betreft per cohort, kunnen percentages per cohort in de loop van de tijd nog stijgen. Om een beter zicht te krijgen op de motieven van studenten om al dan niet door te stromen naar het hoger onderwijs bekijken we dit thema in paragraaf 2.5.

Figuur 2.4: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

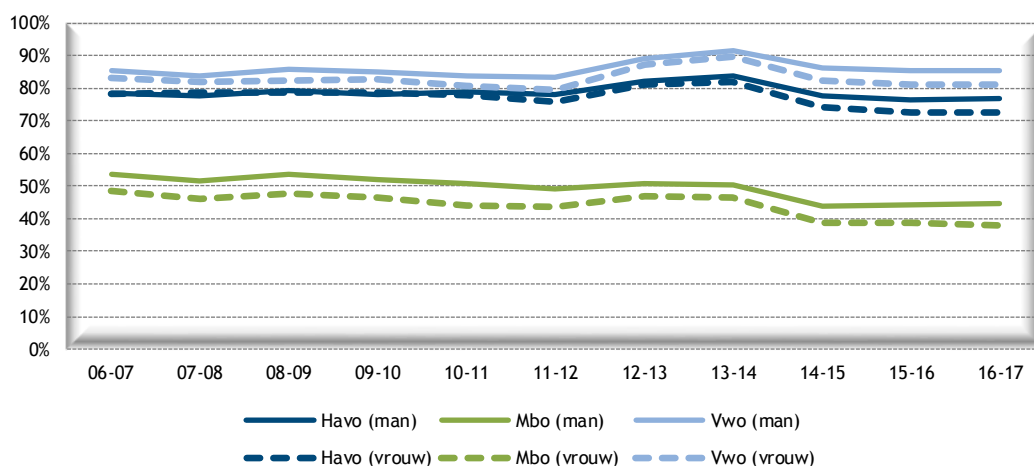
Figuur 2.5 laat de trend van het aandeel studenten dat na één tussenjaar is doorgestroomd naar het hoger onderwijs zien. In de figuur tekent zich een duidelijk boeggolfeffect af waarmee bedoeld wordt op het anticiperend effect van de beoogde invoering van het studievoorschot. We zien namelijk tussen 2006-2007 (instroom sept. 2007) en 2011-2012 (instroom sept. 2012) eerst een toename (3 pptn. over de verschillende vooropleidingen) van studenten die instroomden na één tussenjaar. Hierna is de doorstroom na één jaar gedaald van tien procent (2011-2012) naar zeven procent (2012-2013) naar vijf procent (2013-2014). Na dit boeggolfeffect zien we een toename, waarbij het aandeel studenten dat na één tussenjaar doorstroomt naar het hoger onderwijs tussen 2013-2014 en 2014-2015 gestegen is met gemiddeld vier procentpunten. In het jaar 2015-2016 neemt dit aandeel niet verder meer toe en blijft het percentage op negen procent steken. Het aandeel studenten dat een tussenjaar neemt uit diplomacohort 2015-2016 is daarmee met één procentpunt iets lager op het aandeel studenten dat voor de invoering van het studievoorschot een tussenjaar heeft. Deze achterstand komt door de indirecte doorstroom vanuit het vwo (een afname van 2 ppnt. in vergelijking met diplomacohort 2011-2012); de indirecte instroom vanuit het mbo en havo van diplomacohort 2015-2016 is weer op het niveau van diplomacohort 2011-2012.

Figuur 2.5: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

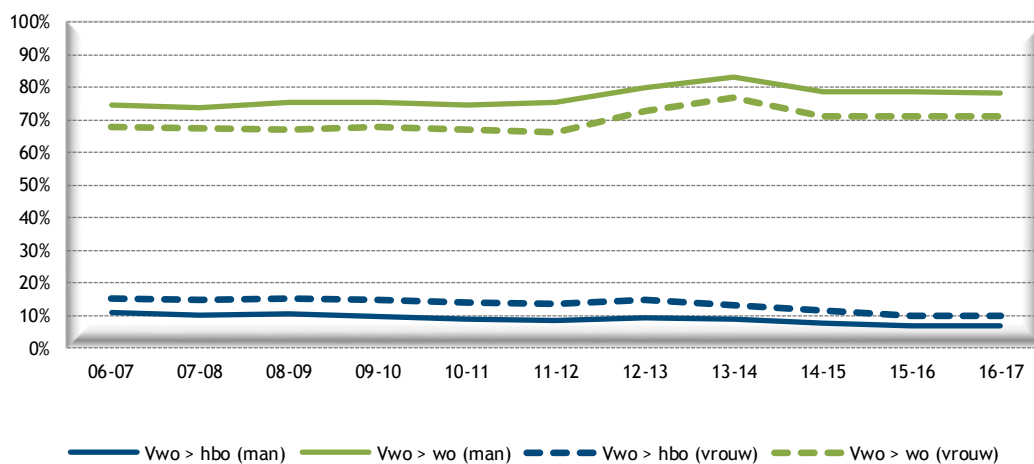
Figuur 2.6 laat de directe doorstroom naar het hoger onderwijs zien naar geslacht. Over het algemeen stromen vrouwen iets minder vaak rechtstreeks door dan mannen. Na het eindexamenjaar 2011-2012 stellen we vast dat in 2012-2013 zich een daling heeft voorgedaan van het verschil tussen mannen en vrouwen in directe doorstroom. De eindexamenjaren nadien laten echter weer een toename zien in de verschillen.

Bij het havo neemt het verschil toe van één procentpunt verschil (eindexamencohort 2011-2013) naar vier procentpunten (eindexamencohort 2016-2017: 77% mannen en 73% vrouwen), bij het mbo van vier procentpunten verschil naar zeven procentpunten (45% mannen en 35% vrouwen in het laatste jaar) en bij het vwo van twee procent naar vier procent (85% mannen en 81% vrouwen in het laatste jaar).

Figuur 2.6: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar geslacht t.o.v. gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.7 laat zien dat de directe doorstroom vanuit het vwo naar hbo of wo iets verschilt voor mannen en voor vrouwen. Iets meer vrouwen dan mannen kiezen voor de route vwo-hbo (10% vs. 7%: in het laatste jaar een verschil tussen mannen en vrouwen van 3 ppnt.); meer mannen dan vrouwen kiezen voor de route vwo-wo (78% vs. 71%: een verschil van 7 ppnt. tussen mannen en vrouwen).

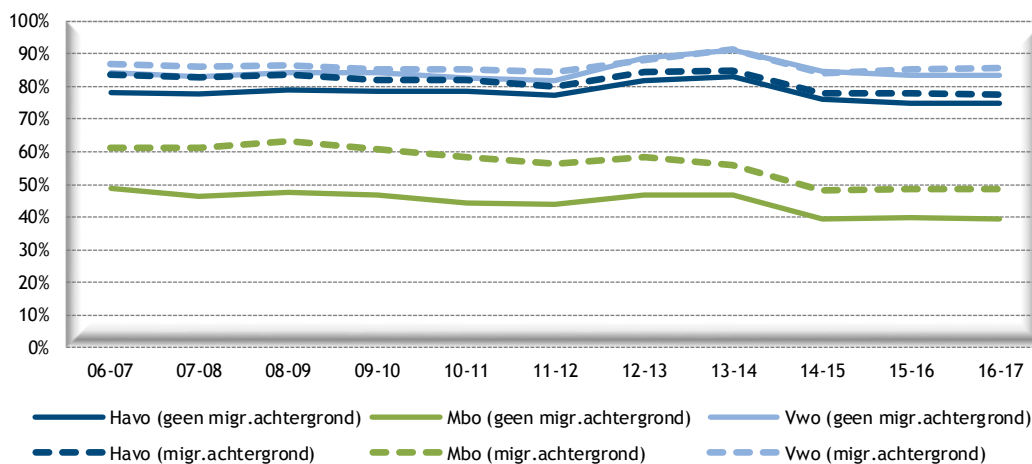

Figuur 2.7: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht (bron: DUO stroomdata)

De verschillen in *directe doorstroom* tussen gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond en gediplomeerden van autochtone herkomst²⁰ zijn weergegeven in figuur 2.8. In de doorstroom van vwo of havo naar ho zie we een klein verschil tussen gediplomeerden met en met een Nederlandse achtergrond (3 ppnt.).

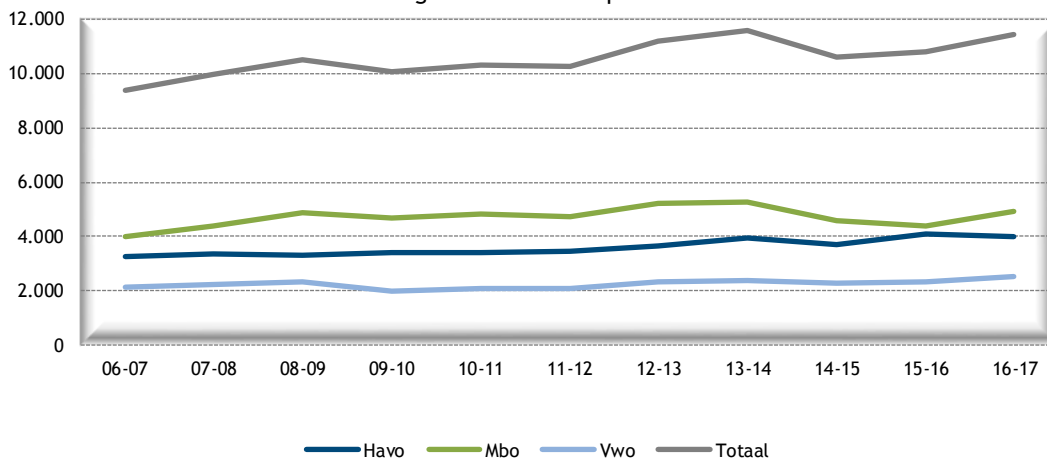
Uit het mbo stromen meer gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond dan autochtone gediplomeerden direct door naar het hoger onderwijs (een verschil van 9 ppnt.). De daling sinds 2012-2013 van de directe doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond in het mbo is echter wel groter (9 ppnt.) dan die van gediplomeerden met een Nederlandse achtergrond (7 ppnt.).

²⁰ Gediplomeerden met een westerse migratieachtergrond zijn achterwege gelaten in deze figuur.

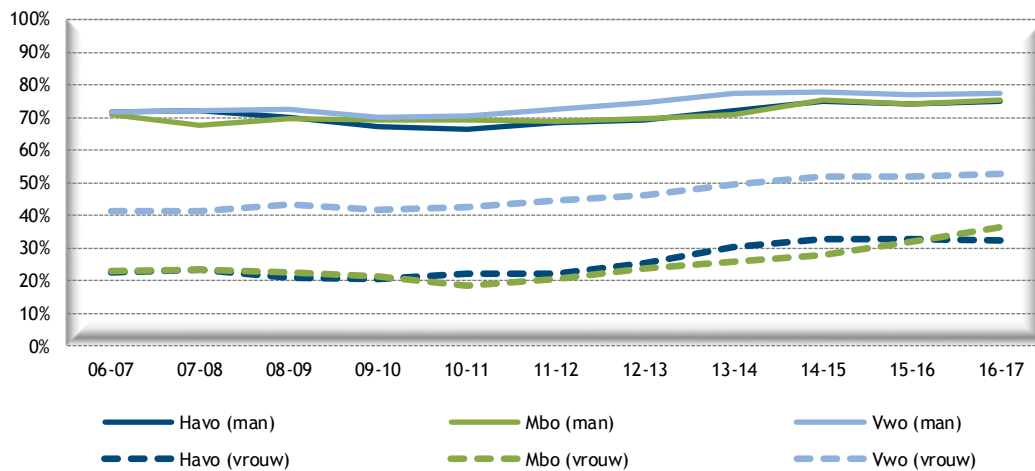
Figuur 2.8: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar migratieachtergrond t.o.v. gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

Het totale aantal studenten met een migratieachtergrond uit het diplomacohort 2016-2017 dat doorstroomt naar het ho is toegenomen met zes procent (figuur 2.9). Dit komt door de stijging van dertien procent van de doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond uit het mbo (van 4.388 naar 4.945) en de stijging van negen procent uit het vwo (van 2.310 naar 2.508). Het aandeel dat direct doorstroomde vanuit het havo is licht gedaald met drie procent.

Figuur 2.9: Ontwikkeling van het aantal gediplomeerden met een (niet-westerse) migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata).

Figuur 2.10 laat zien in hoeverre gediplomeerden met een bètaprofiel ook een bètastudie kiezen; dit wordt ook wel het bètarendement genoemd. Voor alle drie de vooropleidingen is deze bij mannelijke studiekiezers veel groter dan bij vrouwen. Daarnaast is er een toename van de bètawinst waar te nemen. Opvallend is hierbij de bètawinst van de afgelopen jaren bij vrouwen uit het mbo. Sinds het diplomajaar 2011-2012 steeg het aantal vrouwen met een bètaprofiel dat ook een bètastudie kiest van 21 procent naar 36 procent. Daarmee ligt de bètawinst bij vrouwen uit de eindexamencohorten 2016-2017 hoger in het mbo dan in het havo. De bètawinst blijft het grootst voor vrouwen met een vwo-diploma: sinds 2006 is dit toegenomen van 41 procent naar 53 procent.

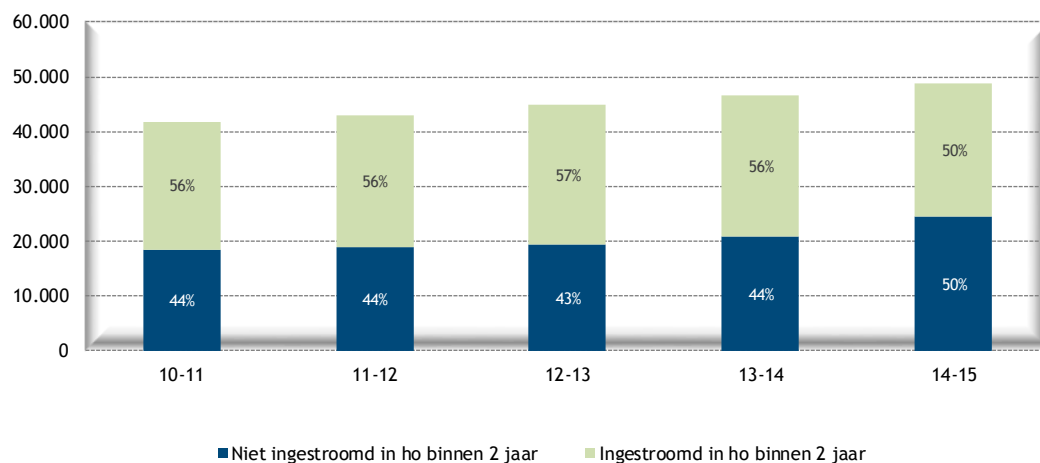

Figuur 2.10: Bètarendement: gediplomeerden met bètaprofiel die kiezen voor een bètastudie (directe doorstroom) naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètaprofiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)

2.4 Doorstroom naar sociaaleconomische kenmerken

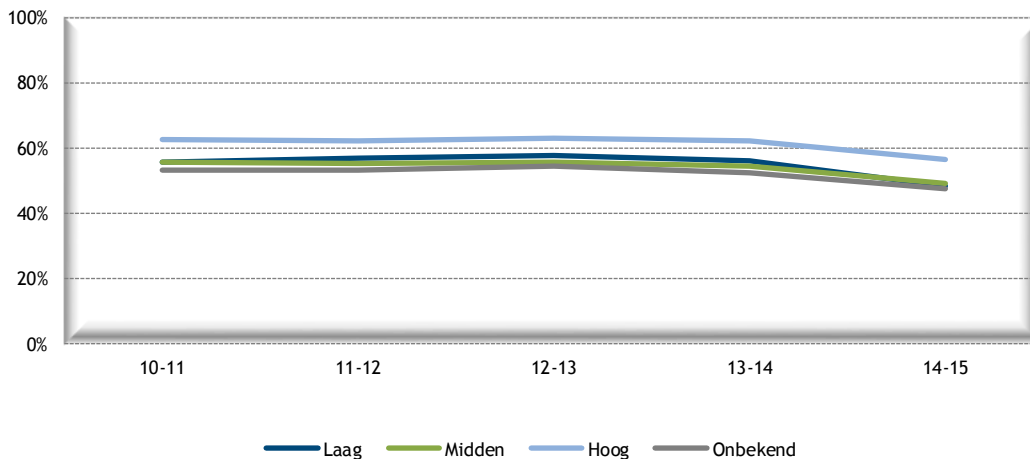
Doorstroomkans van mbo naar het hoger onderwijs

Figuur 2.11 toont op basis van de CBS-gegevens voor de mbo-geplumeerden bol niveau 4 de relatieve en absolute in- en uitstroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar naar het behalen van het diploma. Voor het diplomacohort 2014-2015 betreft het de totale in- en uitstroom die is vastgesteld in 2016-2017. Bij de relatieve uitstroom wordt rekening gehouden met de verhouding tussen het aandeel instromers en het deel dat niet instroomt. Over de jaren heen neemt het aantal mbo-geplumeerden toe. Ook voor diplomacohort 2014-2015 geldt dat het aantal gediplomeerden is toegenomen (46.646 naar 48.737); de relatieve uitstroom na twee jaar steeg met zes procentpunten ten opzichte van het jaar ervoor (van 44% naar 50%).

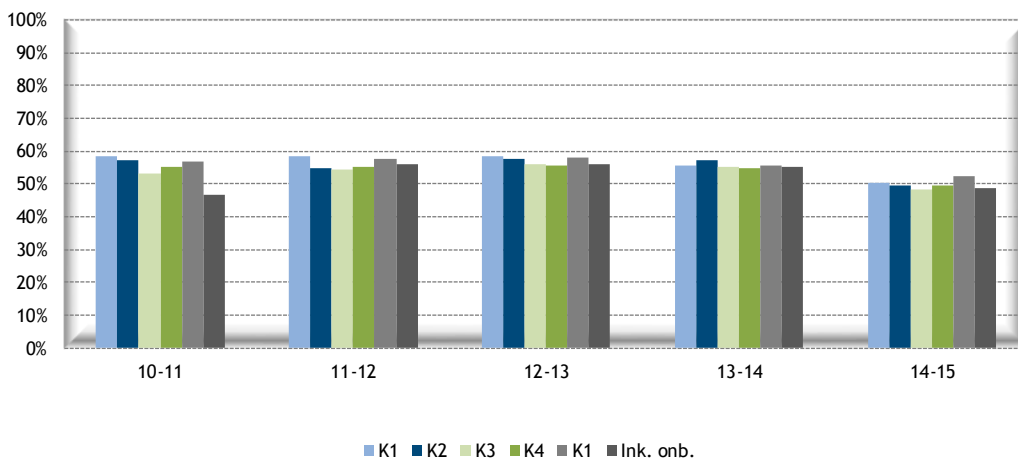
Figuur 2.11: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol niveau 4-geplumeerden (bron: CBS)

In figuur 2.12 is de doorstroom in het hoger onderwijs van mbo-studenten weergegeven, waarbij onderscheid is gemaakt naar het opleidingsniveau van de ouders. Gediplomeerden met hoger opgeleide ouders studeren vaker door in het hoger onderwijs; voor 2014 ging het voor de studenten met hoger opgeleide ouders om 57 procent, terwijl dit voor studenten met midden of lager opgeleide ouders op 49 procent lag. De afname bij cohort 2014-2015 is voor alle groepen zichtbaar.

Figuur 2.12: Instream in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol niveau 4-geplomeerden, naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)

Figuur 2.13 laat de instroom in het hoger onderwijs voor de mbo-geplomeerden zien naar de verschillende (huishoud)inkomenskwintielen (huishoudinkomen in vijf categorieën: zie ook uitleg op pagina 28 e.v.) en dit uitgesplitst over de verschillende cohorten. Als eerst stellen we vast dat het percentage dat doorstroomt naar het hoger onderwijs voor alle inkomensgroepen is afgenomen. Daarnaast blijkt er voor de verschillende cohorten geen eenduidig beeld te zijn naar de instroom per inkomenskwintiel. Zo lijken studenten uit het eerste en tweede kwintiel vaker door te stromen naar het hoger onderwijs dan studenten waarvan het huishoudinkomen in het derde kwintiel valt. Vanaf dit kwintiel neemt het percentage dat instroomt in het hoger onderwijs terug toe. Vermoedelijk komt dit opmerkelijke verschil door ‘ruis’ in de onderste kwintielen; voor zelfstandigen en uitwonende studenten is het administratieve huishoudensinkomen lager, terwijl voor hen dit niet hoeft te betekenen dat er bijvoorbeeld minder financiële middelen zijn om de studie te bekostigen²¹. Voor 2014-2015 springt wel duidelijk het hoogste inkomenskwintiel eruit wat betreft een grotere doorstroom naar het hoger onderwijs.

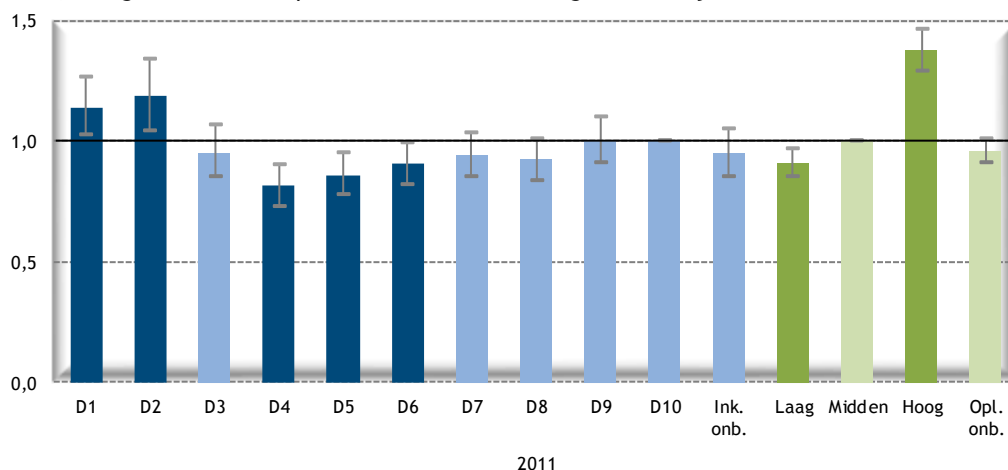
Figuur 2.13: Instream in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol niveau 4-geplomeerden, naar huishoudensinkomen in kwintielen (bron: CBS)

Eerder zagen we dat het huishoudensinkomen en het opleidingsniveau van de ouders samenhangen met de keuze om wel of niet door te stromen in het hoger onderwijs. Deze kenmerken hangen ook onderling samen: studenten met hoger opgeleide ouders zullen vaker hogere huishoudensinkomens hebben. Multivariate logistische regressieanalyse controleert voor deze verbanden en hierdoor kunnen we een inschatting maken van de samenhang tussen elke variabele afzonderlijk en het al dan niet doorstromen naar het hoger onderwijs.

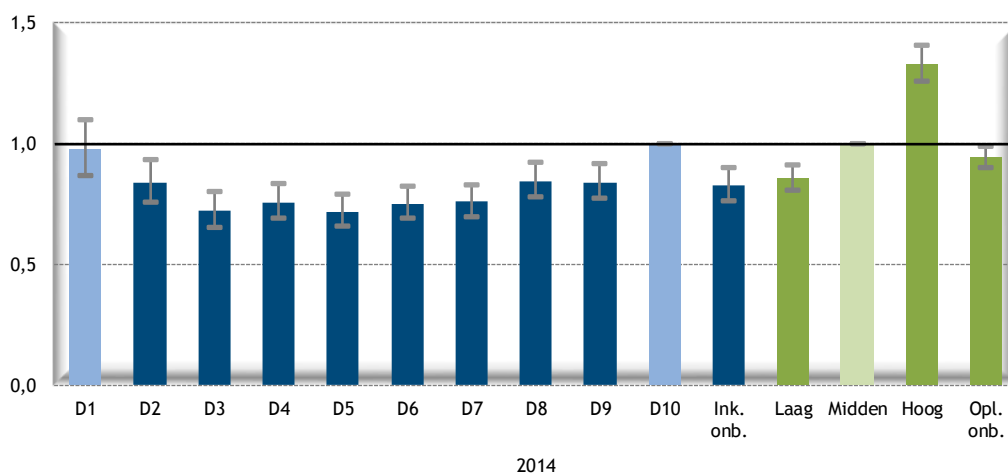
21 Ook in het onderzoek ‘Toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mbo 4-geplomeerden’ (CBS, 2017) kwam naar voren dat studenten uit de eerste drie inkomensdecielen vaker instroomden dan de middelste inkomensdecielen.

In figuur 2.14 en figuur 2.15 zijn de resultaten te zien van de regressieanalyse voor mbo-gediplomeerden (niveau 4, bol) die doorstromen in het hoger onderwijs. In deze figuren worden de exponentiële B's weergegeven, met daarbij de betrouwbaarheidsintervallen. Indien de waarde 1 binnen een betrouwbaarheidsinterval valt is er geen significant effect; indien de score tussen 0 en 1 ligt is er sprake van een negatief effect, indien de score groter is dan 1 is er sprake van een positief effect. We bekijken steeds wat de kans is op de instroom in het hoger onderwijs. De verbanden die significant zijn worden weergegeven met een donkere kleur. In de modellen zijn de uitstroomcohorten van schooljaar 2011-2012 en 2014-2015 geanalyseerd. Hoewel alleen de inkomens- en opleidingskenmerken zijn gepresenteerd zijn ook de achtergrondkenmerken (zoals leeftijd en geslacht) en de eindexamencijfers in deze modellen meegenomen.

Net als in figuur 2.13 is er niet een eenduidig verband tussen inkomen en de instroom naar het hoger onderwijs vast te stellen. Wederom laten de laagste inkomensgroepen een diffuus beeld zien; in 2011 hebben studenten uit de laagste twee decielen juist een grotere kans om door te stromen dan studenten uit het hoogste inkomensdeciel (de referentiecategorie). In 2014 is het beeld, op het laagste inkomensdeciel na, eenduidiger. Vanaf het derde inkomensdeciel is er een opwaarts effect zichtbaar van het huishoudensinkomen: hoe hoger het huishoudinkomen hoe groter de kans dat een student doorstroomt naar het hoger onderwijs. Het verschil in doorstroom naar huishoudinkomen is in 2014 dus groter dan in 2011. Het opleidingsniveau van de ouders heeft een duidelijk effect; hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders, hoe groter de kans op doorstroom naar het hoger onderwijs.

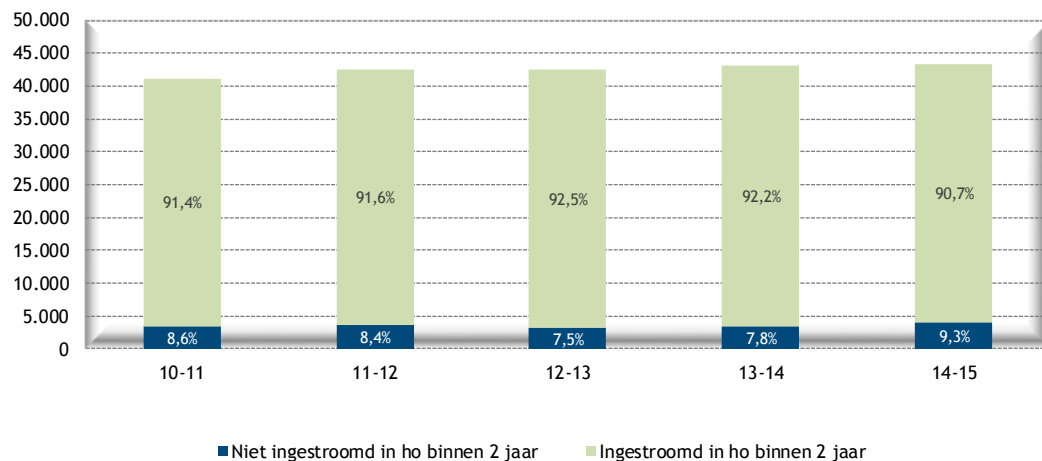
Figuur 2.14: Logistische regressieanalyses op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol 4-gediplomeerden in 2011-2012 (bron: CBS)

Figuur 2.15: Logistische regressieanalyses op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol 4-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS)

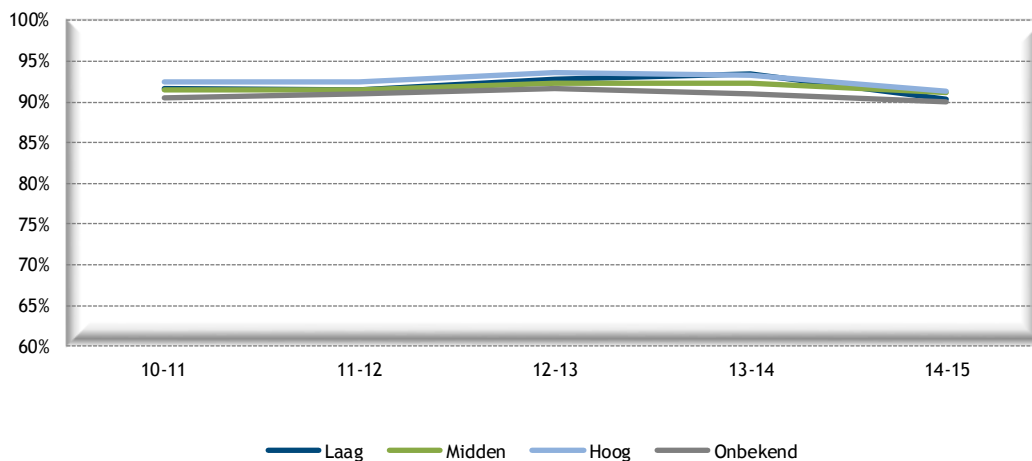
Doorstroom van havo naar het hoger onderwijs

Figuur 2.16 toont het aantal havo-gediplomeerden die al dan niet doorstromen naar hoger onderwijs. De doorstroom naar het vwo is buiten beschouwing gelaten (dit komt vanaf figuur 2.26 aan bod). We stellen vast dat het aantal havo-gediplomeerden licht is gestegen (van ruim 41.000 in 2010-2011 naar 43.400 in 2014-2015). De mate waarin havo-gediplomeerden naar het hoger onderwijs gaan lag voor de cohorten 2012-2013 en 2013-2014 hoger dan voorheen. Voor het laatste cohort is het aandeel niet-doorgestroomde gediplomeerden, net als bij de mbo-gediplomeerden, toegenomen naar ruim negen procent.

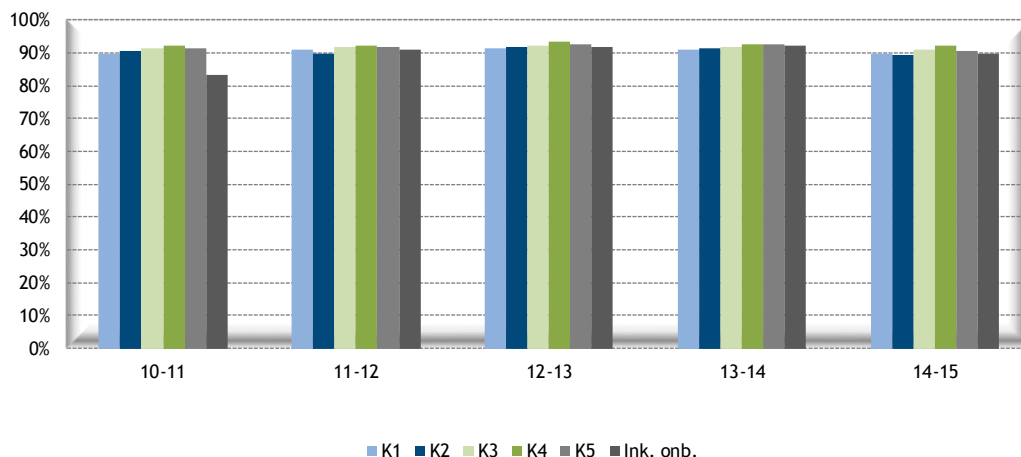
Figuur 2.16: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden (excl. havisten die nog op het vwo zitten) (bron: CBS)

In figuur 2.17 is het percentage doorgestroomde havisten naar het hoger onderwijs uitgesplitst naar het hoogst behaalde opleidingsniveau van de ouders (omwille van de zichtbaarheid loopt deze grafiek uitzonderlijk van 60% naar 100%). De verschillen binnen elk cohort zijn beperkt: studenten met hoger opgeleide ouders stromen het vaakst door maar het verschil is maximaal 1 procentpunt. Voor studenten met lager opgeleide ouders is een stijging zichtbaar vanaf 2011-2012 tot 2013-2014 (van 91,5 procent naar 93,4 procent), het jaar erna is dit gedaald naar 90,4 procent. Dit kan er op duiden dat binnen deze groep twijfelaars tussen het mbo en het hbo in deze periode vaker voor het hbo hebben gekozen, anticiperend op de komst van het studievoorschot.

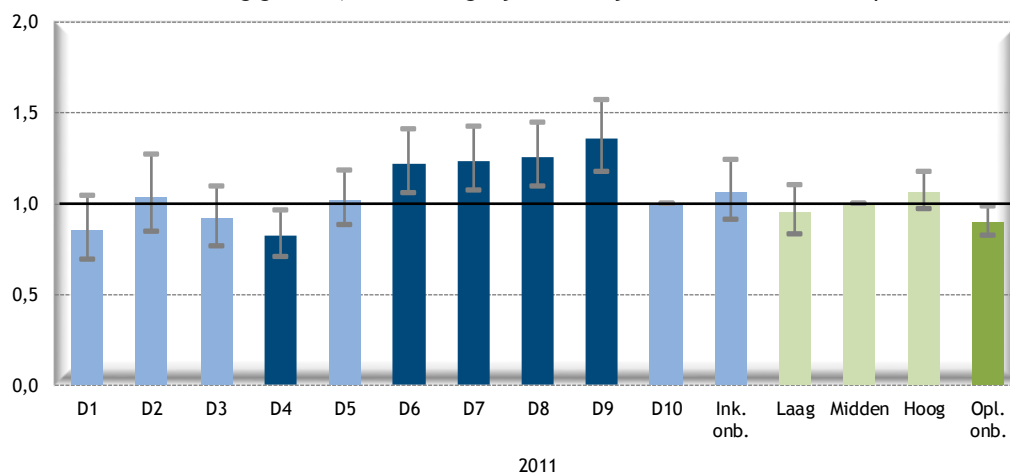
Figuur 2.17: Instroom naar het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders (excl. havisten die nog op het vwo zitten) (bron: CBS)

Figuur 2.18 toont de instroom in het hoger onderwijs per inkomenskuintiel. Net als bij mbo-geplumeerde stellen we ook hier geen eenduidig beeld vast voor de instroom naar inkomen. Tot het vierde inkomenskuintiel blijkt over de jaren een positief verband met de instroom in het hoger onderwijs: hoe hoger het inkomen, hoe groter het percentage havisten dat doorstroomt naar het hoger onderwijs. Voor het vijfde kwintiel ligt het percentage havisten dat doorstroomt dan weer iets lager dan de lagere kwintielen.

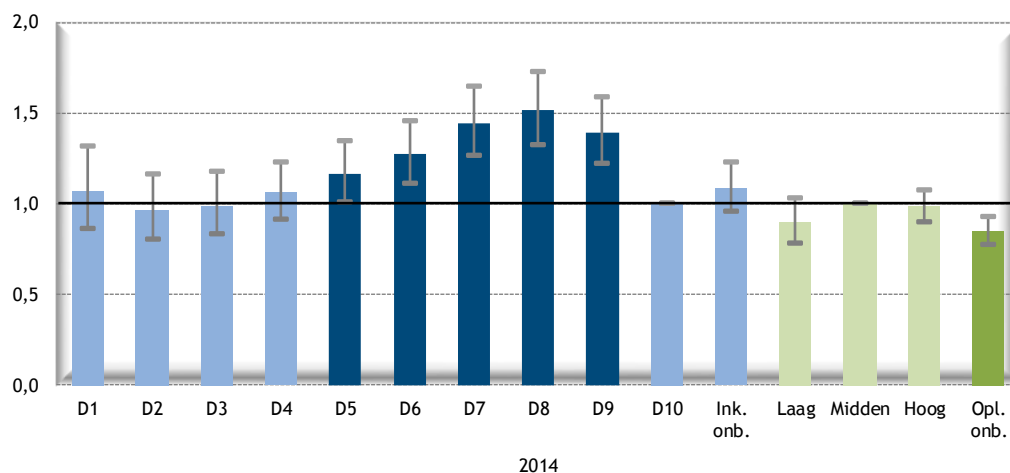
Figuur 2.18: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-geplumeerden naar huishoudensinkomen in kwintielen (excl. havisten die nog op het vwo zitten) (bron: CBS)

In figuur 2.19 en figuur 2.20 zijn de resultaten van de regressieanalyses te zien voor de doorstroom van havo-geplumeerden in het hoger onderwijs. Het gaat om de volledige modellen (inclusief achtergrondkenmerken en eindexamencijfers), voor het overzicht zijn alleen de inkomens- en opleidings-effecten gepresenteerd. Voor beide cohorten geldt dat de kans om door te stromen naar het hoger onderwijs verschilt naar huishoudinkomen. De inkomensdecielen die significant verschillen van het hoogste inkomensdeciel zijn met een donkere kleur weergegeven. Voor het cohort 2011-2012 betreft dit het inkomensdeciel vier (hierbij is de kans op doorstroom naar het ho lager dan bij het tiende deciel) en de inkomensdecielen zes (50-60%) tot en met deciel 9 (80-90%). Bij deze laatste decielen is er een hogere kans om door te stromen naar het hoger onderwijs wanneer we dit vergelijken met de groep studenten die in het tiende inkomensdeciel vallen. Voor het cohort 2014-2015 zien we een gelijkwaardig beeld. Ten opzichte van de onderste inkomensdecielen zijn er voor beide cohorten geen significante verschillen. Dat de groep studenten uit de hoogste inkomens minder vaak naar het hoger onderwijs gaat om naar het mbo te gaan is niet waarschijnlijk; mogelijk is er een grotere kans om niet-bekostigd havo of vwo te volgen of in te stromen in het niet-bekostigd hoger onderwijs (havo-geplumeerden die bekostigd vwo zijn gaan doen zijn hier buiten beschouwing gelaten). Beide mogelijkheden zijn niet te achterhalen op basis van de BRON-data.

Figuur 2.19: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-geplumeerden in 2011-2012 (bron: CBS)

De verschillen in doorstroom naar het hoger onderwijs tussen de opleidingsniveaus van de ouders zijn niet significant voor deze cohorten, hoewel het voor de gehele groep (cohorten 2010-2011 t/m 2014-2015) wel gaat om significante verschillen: studenten met hoger opgeleide ouders stromen vaker door, voor studenten met lager opgeleide ouders is er geen verschil t.o.v. studenten met midden opgeleide ouders. Toch is dit effect nog steeds bescheiden, want de grootste verschillen worden verklaard door het examencijfer. Hierbij geldt: hoe hoger het eindexamencijfer, hoe groter de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar.

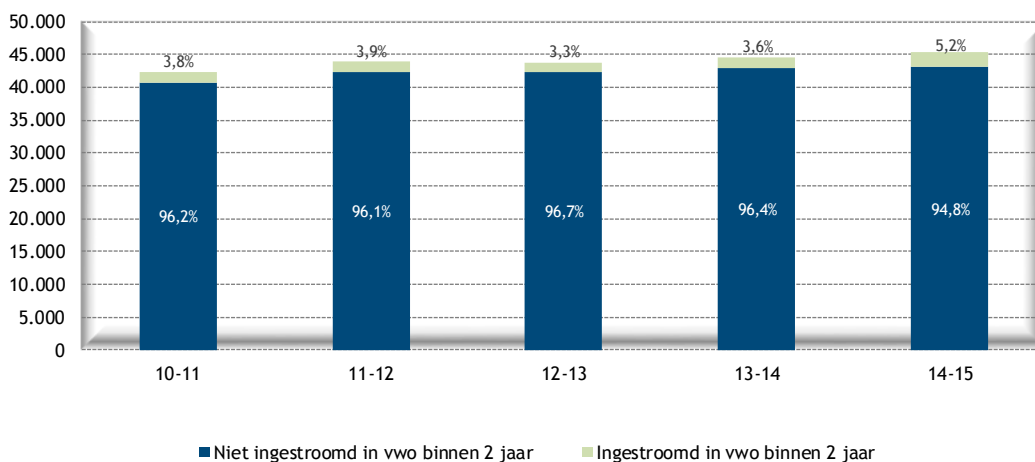

Figuur 2.20: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-ge-diplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS)

Doorstroom van havo naar vwo

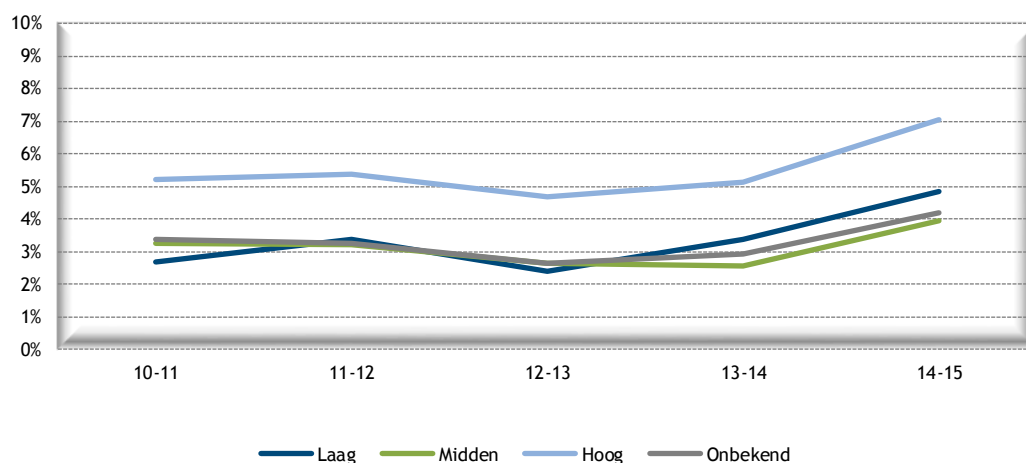
Eerder merkten we op dat havisten die zijn ingestroomd in het vwo in bovenstaande paragraaf buiten beschouwing zijn gelaten; hoewel een groot deel van hen uiteindelijk zal instromen in het hoger onderwijs, is dat niet binnen de hier gekozen definitie: instroom in hoger onderwijs binnen twee jaar na diplomering. In deze paragraaf zoomen we in op havisten die kiezen om na diplomering verder te gaan in het vwo.

Figuur 2.21 geeft het aandeel havo-ge-diplomeerden weer dat verder gaat in het vwo. Dit percentage is aanzienlijk toegenomen voor het laatst gemeten cohort; 5,2 procent van hen gaat door op het vwo, ten aanzien van 3,6 procent voor 2013-2014. Dit kan er op wijzen dat de route havo-vwo-ho aantrekkelijker is geworden door de invoering van het studievoorschot; de kosten van twee jaar aanvullend vwo volgen zijn immers lager dan twee jaar aanvullend hoger onderwijs.

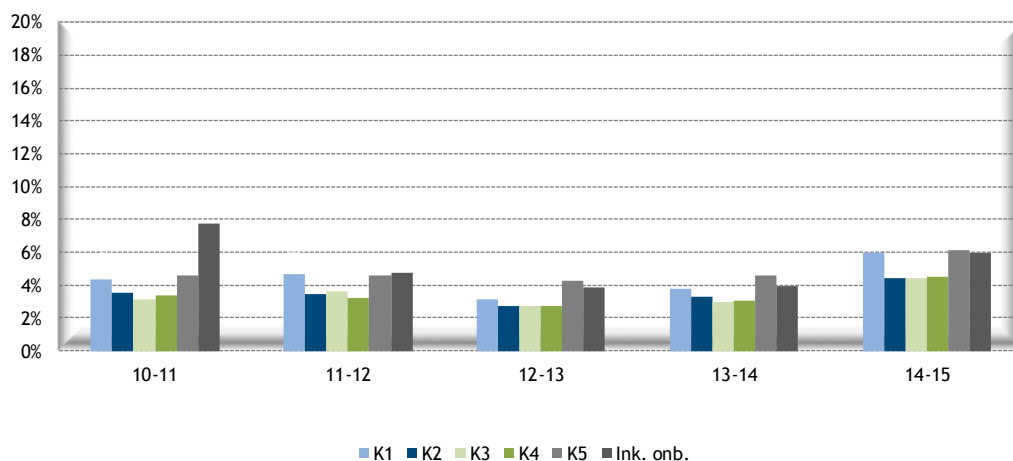
Figuur 2.21: Instroom in het vwo voor havo-ge-diplomeerden (bron: CBS)

Uit figuur 2.22 blijkt dat er aanzienlijke verschillen zijn voor het opleidingsniveau van de ouders met betrekking tot het doorstromen naar vwo vanuit havo: zo stroomde van de 2014-2015 gediplomeerden met hoger opgeleide ouders zeven procent door, voor gediplomeerden met lager opgeleide ouders bedroeg dit zo'n vijf procent.

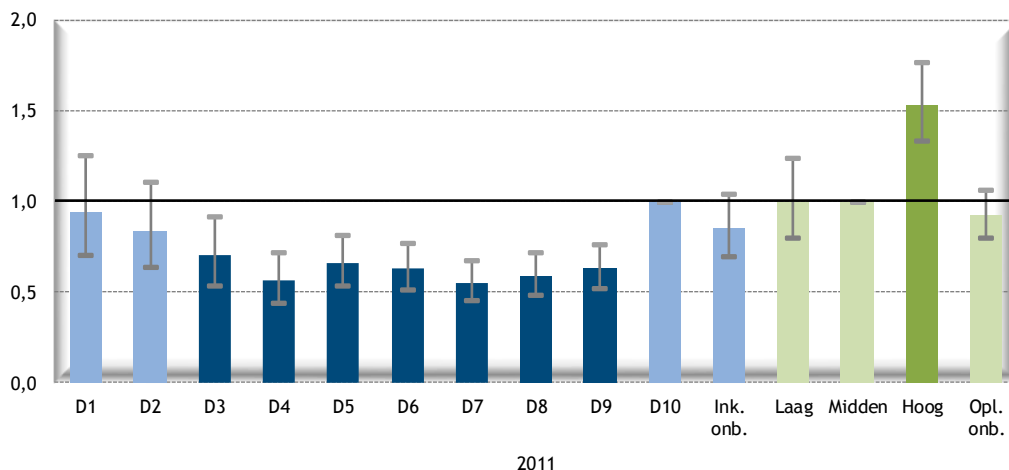
Figuur 2.22: Instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)

Figuur 2.23 toont de doorstroom naar vwo naar huishoudensinkomen. Ook hier geldt dat de middengroepen juist wat minder doorstromen dan studenten uit de laagste inkomenskwintielen en uit de hoogste inkomenskwintielen. Studenten uit het hoogste inkomenskwintiel stromen het vaakst door naar het vwo.

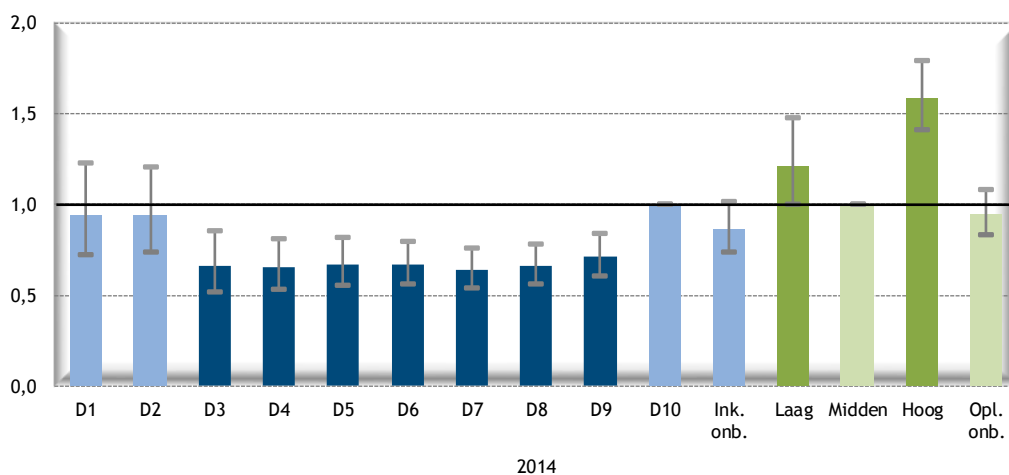

Figuur 2.23: Instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden naar huishoudensinkomen in kwintielen (bron: CBS)

Figuur 2.24 en figuur 2.25 laten op basis van de uitkomsten van de regressieanalyses zien dat ook onder controle van de achtergrondkenmerken (leeftijd en geslacht) en de centraal eindexamencijfers, de kans om in te stromen in het vwo verschilt naar huishoudensinkomen en het opleidingsniveau van de ouders. De significante verschillen worden telkens in een donkere kleur aangeduid. Havisten uit het hoogste inkomensdecil en met hoger opgeleide ouders stromen aanzienlijk vaker door naar het vwo. De verschillen tussen uitstroomcohorten 2011-2012 en 2014-2015 zijn erg klein. Opvallend is dat kinderen van laagopgeleide ouders in 2014-2015 vaker doorstromen naar het vwo dan die van middenopgeleide ouders.

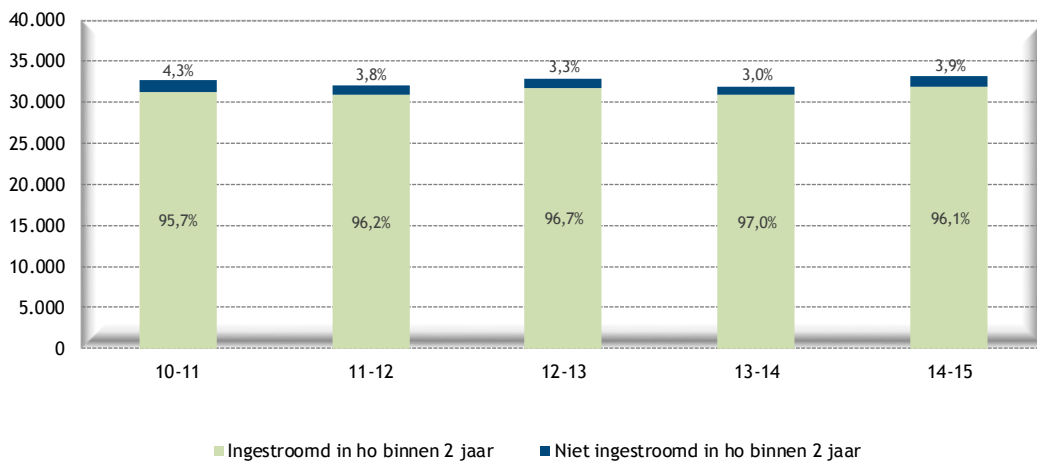
Figuur 2.24: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het vwo voor havo-ge diplomaerden in 2011-2012 (bron: CBS)

Figuur 2.25: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het vwo voor havo-ge diplomaerden in 2014-2015 (bron: CBS)

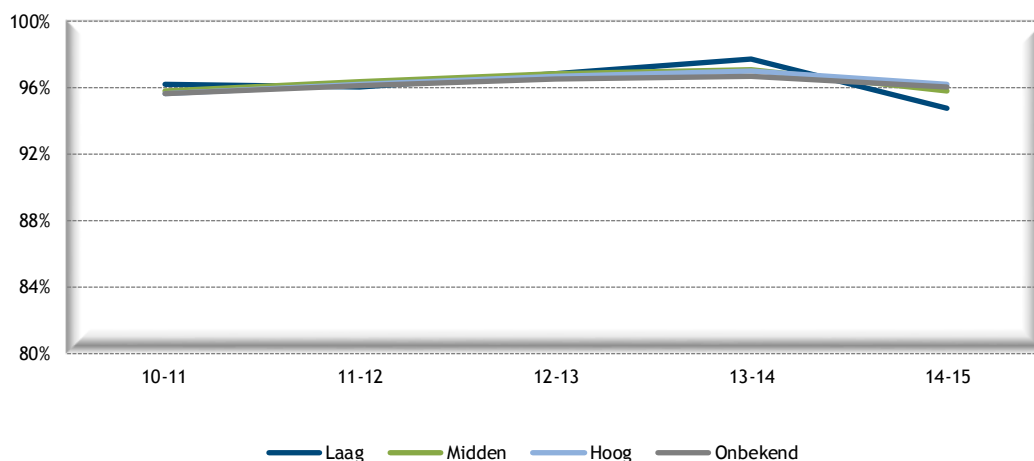
Doorstromen van het vwo naar het hoger onderwijs

Figuur 2.26 toont het aantal vwo-ge diplomaerden en in welke mate zij doorstromen naar het hoger onderwijs. Het aandeel niet-doorstromende vwo'ers is vanaf 2010-2011 gedaald tot drie procent in 2013-2014, maar is vervolgens voor cohort 2014-2015 weer gestegen naar bijna vier procent.

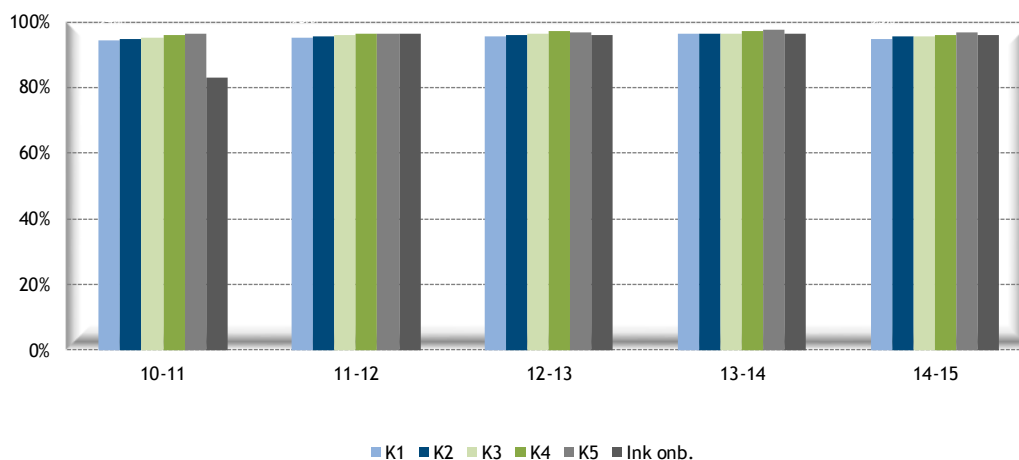
Figuur 2.26: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-ge diplomaerden (bron: CBS)

Uit figuur 2.27 (die uitzonderlijk loopt van 80% - 100%) is een sterke daling zichtbaar voor vwo-ge-diplomeerden met lager opgeleide ouders, maar hierbij moet worden opgemerkt dat dit om een erg kleine groep gaat (slechts 4 procent van de vwo-ge-diplomeerden heeft lager opgeleide ouders, tegenover 17 procent voor mbo 4-ge-diplomeerden; de absolute daling van niet-doorstromende vwo'ers met lager opgeleide ouders loopt van 30 naar 69). Er is dus vrijwel geen verschil wat betreft de instroom in het hoger onderwijs voor vwo-ge-diplomeerden.

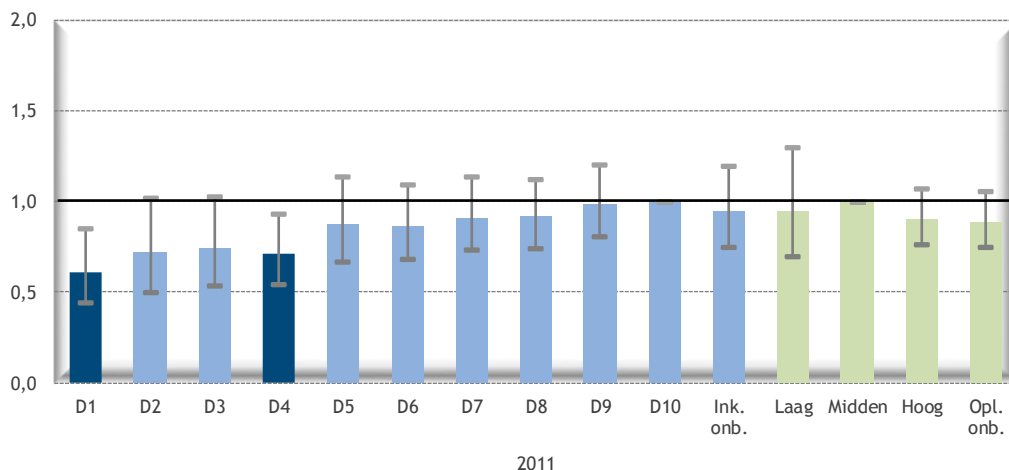
Figuur 2.27: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-ge-diplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)

Het huishoudinkomen verdeeld in kwintielen laat een (bescheiden) samenhang zien: hoe hoger het inkomen, hoe vaker vwo-ge-diplomeerden naar het hoger onderwijs gaan. Dit beeld verandert nauwelijks over de tijd.

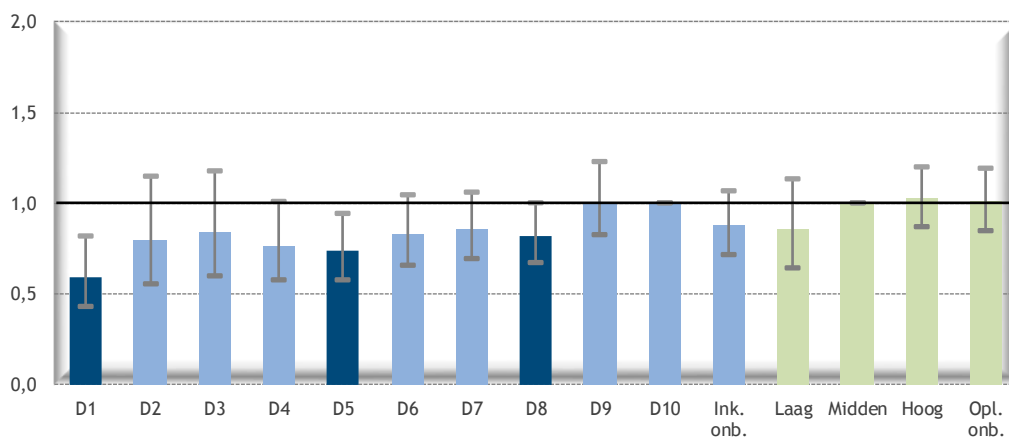
Figuur 2.28: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-ge-diplomeerden naar huishoudensinkomen, in kwintielen (bron: CBS)

Figuur 2.29 en figuur 2.30 tonen de regressiemodellen voor de instroom in het hoger onderwijs voor vwo-ge-diplomeerden voor de cohorten 2011-2012 en 2014-2015. Ook hier worden de verschillende (huishoud)inkomensdecielen afgezet tegen het hoogste inkomensdeciel en de laag- en hoogopgeleide ouders tegenover de midden-opgeleide ouders. We stellen vast dat voor beide cohorten geldt dat de kans om door te stromen niet significant verschilt naar het opleidingsniveau van de ouders. Voor het huishoudensinkomen zien we wel significante verschillen in de doorstroom van de vwo-ge-diplomeerden. Zo geldt voor beide cohorten dat er respectievelijk twee en drie inkomensdecielen (aangeduid in het donkerblauw) zijn waarbij de vwo-student minder vaak doorstroomt naar het hoger onderwijs dan bij het hoogste inkomensdeciel. Het verband is echter niet eenduidig, zo kunnen we niet vaststellen dat naarmate het huishoudinkomen afneemt de kans op instroom ook afneemt.

2011

Figuur 2.29: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden in 2011-2012 (bron: CBS)

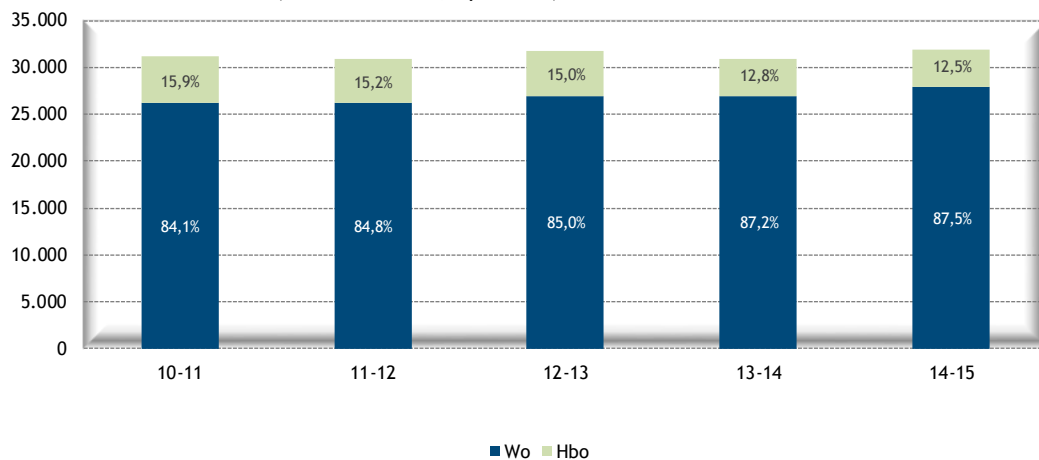

2014

Figuur 2.30: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS)

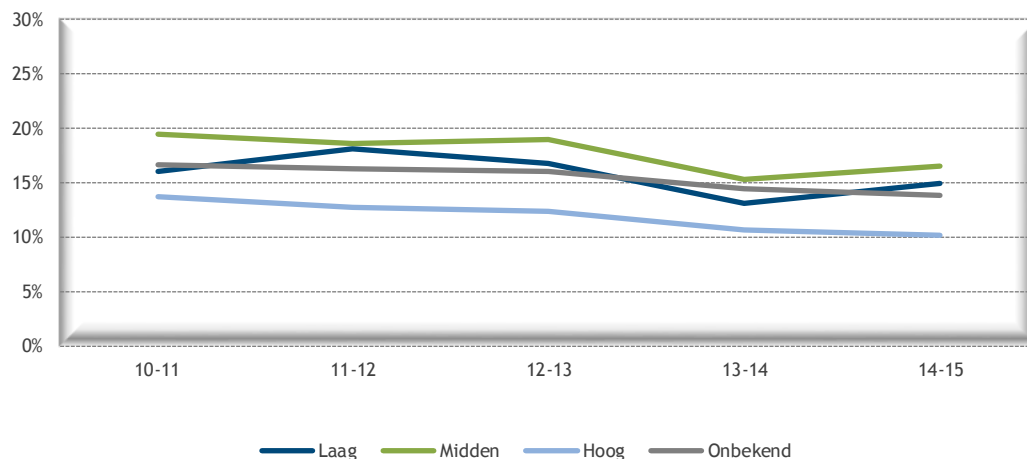
Doorstroom van vwo naar hbo

Voor vwo-gediplomeerden is ook bekeken wie van de ho-instromers instroomt in het hbo en wie in het wo. In figuur 2.31 is te zien dat het aandeel vwo'ers dat naar het hbo gaat is afgenomen, met name tussen 2012-2013 en 2014-2015 (van 15 naar 12,5 procent).

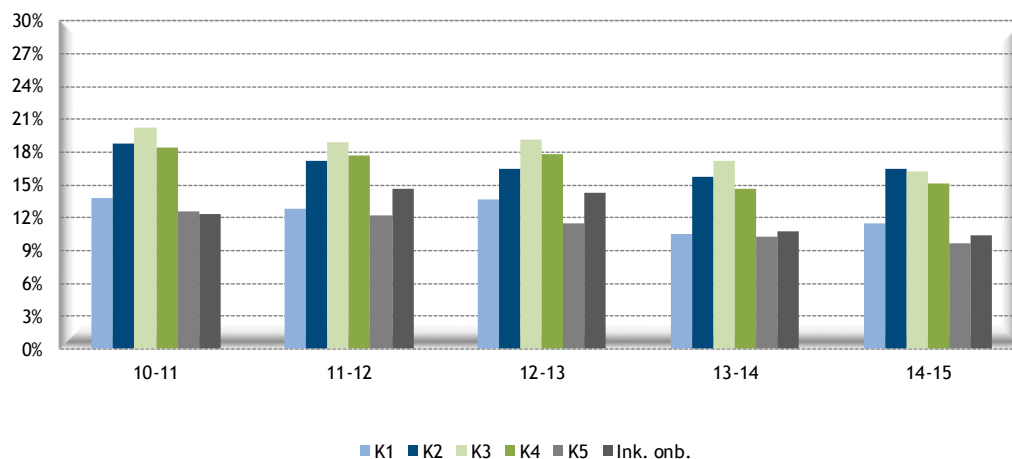
Figuur 2.31: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar naar onderwijs type voor ho-instromende vwo-gediplomeerden (bron: CBS)

In figuur 2.32 is de doorstroom naar het hbo weergegeven (ten opzichte van alle ho-instromers vanuit vwo), naar het opleidingsniveau van de ouders. Voor de vwo-geplomeerden met hoger-opgeleide ouders stellen we een duidelijke dalende trend vast: deze groep studenten stroomt minder vaak door naar het hbo. De verschillen tussen de studenten met lager- en midden-opgeleide ouders zijn kleiner. Voor deze twee groepen geldt bovendien dat het aandeel dat doorstroomt naar het hbo is toegenomen in 2014-2015 met respectievelijk één en twee procentpunt ten opzichte van het cohort 2013-2014.

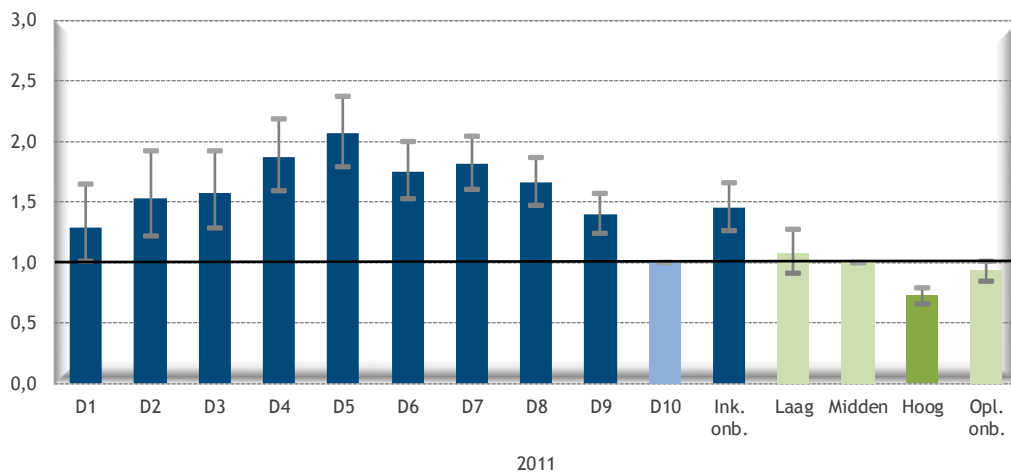
Figuur 2.32: Doorstroom naar het hbo binnen twee jaar voor vwo-geplomeerden, naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)

In figuur 2.33 wordt de hbo-instroom van vwo-geplomeerde weergegeven voor de vijf (huishoud)inkomenskintielen. Vwo-geplomeerden uit de middelste inkomenskintielen kiezen het vaakst van alle inkomensgroepen voor het hbo. De groep uit de hoogste inkomenskintiel stroomt het minst vaak door naar het hbo.

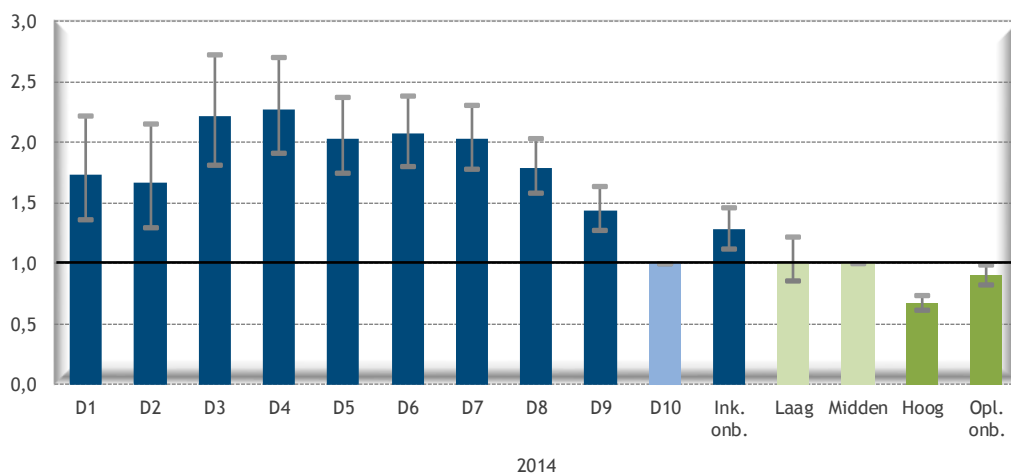

Figuur 2.33: Instroom in het hbo binnen twee jaar voor vwo-geplomeerden naar huishoudensinkomen, in gedeeld in kwintielen (bron: CBS)

Uit de regressieanalyses die getoond worden in figuur 2.34 en figuur 2.35 blijkt dat zowel het huishoudensinkomen als het opleidingsniveau van de ouders invloed hebben op de keus om een hbo-studie te doen na vwo-diplomerings: vwo-geplomeerden met lagere huishoudensinkomens (t.o.v. hoger huishoudensinkomen) kiezen vaker voor een hbo-studie, in plaats van een wo-studie (de significante waardes zijn telkens weergegeven in een donkere kleur). Ook hier zijn de lagere inkomensdecielen afgezet tegen het hoogste inkomens deciel. Voor het opleidingsniveau geldt dat vwo-studenten met hoger opgeleide ouders minder vaak voor een hbo-studie kiezen dan een wo-studie in vergelijking met vwo-studenten die ouders hebben die midden-opgeleid zijn.

Figuur 2.34: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom binnen twee jaar in het hbo voor vwo-ge diplomaerden in 2011-2012 en 2014-2015 (bron: CBS)

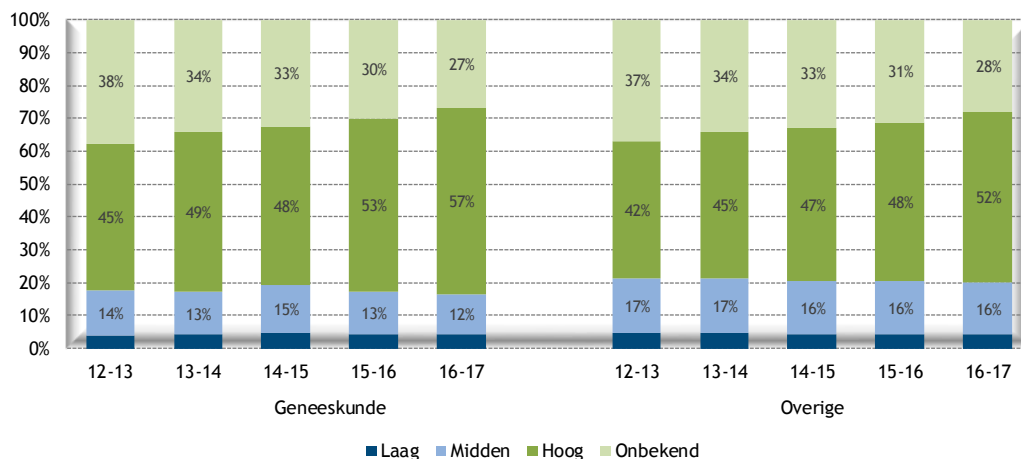

Figuur 2.35: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom binnen twee jaar in het hbo voor vwo-ge diplomaerden in 2014-2015 (bron: CBS)

Doorstroom van vwo naar geneeskunde

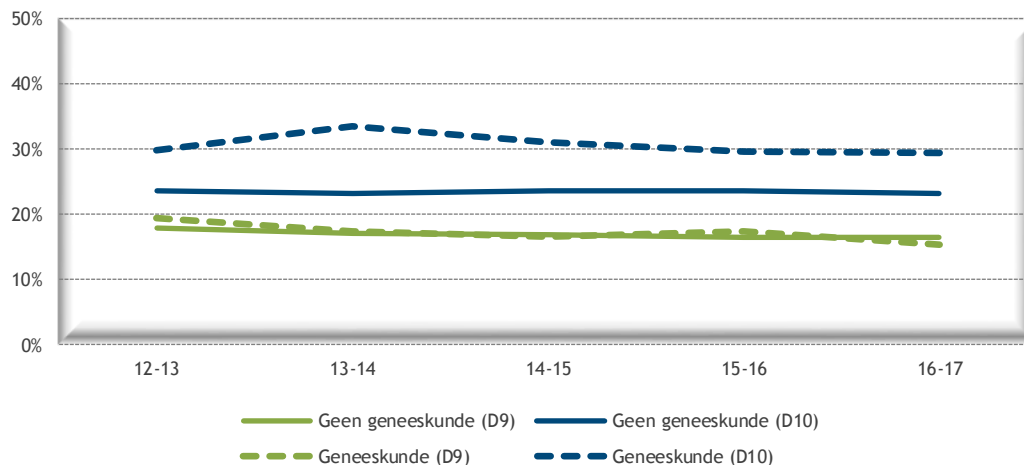
In dit onderdeel willen we de instroom van de opleiding geneeskunde nader bekijken. We stellen ons hierbij de vraag of de studie geneeskunde voor alle studentengroepen uit het vwo even toegankelijk is of dat er verschillen zitten in de kans op instroom naar gelang de achtergrondkenmerken van de student. Om dit nader te onderzoeken worden eerst de instromers in het wo (voltijd bachelor) vergeleken naar opleidingsniveau van de ouders, huishoudensinkomen, en migratieachtergrond. Hierbij wordt de opleiding geneeskunde afgezet ten opzichte van de overige wo-studies. Omdat het merendeel van de geneeskunde-instromers uit het vwo komt, kijken we in deze paragraaf alleen naar deze groep instromers. Tot slot wordt in een logistisch regressiemodel de kans op instromen in geneeskunde geschat voor de hier genoemde kenmerken en een aantal achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, migratieachtergrond, geslacht en eindexamencijfer.

Figuur 2.36 toont het opleidingsniveau van de ouders voor instromers vanuit het vwo in een wo voltijd bachelor studie. Voor een aanzienlijk deel is het opleidingsniveau van de ouders onbekend. Ook als deze groep buiten beschouwing wordt gelaten valt op dat de geneeskunde-instromers vaker hoger opgeleide ouders hebben. Verderop (in figuur 2.40) zien we dat dit opleidingseffect, na controle voor andere achtergrondkenmerken, alleen nog significant is in 2016-2017.

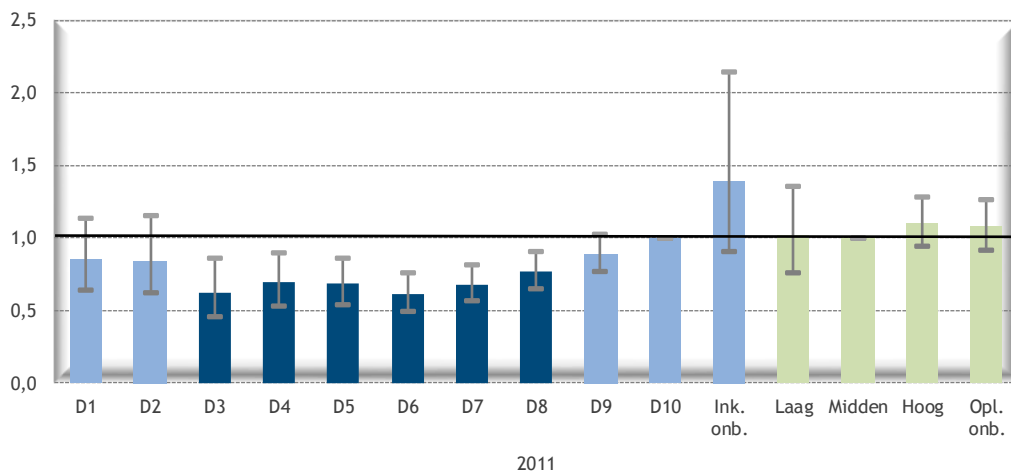
Figuur 2.36: Samenstelling wo-instromers in bachelor voltijd vanuit vwo, naar opleidingsniveau ouders (bron: CBS)

Figuur 2.37 toont dat ook wat betreft het huishoudensinkomen de geneeskunde-instromers niet één op één vergelijkbaar zijn met niet-geneeskunde instromers. In de figuur zijn de percentages instromers uit het hoogste en één-na-hoogste deciel weergegeven. Met name het hoogste deciel blijkt voor een groot verschil te zorgen: voor 2016-2017 komt van de geneeskunde-instromers dertig procent uit de hoogste tien procent huishoudensinkomens; voor niet-geneeskunde-instromers gaat het om 23 procent.

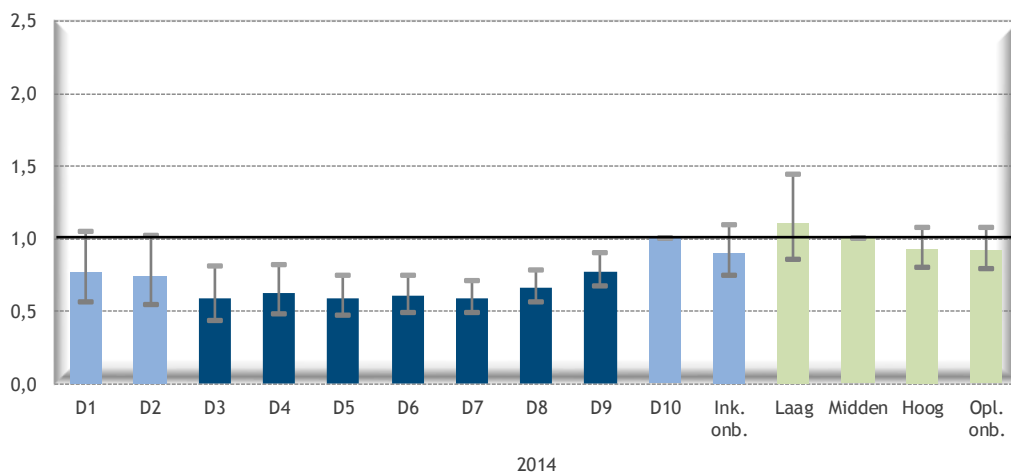
Figuur 2.37: Samenstelling wo-instromers in bachelor voltijd vanuit vwo, naar huishoudensinkomen (bron: CBS)

Figuur 2.38, figuur 2.39 en figuur 2.40 tonen de regressieanalyses per cohort op instroomkans in geneeskunde voor vwo-gediplomeerden. Voor alle cohorten speelt het inkomen een belangrijk rol bij de instroom in geneeskunde. Vanaf inkomensdecil drie tot respectievelijk inkomensdecil acht en negen geldt dat studenten een lagere kans hebben om in te stromen in de studie geneeskunde dan studenten uit het hoogste inkomensdecil. Voor de twee laagste inkomensdecilen vinden we geen significante verschillen. Voor de eerste twee cohorten (2011-2012 en 2014-2015) geldt dat de geneeskunde-instroom niet verschilt naar het opleidingsniveau van de ouders. In het cohort 2016-2017 is hier verandering ingekomen: studenten van hoogopgeleide ouders hebben een hogere kans om in te stromen in de opleiding geneeskunde dan studenten van wie de ouders midden-opgeleid zijn. Ook in dit regressiemodel hebben we gecontroleerd voor de achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en eindexamencijfer. Voor het cohort 2016-2017 geldt dat vooral de jongere studenten en de vrouwen eerder doorstromen naar de opleiding geneeskunde. Ook de hogere eindexamencijfers hebben zoals verwacht een positief verband met de doorstroom naar geneeskunde. We controleerden tenslotte ook voor de migratieachtergrond van de studenten. Het blijkt dat vwo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond die doorstromen naar het hoger onderwijs verhoudingsgewijs vaker voor de opleiding geneeskunde kiezen dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

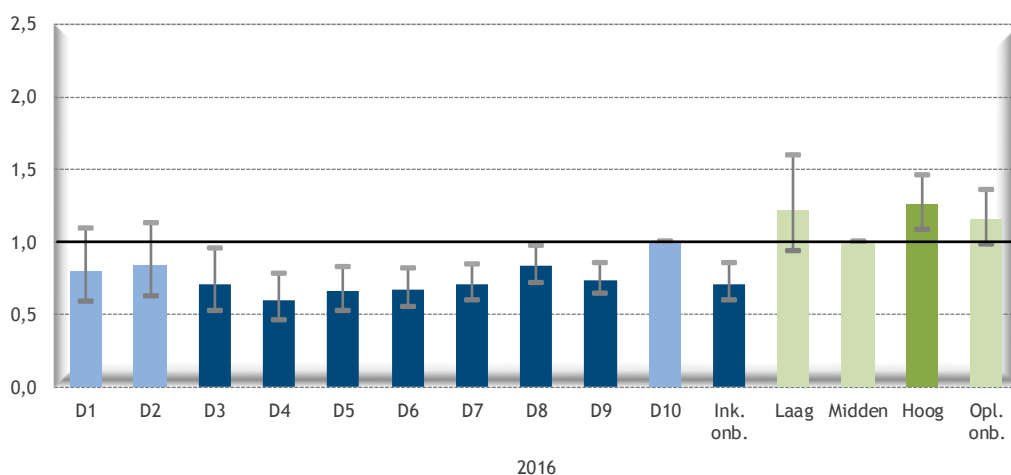
2011

Figuur 2.38: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in geneeskunde voor vwo-ge diplomaerden voor collegejaar 2012-2013 (bron: CBS)

2014

Figuur 2.39: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in geneeskunde voor vwo-ge diplomaerden voor collegejaar 2014-2015 (bron: CBS)

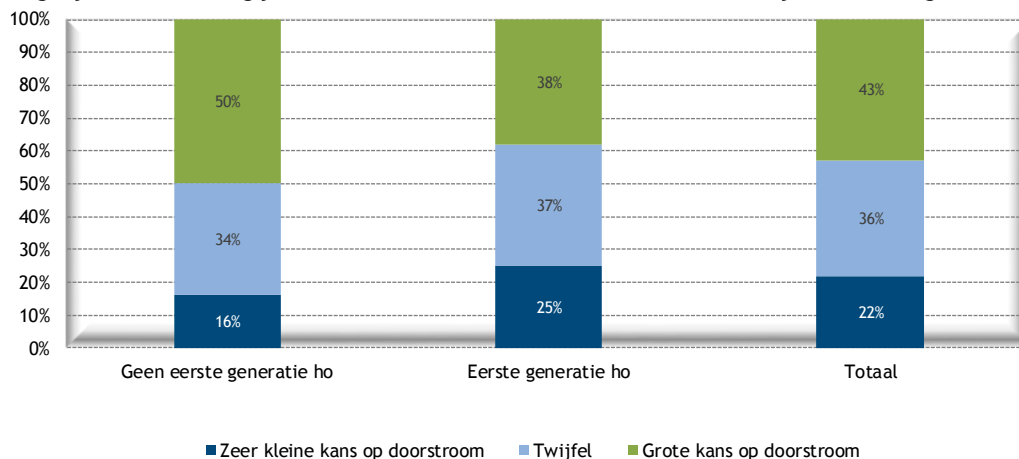

2016

Figuur 2.40: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in geneeskunde voor vwo-ge diplomaerden voor collegejaar 2016-2017 (bron: CBS)

2.5 De kans en motieven om door te stromen van mbo naar hbo

In de Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017²² is uitgebreid onderzoek gedaan naar de motieven om wel of niet door te stromen naar het hoger onderwijs. Hierdoor is beter inzicht verkregen in de relatie tussen achtergrondkenmerken en de doorstroomintentie en in motieven om wel of niet door te stromen. Zo zagen we bijvoorbeeld dat er minder kans is op doorstroom bij eerstegeneratiestudenten en bij studenten met een hoge leenaversie. Om beter zicht te krijgen op de ‘push en pull’-factoren die een rol spelen bij de keuze om verder te studeren, is dit onderzoek begin 2018 herhaald en uitgebreid met een aantal inhoudelijke doorstroommotieven en kenmerken van de studenten. Naast leenaversie, sociale herkomst en kennis van (onderdelen van) het studiefinancieringsstelsel is dit jaar ook gekeken naar motieven, zelfvertrouwen, ondersteuning van de omgeving en adviezen die studenten kregen van hun ouders en docenten. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van alle vragen en de clustering van deze vraag naar factoren. Allereerst is aan deze groep gevraagd hoe groot zij de kans inschatten dat zij het volgend studiejaar een hbo-opleiding gaan volgen. Figuur 2.41 toont de relatie tussen de doorstroomkans en het opleidingsniveau van de ouders. Voor zestig procent van de respondenten geldt dat beide ouders geen hbo-opleiding hebben afgerond en daarmee behoren tot de groep ‘eerste generatie hoger onderwijs’. Vergelijkbaar met vorig jaar zien we dat de doorstroomkans kleiner is bij deze eerstegeneratiestudenten.

Figuur 2.41: Kans die mbo-studenten in het laatste jaar zichzelf geven om door te stromen naar het hbo (n=1.268; bron: ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018; $\chi^2=21,81$; $p<0,001$)

Tot zover constateren we hiermee dat het beeld vergelijkbaar is met vorig jaar en ook vergelijkbaar is met resultaten die eerder in dit hoofdstuk zijn beschreven, namelijk dat de doorstroomkans kleiner is voor eerstegeneratiestudenten. Het doel van dit onderzoek is om deze verschillen in doorstroomkansen nader te verklaren door middel van een aantal inhoudelijke kenmerken die betrekking hebben op de student en op karakteristieken van de school en het gezin van herkomst. De doorstroomkans is vervolgens geschat met behulp van een logistische regressie. Via deze methode is bepaald in hoeverre elk afzonderlijk kenmerk (onder controle van alle andere kenmerken) de kans op doorstroom naar het hbo beïnvloedt.²³

22 Van den Broek, A., Wartenbergh, F., Bending-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S., Nooij, J (2017). Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017, studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2016. Nijmegen: ResearchNed.

23 Logistische regressie wordt gebruikt om het verband tussen een dichotome uitkomstvariabele (kans op doorstroom) met een of meerdere onafhankelijke kenmerken te bestuderen. De mbo studenten is gevraagd om aan te geven hoe groot zij de kans schatten dat zij na het behalen van hun mbo-diploma verder gaan studeren op het hbo. De studenten zijn op basis van hun ingeschatte kans ingedeeld in de drie groepen: zeker niet doorstuderen, twijfel om door te studeren en zeker wél doorstuderen. De drie groepen zijn in dit hoofdstuk steeds tegen elkaar afgezet en met elkaar vergeleken. Het logistische regressiemodel gaat uit van kansen; kansverhoudingen (oddsratio). De odds is de kans (probability) om: (1) door te stromen (p-wel) gedeeld door de kans om niet door te stromen (p-niet), (2) wel door te stromen (p-wel) gedeeld door de kans op twijfel (p-twijfel) en (3) de kans op twijfel (p-twijfel) gedeeld door de kans om niet door te stromen (p-niet). Het significantieniveau geeft aan of de berekende kansen op toeval berusten; we hanteren een grens van 0,05 en lager. Dit houdt in dat met 95% zekerheid kan worden aangenomen dat de gevonden kansverhouding niet op toeval berust.

De modellen van de drie groepen (wel, niet en twijfel) zijn stapsgewijs opgebouwd zodat er uiteindelijk steeds een eindmodel ontstaat dat de verschillen tussen de groepen goed kan verklaren. We zijn steeds begonnen met een model waar alleen de achtergrondkenmerken van de student zijn toegevoegd (0 model). Dit zijn kenmerken zoals geslacht, migratieachtergrond, het hebben van een functiebeperking en het wel of niet behoren tot de eerste generatie die in het hoger onderwijs gaat studeren. In het volgende model is de leenaversie van studenten toegevoegd²⁴. Vorig jaar bleek leenaversie een rol te spelen in de kans op doorstroom naar het hbo. Dit jaar voegen we tot slot meerdere motieven en kenmerken toe om te kijken op welke wijze we de invloed van eerste generatie en leenaversie kunnen verklaren. Dit is het geval wanneer de invloed van (bijv.) leenaversie verdwijnt zodra andere kenmerken in het model worden toegevoegd. De inhoudelijke motieven en kenmerken zijn verzameld aan de hand van een groot aantal vragen die zijn ingedikt tot factoren. Een overzicht van de factoren is opgenomen in bijlage 1.

Deze factoren zijn (inhoudelijk geclusterd) stapsgewijs toegevoegd om na te gaan of ze een significante verklaring bieden van verschillen in doorstroomkans tussen groepen (wel, niet en twijfel). Indien er geen sprake was van een significante inbreng, zijn de variabelen uit het model verwijderd. Na het toevoegen van de achtergrondkenmerken en leenaversie is de kennis over het studiefinancieringsstelsel toegevoegd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen kennis over lenen, kennis over aflossen en kennis over het reisproduct en de aanvullende beurs. Hierna zijn stapsgewijs variabelen over prestaties van studenten op het gebied van plannen en concentreren, algemene prestaties in vergelijking met studiegenoten en zelfvertrouwen van studenten toegevoegd; hierna het advies van ouders en docenten over studeren in het hoger onderwijs. Voorts is nagegaan in hoeverre de doorstroom verklaard kan worden op basis van motivatiekenmerken: motieven die te maken hebben met status en aanzien die gepaard gaan met een hbo-diploma, motieven die aangeven dat een student graag wil gaan werken en motieven die wijzen op intrinsieke motivatie en verwachting van de omgeving. Tot slot is gekeken naar de invloed van de ondersteuning uit de omgeving (ouders, docenten en vrienden). Deze analyses resulteren in een eindmodel (model 3) met kernvariabelen die steeds het beste in staat zijn de verschillen tussen de onderzochte groepen te verklaren. Omdat leenaversie een belangrijke indicator is, is deze altijd in het eindmodel meegenomen.

Zeker wel (1) versus zeker niet (0) gaan studeren

Als eerste vergelijken we de groep studenten die zeker niet wil doorstuderen (0-10% kans) met de groep studenten die zeker wél door wil stromen (90-100% kans). Tabel 0.1 (bijlage 2) toont de resultaten van de modellen. We zijn begonnen met een model waar alleen de achtergrondkenmerken van de student zijn toegevoegd (model 0). Het bleek dat geslacht geen rol speelde in de kans om wel of niet te gaan studeren in het hoger onderwijs. In dit eerste model is te zien dat mbo studenten met een functiebeperking en eerstegeneratie-studenten een kleinere kans hebben door te studeren vergeleken met degenen die zeker niet doorstuderen. Studenten met een migratieachtergrond hebben juist een grotere kans om wel door te studeren. Deze resultaten ondersteunen de resultaten die eerder in dit hoofdstuk zijn gerapporteerd.

Vervolgens is de leenaversie van studenten toegevoegd aan het model (model 1). De resultaten van dit model laten zien dat hoe meer leenaversie studenten ervaren, hoe kleiner de kans dat zij gaan doorstuderen (t.o.v. niet doorstuderen). Ook in dit model is te zien dat de studenten met een functiebeperking en eerstegeneratiestudenten een kleinere kans hebben om door te studeren. Studenten met een migratieachtergrond hebben ook in dit model een grotere kans om door te studeren. Deze resultaten zijn vergelijkbaar met de resultaten uit de monitor van 2016-2017 toen werd geconcludeerd dat leenaversie een rol speelt bij de kans om te gaan studeren.

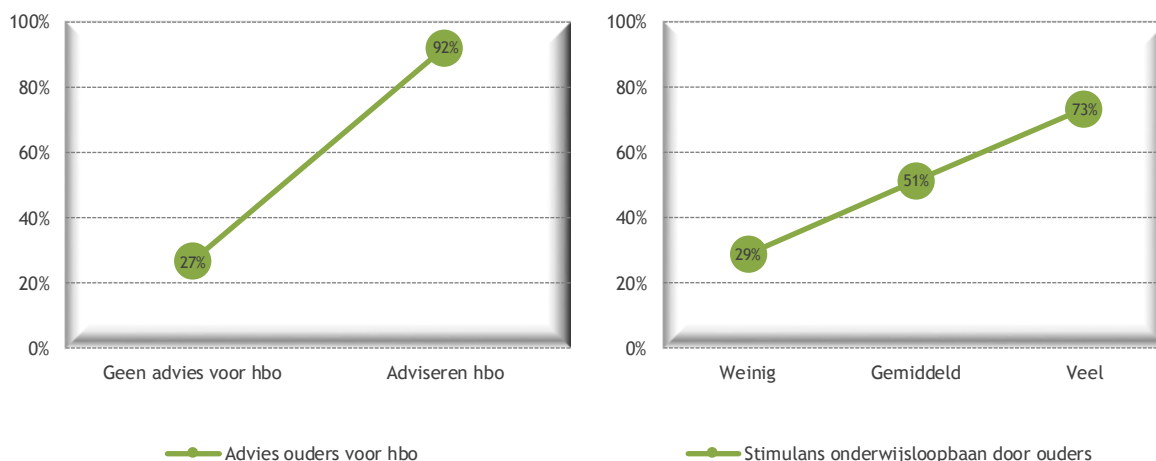
24 Aan leenaversie van mbo-studenten is nader aandacht besteed in hoofdstuk 8 (paragraaf 8.12 op pagina 203).

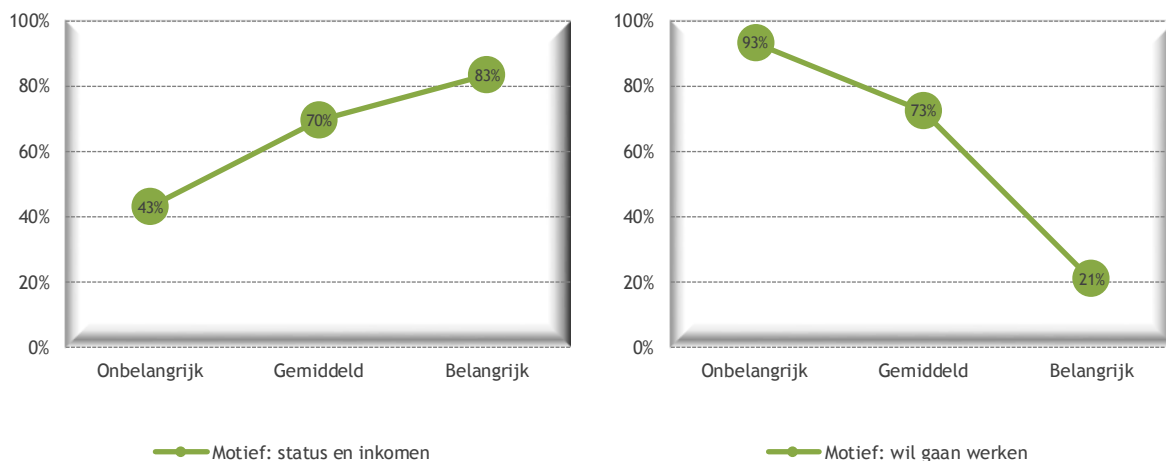
In het volgende model (model 2) is de kennis over het studiefinancieringsstelsel toegevoegd. De resultaten van model 2 laten zien dat de kennis over het leenstelsel geen invloed heeft op de kans om (zeker) wel of niet te gaan studeren; alle drie de kennisaspecten zijn niet significant. Het kennisoniveau over het studievoorschot is geen verklaring voor doorstroom. De invloed van het hebben van een functiebeperking, het behoren tot de eerste generatie hoger onderwijs, het hebben van een migratieachtergrond en de leenaversie verandert in dit model niet. We kunnen op basis hiervan concluderen dat kennis over studiefinanciering voor de verschillen tussen zeker wel en zeker niet gaan studeren de invloed van leenaversie niet verklaart.

Vervolgens zijn clusters van andere variabelen toegevoegd en weer verwijderd als ze de verschillen tussen de twee groepen niet kon verklaren. Uit model 3 (eindmodel) komt naar voren dat de keuze om zeker niet of zeker wel te gaan studeren voor het grootste deel wordt verklaard door het feit dat de student de nadrukkelijke wens heeft om te gaan werken en het advies en ondersteuning krijgt van de ouders om door te studeren. Daarnaast kunnen we concluderen dat, indien de student een sterke nadruk legt op status en inkomen, het waarschijnlijker is dat deze kiest voor het hbo. De invloed van achtergrondkenmerken (functiebeperking en eerstegeneratie) en de invloed van leenaversie worden volledig verklaard door deze kenmerken.

Op basis van deze analyses kunnen we concluderen dat ouders een cruciale rol spelen bij de keuze om (zeker) wel of (zeker) niet te gaan studeren en dat het voor de student tevens leidend is of deze de sterke wil heeft om te gaan werken of hecht aan status en een hoger inkomen en kiest voor een vervolgstudie.

Figuur 2.42 geeft de significante resultaten uit het eindmodel voor de doorstroomkans van degenen die zeker niet doorstromen tegenover degenen die zeker wel doorstromen grafisch weer. Hiervoor zijn de voorspelde kansen van het model (predicted probabilities) weggeschreven en afgezet tegen de voorspellers (predictors). Hieruit blijkt duidelijk dat de aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt, de aantrekkelijkheid van het hbo voor aanzien en inkomen en de ondersteuning van de ouders de kansverschillen kunnen duiden.

Figuur 2.42: Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die zeker niet gaan studeren (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)

Zeker wel (1) studeren versus twijfel (0) om te gaan studeren

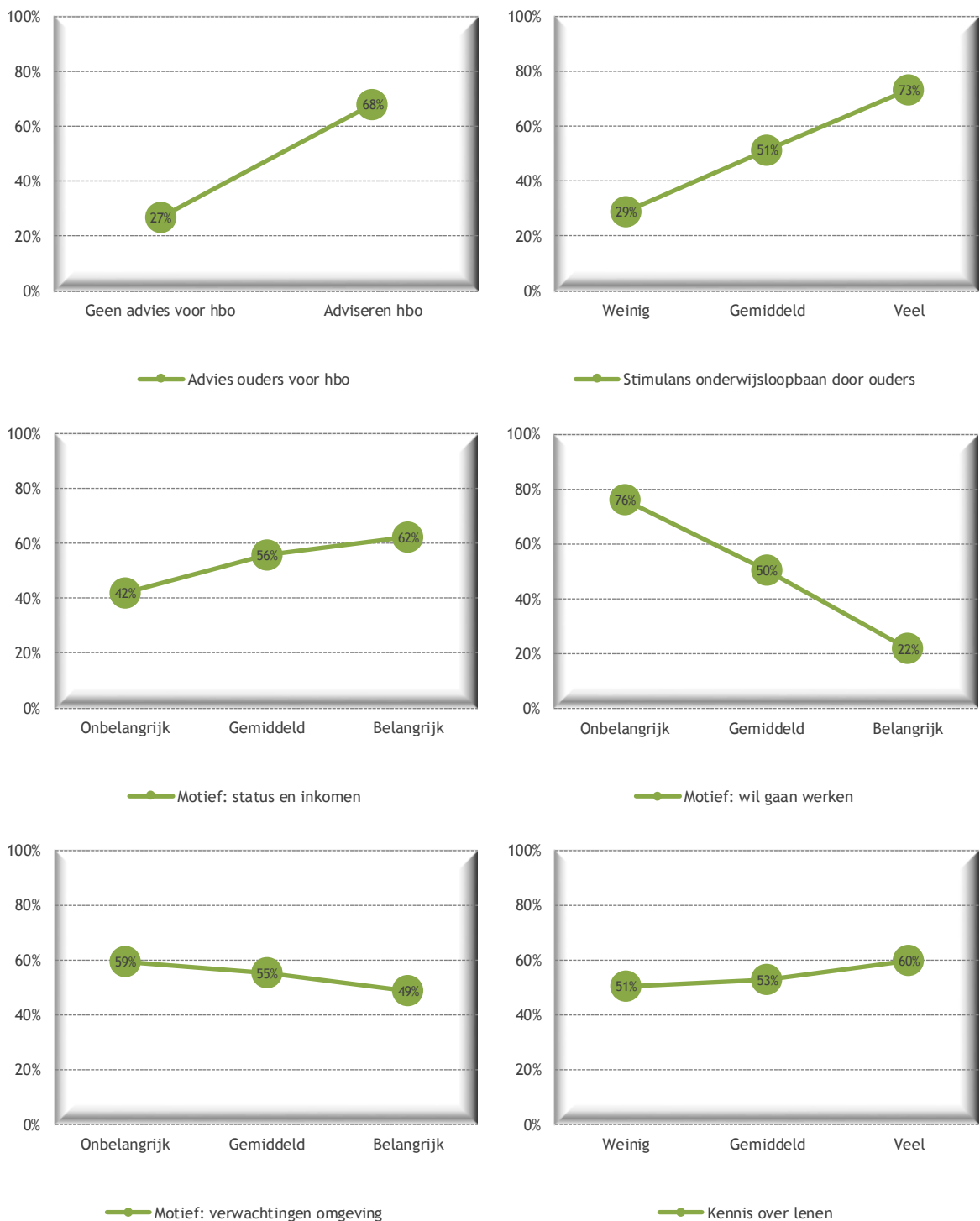
De volgende twee groepen die met elkaar vergeleken worden, zijn de groep studenten die zeker wel wil doorstuderen (90-100% kans) tegenover de groep die twijfelt om te gaan studeren. Tabel 0.2 (bijlage 2) toont de coëfficiënten van alle getoetste modellen. Evenals bij de vorige analyse zijn ook hier stapsgewijs alle variabelen toegevoegd en is ook hier gestart met een model waar alleen de achtergrondkenmerken van de studenten zijn toegevoegd (model 0). Uit de resultaten komt naar voren dat er geen verschil is tussen degenen die zeker gaan studeren en de twijfelaars ten aanzien van geslacht en migratieachtergrond van de studenten. Voor mbo-studenten met een functiebeperking en voor eerstegeneratiestudenten zien we een kleinere kans op doorstuderen en een toename van de kans op twijfel.

In model 1 is leenaversie toegevoegd. De resultaten van dit model laten zien dat studenten met veel leenaversie eerder twijfelen dan wanneer ze zeker gaan studeren. Ook in dit model hebben studenten met een functiebeperking en eerstegeneratiestudenten een kleinere kans om te gaan studeren in het hbo.

In model 2 zijn de kennisvariabelen over het studiefinancieringsstelsel toegevoegd. Uit deze analyses komt naar voren dat kennis over lenen (o.a. het maximale leenbedrag, het wijzigen van het leenbedrag en de duur van de lening) ervoor zorgt dat de kans op doorstromen juist toeneemt: hoe meer kennis men heeft over lenen, des te groter de kans dat de student naar het hbo gaat en des te kleiner de kans op twijfel. Dit model laat nog steeds een negatief effect van leenaversie op de doorstroomkans zien alsmede een lagere doorstroomkans voor studenten met een functiebeperking en eerstegeneratiestudenten.

Vervolgens zijn de clusters van andere variabelen toegevoegd en eventueel verwijderd als ze de verschillen tussen de twee groepen niet kon verklaren. Het eindmodel is weergegeven in model 3 dat geen lagere doorstroomkans meer laat zien voor studenten met een functiebeperking en eerstegeneratiestudenten. Ook leenaversie is niet meer significant. Dit betekent dat door het toevoegen een aantal inhoudelijke kenmerken de relaties die eerder significant waren, wegvallen. Verschillen tussen degenen die naar het hbo gaan tegenover de twijfelaars hebben te maken met kennis over lenen, advies van ouders om naar het hbo te gaan, de wil om te gaan werken, motieven die te maken hebben met status en inkomen, verwachtingen van de omgeving en de ondersteuning van ouders bij de onderwijsloopbaan. Ook hier komt de grootste concurrerende factor van de arbeidsmarkt. Na het toevoegen van deze variabelen doet leenaversie er niet meer toe. Opvallend is dat bij de verschillen tussen twijfelaars en degenen die zeker naar het hbo gaan het kennisaspect over lenen een rol speelt (tussen de groepen zeker wel en zeker niet studeren, deed dit kennisaspect er niet toe). Des te meer kennis over lenen, des te hoger de kans dat de mbo-student daadwerkelijk gaat studeren. Een ander aspect dat hier naar voren komt is dat mbo-studenten die naar school gaan om te voldoen aan verwachtingen uit hun omgeving, eerder twijfelen en minder vaak zeker zijn om door te studeren.

In figuur 2.43 zijn de resultaten uit de hierboven beschreven analyses grafisch weergegeven. Steeds betreft het de voorspelde kansen om zeker naar het hbo te gaan versus de twijfelaars. Uit de figuren valt op dat de invloed van de arbeidsmarkt veel kleiner is dan bij de vergelijking tussen degenen die zeker wel versus zeker niet naar het hbo gaan. De leenkennis doet er daarentegen voor de hier geanalyseerde groepen wél toe. Ook hier zien we de grote invloed van het advies en de ondersteuning van de ouders.

Figuur 2.43: Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die twijfelen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)

Zeker niet studeren (1) versus twijfel (0) om te gaan studeren

In de laatste analyse hebben we gekeken naar de typische kenmerken van de groep die twijfelt om te gaan studeren versus de groep die zeker niet gaat studeren. We schatten hier steeds de kans op twijfelen tegenover de kans op zeker niet willen doorstuderen en gaan na welke kenmerken van studenten van invloed zijn op de kans om te twijfelen tegenover niet verder willen studeren. Tabel 0.3 (bijlage 2) toont de coëfficiënten van de getoetste modellen.

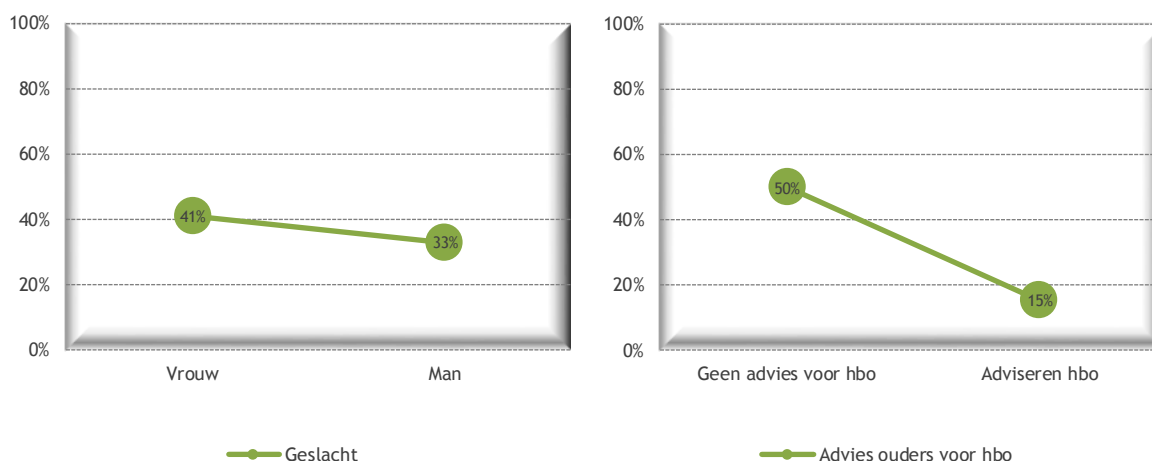
In model 0 is te zien dat in de groep twijfelaars (in vergelijking met degenen die zeker niet doorstuderen) mannen en studenten met een migratieachtergrond zijn oververtegenwoordigd. Eerstegeneratiestudenten zijn oververtegenwoordigd in de groep die zeker niet gaat doorstuderen.

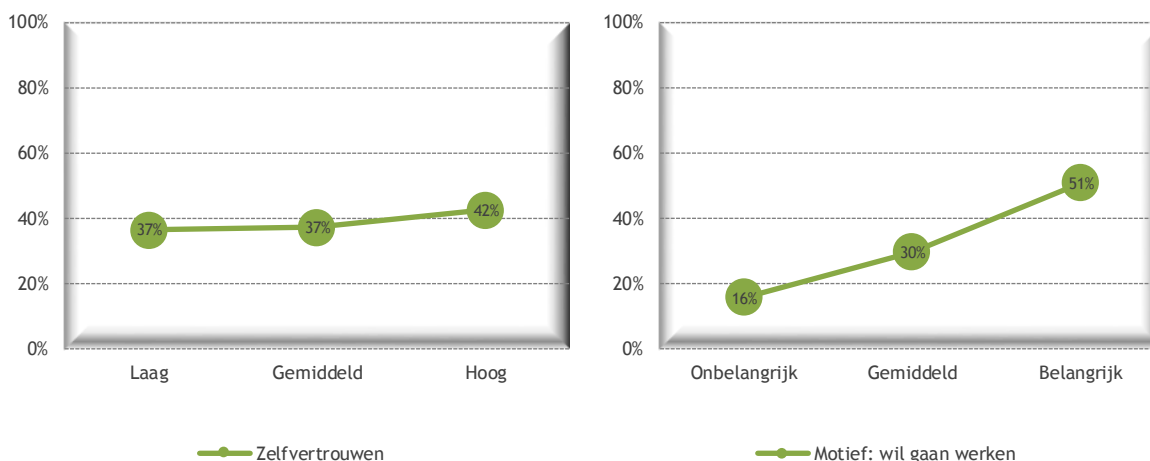
In de volgende stap is leenaversie toegevoegd het model (model 1). De verschillen uit model 0 (mannen, studenten met een migratieachtergrond en eerstegeneratiestudenten) blijven in model 1 in stand. Er is in dit model geen significante invloed van leenaversie.

Hierna zijn kennisaspecten over studiefinanciering aan het model toegevoegd (model 2). De resultaten laten zien dat de kennis over het leenstelsel geen significante invloed heeft. Dit kennisaspect speelt geen rol in de kans dat iemand twijfelt versus heeft gekozen om niet te gaan studeren. De invloed van de andere kenmerken verandert niet ten opzichte van model 1.

In model 3 zijn er geen verschillen meer voor de eerstegeneratiestudenten. Wel zien we dat als ouders hun kind positief adviseren om naar het hbo te gaan, zij eerder gaan twijfelen tegenover definitief af te zien van studeren. Dit geldt ook als de mbo-student veel waarde hecht aan de status en inkomen die geassocieerd worden met het hbo. Verder is in het eindmodel te zien dat mannen nog steeds zijn oververtegenwoordigd in de groep die twijfelt. Studenten met een hogere mate van zelfvertrouwen zijn explicieter in hun keuze en zien veeleer af van een hbo-studie dan dat zij nog twijfelen. Ook studenten met een sterke wil om te gaan werken hebben een kleinere kans op twijfel en een grotere kans dat zij niet doorstuderen.

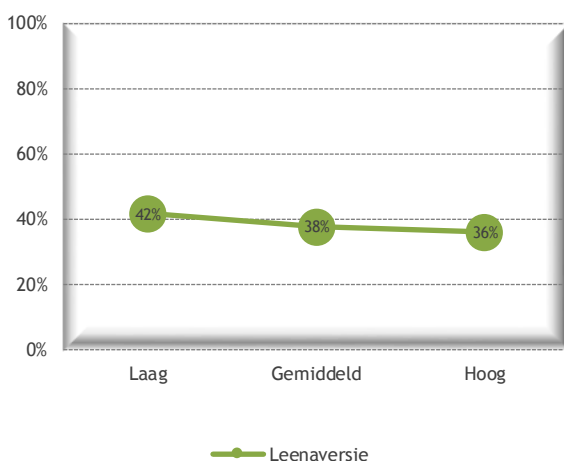
In dit laatste model blijkt leenaversie (in de eerdere modellen niet significant) wel enige invloed te hebben. Deze invloed is echter beperkt en toont aan dat studenten met een leenaversie eerder worden aangetrokken door de arbeidsmarkt dan studenten die geen leenaversie hebben. Figuur 2.44 geeft de gemiddelde waarden van de voorspelde kans dat iemand niet wil doorstuderen (en wil gaan werken: 'predicted probabilities', voor alle andere factoren gecorrigeerde kans) tegenover degenen die twijfelen uitgesplitst naar de factoren die ertoe doen.

Figuur 2.44: Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker niet te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die twijfelen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)

Allereerst zien we dat vrouwen meer kiezen voor niet-doorstuderend dan mannen. Als ouders geen advies geven aan hun kinderen om naar het hbo te gaan, is het waarschijnlijker dat ze niet gaan doorstuderend en dat een nadrukkelijke wens om te werken overduidelijk samenhangt met het niet willen doorstuderend. Ook zien we een (zwakker) verband met het zelfvertrouwen van de student: geeft men meer zelfvertrouwen, dan wordt explicieter gekozen voor niet doorstuderend en twijfelt de student minder.

Figuur 2.44: (vervolg) Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker niet te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die twijfelen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)

Er is een zwak verband waarbij leenaversie een relatie heeft met het al dan niet zeker afzien van studeren. Naarmate men zekerder is dat men niet wil doorstuderend, is de leenaversie kleiner. De groep die zeker niet wil gaan studeren heeft aldus ten opzichte van de groep die twijfelt iets minder weerstand tegen lenen.

2.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is vanuit verschillende perspectieven de doorstroom van het mbo, havo en het vwo naar het hoger onderwijs tegen het licht gehouden. Hiervoor is gebruikgemaakt van de doorstroombestanden van DUO, databestanden van het CBS en een survey dat begin 2018 is uitgevoerd onder mbo-studenten niveau 4 die in het laatste jaar van hun mbo-opleiding zitten. We behandelen steeds per onderzoeksvraag de belangrijkste uitkomsten.

In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?

We stellen vast dat de totale directe toestroom sinds vorig jaar een redelijk stabiele lijn volgt waarbij 63 procent van de studenten met een diploma direct doorstroomt naar het hoger onderwijs. Voor de vooropleidingen afzonderlijk is het instroomaandeel eveneens stabiel. Het percentage studenten dat direct doorstroomt ten opzichte van alle gediplomeerden blijft met drie procentpunten achter op het aandeel van voor het boeggolfeffect. Dit boeggolfeffect werd veroorzaakt door de invoering van het studievoorschot waarbij in de twee jaren voor de invoering een sterke toename van de directe doorstroom werd geconstateerd, hierna volgde een relatief sterke afname. In 2017 moeten we vaststellen dat enkel bij het vwo een volledige herstel van de directe instroom heeft plaatsgevonden, het percentage ligt al twee jaar boven het aandeel van 2012 (diplomacohort 2011-2012). De directe doorstroom vanuit havo en mbo blijft, net als vorig jaar, respectievelijk twee en vijf procentpunten onder het aandeel van 2013. Bovendien blijft de totale doorstroom naar het hoger onderwijs (incl. alle indirecte cumulatieve instroom) voor de groep mbo-studenten eveneens achter op het diplomacohort 2011-2012.

Indien we de doorstroom naar het hoger onderwijs apart bekijken voor de vwo-gediplomeerden stellen we vast dat de doorstroom naar het hbo met negen procent stabiel blijft. De doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het wo is al enkele jaren stabiel met 75 procent en ligt boven het niveau van 2012. In de directe doorstroom van vwo of havo naar ho zien we een klein verschil tussen gediplomeerden met een (niet-westerse) migratieachtergrond en de groep met een Nederlandse achtergrond: het aandeel in de eerste groep ligt drie procent hoger. Dit komt voornamelijk door het feit dat uit het mbo meer gediplomeerden doorstromen met een migratieachtergrond dan met een Nederlandse achtergrond (een verschil van 9 ppnt.).

Het bètarendement voor het mbo-4, havo en het vwo is nog altijd bij mannelijke studiekeizers veel groter dan bij vrouwelijke studiekeizers. Vrouwen hebben de laatste jaren wel veel winst geboekt. Opvallend is hierbij de bètawinst van de afgelopen jaren bij vrouwen uit het mbo. Sinds het diplomajaar 2011-2012 steeg het aantal vrouwen dat met een bètaprofiel ook een bètastudie kiest van 21 procent naar 36 procent. Daarmee ligt de bètawinst hoger in het mbo dan in het havo. De bètawinst blijft het grootst voor vrouwen met een vwo-diploma (53%).

Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?

De sterke stijging, direct na het boeggolfeffect (vergeleken met diplomacohort 2011-2012), van het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt voordat ze instromen in het hoger onderwijs is voor het diplomacohort 2015-2016 afgezwakt en is daarmee iets lager dan het aandeel studenten dat voor de invoering van het studievoorschot een tussenjaar nam. Dit wordt veroorzaakt door de indirecte doorstroom vanuit het vwo (een afname van 2 ppnt.); de indirecte instroom vanuit het mbo en havo van diplomacohort 2015-2016 is weer op het niveau van diplomacohort 2011-2012.

Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?

Bij deze vraagstelling hebben we op basis van CBS-data gekeken in hoeverre ouderlijke kenmerken samenhangen met instroom in het hoger onderwijs. De grootste verschillen zijn zichtbaar voor mbo-gediplomeerden: gediplomeerden met hoger opgeleide ouders studeren vaker door in het hoger onderwijs; voor gediplomeerden uit 2014-2015 ging het voor studenten met hoger opgeleide ouders om 57 procent, terwijl dit voor studenten met midden- of laagopgeleide ouders op 49 procent ligt. Voor havo- en vwo-gediplomeerden vinden we voor het opleidingsniveau van de ouders geen samenhang met het wel of niet doorstromen naar het hoger onderwijs (wel met het type hoger onderwijs waarvoor gekozen wordt, zie ook hieronder). De samenhang tussen de doorstroom en het huishoudensinkomen is minder eenduidig. Havo- en vwo-gediplomeerden uit gezinnen met een hoger huishoudensinkomen gaan vaker naar het hoger onderwijs, maar de verschillen zijn klein. Mbo 4-gediplomeerden uit de hoogste én laagste huishoudensinkomens stromen vaker door naar het hoger onderwijs.

Hoe verandert de kans op doorstroom van havo naar vwo en van vwo naar hbo over de jaren?

Naast het instromen in het hoger onderwijs is er gekeken naar het instromen in vwo vanuit havo en het instromen in hbo vanuit vwo. Deze analyses zijn uitgevoerd op CBS-data. Voor beide 'alternatieve' routes geldt dat er een opwaartse beweging is richting het wetenschappelijk onderwijs: er gaan meer havisten naar het vwo, vwo'ers gaan minder naar het hbo. Hierbij spelen ouderlijke kenmerken, met name het opleidingsniveau, een duidelijke rol. Voor het instromen in het vwo vanuit havo geldt dat scholieren met gelijke examencijfers, maar met hoger opgeleide ouders en met meer verdienende ouders, vaker naar het vwo gaan. Vwo-gediplomeerden met minder verdienende ouders gaan vaker naar het hbo in plaats van naar het vwo, vwo-gediplomeerden met hoger opgeleide ouders gaan juist minder vaak naar het hbo.

Hoe verhoudt zich de kans op instromen in geneeskunde naar achtergrondkenmerken voor de verschillende jaren?

In de regressieanalyses (op basis van CBS-data) is de kans op instromen in geneeskunde bekeken voor verschillende studiejaren. Door het toevoegen van achtergrondkenmerken is de afzonderlijke invloed van inkomens- en opleidingskenmerken van de ouders bestudeerd. Hieruit blijkt dat, ook gecontroleerd voor de achtergrondkenmerken en examencijfers, het huishoudensinkomen een belangrijke rol speelt: studenten met hogere huishoudensinkomens kiezen vaker voor geneeskunde. Voor het opleidingsniveau van de ouders is alleen voor 2016-2017 te zien dat studenten met hoger opgeleide ouders vaker geneeskunde gaan studeren, in vergelijking met een niet-geneeskunde wo-studie. Wanneer we tenslotte kijken naar de migratieachtergrond, dan blijkt dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond verhoudingsgewijs vaker doorstromen naar geneeskunde dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

Welke factoren spelen bij mbo-studenten een rol in de keuze om al dan niet te kiezen voor een studie in het hoger onderwijs en in hoeverre verschillen de groepen die zeker wel gaan doorstuderen, zeker niet gaan doorstuderen en twijfelen om door te studeren van elkaar?

Ter beantwoording van deze vraag is een survey uitgevoerd om de doorstroomintentie naar het hbo van mbo-studenten in hun laatste jaar van de mbo-opleiding nader te duiden. Aan dit survey, dat is uitgevoerd in februari-maart 2018, werkten bijna 1.300 mbo-studenten mee die in het laatste mbo-jaar zitten. Aanleiding voor dit vervolgonderzoek was de conclusie in de monitor van 2016-2017 dat de doorstroomkans voor mbo-studenten met laagopgeleide ouders achterblijft bij die van mbo-studenten met hoger opgeleide ouders en dat ook het hebben van weerstand tegen het afsluiten van een studielening een rol speelt. In de analyses zijn drie groepen onderling met elkaar vergeleken en is op basis van kansverhoudingen berekend wat de kans is op wel of niet doorstroom en twijfel over doorstroom. In deze samenvatting worden de belangrijkste resultaten kort beschreven.

Van de ondervraagde studenten wil 22 procent zeker niet naar het hbo; 36 procent twijfelt en 43 procent geeft aan dat de kans (zeer) groot is dat zij naar het hbo gaan. Voor eerstegeneratiestudenten blijkt dat zijn minder vaak de intentie hebben om door te stromen. Ook zien we in de meeste analyses dat (voordat motieven en omgevingskenmerken zijn opgenomen) ook de weerstand tegen lenen van invloed is op de doorstroomkans. Tot zover zijn de resultaten vergelijkbaar met vorig jaar. In de analysemodellen zijn successievelijk factoren toegevoegd om na te gaan of de vorig jaar geconstateerde samenhangen verklaard kunnen worden door andere kenmerken. Uit de analyses komt een duidelijk beeld naar voren dat twee factoren van invloed zijn, namelijk enerzijds de behoefte om te gaan werken (en geen zin meer hebben om nog naar school te gaan) en anderzijds de behoefte aan carrière, status en een hoog salaris voor degenen die willen doorstuderen. Voor alle groepen geldt bovendien dat de ondersteuning en het advies van ouders een essentiële factor is in de doorstroomintentie van mbo naar hbo.

De groep studenten die wel gaat doorstuderen verschilt op een aantal punten van de groep studenten die niet gaat doorstuderen. De sterkste relatie met het willen doorstuderen zien we bij mbo-studenten van wie de ouders hen positief adviseren om naar het hbo te gaan en waarvan ouders de schoolloopbaan belangrijk vinden en ondersteunen. De groep met een grote kans om te gaan doorstuderen hecht belang aan een carrière, status en een hoog salaris. De groep die zeker niet gaat doorstuderen geeft aan een sterke behoefte te hebben om te gaan werken (geen zin meer in school, wil gaan werken). Na opname van deze factoren doen de invloed van leenaversie en het opleidingsniveau van de ouders (en ook andere studentkenmerken) er niet meer toe.

Ook de degenen wel doorstuderen en die twijfelen over doorstuderen zijn in de analyses tegenover elkaar gezet. Hieruit komt met name naar voren dat de groep die wel gaat studeren veel minder aangetrokken wordt door de arbeidsmarkt dan de groep die twijfelt. Studenten met een sterkere wil om te gaan werken twijfelen vaker. Verder zorgen meer kennis over lenen, positieve adviezen en ondersteuning van ouders om naar het hbo te gaan en de waarde die mbo-studenten hechten aan carrière, status en salaris ervoor dat de kans op studeren groter wordt. Na controle hiervoor verdwijnt de invloed van achtergrondkenmerken en leenaversie.

De groep studenten die twijfelt om te gaan studeren verschilt op een aantal aspecten van de groep studenten die zeker niet gaat studeren. Hier is de groep die niet door wil studeren afgezet tegen de twijfelaars. Hieruit komt naar voren dat mannen, studenten met leenaversie, studenten waarvan ouders positief adviseren over doorstroom naar het hbo en studenten die meer waarde hechten aan status en aanzien meer geneigd zijn om te twijfelen dan om definitief af te zien van doorstuderen. De studenten met meer zelfvertrouwen, minder leenaversie en een sterkere wil om te gaan werken, twijfelen minder en hebben de keuze gemaakt. Opvallend is hier de (relatief zwakke) invloed van leenaversie. Mbo-studenten die niet gaan studeren hebben minder leenaversie. Wellicht omdat lenen voor de groep die de keuze heeft gemaakt, het begrip 'studielening' helemaal niet aan de orde is.

In de analysemodellen zijn tal van variabelen opgenomen (zie ook bijlage 1). In alle analyses komen steeds dezelfde factoren terug: een positieve attitude van ouders en een positief advies om naar het hbo te gaan, de wil om te gaan werken (en geen zin meer hebben om naar school te gaan) en de waarde die gehecht wordt aan status, salaris en aanzien die het hbo met zich meebrengt. De groep die zeker niet gaat studeren heeft de keuze gemaakt en wordt in sterke mate aangetrokken door de arbeidsmarkt. Tussen deze twee groepen speelt leenaversie geen rol: zij hebben de keuze gemaakt. De groep die twijfelt wordt aangetrokken door enerzijds de arbeidsmarkt en anderzijds het hbo met betere carrièreperspectieven en een beter salaris in het vooruitzicht. De rol van de ouders en hun advies lijkt hierin van essentieel belang, meer dan dat van docenten en vrienden. Deze rol verklaart voor een groot deel de verschillen tussen studenten waarvan ten minste een van de ouders ho-opgeleid is en degenen voor wie dit niet het geval is. In hoofdstuk 8 wordt aandacht besteed aan leenaversie van mbo-studenten. Daarin komt naar voren dat eerstegeneratiestudenten meer leenaversie hebben. Op basis van de doorstroomanalyses in dit tweede hoofdstuk kunnen we niet overtuigend aantonen dat leenaversie de reden is voor mbo-studenten om niet te gaan studeren. De rol van leenaversie is aldus beperkt bij de keuze om door te studeren. Andere factoren zoals het advies en de stimulans van de ouders leggen hierbij veel meer gewicht in de schaal.

3 Typering van de nieuwe bachelorinstroom

3.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk maken we een verdere verdieping van de doorstroom en onderwijsdeelname die we bespreken in het vorige hoofdstuk. Dit doen we door de typering van de nieuwe bachelorinstroom te analyseren. Zo bekijken we enerzijds de samenstelling van de bachelorinstroom voor onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdssamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en). Anderzijds maken we ook een verdere verdeling van de opleidingsvorm door de bachelorinstroom per sector te analyseren. Hiervoor maken we gebruik van het 1CHO 2006-2017 en de studentenmonitor Hoger Onderwijs (studiejaar 2016-2017). De volgende onderzoeksvragen komen in dit hoofdstuk aan de orde:

- 3_1 Verandert de instroom in de bachelor?
- 3_2 Verandert de instroom in de sectoren?
- 3_3 Verandert de instroom in associate degrees?
- 3_4 Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- 3_5 Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?
- 3_6 Vermijden studenten 'moeilijke' studies?
- 3_7 Hoe ontwikkelt de instroom van studenten met een functiebeperking en in welke mate zijn zij op de hoogte van voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs?

3.2 Data en definities

De analyse van de bachelorinstroom en de instroom in associate degrees is grotendeels gedaan op basis van het 1CHO. Voor de definities van de instroomcohorten is aangesloten bij de definities die zijn afgesproken met OCW (en die ook in het verleden gehanteerd zijn bij de prestatieafspraken). Dit houdt in dat de februari-instroom van alle jaren buiten beschouwing is gelaten²⁵ en alleen is uitgegaan van de eerstejaars binnen het domein hoger onderwijs. Studenten die switchen van hbo naar wo vice versa, worden hiermee niet gerekend tot de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs. De volgende cohortdefinities zijn gebruikt:

- ten aanzien van het soort inschrijving in het hoger onderwijs zijn alleen de hoofdinschrijvingen meegenomen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor²⁶;
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar: dit houdt in dat de februari-instroom buiten beschouwing is gelaten;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkel diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus een echte eerstejaars ho is.

Voor de instroom in associate degrees is een selectie gemaakt van de opleidingscodes groter dan 80000 en lager dan 81000 met een hoofdinschrijving die voldoet aan de voorwaarde eerstejaars hoger onderwijs ('=1'). Hiermee wordt alle eerstejaars instroom in een associate degree meegenomen van degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs instromen. In de figuren is steeds aangegeven of de figuur betrekking heeft op voltijdstudenten of op alle studenten.

25 Cijfers die door de VH en VSNU worden berekend zijn (VSNU) inclusief de februari-instroom en gaan (VSNU en VH) uit van studenten die voor het eerst in het hbo c.q. wo instromen. Bij de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers wordt elke student in het hoger onderwijs slechts één keer meegeteld, namelijk bij de hoofdinschrijving in het hoger onderwijs en is voor elk jaar de februari-instroom buiten beschouwing gelaten.

26 Studenten die zijn ingestroomd in een associate degree zijn in een aantal tabellen afzonderlijk genoemd. Ze zijn doorgaans niet samengenomen met de bachelor, tenzij dit expliciet is vermeld.

Voor de indeling in bètastudies en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die het Platform Bèta Techniek hanteert. Het Platform Bèta Techniek heeft de opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètastudies, te weten:

- bèta natuur & techniek (*);
- studies met een bètagehalte >50% (*);
- lerarenopleiding bèta;
- studies met een bètagehalte <50%;
- overig hoger onderwijs.

Deze indeling is door de onderzoekers up-to-date gebracht voor het studiejaar 2017-2018. De bèta-indeling is per instelling per opleiding uitgevoerd. Indien de koppeling op dit niveau niet voorhanden was, is op opleidingsniveau gekoppeld. De typering van bèta en niet-bèta voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincodes (mbo). De volgende codes zijn als bèta aangemerkt:

- alle profielen en combinatieprofielen in havo en vwo met ng of nt;
- mbo hoofdgroep afbouw, hout en onderhoud;
- mbo hoofdgroep ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek;
- mbo hoofdgroep bouw en infra;
- mbo hoofdgroep media en vormgeving;
- mbo hoofdgroep mobiliteit en voertuigen;
- mbo hoofdgroep techniek en procesindustrie;
- mbo hoofdgroep transport, scheepvaart en logistiek.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten die een vooropleiding hebben die wordt geplaatst in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend'. Verder hebben zij een niet-Nederlandse nationaliteit.²⁷

Er is in de DUO-bestanden geen informatie beschikbaar over de sociaaleconomische status van studenten. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen over dit thema is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2015-2017) en de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2017). Het betreft aldus een schatting van de sociale herkomst van studenten op basis van steekproefgegevens.

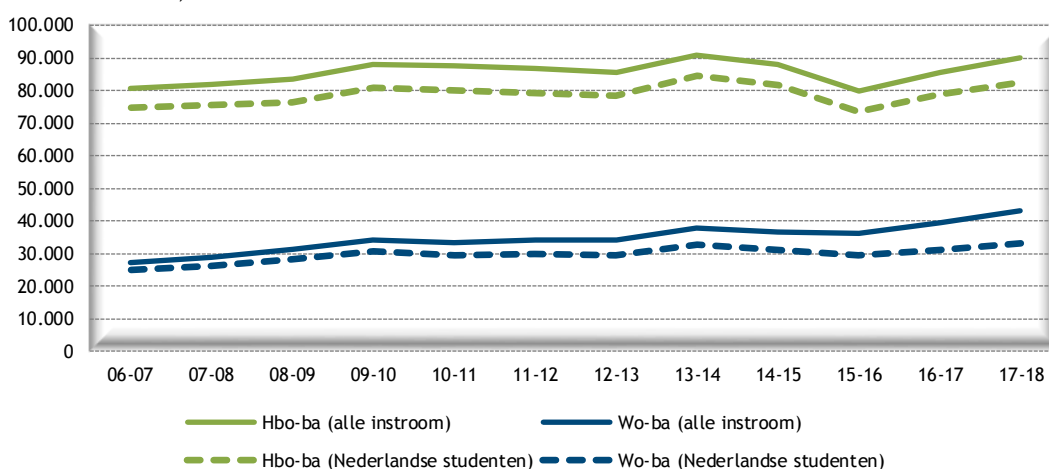
Op basis van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs en de Startmonitor is ook bepaald welke studenten een functiebeperking hebben. Daarbij is het voor het beleid vooral belangrijk te kijken naar studenten die ook daadwerkelijk in het onderwijs belemmeringen ondervinden als gevolg van hun beperking. In plaats van de studentgroep te nemen met een functiebeperking is daarom een selectie gemaakt van studenten met veel tot zeer veel *belemmeringen* tijdens hun studie als gevolg van deze functiebeperking. In de Startmonitor is deze vraag iets anders geformuleerd, is het hebben van belemmeringen in een filtervraag opgenomen. Dit geeft verschillende resultaten.

Tot slot is voor de kennis over voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs is een survey uitgevoerd onder mbo-studenten die op het punt staan een keuze te maken voor het hbo. Aan dit onderzoek werkten 1.268 mbo-studenten mee die in het laatste jaar van hun mbo-4 opleiding zitten.

²⁷ Er is een onderscheid tussen het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en buitenlandse studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Echter, wanneer wordt gekeken naar het land van herkomst, blijkt het hier grotendeels te gaan om studenten uit het buitenland waarvan de vooropleiding niet bekend is. Deze groep is daarom geschaard onder de groep 'buitenlandse studenten' evenals de studenten van wie dit veld wel gevuld is (vooropleiding in het buitenland) en een niet-Nederlandse achtergrond hebben. Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' voor.

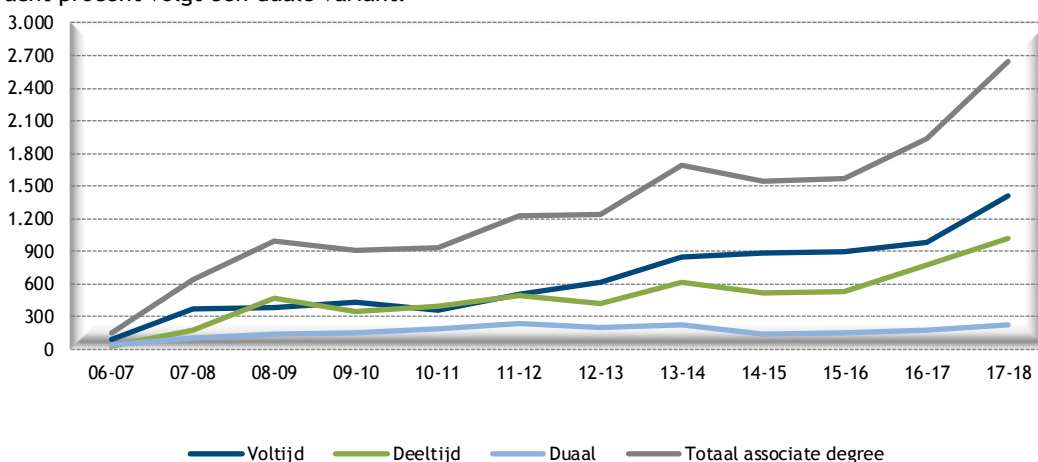
3.3 Instroom in de bachelor

Figuur 3.1 geeft de instroom weer van studenten die voor het eerst een bacheloropleiding volgen voor alle instroom en de Nederlandse studenten apart. Het verschil tussen beiden is het aantal buitenlandse studenten dat jaarlijks instroomt in het hoger onderwijs. Sinds 2015-2016 stijgt de totale instroom voor zowel het hbo als het wo. In totaal startten ruim 133.000 studenten in het studiejaar 2017-2018 voor het eerst een studie in het hoger onderwijs. In het hbo is de stijging van het aantal studenten 5,2 procent; in het wo 9,7 procent, hiermee is de totale stijging van het aantal *nieuwe* ho-studenten 6,6 procent. Vergelijken we deze aantallen met de situatie van 2012-2013, dan ligt in 2017-2018 in het wo het aantal nieuwe ho-studenten 8.823 hoger; in het hbo is het aantal gestegen met 4.521 studenten. Het aantal Nederlandse studenten in het hbo en wo stijgt met respectievelijk vijf en zes procentpunten ten opzichte van 2016-2017. Toch is deze toename niet de enige verklarende factor voor de relatief sterke toename van de totale instroom. Zo steeg het aandeel buitenlandse studenten in de wo bachelor het afgelopen jaar met 23 procent naar 10.208 studenten. Ook in de hbo bachelor nam het aantal studenten uit het buitenland toe: er kwamen 751 nieuwe buitenlandse studenten bij (toename van 11% en een totaal van 7.585 studenten).

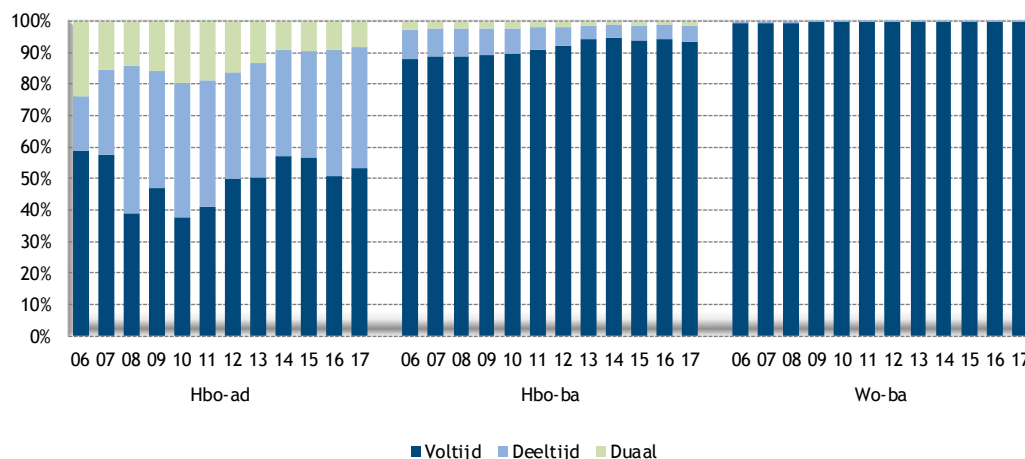
Figuur 3.1: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) voor Nederlandse studenten en alle instroom (bron: 1cHO 2006-2017)

Het aantal associate degree-studenten (die in het betreffende jaar voor het eerst een opleiding startten in het hbo) maakt een behoorlijke stijging door (figuur 3.2). Het totaal aantal studenten met een associate degree is gestegen met 36,3 procent naar 2.639 studenten in vergelijking met afgelopen jaar. Van alle associate degrees volgt 53 procent de opleiding voltijd; 39 procent doet de associate degree in deeltijd; acht procent volgt een duale variant.

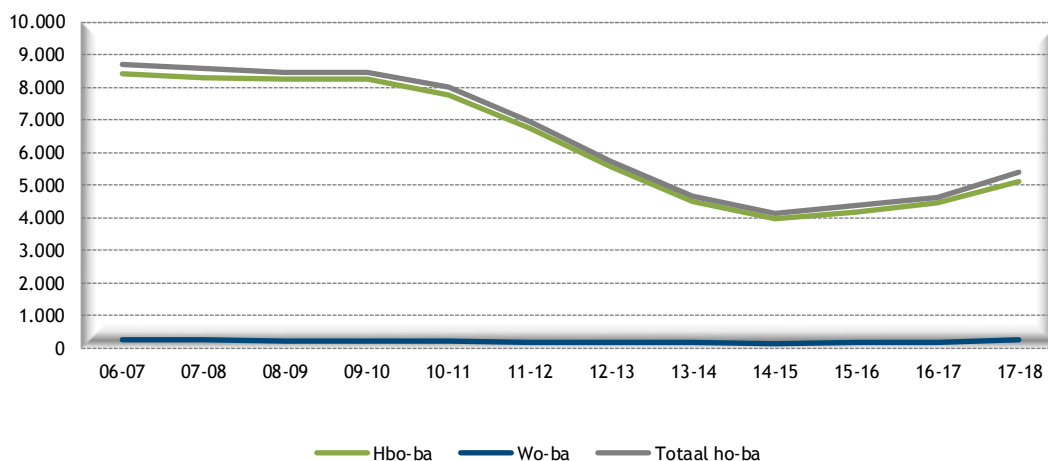
Figuur 3.2: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 3.3 toont de verdeling van de instroom in de bachelor en de associate degrees naar opleidingsvorm. Voor het hbo en het wo is het aandeel deeltijdstudenten al enkele jaren stabiel. In het hbo schommelt het aandeel rond de vijf procent en in het wo is het aantal deeltijders vrijwel nihil. In hbo-ad zien we een andere trend, waar het aantal voltijdstudenten al enkele jaren iets meer dan de helft betreft (in 2017-2018 met 2 ppnt. gestegen naar 53%). In het studiejaar 2017-2018 studeert 39 procent van de hbo-ad studenten in deeltijd en acht procent duaal.

Figuur 3.3: Verdeling van de instroom in de bachelor en ad naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2017)

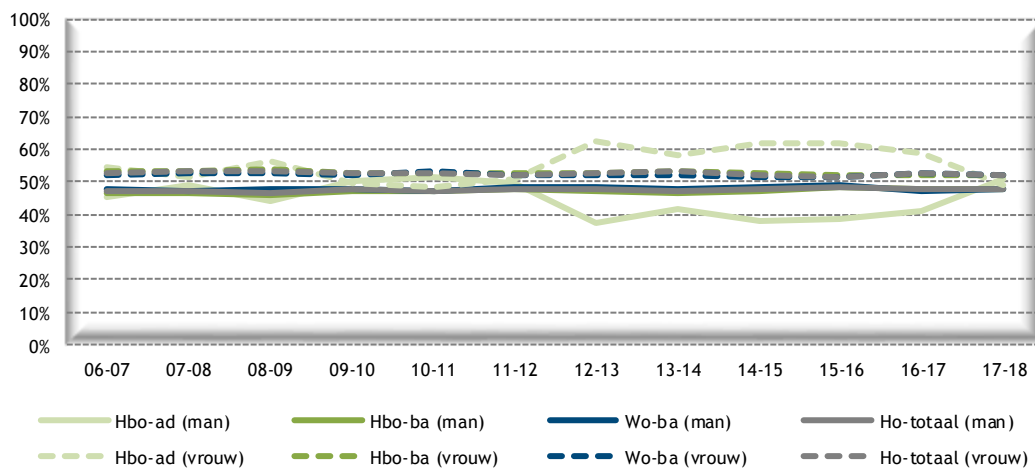
Figuur 3.4 geeft de instroom van studenten weer in het kader van leven-lang-leren (lll): deze zijn gedefinieerd als studenten die starten met een studie na hun dertigste of een deeltijdstudie volgen. De instroom van lll-studenten is sterk gedaald sinds 2009 en kende in 2014 een dieptepunt van ongeveer 4.000 (in 2008 ca. 8.300) studenten in het hbo; in het wo 152 (in 2008 waren dit er 213). Na 2014 stijgt het aantal lll-studenten van 4.395 naar een totaal van 5.393 in 2017 (een stijging van 22,7 procent.). Het aantal lll-studenten in het wo blijft gering maar stijgt wel naar 271 studenten en zit daarmee boven het oorspronkelijke aantal van 2008.

Figuur 3.4: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdinschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2017)

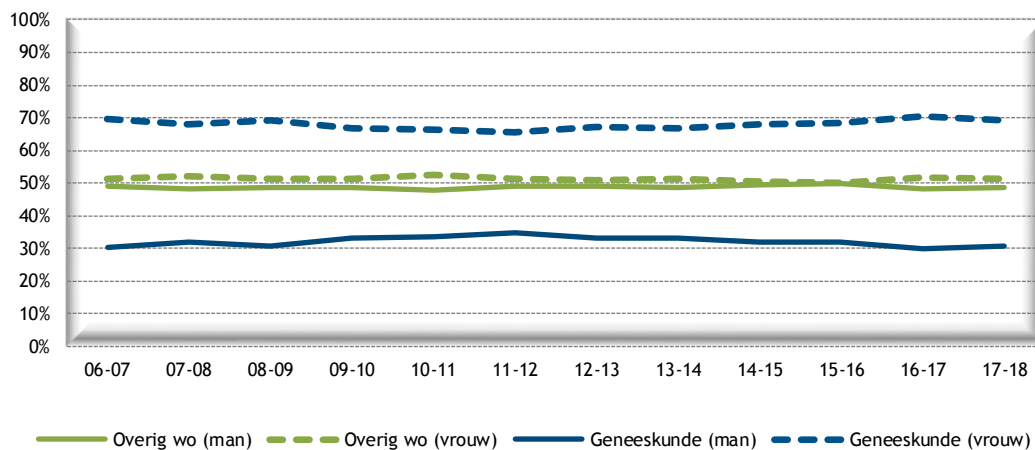
3.4 Samenstelling van de nieuwe instroom in de bachelor

De man-vrouwverhouding in het hoger onderwijs is in 2017 voor zowel het wo als het hbo 48 versus 52 procent. Hiermee is de man-vrouwverhouding relatief in balans (figuur 3.5).

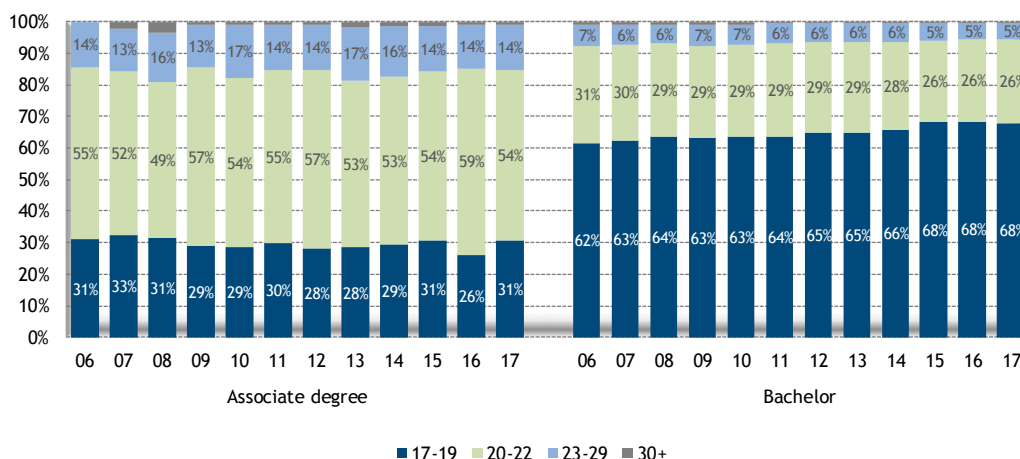
Figuur 3.5: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor en associate degree naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 3.6 laat de man-vrouwverhouding zien van geneeskunde vergeleken met het overig wo. Uit deze figuur komt duidelijk naar voren dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn bij geneeskunde (verhouding 70/30) terwijl het in de andere wo-opleidingen ongeveer 50/50 is. Deze verhouding is al ruim tien jaar redelijk stabiel.

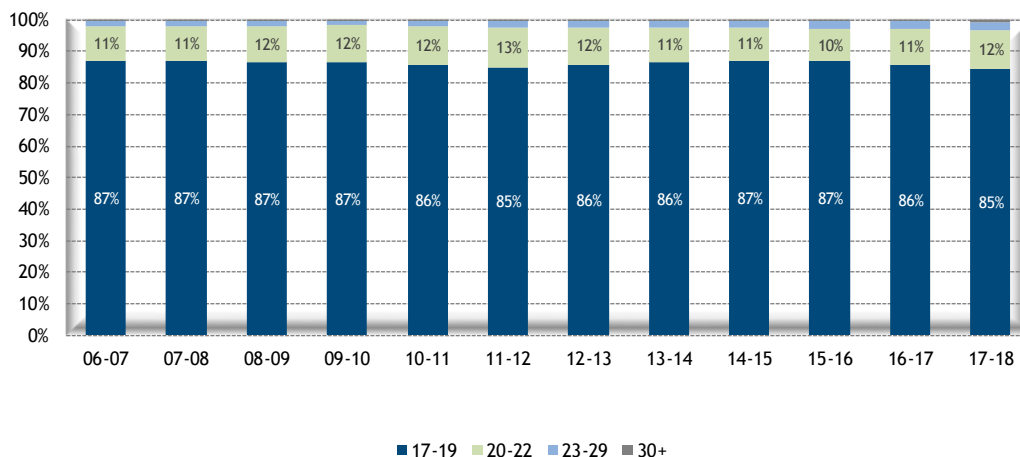
Figuur 3.6: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor wo geneeskunde en overig wo naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)

In figuur 3.7 wordt de leeftijdssamenstelling van de nieuwe voltijd eerstejaars in het hbo weergegeven. Het aandeel oudere studenten vanaf de leeftijd van 20 jaar is in de associate degree groter dan in de reguliere bachelor (de groep 20-22 jaar is 54%). Bovendien is vanaf 2006 tot 2015 in de bachelor het aandeel 17-19 jarigen gestaag toegenomen (van 62% tot 68%). De laatste jaren blijft, met nauwelijks 30-plussers in de voltijd, dit aandeel vrijwel stabiel.

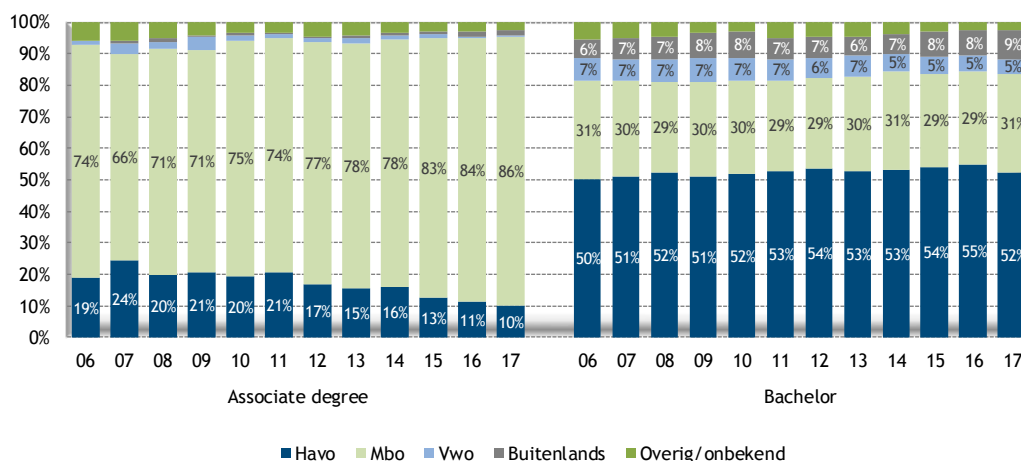
Figuur 3.7: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1CHO 2006-2017)

Figuur 3.8 geeft de verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor weer. In het wo is de leeftijdsverhouding iets anders dan in het hbo: met 85 procent van de studenten jonger dan twintig jaar. We stellen verder een lichte stijging vast van het aantal 20-22 jarigen in de afgelopen drie jaar (12% in 2017). Verder blijft het beeld overwegend constant.

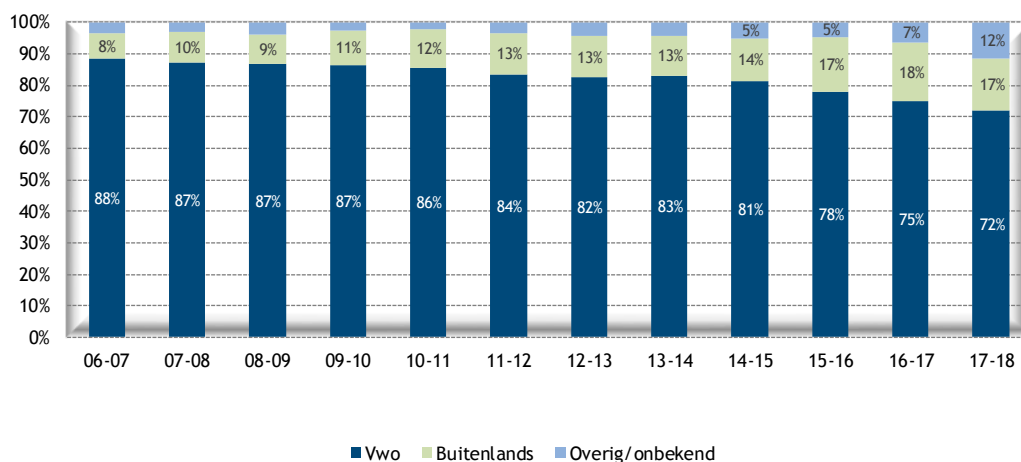
Figuur 3.8: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1CHO 2006-2017)

Voor de verdeling van de instroom naar vooropleiding in het hbo stellen we een constant beeld vast voor de bachelor (figuur 3.9). Ongeveer de helft (52%) van de instroom in het hbo is afkomstig van het havo, 31 procent van het mbo en vijf procent van het vwo. Het aantal buitenlandse studenten stijgt sinds 2013 gestaag van zes naar negen procent. De verdeling van de instroom voor de associate degree laat een gestage toename zien van de instroom uit het mbo naar 86 procent in 2017. In deze groep zitten nauwelijks studenten met een vwo-vooropleiding of buitenlandse achtergrond. De verschillen met vorig jaar zijn klein: een kleine (relatieve) afname van havo-gediplomeerden en een afname van vwo-gediplomeerden. In de categorie ‘overig’ vallen studenten met een colloquium doctum/beschikking CvB én alle studenten waarvan de vooropleiding onbekend is. Dit aandeel ligt sinds 2011 rond de vijf procent.

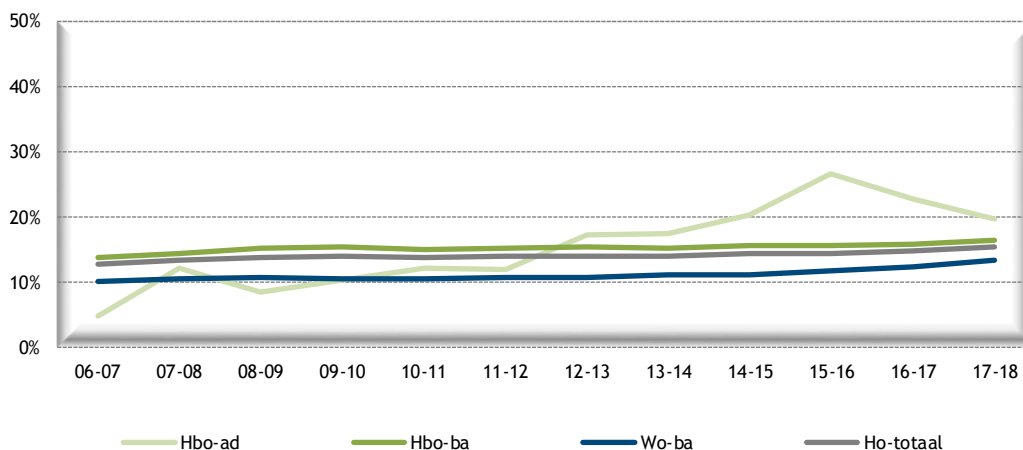
Figuur 3.9: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 3.10 laat de verdeling van instroom in de voltijd wo-bachelor zien. Het aantal buitenlandse studenten neemt sinds 2006 in absolute zin toe; de verhoudingen naar vooropleiding verschuiven. Bovendien zien we dat de laatste jaren het aantal studenten uit de categorie ‘overige’ toenemen. Het betreft hier met name colloquia/CvB beschikkingen en degenen waarvan de vooropleiding onbekend is. Deze laatste groep bevat veel buitenlandse studenten. De toename van beide categorieën heeft ertoe geleid dat het aandeel vwo-gediplomeerden in het wo sinds 2006 is gedaald van 88 naar 72 procent. Buitenlandse studenten en studenten met een onbekende vooropleiding samen beslaan in het laatste jaar bijna dertig procent van de totale instroom in de wo-bachelor. In 2006 was dit nog twaalf procent.

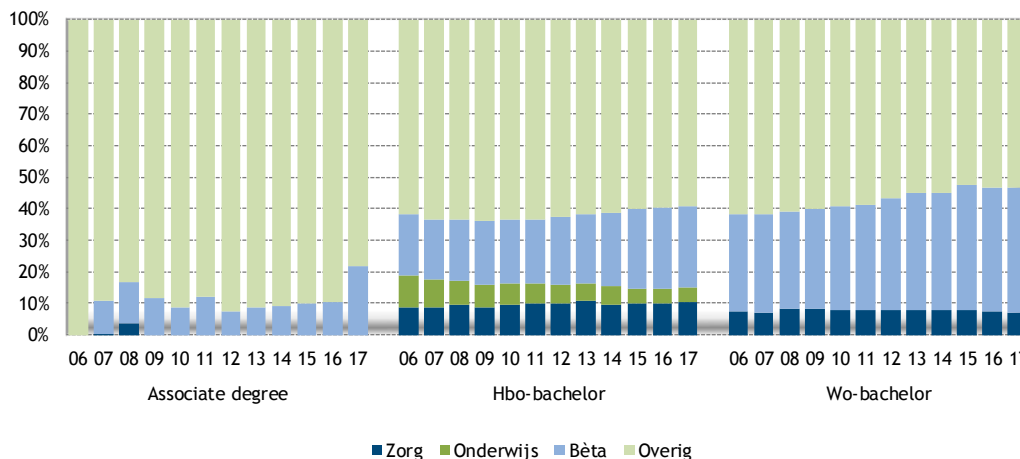
Figuur 3.10: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)

Het totale percentage studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond in de voltijd bachelor is sinds 2006 licht toegenomen. In 2017 heeft vijftien procent van de studenten een migratieachtergrond (figuur 3.11). Het percentage associate degree-studenten met een niet-westerse achtergrond is gestegen sinds 2012 met een lichte piek in 2016 (27%). Hierna daalt het aantal weer tot twintig procent in 2017. In 2017 is het aandeel studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond net als vorige jaren het laagst in de wo-bachelor met dertien procent. Wel stijgt dit aandeel gestaag sinds 2006 (2,6 ppnt.).

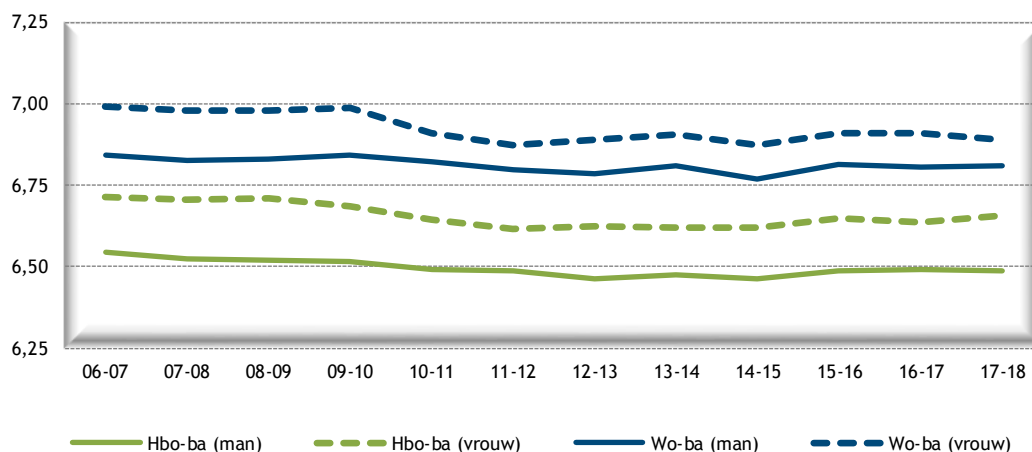
Figuur 3.11: Percentage bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond in nieuwe voltijd bachelorinstroom (bron: 1cHO 2006-2017)

In figuur 3.12 wordt de instroom in het hbo en het wo naar respectievelijk vier en drie sectoren weergegeven. Om beleidsredenen vestigen we de aandacht op drie sectoren: zorg, onderwijs en bèta. Voor het hbo zien we dat het aandeel van de verschillende sectoren over de jaren heen licht verschuift en dat het aandeel bètastudenten in de bachelor is toegenomen (in 2006 van 20% naar 26% in 2017). Wel geldt voor die groep een stabilisatie in de laatste jaren. In het wo neemt het aandeel bètastudenten van 2009 tot 2015 gestaag toe; daarna stabiliseert het aandeel studenten in de verschillende sectoren met veertig procent bètastudenten en zeven procent studenten in de zorg. Het aandeel studenten in de zorg in het wo is relatief stabiel en wordt grotendeels gereguleerd door numerus fixus en selectie. Studeerde in 2006 nog tien procent van alle hbo-bachelors aan een lerarenopleiding of pabo (onderwijs); in het laatste jaar is dit aandeel nog vier procent.

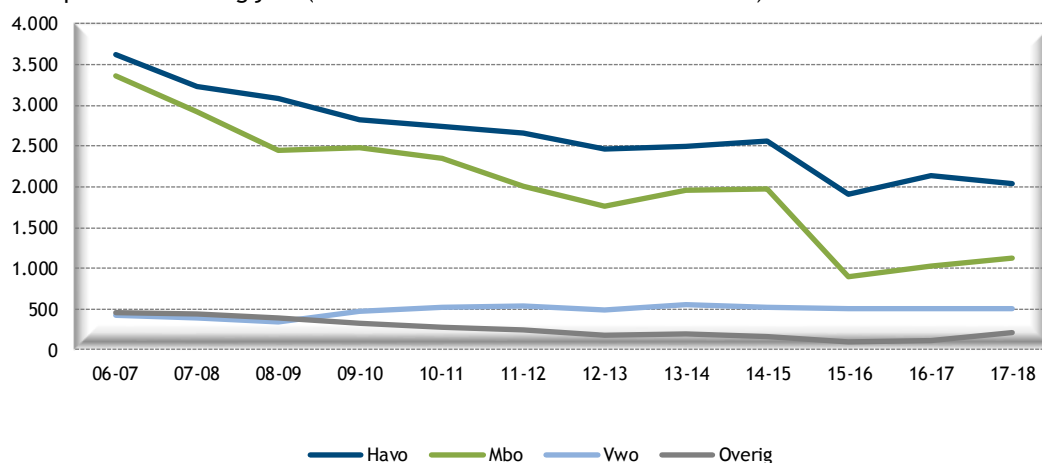
Figuur 3.12: Verdeling van de instroom in de associate degree, hbo- en wo-bachelor en naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2017)

In figuur 3.13 wordt het gemiddelde eindexamencijfer uit het vwo weergegeven van de voltijd bachelorinstroom naar soort hoger onderwijs en naar geslacht. De mannen en vrouwen die vanuit het vwo doorstromen naar het hbo behalen, in vergelijking met de vwo-gediplomeerden die doorstromen naar het wo, over de jaren heen een lager eindexamencijfer. Daarnaast behalen vrouwen in alle jaren betere eindexamenresultaten. Bij de studenten die doorstromen naar het wo constateren we kleinere verschillen tussen mannen en vrouwen, dan bij studenten die doorstromen naar het hbo.

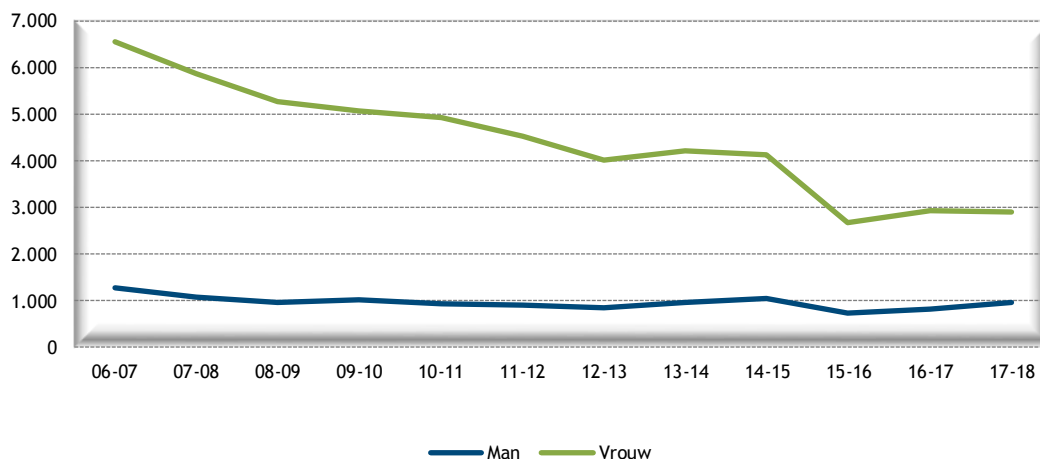
Figuur 3.13: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho en geslacht (bron: 1cHO 2006-2017)

In totaal startten in 2017-2018 bijna 3.900 nieuwe ho-studenten met een pabo-opleiding (figuur 3.14). Dit is een stijging van 3,1 procentpunten ten opzichte van vorig schooljaar. Het betreft hier alleen de *nieuwe instroom in het hoger onderwijs* en niet de nieuwe instroom in een hbo-bachelor. Vanaf studiejaar 2015-2016 stelt de wetgever landelijke eisen aan de kennis van de vakgebieden Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuur en techniek. Dit betekent dat havisten en mbo-studenten die de pabo willen volgen en geen eindexamen hebben gedaan in deze vakgebieden, worden getoetst. In de praktijk betekent dit dat mbo-studenten altijd worden getoetst (omdat vakken geen onderdeel uitmaken van het diploma), maar havisten worden alleen getoetst wanneer zij geen eindexamen hebben gedaan in genoemde vakken. Studenten met een vwo-diploma of een afgeronde hbo- of wo-opleiding zijn hiervan vrijgesteld. Sinds 2006 constateren we in het geheel een daling van het aantal nieuwe pabo-studenten die afkomstig zijn uit het mbo en havo, met in 2015-2016 een scherpe daling (voor havo en mbo resp. een daling van 47% en 73% vergeleken met 2006). Hierna stijgt het aantal studenten uit het mbo licht van 901 studenten in 2015-2016 naar 1.026 studenten in 2016-2017 naar 1.133 studenten in 2017-2018. En dit herstel verklaart voor een groot gedeelte de totale toename ten opzichte van vorig jaar. Dit herstel zet zich echter niet voort bij studenten uit het havo, waarbij het aantal van 2.133 in 2016-2017 daalt naar 2.047 in het laatste jaar. Het aantal studenten uit het vwo blijft stabiel rond de 500 studenten. Studenten uit de overige vooropleidingen zijn bijna verdubbeld ten opzichte van vorig jaar (van 115 naar 207 studenten in 2017-2018).

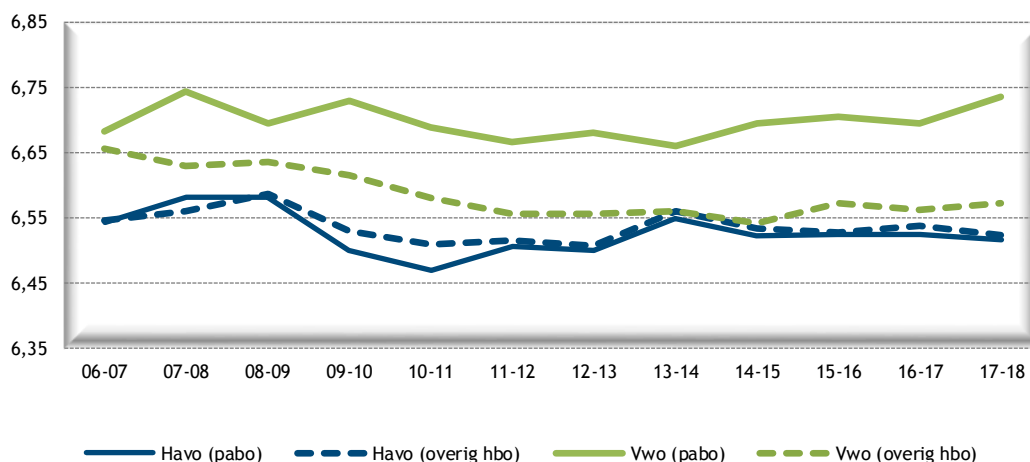
Figuur 3.14: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2017)

Hoewel het aantal vrouwen in de pabo vorig jaar nog licht steeg, zien we het laatste jaar een daling van ruim één procentpunt in 2017-2018 (2.921 vrouwen, zie figuur 3.15). Het aantal mannen blijft wel licht stijgen van 822 in 2016-2017 naar 971 in 2017-2018. De man-vrouwverhouding is de afgelopen jaren ten gunste van het aandeel mannen behoorlijk veranderd. Lag het aandeel mannen in de pabo in 2006 nog op zestien procent, sinds 2015 is dit aandeel door de enorme afname in het aantal vrouwen gestegen naar 21 procent.

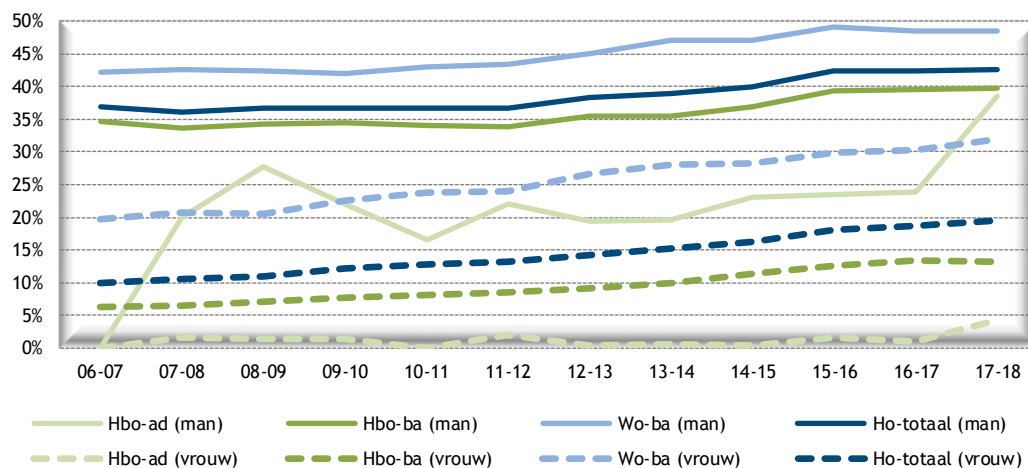
Figuur 3.15: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2017)

In figuur 3.16 wordt het gemiddelde eindexamencijfer van de havisten en vwo-studenten bekeken voor de pabo-instroom en de overige hbo-instroom. Bij de havisten stellen we vast dat dit cijfer niet verschilt naar type instroom en dat de pabo dus niet de 'betere' of 'slechtere' havisten aantrekt. Wel trekt de pabo de 'betere' vwo-hbo doorstromer: de vwo-geëdiplomeerden die kiezen voor de pabo behaalden doorgaans hogere eindexamencijfers dan andere vwo-geëdiplomeerden die kiezen voor het hbo. In het afgelopen jaar is dit verschil zelfs iets verder gestegen (van 0,13 punten verschil naar 0,16 punten). Bovendien is dit verschil de afgelopen jaren toegenomen: de gemiddelde eindexamencijfers tussen vwo-geëdiplomeerden die voor de pabo kiezen en vwo-geëdiplomeerden die voor een andere hbo-studie kiezen verschilden in 2006 nauwelijks.

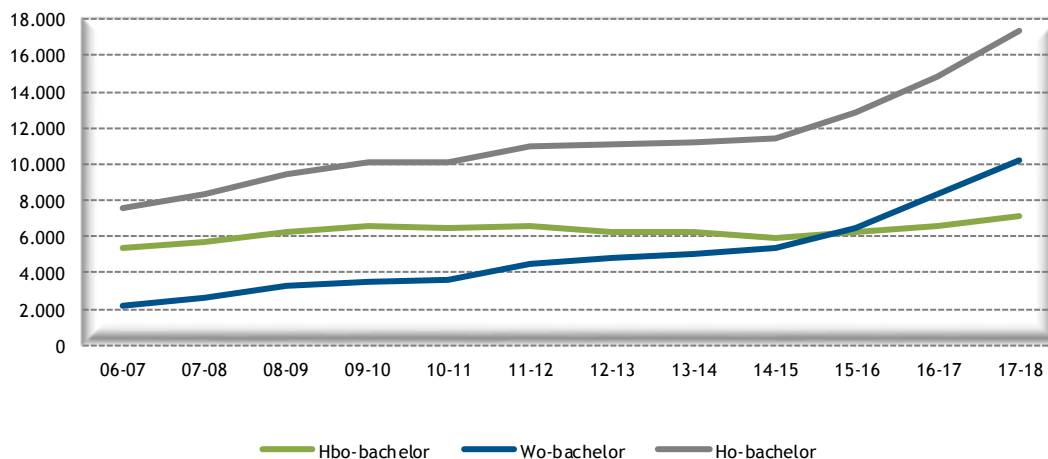
Figuur 3.16: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (bron: 1cHO 2006-2017)

De stijgende tendens in Nederland van het totaal aantal vrouwelijke bètastudenten is in het ho in 2017-2018 gering (0,7 ppnt. t.o.v. het jaar ervoor; zie figuur 3.17). Voor mannen zien we eveneens een geringe stijging (0,3 ppnt.) naar 43 procent bètadeelname. Het aandeel vrouwen die een wo-bachelor verkiezen in een bètarichting is wel gestegen ten opzichte van vorig jaar met twee procentpunten. Het bèta-aandeel voor de vrouwen uit de hbo-bachelor is daarnaast al drie jaar nagenoeg stabiel op dertien procent. De sterkste stijgingen zijn waar te nemen bij de associate degree: bij de vrouwen een stijging van drie procentpunten en bij de mannen zelfs een stijging van twaalf procentpunten ten opzichte van het jaar ervoor.

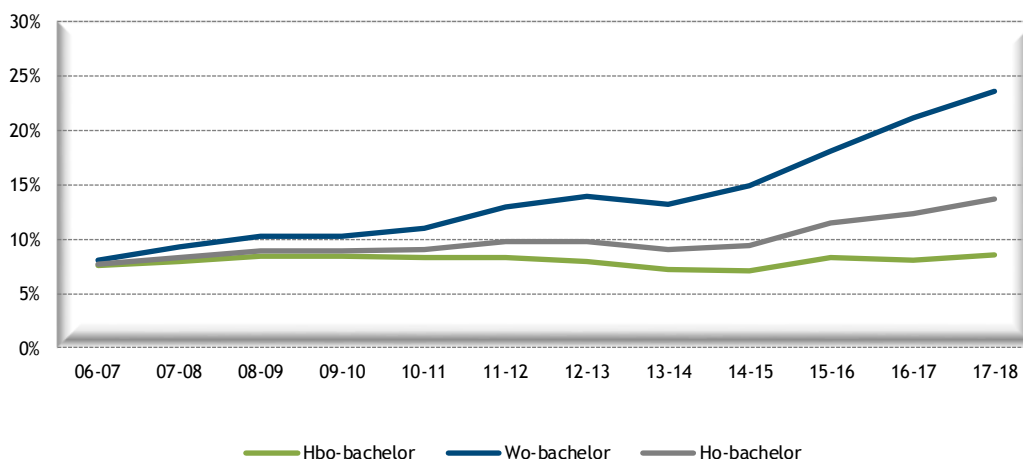

Figuur 3.17: Percentage bètadeelname (voltijd) naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2006-2017)

Het aantal buitenlandse studenten in Nederland neemt na het jaar 2014-2015 een vlucht van 11.374 naar 17.366 dit jaar (een toename van 53%, zie figuur 3.18). Deze sterke toename heeft voornamelijk te maken met het aantal studerende buitenlanders in het wo (10.198 wo-studenten en 7.168 hbo-studenten). In het hbo neemt het percentage buitenlandse studenten licht toe met één procentpunt naar negen procent dit jaar (figuur 3.19). Bij het wo is het aandeel in 2017-2018 wederom met drie procentpunten gestegen naar bijna een kwart (24%) van alle voltijd bachelorstudenten (figuur 3.19).

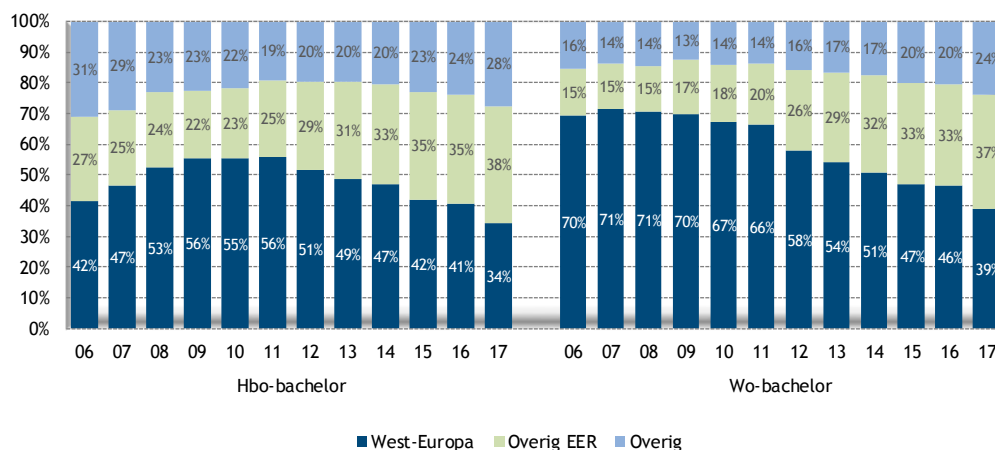

Figuur 3.18: Aantal buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2017)

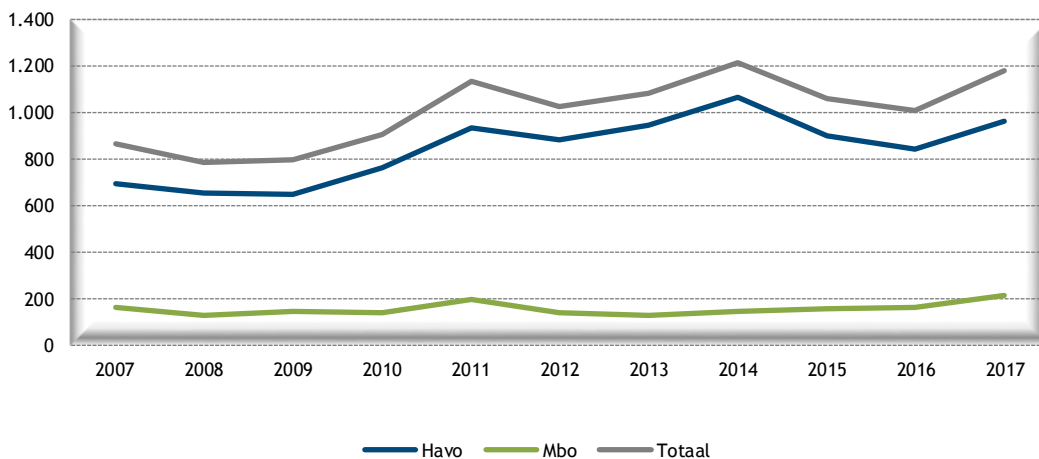
Figuur 3.19: Aandeel buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (%), excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2017)

Zoals beschreven in figuur 3.19 neemt het aantal internationale studenten het afgelopen jaar toe. Figuur 3.20 toont het percentage internationale studenten naar herkomstregio en voor hbo en wo apart. De meerderheid (2017-2018) stroomt in vanuit EER-landen (72% bij het hbo en 76% bij het wo). Hiervan komt in het wo meer dan de helft uit een West-Europees land; in het hbo is 47 procent van de EER-instroom West-Europees (niet in figuur). De instroom van buiten de EER instromen neemt geleidelijk toe (van 19% in 2011-2012 naar 28% in 2017-2018 in het hbo en van 14% naar 24% in het wo). Wanneer we naar de landen afzonderlijk kijken (niet in figuur) zien we in het studiejaar 2017-2018 dat het aandeel Duitse bachelorstudenten (net als voorgaande jaren) sterk zijn vertegenwoordigd (26,3%). Hierna volgen de Belgen (4,5%) en Italianen (4,4%). Ook uit de overige EER-landen komen relatief veel studenten, zo is 4,4 procent van de buitenlandse studenten Bulgaars en 3,6 procent Roemeens. Studenten die buiten de EER instromen komen vooral uit China (3,6%) en de Verenigde Staten (2,3%).

Figuur 3.20: Instroom in voltijd bachelor (%) naar EER-regio: alleen buitenlandse studenten (bron: 1cHO 2006-2017)

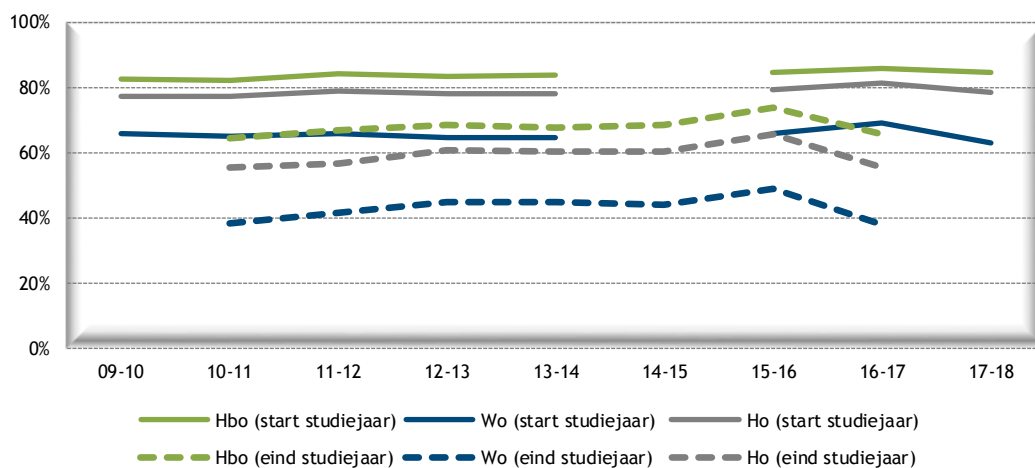
Sinds studiejaar 2013-2014 mogen universiteiten extra toelatingseisen stellen aan studenten met een hbo-propedeuse. De afname sinds 2014 in de wo-instroom van studenten met havo- of mbo-achtergrond en een hbo-propedeuse zou samen kunnen hangen met de afschaffing van dit automatisch doorstroomrecht. Voor het studiejaar 2017-2018 zien we echter dat het aantal studenten is gestegen met zeventien procent ten opzichte van het jaar ervoor (figuur 3.21). Deze route is vooral populair bij hbo-studenten met een havo-achtergrond.

Figuur 3.21: Instroom van studenten (voltijd en deeltijd) met mbo en havo in het wo na één jaar hbo (naar instroomjaar in het wo) (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2017)

3.5 Woonsituatie, sociale achtergrond en functiebeperking

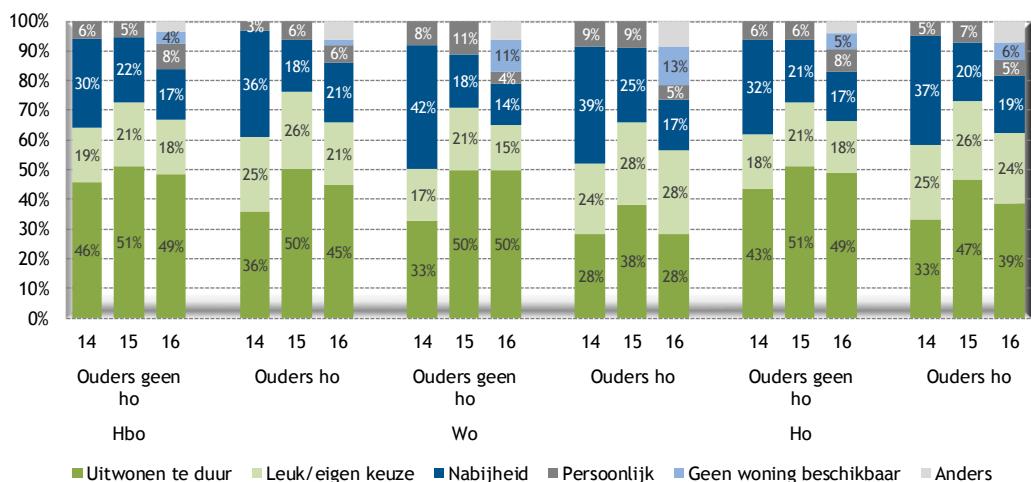
Figuur 3.22 toont het aandeel eerstejaarsstudenten dat thuiswonend is: direct na instroom in het hoger onderwijs in september (doorgetrokken lijn, bron Startmonitor) en aan het eind van het studiejaar (juni: bron Studentenmonitor). Hieruit komt naar voren dat acht van de tien eerstejaars aan het begin van hun studie veelal thuis blijven wonen (85% in hbo en 63% in wo). Aan het eind van het studiejaar is de woonsituatie veranderd. Dan zien we met name in het wo dat het aandeel thuiswonenden behoorlijk daalt (in 2016-2017 zien we dat het aandeel thuiswonende wo-studenten 69% is; in juni is dat nog 38%). In het hbo woonde in september 2016 86 procent van de studenten bij hun ouders; in juni (2017) van dat studiejaar is dat nog 66 procent. Opvallend is dat het boeggolfeffect ook zichtbaar is in het aandeel thuiswonenden, met een piek in 2015-2016.

Figuur 3.22: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2017 en Studentenmonitor 2010-2016)

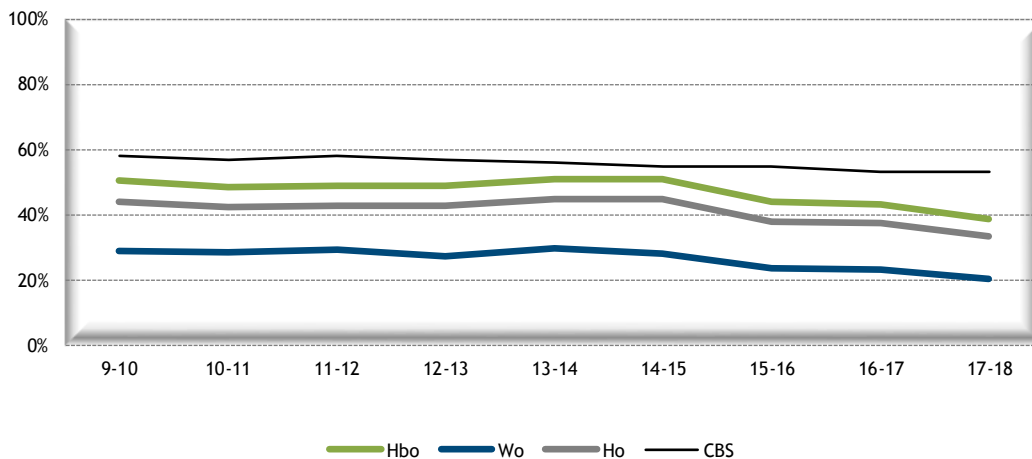
In de Studentenmonitor Hoger Onderwijs is aan eerstejaars gevraagd wat de reden is dat zij bij hun ouders wonen (figuur 3.23). Hieruit blijkt duidelijk dat de belangrijkste overweging te maken heeft met de kosten. De kosten die het uitwonen met zich meebrengt zijn voor meer eerste generatiestudenten een reden om thuis te blijven wonen dan voor studenten met hoger opgeleide ouders. Ook hier is weer opvallend dat met name in het eerste jaar van het studievoorschot de kosten voor alle groepen meer een rol speelden dan het jaar ervoor en het jaar erna. Dit geldt voor zowel eerste generatiestudenten als voor de overige studenten.

Hoewel kosten voor wo-studenten met hoogopgeleide ouders als de belangrijkste overweging geldt, zien we dat in vergelijking met studenten van hoger opgeleide ouders minder eerstegeneratiestudenten aangeven dat zij het leuk vinden (en dat het een eigen keuze is) om thuis te blijven wonen. De nabijheid van de instelling als reden om thuis te blijven wonen wordt met de jaren steeds minder belangrijk.

Figuur 3.23: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor 2015-2017)

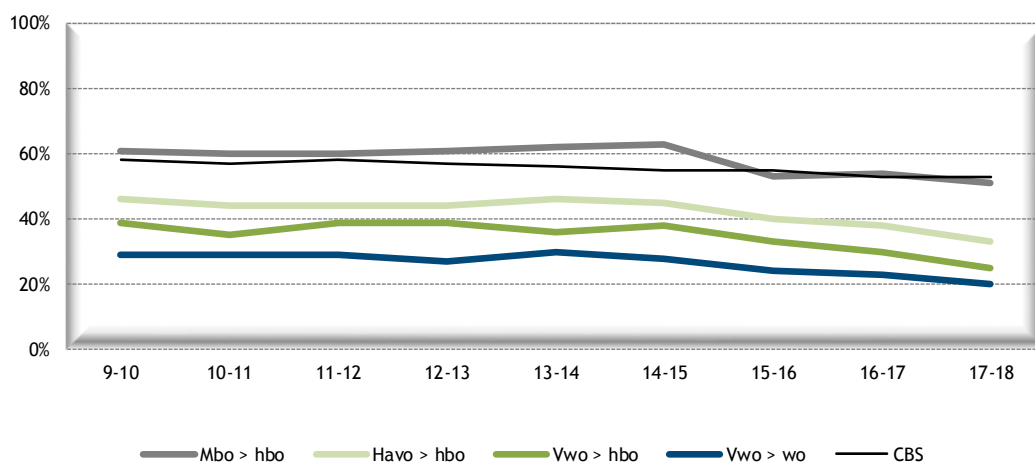
Figuur 3.24 laat de schattingen van het aandeel eerstegeneratiestudenten (beide ouders geen ho-opleiding afgerond) zien op basis van een representatieve steekproef van nieuwe eerstejaars in het hoger onderwijs. Het percentage eerstegeneratiestudenten neemt sinds 2014 geleidelijk af van 45 procent naar 34 procent in 2017. Met name in het hbo is deze afname sterk (bijna een derde van de studenten). Voor zowel het hbo als het wo geldt voor dit jaar bovendien dat er een significante daling is ten opzichte van 2016-2017. We stellen wel vast dat het hbo meer eerstejaars heeft van wie de ouders geen ho-opleiding hebben dan het wo (resp. 39% en 20%). In de vorige monitor beleidsmaatregelen concludeerden we dat de daling van het aandeel eerstegeneratiestudenten voor een deel verklaard kan worden uit een daling van het aandeel laagopgeleide ouders in de populatie.

Figuur 3.24: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2017)

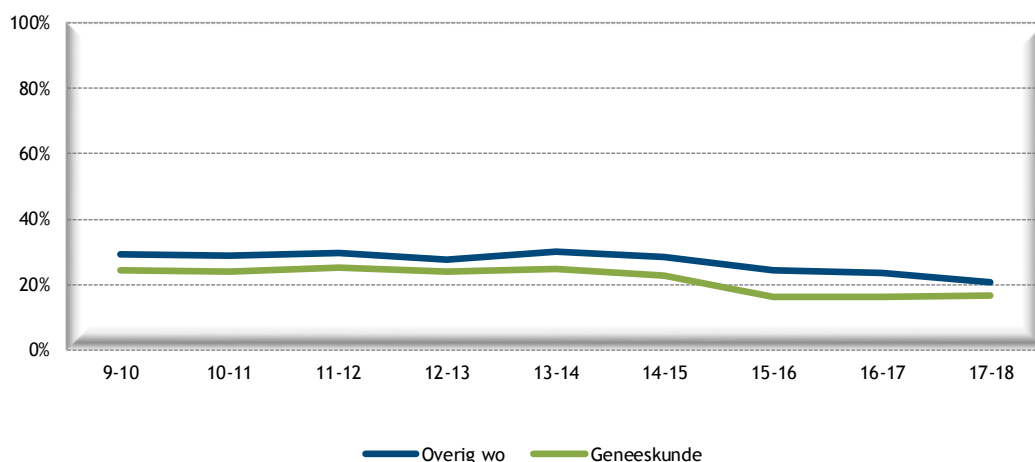
In paragraaf 2.4 wordt verslag gedaan van analyses op dit terrein die gedaan zijn op basis van CBS-cijfers. Hieruit komt als alternatieve verklaring naar voren dat studenten van lager opgeleide ouders en midden opgeleide ouders minder vaak instromen naar het hoger onderwijs dan van hoger opgeleide ouders. Dit is wel in beperkte mate het geval voor mbo, en (in nog beperktere mate) voor vwo'ers. Dit draagt wel enigszins bij aan de daling. Verreweg belangrijkste is de absolute stijging van het aantal gediplomeerden met hoger opgeleide ouders.

Figuur 3.25 laat het aantal eerstegeneratiestudenten in het hoger onderwijs zien naar vooropleiding. Over de jaren heen bevat de groep eerstejaars met een mbo-achtergrond verhoudingsgewijs het grootste aandeel studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten. Deze groep wordt gevolgd door havo. We merken hierbij op dat het aandeel eerstegeneratiestudenten voor de groepen met een vooropleiding in het havo of vwo steeds dichterbij elkaar toegroeit (met een verschil van 13% in 2017-2018) en dat deze een dalende trend volgen. Het aantal eerstegeneratiestudenten in 2017-2018 verschilt nog wel significant tussen de vooropleidingen onderling. De minste eerstegeneratiestudenten treffen we aan in de vwo-wo doorstroom met een daling van drie procentpunten ten opzichte van 2016-2017. De daling bij de vwo-hbo ten opzichte van vorig jaar is niet significant. Bij de havo-hbo doorstroom stellen we een daling van vijf procentpunten vast. Voor de mbo-hbo doorstroom daalt het aandeel eerstegeneratiestudenten met vier procentpunten.

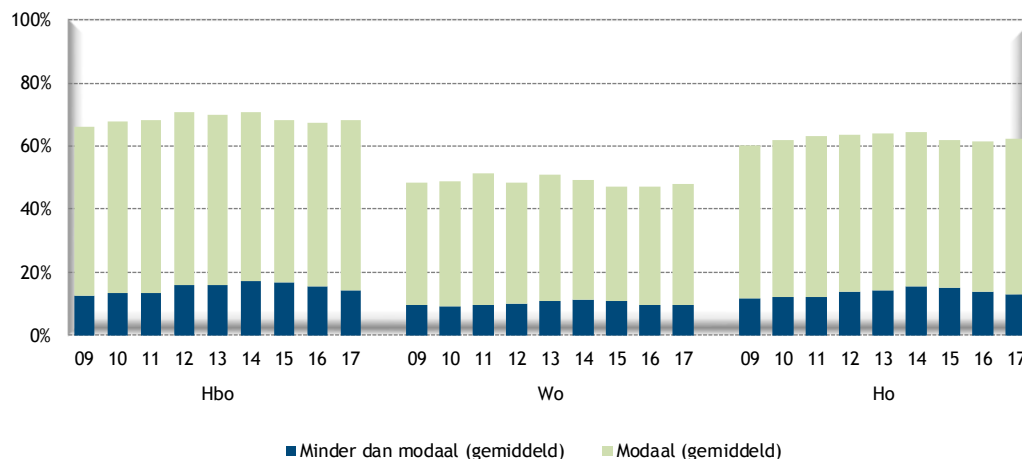
Figuur 3.25: Percentage eerstejaars hoger onderwijs (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2017)

In figuur 3.26 wordt het percentage eerstegeneratiestudenten uitgesplitst voor geneeskunde en de overige studies. We stellen vast dat dit percentage voor beide richtingen een vrij gelijkwaardig patroon volgt over de jaren. De significante daling bij de overige wo studies ten opzichte van het jaar 2016-2017 zorgt er bovendien voor dat het aandeel eerstegeneratiestudenten uit beide richtingen nagenoeg hetzelfde is: beide stromingen verschillen in 2017-2018 niet significant van elkaar.

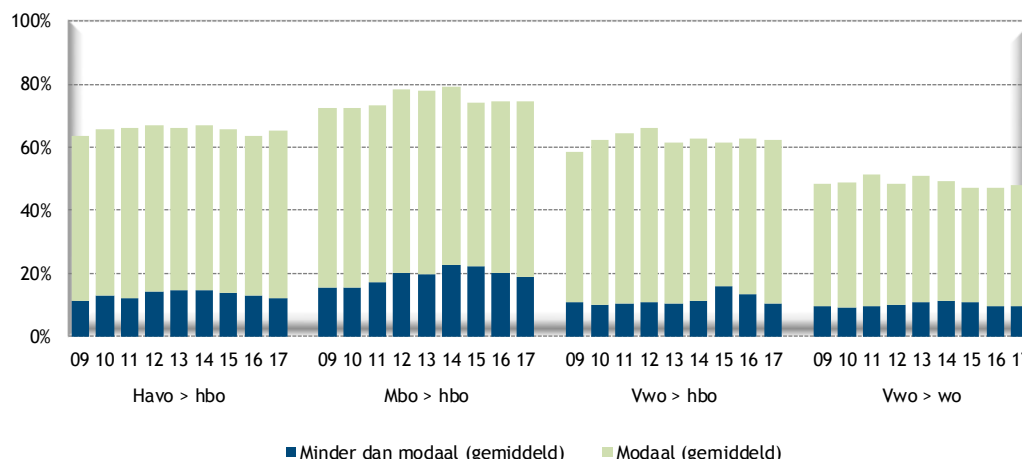
Figuur 3.26: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben uitgesplitst naar geneeskunde en overig wo (bron: Startmonitor 2009-2017).

Het aandeel studenten in het hoger onderwijs die ouders met een modaal of minder dan een modaal inkomen hebben is voor het hbo en wo het laatste jaar ten opzichte van het jaar ervoor niet significant af- of toegenomen (figuur 3.27). Onderling verschillen de twee groepen (nog altijd) wel: er zijn verhoudingsgewijs een stuk minder studenten in het wo die ouders hebben met een modaal of lager inkomen (48% van de wo-studenten in 2017-2018 en 68% van de hbo-studenten).

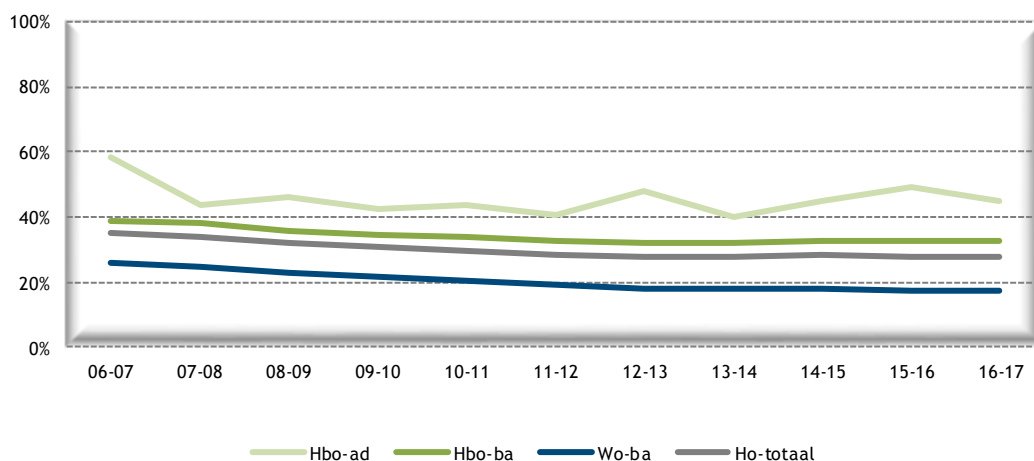
Figuur 3.27: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: Startmonitor 2009-2017).

Studenten met een vooropleiding in het mbo hebben gemiddeld genomen de minst vermogende ouders (figuur 3.28), gevolgd door havo en daarna vwo.

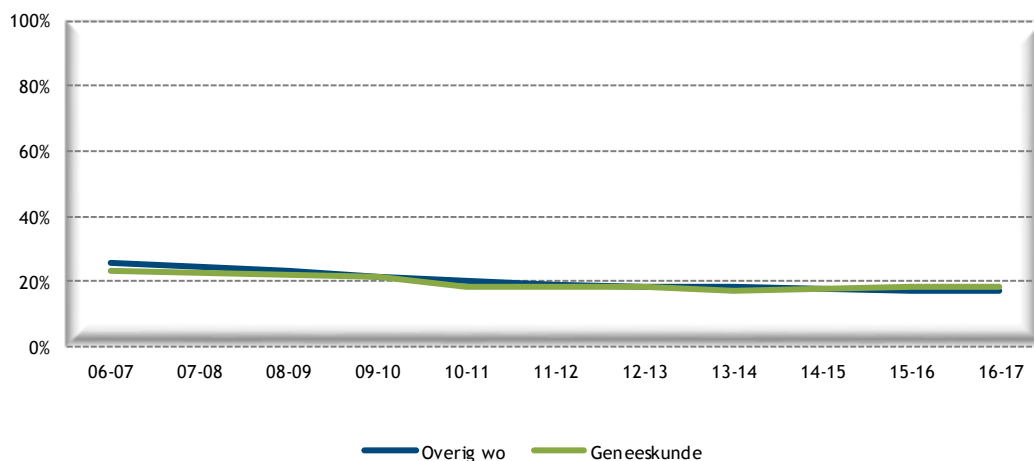
Figuur 3.28: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: Startmonitor 2009-2017).

In figuur 3.29 wordt het percentage nieuwe voltijd bachelors met een aanvullende beurs voor de verschillende stromingen en het totaal weergegeven. We stellen vast dat het aandeel nieuwe bachelorstudenten (voltijd) met een aanvullende beurs al enkele jaren stabiel is (28 procent). Voor het wo en het hbo is het aandeel respectievelijk zeventien en 32 procent. De trend voor de kleinere groep associate degree-studenten kent een eerder fluctuerend beeld. Het percentage studenten met een aanvullende beurs daalde het laatste jaar met vier procentpunten.

Figuur 3.29: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2016)

Aan de hand van figuur 3.30 stellen we vast dat studenten die een voltijd bachelor geneeskunde volgen verhoudingsgewijs niet vaker een aanvullende beurs hebben dan andere studenten uit het wo. Deze vaststelling kan gemaakt worden over de verschillende jaren: beide grafieken volgen dezelfde trend met een lichte afname naar het studiejaar 2016-2017.

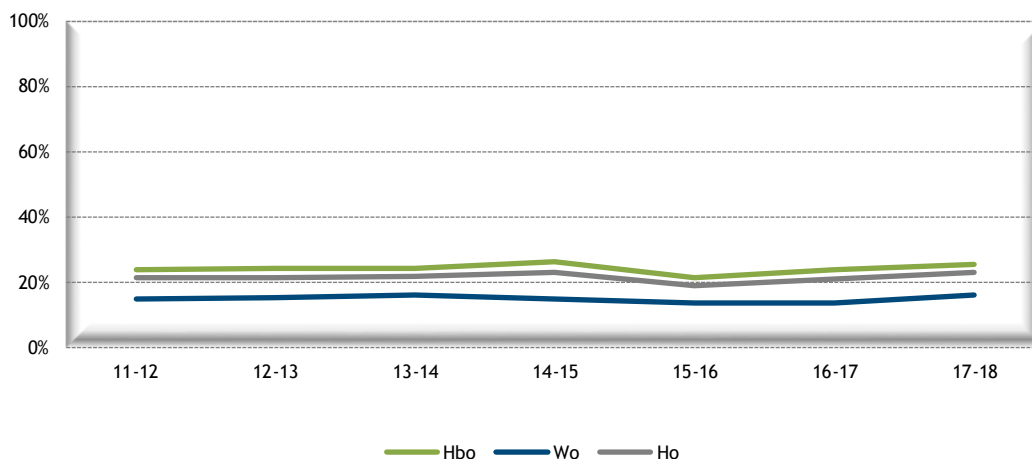

Figuur 3.30: Percentage nieuwe voltijd bachelors geneeskunde met een aanvullende beurs vergeleken met overige wo-studenten (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2016)

3.6 Functiebeperking: kennis en informatie over voorzieningen bij mbo-studenten

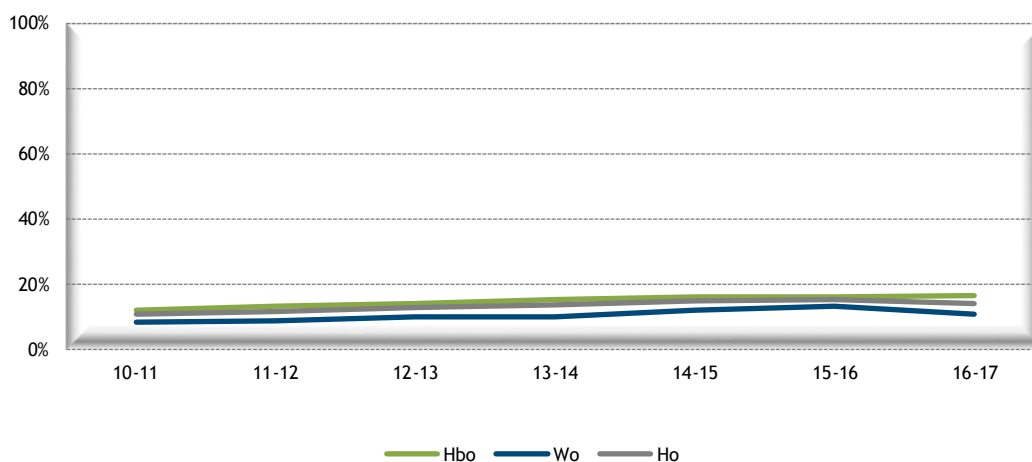
In deze paragraaf is aandacht besteed aan het aandeel studenten met een functiebeperking in de studentenpopulatie en aan de kennis over voorzieningen in het hbo van studenten in het laatste jaar van het mbo (niveau 4).

Uit figuur 3.31 maken we op dat het percentage studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs sinds 2015 geleidelijk is gestegen van negentien procent naar 23 procent. Daarmee komt het percentage op hetzelfde niveau als 2014-2015 en ruim een procentpunt boven dat van 2011-2012 (periode voor de boeggolf). In het hbo stellen we een geleidelijke stijging vast. Voor het wo is de stijging recenter en sinds het afgelopen jaar significant gestegen (2,7 ppnt.). Het boeggolfeffect lijkt zich bij het hbo voor studenten met een functiebeperking versterkt te hebben voorgedaan. Dit jaar verbetert het aandeel studenten met een beperking in het hbo zich in de richting van de situatie van vóór de boeggolf.

Figuur 3.31: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met een (functie)beperking (bron: Startmonitor 2009-2017)

In de Studentenmonitor Hoger Onderwijs is gedetailleerd gevraagd naar de mate waarin studenten met een functiebeperking hinder hiervan ondervinden tijdens hun studie. Uit figuur 3.32 is af te lezen dat het percentage studenten met een functiebeperking dat gehinderd wordt bij studieactiviteiten redelijk stabiel is gebleven (16% in het hbo; 11% in het wo en 14% in het ho). De lichte daling die we het laatste jaar constateren in het wo is niet significant.

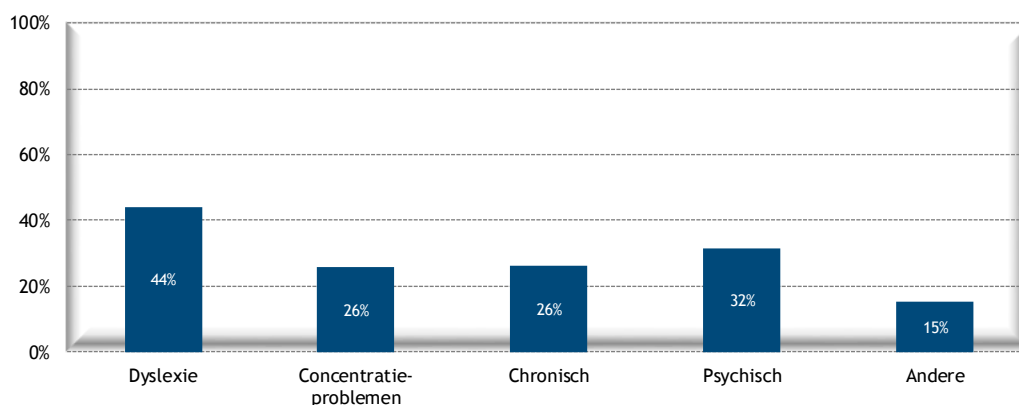

Figuur 3.32: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met een (functie)beperking die hierdoor belemmerd worden bij onderwijsactiviteiten (bron: Studentenmonitor 2010-2011 t/m 2016-2017)

In een survey onder mbo-studenten die in het laatste jaar van hun mbo-4 opleiding zitten zijn een aantal verdiepende vragen over functiebeperking toegevoegd. Van de 1.268 studenten geeft vier van de tien studenten aan dat zij op de een of andere wijze last hebben van een functiebeperking. De beperkingen kunnen in combinatie met elkaar voorkomen. Het vaakst wordt dyslexie/dyscalculie genoemd (17%), gevolgd door een chronische aandoening/ziekte (11%), psychische of gedragsproblemen (10%), adhd/add of concentratieproblemen (8%) of een andere beperking, aandoening of ziekte (6%). Bij de helft van degenen met een functiebeperking is de beperking niet zichtbaar voor anderen. In totaal tachtig procent van de mbo-studenten met een functiebeperking heeft hiervoor een officiële verklaring. Op de vraag in hoeverre de beperking invloed heeft op de onderwijsprestaties antwoordt 44 procent dat er geen invloed is; 20 procent geeft aan het niet te weten. De overige groep geeft aan dat:

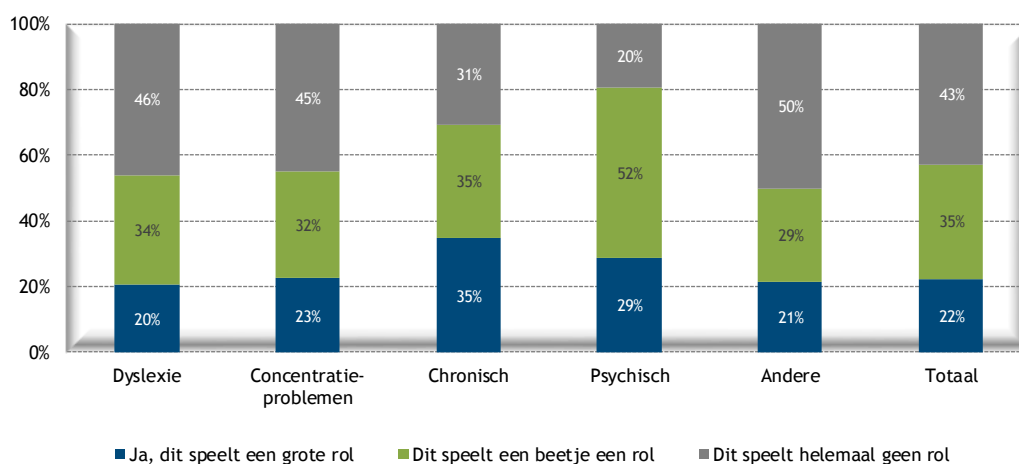
- zij niet zo lang kunnen studeren als ze zouden willen (28%);
- zij niet naar een ander gebouw kunnen (2%);
- zij niet dezelfde opdrachten als medestudenten/scholieren kunnen maken (6%);
- zij veel tijd kwijt zijn aan medische behandelingen (7%).

Figuur 3.33 laat zien dat voor mbo-studenten met dyslexie/dyscalculie de invloed op de schoolprestaties het grootst is (44%), gevolgd door studenten met een psychische aandoening (32%). Ruim een kwart van degenen met concentratieproblemen of een chronische aandoening ondervindt daarvan hinder op school.

Figuur 3.33: Percentage mbo-studenten dat aangeeft dat de functiebeperking invloed heeft op de schoolprestaties (bron: Startmonitor 2009-2017)

Deze paragraaf heeft betrekking op informatievoorziening voor mbo-studenten die hinder ondervinden als gevolg van hun functiebeperking (degenen die aangaven geen belemmering te ondervinden op school zijn buiten beschouwing gelaten).²⁸ Gezien de relatief kleine groep die overblijft voor de analyses (n=276) worden de resultaten op hoofdlijnen weergegeven. Alle verbanden zijn getoetst op significantie. In hoofdstuk 2 werd geconstateerd dat de doorstroomkans voor studenten met een functiebeperking niet significant afwijkt van degenen zonder functiebeperking als gecorrigeerd wordt voor studentkenmerken, doorstroommotieven en ondersteuning door de omgeving. In deze paragraaf gaan we na in hoeverre studenten zelf aangeven of hun beperking een rol heeft gespeeld bij de intentie die zij al dan niet hebben om naar het hbo te gaan. In totaal geeft 22 procent van de mbo-studenten aan dat hun beperking een grote rol speelt bij de intentie die men heeft om wel of niet door te stromen. In ruim een derde van de gevallen geldt dat het een beetje meespeelt. Studenten met dyslexie/dyscalculie of concentratieproblemen geven het vaakst (respectievelijk 46% en 45%) aan dat deze beperking geen rol speelt bij hun keuze om verder te studeren in het hoger onderwijs. Studenten met chronische of psychische problemen geven in 69 en 80 procent van de gevallen aan dat het een beetje tot een grote rol speelt.

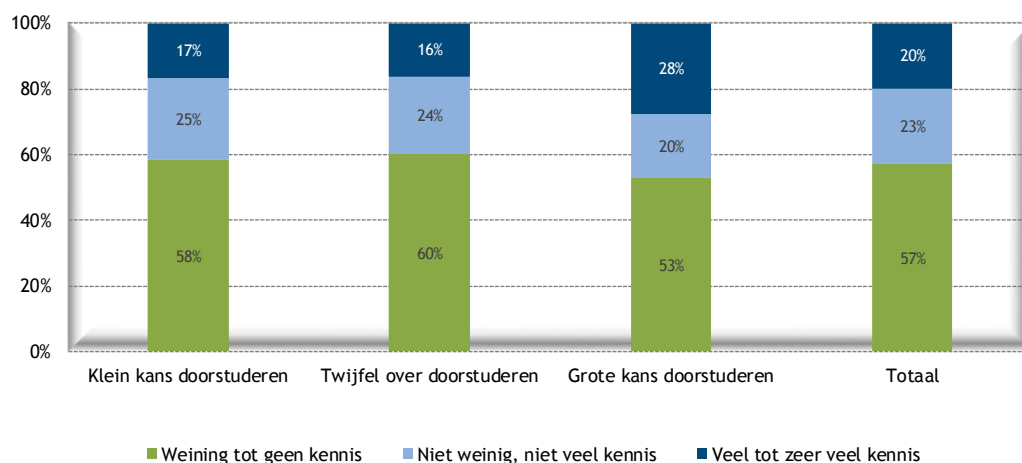

Figuur 3.34: In hoeverre speelt het type beperking een rol bij het afzien van een studie in het hoger onderwijs of bij twijfels hierover (alleen mbo-studenten die twijfelen of zeker niet gaan studeren)

²⁸ Vanwege kleine aantallen in de steekproef van vwo- en havo-eindexamenscholieren kunnen voor deze groepen geen betrouwbare uitspraken gedaan worden. Om die reden richt dit hoofdstuk zich enkel op de mbo-studenten.

Studenten met een functiebeperking kunnen in aanmerking komen voor verschillende hulpvoorzieningen vanuit de onderwijsinstelling, DUO en de gemeente om de studie goed te kunnen doorlopen. We bekijken in figuur 3.35 in hoeverre de kennis over deze verschillende hulpvoorzieningen van de mbo-studenten die belemmerd worden door een beperking in relatie staat tot de zelf ingeschatte kans op doorstuderen in het hoger onderwijs.

Aan de mbo-studenten die in het onderwijs hinder ervaren van hun functiebeperking is gevraagd hoe goed zij op de hoogte zijn van ondersteuning die ze kunnen ontvangen van de onderwijsinstelling waar ze gaan studeren. Voor de totale groep geldt dat 57 procent daar niet of nauwelijks van op de hoogte is; een kwart (23%) is daar een beetje van op de hoogte en twintig procent is er goed tot zeer goed van op de hoogte. Het kennisniveau over deze voorzieningen verschilt niet significant tussen de groepen met de verschillende doorstroomintenties (figuur 3.35).

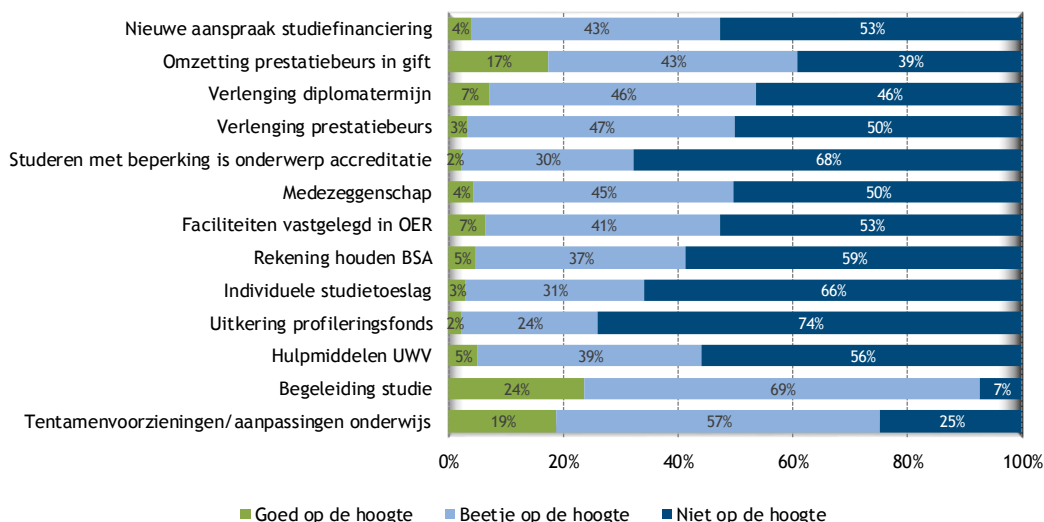
Figuur 3.35: Antwoord op de vraag: Als je een aandoening, ziekte of beperking hebt, kun je op verschillende manieren ondersteuning ontvangen van de onderwijsinstelling waar je gaat studeren. Hoeveel weet je van die ondersteuningsmogelijkheden?

Hierna is aan de jongeren gevraagd om van een aantal voorzieningen aan te geven hoe goed men hiervan op de hoogte is. De volgende voorzieningen zijn (voorzien van onderstaande uitleg) voorgelegd.

- **Sociale terugbetaalvoorwaarden:** het is van belang dat studenten weten dat bij terugbetaling van de studieschuld, wordt gekeken naar het inkomen. Na de studie volgen eerst twee aanloopjaren waarin sowieso niet hoeft te worden terugbetaald. Daarna mag de terugbetaling over 35 jaar worden uitgesmeerd, en is de rente gunstig, wat leidt tot lage maandlasten. Zolang oud-studenten onverhoopt geen baan vinden, of minder verdienen dan het wettelijk minimumloon, hoeven zij niets terug te betalen. Van elke euro boven het wettelijk minimumloon, hoeven zij maximaal 4% te benutten voor aflossing van de studieschuld. Terugbetaling mag gedurende 5 jaar worden opgeschort (de zogeheten jokerjaren) en na 35 jaar wordt een eventuele restschuld kwijtgescholden. Daarmee is een studielening ook voor studenten met een functiebeperking een veilige manier om de studie te financieren.
- **Aanvullende beurs:** mochten de ouders van deze studenten geen hoog inkomen hebben, dan is er de aanvullende beurs. Van belang is dat ook deze groep studenten zich realiseert dat die is blijven bestaan, en met de invoering van het studievoorschot zelfs is verhoogd. De maximale aanvullende beurs bedraagt ruim €380 per maand.
- **Verlenging prestatiebeurs:** als de student als gevolg van zijn handicap of chronische ziekte niet in staat is het afsluitend examen met goed gevolg af te ronden binnen de nominale duur die geldt voor de opleiding, kan hij DUO verzoeken de prestatiebeurs met een jaar te verlengen. Ook nu de basisbeurs in het hoger onderwijs is vervangen door de mogelijkheid om te lenen, is deze voorziening relevant: de aanvullende beurs en de reisvoorziening vallen immers ook onder de prestatiebeurssystematiek.
- **Verlening diplomatermijn:** om de prestatiebeurs in een gift te laten omzetten, geldt de vereiste dat studenten binnen 10 jaar afstuderen. Echter, als de student als direct gevolg van bijzondere omstandigheden van structurele aard (o.a. functiebeperking), niet in staat is binnen de diplomatermijn (10 jaar) met goed gevolg het afsluitend examen te behalen, kan de student DUO verzoeken de diplomatermijn met 5 jaar te verlengen.
- **Omzetting van de prestatiebeurs in een gift:** als de student als direct gevolg van bijzondere omstandigheden van structurele aard niet in staat is binnen de (verlengde) diplomatermijn met goed gevolg het afsluitend examen te behalen, kan de toegekende prestatiebeurs worden omgezet in een gift.
- **Kwijtschelding:** een student die een jaar extra prestatiebeurs toegekend heeft gekregen en binnen de diplomatermijn met goed gevolg de desbetreffende bachelor- of masteropleiding heeft afgerond, wordt een bedrag van ruim €1.200 kwijtgescholden.

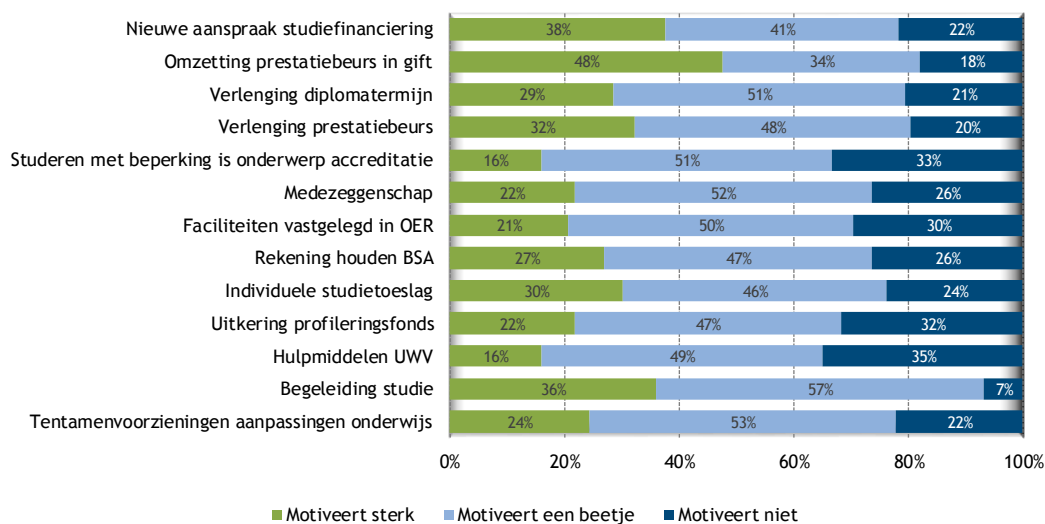
- **Individuele studietoelage:** omdat het voor jongeren met een functiebeperking lastig kan zijn hun opleiding te combineren met een baan, is er in de Participatiewet een studieregeling opgenomen. Het betreft de individuele studietoelage die als doel heeft om studenten en scholieren met een beperking een financieel steuntje in de rug te geven. Gemeenten kunnen de individuele studietoelage verlenen als aan een aantal wettelijke voorwaarden wordt voldaan. Zo moet de belanghebbende studiefinanciering of een bijdrage op grond van de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) ontvangen, geen in aanmerking te nemen vermogen hebben en moet vastgesteld zijn dat de belanghebbende niet in staat is tot het verdienen van het wettelijk minimumloon, doch wel mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft. Gemeenten stellen op grond van de Participatiewet omtrent het verlenen van een individuele studietoelage, bij verordening aanvullende regels op. Deze regels moeten in ieder geval betrekking hebben op de hoogte van de toeslag en frequentie van uitbetaling. In de beantwoording van eerdere Kamervragen op dit punt heeft de staatssecretaris van SZW aangegeven dat de gemeenten de beleidsvrijheid hebben om, binnen het wettelijk kader van de Participatiewet, de individuele studietoelage in te passen in het eigen re-integratie- en armoedebeleid, zodat zij hun beleid kunnen afstemmen op de lokale omstandigheden. Hierdoor kunnen beleidskeuzes op dit punt, als gevolg van het lokale democratisch proces, van gemeente tot gemeente verschillen.
- **Nieuwe aanspraak op studiefinanciering:** als de student als direct gevolg van een tijdens de studie verworven handicap, ten gevolge van een zich tijdens de studie verergerde handicap of ten gevolge van een zich tijdens de studie manifesterende chronische ziekte genoodzaakt is de opleiding te beëindigen, kan hij bij de keuze voor een andere, passender opleiding nieuwe aanspraak op studiefinanciering krijgen.
- **Profileringfonds:** studenten die vertraging oplopen als gevolg van hun beperking, hebben recht op financiële ondersteuning uit het profileringfonds, tot €862,50 per maand.
- **Begeleiding door de instelling:** hogeronderwijsinstellingen bieden diverse vormen van begeleiding aan voor studenten met een beperking. Dit is ook vastgelegd in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, waarin op een aantal plaatsen rekening wordt gehouden met studenten met een beperking:
- **Accreditatie:** zowel bij de instellingstoets als bij de uitgebreide opleidingsaccreditatie en toets nieuwe opleiding zijn de voorzieningen die de toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen expliciet onderdeel van de beoordeling.
- **Onderwijs- en examenreglement (OER):** de instelling moet in zijn onderwijs- en examenreglement de wijze opnemen waarop studenten met een handicap of chronische ziekte redelijkerwijs in de gelegenheid worden gesteld de tentamens af te leggen.
- **Bindend studieadvies (BSA):** de universiteit of hogeschool moet bij het afgeven van een (bindend) studieadvies rekening houden met de persoonlijke omstandigheden van de student (functiebeperking is één van de persoonlijke omstandigheden).
- **Regeling specifieke onderwijsvoorzieningen:** studenten die door hun beperkingen specifieke voorzieningen nodig hebben om aan het onderwijs deel te nemen (bijvoorbeeld een doventolk, speciale vervoersvoorziening of braille leesregel), kunnen deze hulpmiddelen aanvragen bij het UWV. Dit is geregeld in het Uitvoeringsbesluit onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap, gebaseerd op de Wet overige OCW-subsidies.
- **Medezeggenschap:** het is een taak van de universiteitsraad/medezeggenschapsraad om te waken tegen discriminatie, o.a. op grond van functiebeperking.

Figuur 3.36 laat de resultaten zien op de vraag: ‘Kan je van de volgende voorzieningen aangeven in hoeverre je er tot nu toe van op de hoogte was?’. Voor de meeste voorzieningen geldt dat mbo-studenten die hinder ondervinden van hun functiebeperking slecht op de hoogte zijn. Uitzonderingen zijn tentamenvoorzieningen, de begeleiding bij de studie en de omzetting van de prestatiebeurs naar een gift. Er is geen relatie tussen kennis en het willen doorstuderen.

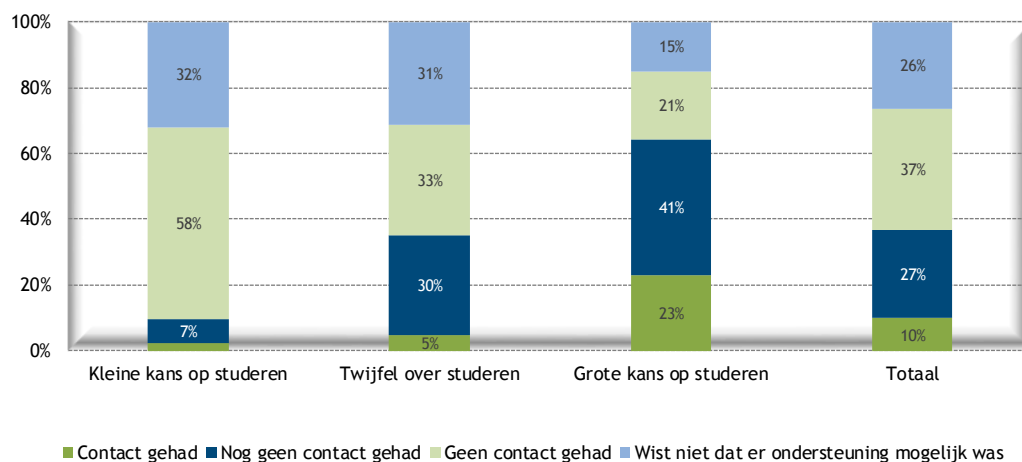
Figuur 3.36: Antwoord op de vraag ‘Kan je van de volgende voorzieningen aangeven in hoeverre je er tot nu toe van op de hoogte was?’ (alle mbo-studenten die op school hinder ervaren van een functiebeperking)

Uit Figuur 3.37 komt naar voren dat (voor mbo-studenten die belemmerd worden door een functiebeperking) met name financiële maatregelen in het kader van studiefinanciering (nieuwe aanspraak studiefinanciering, verlenging prestatiebeurs, omzetting prestatiebeurs in een gift) de beste motivator zouden zijn om te gaan studeren. Daarnaast is begeleiding bij de studie ook een belangrijke factor: in 93% van de gevallen geven mbo-studenten aan dat dit hen een beetje tot sterk motiveert om toch te gaan studeren. Beleidsmatige aspecten (zoals studeren met een beperking is een onderwerp bij accreditatie, medezeggenschap of de OER) motiveren nauwelijks; ook de eventueel aangeboden hulpmiddelen bij de UWV of het profileringsfonds zijn geen grote motivator bij mbo-studenten die in het onderwijs hinder ondervinden van een functiebeperking.

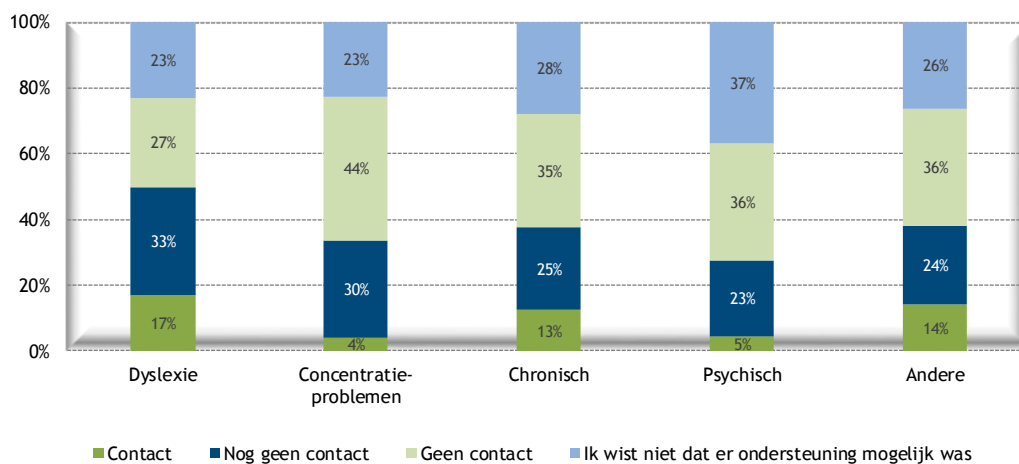
Figuur 3.37: Antwoord op de vraag ‘Kan je van deze voorzieningen aangeven in hoeverre deze je zouden helpen of motiveren om toch te gaan studeren in het hoger onderwijs?’ (alleen mbo-studenten zonder doorstroomintentie of met twijfel over doorstuderen)

Figuur 3.38 toont het percentage dat contact heeft gehad over beschikbare ondersteuning voor studenten met een functiebeperking. Gemiddeld genomen heeft tien procent hierover contact gehad. Uiteraard is er een relatie tussen het opnemen van contact en de doorstroomintentie: mbo-studenten die gaan doorstuderen hebben vaker contact gehad (23%).

Figuur 3.38: Percentage mbo-studenten dat dat contact heeft gehad over beschikbare ondersteuning naar doorstroomintentie (mbo-studenten met een functiebeperking die hiervan hinder ondervinden op school)

In figuur 3.39 zien we dat het voor mbo-studenten met dyslexie meer voor de hand ligt om contact op te nemen met de onderwijsinstelling dan voor studenten met overige beperkingen. Daarnaast blijkt uit nadere analyses een gebrek aan kennis een reden is dat studenten (nog) geen contact opgenomen hebben met de instelling. Het kennisniveau heeft bovendien te maken met de zichtbaarheid van de functiebeperking en of er wel of niet een officiële verklaring is: mbo-studenten met een meer zichtbare beperking hebben meer kennis over voorzieningen; dit geldt ook voor degenen met een officiële verklaring voor hun functiebeperking.

Figuur 3.39: Percentage mbo-studenten dat dat contact heeft gehad over beschikbare ondersteuning naar type functiebeperking (mbo-studenten met een functiebeperking)

3.7 Samenvatting

Dit hoofdstuk behandelt de (nieuwe) instroom in de bachelor. In deze analyses hebben we de februari-instroom buiten beschouwing gelaten en bovendien een selectie gemaakt van de echte eerstejaars(ho)cohorten. Hierbij hebben we de studenten geselecteerd die de eerste keer instromen in het hoger onderwijs volgens de telling in oktober. Hierdoor kunnen de gepresenteerde percentages soms afwijken van andere beschikbare statistieken (bijvoorbeeld zoals die door de VSNU, de Vereniging Hogescholen of de onderwijsinspectie zijn gepresenteerd).

Verandert de instroom in de bachelor?

Sinds 2015-2016 stijgt de instroom van studenten die voor het eerst een studie in het hoger onderwijs starten voor zowel het hbo als het wo. In totaal startten ruim 133.000 studenten in 2017-2018 voor het eerst een studie in het hoger onderwijs (een toename van 7% t.o.v. 2016-2017). In het hbo is de stijging van het aantal studenten 5,2 procent; in het wo 9,7 procent. Wanneer we een vergelijking maken met de situatie van vóór de ingezette boeggolf (2012-2013) stellen we vast dat het aantal nieuwe bachelors in 2017-2018 in het wo 8.823 hoger ligt dan in 2012-2013 en in het hbo is dit 4.521 hoger. De groep studerende die op latere leeftijd starten met een studie (ouder dan 30 jaar) of een deeltijdstudie volgen (de groep leven-lang-leren ofwel III-studenten) is na 2014 gestegen van 4.395 naar een totaal van 5.393 in 2017 (een stijging van 23%).

Verandert de instroom in associate degrees?

Sinds 1 januari 2018 is de associate degree een zelfstandige, functie-, c.q. beroepsgerichte opleiding (Wet invoering associate degree-opleiding). Het aantal associate degree-studenten dat in 2017-2018 voor het eerst een opleiding startte in het hbo maakt in vergelijking met 2016-2017 een behoorlijke stijging door van 36 procent naar 2.639 studenten. De associate degree is vooral populair onder de mbo-studenten. We zien onder deze groep een gestage toename van twee procentpunten ten opzichte van 2016-2017 (naar 86% in 2017-2018). Van alle associate degrees volgt 53 procent de opleiding voltijd; 39 procent doet de associate degree in deeltijd; acht procent volgt een duale variant. Meer dan de helft is tussen 20 en 22 jaar (54%). Het totale percentage studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond voor de associate degree kende een stijging sinds 2012 met een lichte piek in 2016 van 27 procent van de studenten. Hierna daalde het aantal weer tot twintig procent in 2017. De trend voor de aanvullende beurs kent een eerder schommelend beeld, waarbij het percentage associate degree-studenten met een aanvullende beurs het laatste jaar met acht procentpunten is gedaald (naar 41%).

Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?

De man-vrouwverhouding in het hoger onderwijs is in 2017 voor zowel het wo als het hbo 48 versus 52 procent. Bij de geneeskundeopleidingen is de verhouding anders: daar is dertig procent man en zeventig procent vrouw. Vanaf 2006 tot 2015 is het aandeel 17-19 jarigen in de hbo-bachelor gestaag toegenomen (van 62% tot 68%), hierna blijft het aantal vrijwel stabiel met nagenoeg geen 30-plussers. De gemiddelde leeftijd van de startende voltijdstudent ligt in het wo, met 85% van de studenten jonger dan 20 jaar, iets anders dan in het hbo. Verder blijft het beeld overwegend constant.

Voor de verdeling van de instroom naar vooropleiding in het hbo stellen we een constant beeld vast voor de bachelor. Ruim de helft van de instroom in het hbo is afkomstig uit het havo; dertig procent uit het mbo en vijf procent uit het vwo. De toename van het aantal buitenlands studenten (een stijging sinds 2006 van 8% naar 17%) heeft ertoe geleid dat het aandeel vwo-gediplomeerden in het wo sinds 2006 is gedaald van 88 naar 72 procent in 2017. Daarnaast zien we een stijging van de toestroom van studenten in de categorie 'overig' (van 4% in 2006 naar 12% in 2017). Deze laatste groep bevat wederom ook veel buitenlandse studenten.

Het percentage eerstegeneratiestudenten (van wie beide ouders geen ho-opleiding hebben genoten) neemt sinds 2014 geleidelijk af in het hoger onderwijs (van 44,6% naar 33,5% in 2017). Met name in het hbo is deze afname sterk (bijna een derde van de studenten). Toch zitten er in het hbo nog altijd meer studenten met lager opgeleide ouders dan in het wo (38,6% in het hbo en 20,4% in het wo). Over de jaren heen blijkt de groep eerstejaars met een mbo-achtergrond verhoudingsgewijs het grootste aandeel studenten te hebben van wie de ouders geen hogere opleiding hebben genoten. We stelden vast dat ook voor de mbo-hbo doorstroom het aandeel eerstegeneratiestudenten is gedaald, met vier procentpunten ten opzichte van 2016-2017. Het aandeel studenten met ouders met een modaal of lager inkomen vertoont geen significante trend. Er zijn (nog altijd) wel onderlinge verschillen tussen wo en hbo: er zijn verhoudingsgewijs een stuk minder studenten in het wo die ouders hebben met een modaal of lager inkomen (48% van de wo-studenten in 2017-2018 en 68% van de hbo-studenten).

Het aandeel nieuwe bachelorstudenten (voltijd) met een aanvullende beurs is in de loop der jaren stabiel gebleven met 28 procent. Het aandeel studenten met een functiebeperking herstelt zich verder naar het niveau van vóór de boeggolf. Het percentage eerstejaars met een niet-westerse migratieachtergrond stijgt licht. Het aandeel hbo-studenten met een havo-achtergrond die na een jaar doorstroomt naar het wo was de laatste jaren afgenomen. Dit hing mogelijk samen met het vervallen van het automatische toelatingsrecht tot het wo voor studenten met een hbo-propedeuse. Voor het studiejaar 2017-2018 zien we echter dat het aantal studenten is gestegen met zeventien procent ten opzichte van het jaar ervoor.

Verschilt de instroom voor de opleiding geneeskunde met die van de overige wo studies?

De trend voor het aandeel eerstegeneratie geneeskundestudenten van wie de ouders geen ho-opleiding hebben genoten is gelijk aan die van de overige wo studies. De lichte daling bij de overige wo-studies ten opzichte van het jaar 2016-2017 zorgt er bovendien voor dat het aandeel eerstegeneratiestudenten uit beide richtingen nagenoeg hetzelfde is: beide stromingen verschillen in 2017-2018 niet significant van elkaar. Daarnaast stellen we vast dat studenten die een voltijd bachelor geneeskunde volgen verhoudingsgewijs niet vaker een aanvullende beurs hebben dan andere studenten uit het wo. Deze vaststelling kan gemaakt worden over de verschillende jaren heen. Er is daarmee geen evidentie dat de sociale achtergrond van geneeskundestudenten verschilt van die van overige wo-studenten. De man-vrouwverhouding bij geneeskunde is behoorlijk scheef (30/70 tegenover ongeveer 50/50 bij de overige wo-opleidingen).

Verandert de instroom in de sectoren?

Om beleidsredenen vestigen we de aandacht in het hbo op drie sectoren: zorg, onderwijs en bèta. We zagen in de afgelopen jaren dat het aandeel van de verschillende sectoren licht verschoof in het voordeel van het aandeel bètastudenten in de bachelor. De afgelopen jaren geldt er echter een stabilisatie (26% bèta, 4% onderwijs en 11% zorg). Vanaf studiejaar 2015-2016 worden havo- en mbo-gediplomeerden die de pabo willen volgen getoetst op hun kennis. Dit zorgde voor een grote afname van het aantal nieuwe pabo-studenten in 2015. De instroom uit het mbo en havo in de pabo trok in 2016-2017 weer wat aan; deze stijging zet zich ook dit jaar door voor het mbo van 1.026 studenten in 2016 naar 1.133 studenten in 2017. Dit lichte herstel zet zich echter niet door bij studenten uit het havo, waarbij het aantal van 2.133 in 2016 daalt naar 2.047 in dit jaar. Hiermee is het aandeel pabo-studenten nog niet op het niveau van voor de invoering van de aangescherpte toelatingseisen. Hoewel het aantal vrouwen in de pabo vorig jaar nog licht steeg, zien we nu opnieuw een daling van ruim één procentpunt in 2017-2018. Overigens trekt de pabo de gemiddelde havist en 'betere' vwo-hbo doorstromer, berekend op basis van eindexamencijfers. Van 2009 tot 2015 nam het aandeel bètastudenten in het wo gestaag toe, sindsdien stabiliseert het aandeel studenten in de verschillende sectoren, met veertig procent bètastudenten en zeven procent studenten in de zorg.

Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?

In totaal is er in 2017 een nieuwe instroom van ruim 17.000 buitenlandse studenten in de voltijd bachelor. Sinds het jaar 2014-2015 neemt het aantal buitenlandse studenten die in Nederland studeren sterk toe van 11.374 naar 17.366 dit jaar (een toename van 53%). Deze sterke toename geldt in het bijzonder voor het wo (10.198 wo-studenten ten opzichte van 7.168 hbo-studenten). In het hbo neemt het percentage buitenlandse studenten licht toe met één procentpunt naar negen procent dit jaar.

Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

Alle inspanningen om de bètadeelname te verhogen, lijken vooralsnog succesvol, zo constateerden we ook in hoofdstuk 2. Als we kijken in hoeverre gediplomeerden met een bètaprofiel ook een bètastudie kiezen (bètarendement) is er geen indicatie dat studenten 'moeilijke' (bèta)studies vermijden. Integendeel: er is juist sprake van bètawinst. Wat opvalt is de bètawinst van de afgelopen jaren bij vrouwen uit het mbo.

Sinds het diplomajaar 2011-2012 stijgt het aantal vrouwen dat met een bètaprofiel daadwerkelijk een hbo-bètastudie kiest van 21 procent naar 36 procent. Daarmee ligt de bètawinst voor vrouwen uit de eindexamencohorten 2016-2017 hoger in het mbo dan in het havo. De bètawinst blijft nog steeds het grootst voor vrouwen met een vwo-diploma. Bij de vrouwen is er echter nog wel een groot onderbenut bètapotentieel: voor alle drie de opleidingsdelen is het bètarendement bij mannelijke studiekezers veel groter dan bij vrouwen.

Hoe ontwikkelt de instroom zich van studenten met een functiebeperking en in welke mate zijn zij op de hoogte van voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs?

Na de dip in 2015-2016 is het percentage studenten met een functiebeperking weer op hetzelfde niveau als in 2014-2015 en ruim een procentpunt boven dat van 2011-2012 (voor de boeggolf). Het percentage studenten dat als gevolg van een functiebeperking belemmerd wordt bij studieactiviteiten is ten opzichte van vorig jaar stabiel gebleven op veertien procent in het hoger onderwijs, zestien procent in het hbo en elf procent in het wo.

Op basis van een survey onder mbo-studenten die in het laatste jaar van hun mbo-4 opleiding zitten blijkt dat vier van de tien studenten aangeeft last te hebben van een functiebeperking: 28 procent geeft aan niet zo lang te kunnen studeren als ze zouden willen, zeven procent is veel tijd kwijt met medische behandelingen, zes procent kan niet dezelfde opdrachten als medestudenten/scholieren maken en twee procent kan niet naar een ander gebouw. Van de totale groep mbo-studenten met een functiebeperking ondervindt 44 procent geen invloed op de onderwijsprestaties. De invloed van de functiebeperking blijkt het grootst voor mbo-studenten met dyslexie/dyscalculie (44%).

Studenten met een functiebeperking komen mogelijk in aanmerking voor verschillende hulpvoorzieningen vanuit de onderwijsinstelling, DUO en de gemeente. Dit kan hen helpen om de studie goed te kunnen doorlopen. Er is gekeken in hoeverre mbo-studenten die hinder ondervinden van hun functiebeperking op de hoogte zijn van voorzieningen in het hbo. Het blijkt dat 57 procent niet of nauwelijks op de hoogte is van de ondersteuning die ze kunnen ontvangen van de onderwijsinstelling. Twintig procent blijkt er goed tot zeer goed van op te hoogte te zijn. Kijken we naar het type voorziening dan kunnen we concluderen dat men slecht op de hoogte is van de meeste voorzieningen, uitgezonderd tentamenvoorzieningen, de begeleiding bij de studie en de omzetting van de prestatiebeurs in een gift. We vinden geen relatie tussen kennis over hulpvoorzieningen en het willen doorstuderen.

Aan de hand van de vraag welke voorzieningen de mbo-studenten zouden motiveren om te gaan studeren in het hbo komt naar voren dat met name financiële maatregelen in het kader van studiefinanciering de beste motivator voor de studenten zouden zijn om verder te studeren. Ook begeleiding bij de studie ziet men als een goede motivator. Beleidsmatige aspecten motiveren nauwelijks.

Gemiddeld heeft tien procent van de mbo-studenten die hinder ondervinden van hun functiebeperking contact gehad over beschikbare ondersteuning. Van degenen met een intentie om door te stromen, nam ongeveer een kwart contact op met de toekomstige instelling over voorzieningen voor studeren met een functiebeperking.

4 Studiekeuze

4.1 Inleiding en vraagstelling

Een eerste stap naar studiesucces is een adequate studiekeuzeoriëntatie en een goede en weloverwogen studiekeuze. In dit hoofdstuk kijken we naar het studiekeuzeproces. Een van de onderwerpen die aan bod komen, is de deelname aan de studiekeuzecheck. Deze check is onderdeel van het studiekeuzeproces en ingevoerd in 2014. Na hun aanmelding mogen hogescholen en universiteiten studenten voor een studiekeuzecheck uitnodigen om zo te bekijken of de student op de juiste plek terecht komt. Sommige opleidingen stellen de studiekeuzecheck verplicht. Studenten kunnen een opleiding ook om een studiekeuzecheck vragen als deze niet aangeboden wordt. Opleidingen moeten aan dit verzoek gehoor geven. Met ingang van studiejaar 2017-2018 is voor numerusfixusopleidingen de centrale loting afgeschaft. Instellingen selecteren zelf studenten die een opleiding met numerus fixus willen volgen. Ook deze maatregel is ingevoerd om de kans dat een student op de juiste plek komt te vergroten. Onderwijsinstellingen mogen zelf - onder voorwaarden - per studiejaar bepalen voor welke opleidingen zij een numerus fixus instellen. Voor een aantal opleidingen geldt dat, ongeacht instelling en studiejaar, zij standaard numerusfixusopleidingen zijn, zoals geneeskunde.

De analyses in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de Startmonitor en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs. De volgende vragen worden in dit hoofdstuk behandeld:

- 4_1 Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en een goede match ervaart met de opleiding?
- 4_2 Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- 4_3 Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten?
- 4_4 Kiezen studenten vaker een studie met een betere baankans?
- 4_5 Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, konden zij zich vinden in het advies en heeft dit bijgedragen aan een goede studiekeuze?
- 4_6 In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

4.2 Data en definities

De resultaten ten aanzien van studiekeuze zijn gebaseerd op de laatste vier metingen van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (studiejaar 2013-2014 tot en met studiejaar 2016-2017) en op negen metingen van de Startmonitor (studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2017-2018). Voor beide onderzoeken geldt dat de gegevens gecorrigeerd zijn voor steekproefafwijkingen door middel van weging.

De Studentenmonitor Hoger Onderwijs is een monitor die in opdracht van het ministerie van OCW plaatsvindt onder een landelijk representatieve steekproef van studenten. De meeste vragen over de studiekeuzecheck en de mate waarin studenten baankansen hebben laten meewegen bij hun studiekeuze zijn ontleend aan de Studentenmonitor. Uit de Studentenmonitor is een selectie gemaakt van eerstejaars voltijd bachelors. Het betreft de volgende aantallen:

Tabel 4.1: Aantal records (eerstejaars voltijd bachelors) verwerkt in de Studentenmonitor - ongewogen

	13-14	14-15	15-16	16-17	Totaal
Hbo	2.055	1.736	1.104	580	4.887
Wo	1.465	1.751	1.107	676	4.323
Ho	3.520	3.487	2.211	1.256	9.210

De Startmonitor is een landelijk onderzoek, geïnitieerd door ResearchNed, dat sinds studiejaar 2008-2009 jaarlijks wordt uitgevoerd. Het onderzoek volgt instromende bachelorstudenten tijdens hun eerste studiejaar in het hoger onderwijs. De Startmonitor brengt verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor is bij uitstek een instrument dat in staat is om binnen het proces van studiekeuze, start en integratie in de opleiding de determinanten van studiesucces en studieuitval of switch in het eerste studiejaar op te sporen en levert daarmee concrete handvatten op voor beleidsmakers in voortgezet en hoger onderwijs.

In deze monitor worden bij de eerstejaarsstudenten gegevens verzameld op drie belangrijke momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december-januari) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten wordt aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces, en studieuitval. Het unieke van deze monitor is dat we aan het eind van het jaar weten welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren en dit kunnen koppelen aan de wijze waarop ze aan hun studie begonnen zijn en hoe ze er tijdens dat eerste jaar zijn 'geland'.

De laatste drie metingen van de Startmonitor hebben plaatsgevonden onder studenten die voor het eerst instromen in het hoger onderwijs en vallen onder het stelsel van het studievoorschot. Voor dit studiejaar zijn de gegevens van de enquête uit september 2017 gebruikt. De metingen van december 2017/januari 2018 en juni 2018 zijn voor het instroomcohort 2017-2018 nog niet voorhanden. De informatie over de cohorten 2009-2010 tot en met 2016-2017 uit de Startmonitor is wel gebaseerd op deze drie metingen. Voor dit hoofdstuk betreft het hier alleen informatie over de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs. In hoofdstuk 7 worden gegevens uit deze monitor gerelateerd aan studieuitval of switch aan het eind van het eerste jaar. Voor de analyses in dit hoofdstuk zijn alleen de reguliere vooropleidingen meegenomen: havo > hbo, mbo > hbo, vwo > hbo en vwo > wo. Waar interessant zijn studenten geneeskunde afgezet tegen overige studenten in het wo.

Tabel 4.2: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen

		09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Totaal
September-meting	Hbo	10.717	13.268	13.503	13.055	14.723	13.007	9.773	8.242	8.173	104.461
	Wo	4.691	3.500	6.835	5.215	5.125	4.546	5.038	5.298	4.951	45.199
	Ho	15.408	16.768	20.338	18.270	19.848	17.553	14.811	13.540	13.124	149.660
Vervolg-metingen	Hbo	4.579	6.272	6.182	3.917	6.113	5.338	4.102	3.384		39.887
	Wo	2.900	2.137	4.278	2.091	2.726	2.313	2.780	3.101		22.326
	Ho	7.479	8.409	10.460	6.008	8.839	7.651	6.882	6.485		62.213

Voor het overzicht zijn in dit rapport de *studiekeuzemotieven* van studenten ingedikt naar drie hoofdcategorieën die qua onderliggende items over de jaren te vergelijken zijn. Deze indeling is gebaseerd op een factoranalyse. Voor deze analyse zijn factorscores berekend (gewogen en gestandaardiseerd). Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken. De drie hoofdcategorieën zijn:

- a. Inhoudelijke interesse:
 - inhoudelijk interessanter
 - sluit beter aan bij mijn capaciteiten en vaardigheden
- b. Inrichting van de opleiding:
 - meer praktijk in de studie;
 - meer theorie in de studie;
 - meer aandacht voor onderzoek doen;
 - verkorte route of vrijstellingen;
 - opleiding is met redelijke inspanning haalbaar.

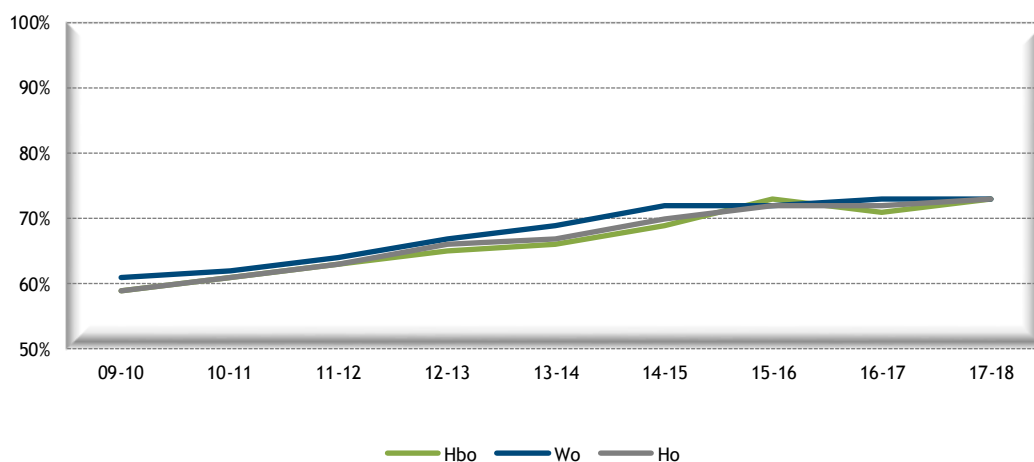
- c. Perspectief van het beroep:
- meer of bredere beroepsmogelijkheden;
 - meer kans op een baan;
 - hoger salaris;
 - meer maatschappelijke status.

De mate waarin student en studie bij elkaar passen, de *match of binding*, is een samengestelde maat. De onderliggende items vormen samen een betrouwbare schaal om te meten hoe passend de studie is (Cronbach's $\alpha=0,89$). De schaal kent waarden tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 staat voor een optimale match en een 1 voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,5 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende vragen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

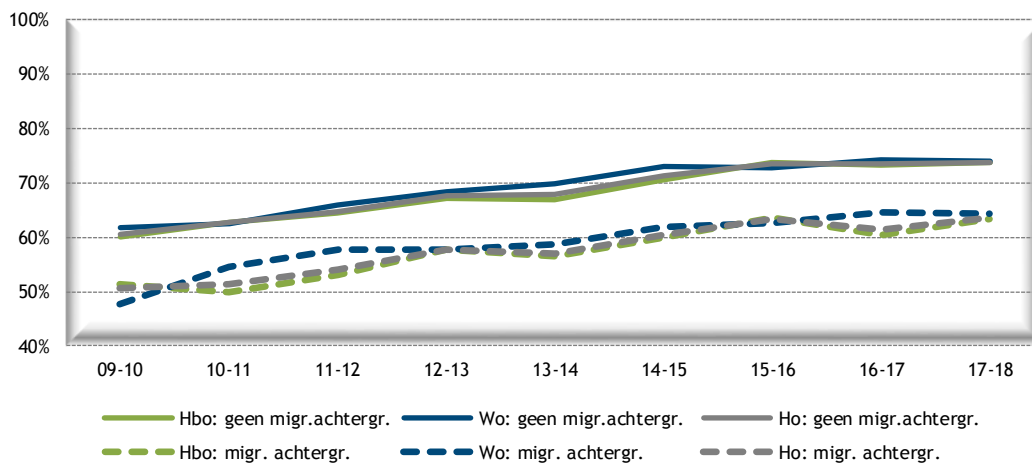
4.3 Keuze en binding

Zowel in het hbo als in het wo heeft ongeveer drie kwart van de studenten naar eigen zeggen weloverwogen gekozen voor hun studie (goed nagedacht over de studiekeuze). In het hbo is het percentage studenten dat aangeeft goed te hebben nagedacht over de studiekeuze licht gestegen; in het wo bleef dit stabiel. Kijken we naar het verschil tussen mannen en vrouwen dan valt op dat veel minder mannen dan vrouwen zeggen dat zij een weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt. Deze verschillen zijn wel kleiner worden.

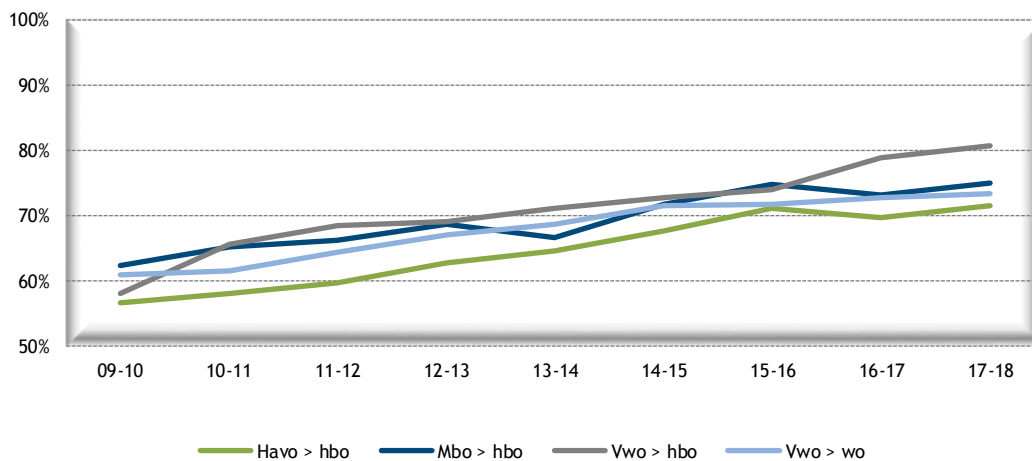
Figuur 4.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2017)

Vergelijken we de groep studenten met een niet-westerse en studenten met een Nederlandse achtergrond migratieachtergrond (figuur 4.2) dan blijkt dat het percentage studenten met een migratieachtergrond dat aangeeft dat zij goed hebben nagedacht over hun studiekeuze in alle jaren veel lager is dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond (resp. 61% en 74% in 2016-2017 en 64% en 74% in 2017-2018).

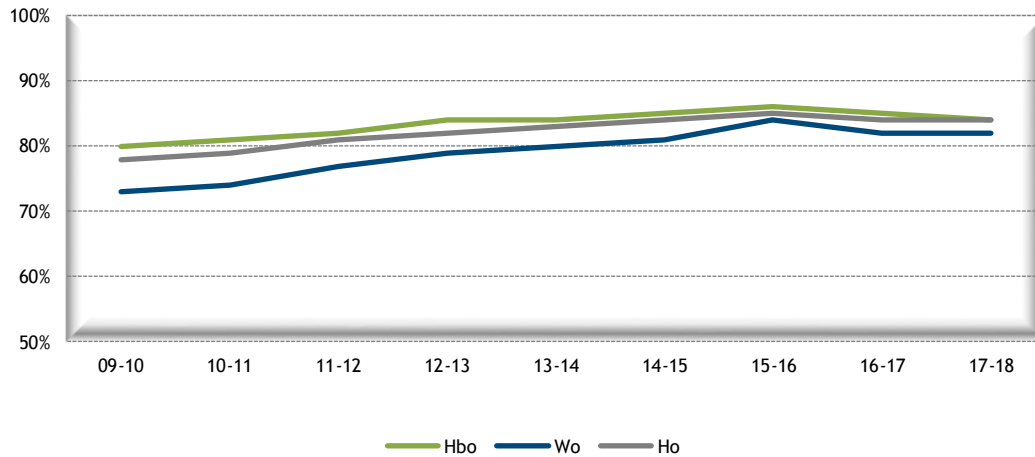
Figuur 4.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2017)

Tot slot valt op dat van alle vooropleidingsgroepen (figuur 4.3) een groot van degenen die van vwo naar hbo zijn gegaan naar hun eigen oordeel zeer goed hebben nagedacht over hun studiekeuze (ruim 80%). Er zijn geen noemenswaardige verschillen in de mate waarin studenten goed hebben nagedacht over hun studiekeuze als we kijken naar functiebeperking en het opleidingsniveau van de ouders.

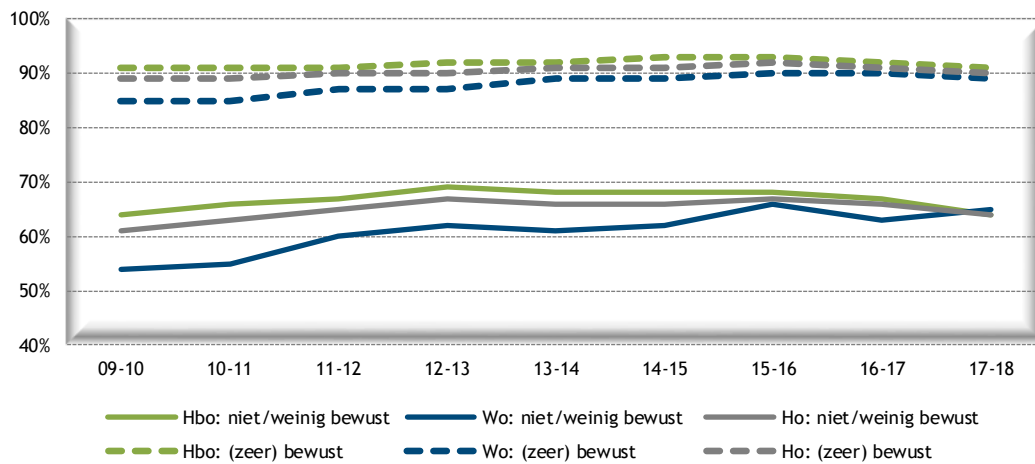
Figuur 4.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2017)

De match die studenten in september ervaren met de opleiding (zie inleiding) is zowel onder hbo- als wo-studenten stabiel gebleven. Ook dit jaar geeft het merendeel van de studenten aan dat zij vinden dat zij bij de door hen gekozen studie passen (figuur 4.4). In een aanvullende analyse is gekeken naar de match van studenten met een mbo-, havo- en wo-achtergrond (niet in grafiek). Net als in voorgaande jaren ervaren studenten met een mbo-achtergrond (87%) de beste match, gevolgd door vwo-hbo-studenten (86%). Onder studenten met een havo-diploma die een hbo-opleiding volgen of met een vwo-diploma een wo-opleiding volgen, is de ervaren match met de opleiding minder (beide 82%).

Figuur 4.4: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2017)

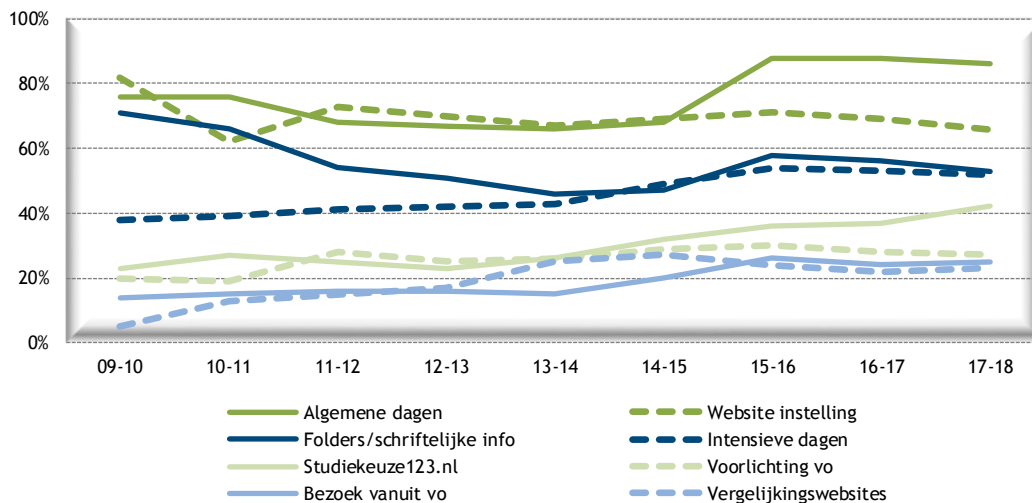
Figuur 4.5 geeft de relatie tussen de ervaren binding en de mate waarin studenten bewust gekozen hebben voor de studie weer. De lijnen presenteren het percentage studenten dat een goede binding ervaart. Studenten die bewust kiezen voor hun studie, ervaren vaker een goede binding met de opleiding dan degene die een minder bewuste studiekeuze hebben gemaakt. Het aandeel studenten dat zowel een weloverwogen keuze maakte als een goede match ervaart, blijft al jaren redelijk stabiel (2017: 90%).

Figuur 4.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart, naar al dan niet bewuste studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2017)

4.4 Studiekeuzebronnen

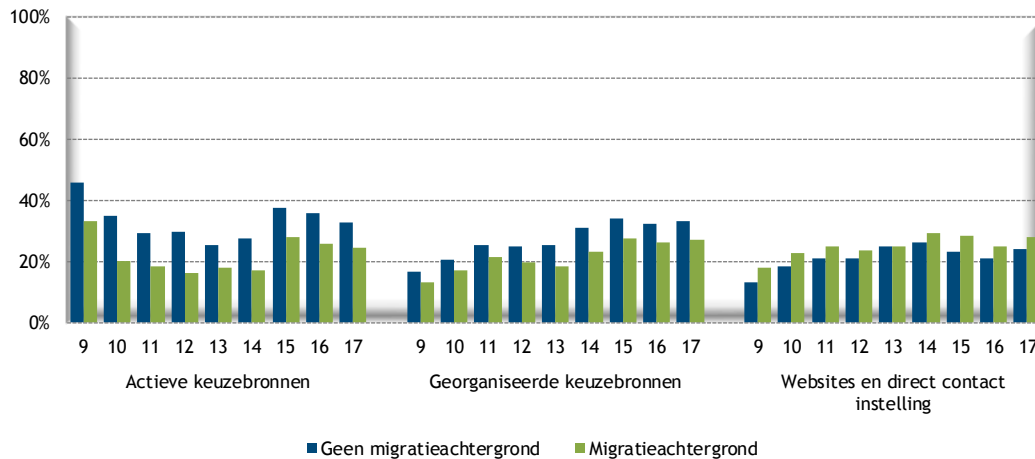
De acht belangrijkste informatiebronnen die studenten hebben gebruikt ter oriëntatie op hun studie staan weergegeven in figuur 4.6. Het gebruik van de website Studiekeuze123.nl is vergeleken met vorig jaar toegenomen. Het bezoeken van algemene open dagen die instellingen bieden is ook dit jaar de meest gebruikte bron. We constateren wel een significante afname van deze bezoeken ten opzichte van een jaar eerder. Schriftelijke informatie en instellingswebsites zijn eveneens minder gebruikte informatiebronnen. De mate waarin de andere informatiebronnen zijn geraadpleegd is niet gewijzigd.

Figuur 4.6: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2009-2017)

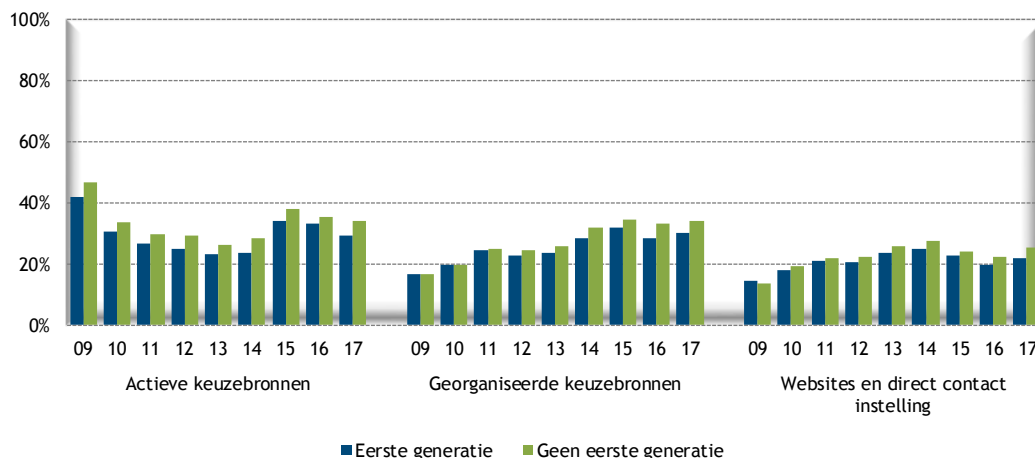
Wanneer we het aantal informatiebronnen verder bekijken voor studenten met en zonder migratieachtergrond, constateren we dat studenten met een migratieachtergrond minder informatiebronnen raadplegen. Om na te gaan of deze groep zich anders oriënteert, zijn de meest geraadpleegde informatiebronnen voor eerstejaars door middel van een factoranalyse geordend in drie groepen: ‘actieve keuzebronnen’, ‘georganiseerde keuzebronnen’ en ‘(vergelijkings)websites en direct contact instelling’. Onder de actieve keuzebronnen behoren die informatiebronnen die eerder een zekere vorm van actieve betrokkenheid vereisen voor een brede oriëntatie. Zoals naar algemene dagen gaan, het raadplegen van folders en informatie, het raadplegen van de website van de instelling en het bezoeken van intensieve dagen. Georganiseerde keuzebronnen zijn bronnen die worden aangeboden door het voortgezet onderwijs. Dit zijn een georganiseerd bezoek aan een instelling en een voorlichting georganiseerd door de eigen school. De laatste groep is de groep die gebruik maakt van vergelijkingswebsites en in sommige gevallen direct contact opneemt met de instelling (via telefoon of mail) om zich te informeren.

In figuur 4.7 zijn de drie groepen van informatiebronnen uitgezet voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond. We stellen vast dat studenten met een Nederlandse achtergrond in het studiejaar 2017-2018 zich vaker actief oriënteren op hun studie. Zo behoort 33 procent van deze studenten tot de groep die onder andere aangeeft naar open en intensieve dagen te gaan. Van de studenten met een migratieachtergrond behoort 24 procent tot de groep die vooral ‘actieve keuzebronnen’ raadplegen. Bij de informatiebronnen die worden georganiseerd vanuit het voortgezet onderwijs zijn de verschillen kleiner. Toch ligt het aandeel studenten met een Nederlandse achtergrond dat hier gebruik van maakt met zes procentpunten hoger dan het aandeel studenten met migratieachtergrond (33% en 27%). Studenten met een migratieachtergrond oriënteren zich vooral door gebruik te maken van vergelijkingswebsites en instellingen direct te contacteren via mail of telefoon (28%).

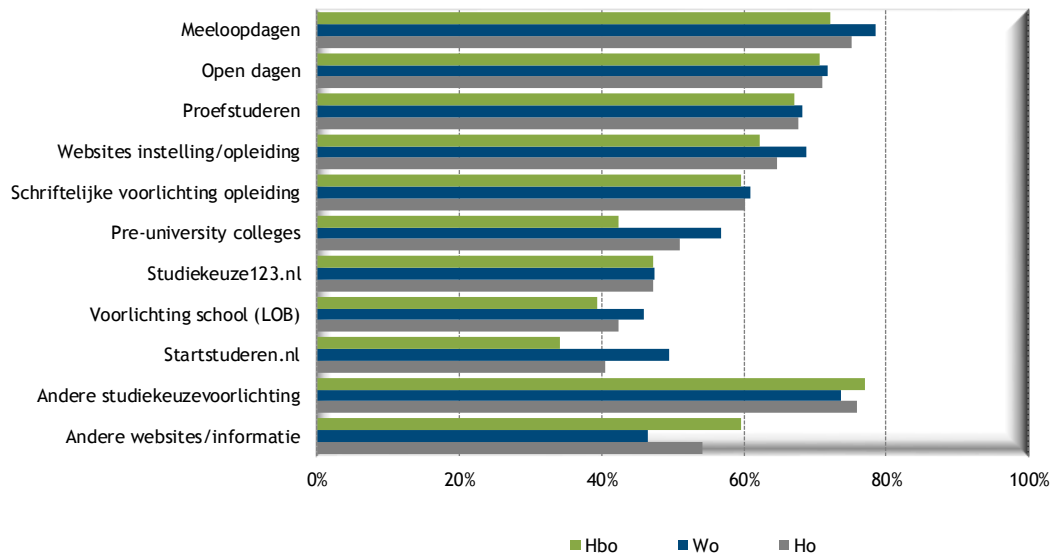
Figuur 4.7: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen voornamelijk te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze - naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2017)

In figuur 4.8 zijn de drie groepen van informatiebronnen uitgezet naar het opleidingsniveau van de ouders (eerstegeneratiestudenten). Eerstegeneratiestudenten oriënteerden zich in 2017-2018 minder vaak actief op hun studie (29% eerstegeneratiestudenten vs. 34% overige studenten). Ook voor de andere keuzebronnen verschilt de mate van raadpleging naar het al dan niet zijn van een eerstegeneratiestudent. Telkens geven eerstegeneratiestudenten aan bepaalde keuzebronnen minder vaak te hebben gebruikt. Bij georganiseerde keuzebronnen gaat het voor het studiejaar 2017-2018 om een verschil van vier procentpunten (30% vs. 34%), bij het raadplegen van websites is het verschil drie procentpunten (22% vs. 25%).

Figuur 4.8: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen voornamelijk te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze - naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2017)

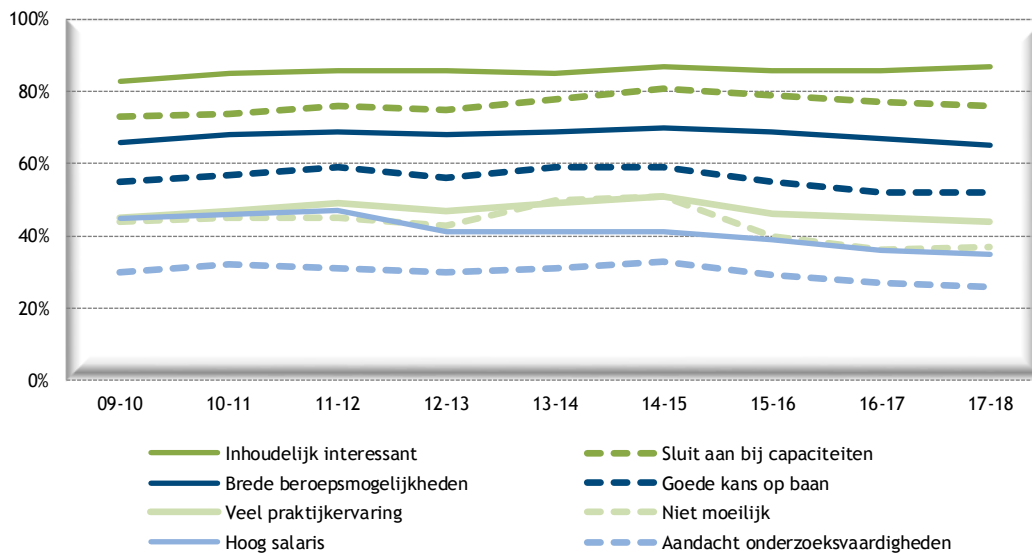
Figuur 4.9 laat het aandeel studenten zien dat tevreden is over verschillende voorgelegde bronnen van studiekeuzeinformatie in de Studentenmonitor 2017. Studiekiezers zijn wat studiekeuzeinformatiebronnen betreft het meest tevreden over meeloopdagen (75%), gevolgd door bezochte open dagen (71%) en proefstuderende bij de opleiding (68%). Wo-studenten zijn significant meer tevreden over meeloopdagen, websites van instellingen als bron van studiekeuze, voorlichting door vo-scholen en de website startstuderende.nl dan hbo-studenten. Over de andere studiekeuzeinformatiebronnen verschillen hbo-studenten en wo-studenten niet in tevredenheid.

Figuur 4.9: Percentage eerstejaars dat zeer tevreden (score 4 en 5 samen genomen) is over studiekeuzeinformatiebronnen (bron: Studentenmonitor 2017)

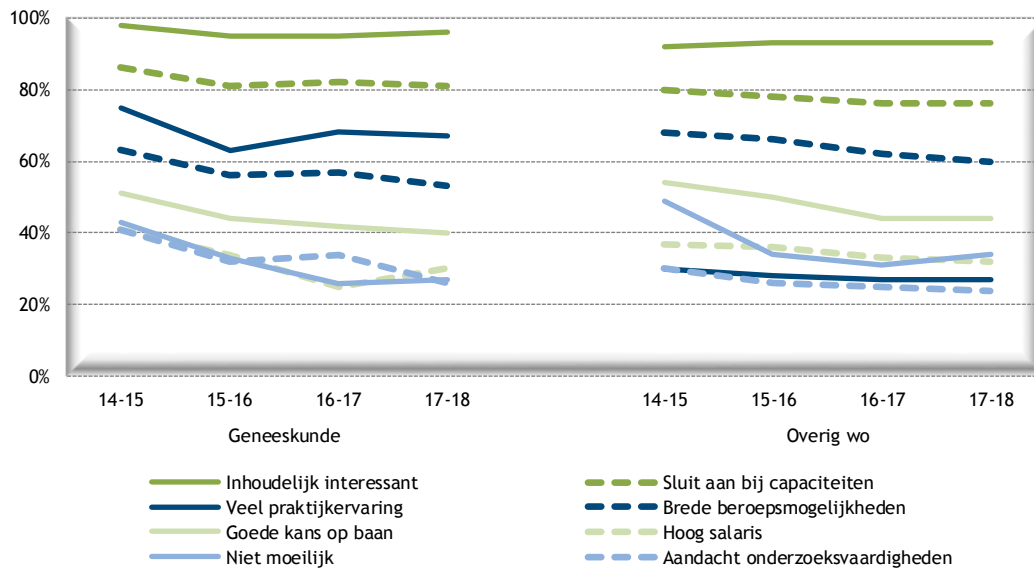
4.5 Studiekeuzemotieven

De belangrijkste beweegredenen om te kiezen voor een studie zijn grotendeels stabiel. Inhoudelijke aspecten en aansluiting van de studie bij eigen capaciteiten zijn al jaren de belangrijkste motieven. Voor respectievelijk 87 procent en 76 procent van de eerstejaarsstudenten zijn deze motieven de voornaamste reden om voor een studie te kiezen.

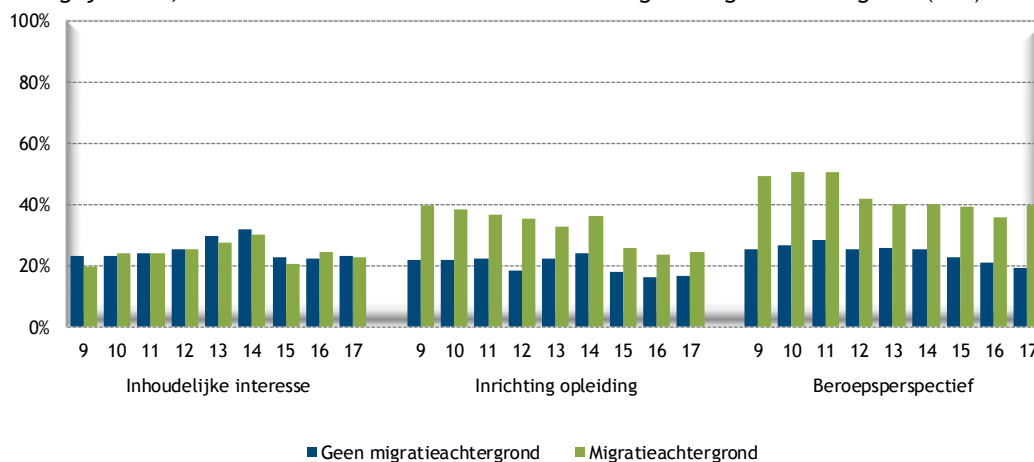
Figuur 4.10: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2017)

Kijken we naar het verschil in studiekeuzemotief tussen geneeskundestudenten en andere studenten in het wo (figuur 4.11), dan valt vooral op dat voor geneeskundestudenten praktijkervaring in de opleiding een belangrijker motief is dan voor andere studenten in het wo (resp. 67% en 27%). Voor zowel geneeskundestudenten als studenten die een andere opleiding in het wo volgen, zijn de inhoudelijke aspecten en het aansluiten van de opleiding bij de eigen capaciteiten de meest belangrijke motieven om te kiezen voor de studie.

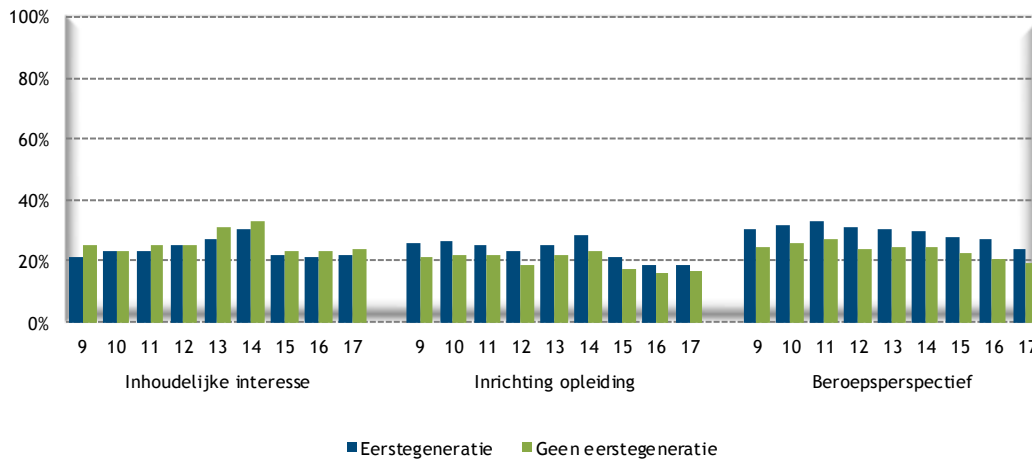
Figuur 4.11: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden - geneeskunde versus overig wo (bron: Startmonitor 2009-2017)

We hebben keuzemotieven uit de Startmonitor (zie figuur 4.10) geordend naar type motief. Uit deze analyse kwam naar voren dat ‘brede beroepsmogelijkheden’, een ‘goede kans op een baan’, een ‘hoog salaris’ en ‘maatschappelijk aanzien’ alle motieven waren die we kunnen scharen onder één latente factor die we ‘beroepsperspectief’ hebben genoemd. De tweede groep die naar voren kwam uit de analyse gaf voornamelijk de ‘inrichting van de opleiding’ aan als belangrijke motivatie. Hier vallen onder: ‘aandacht onderzoeksvaardigheden’, ‘aandacht theoretische grondslagen’, ‘veel praktijkervaring’, ‘verkorte onderwijsroute’ en ‘niet moeilijk’. Als laatste kunnen we de groep detecteren die vooral aangaf dat ‘inhoudelijk interessant’ en ‘sluit aan bij capaciteiten’ belangrijke motieven waren bij hun keuze. Met behulp van figuur 4.12 bekijken we of studenten met en zonder een migratieachtergrond verschillen in de mate waarin ze bepaalde motieven belangrijk vinden voor hun studiekeuze. Door de verschillende motieven die ze aandragen, kunnen we ze scharen onder één (of meerdere) van de drie groepen. Studenten met een migratieachtergrond zijn eerder geneigd extrinsieke motieven op te geven bij hun studiekeuze. Zo behoort in het studiejaar 2017-2018 veertig procent van de studenten met een migratieachtergrond tot de groep waarvoor het beroepsperspectief een belangrijk studiekeuzemotief is. Onder de studenten met een Nederlandse achtergrond is dit aandeel twintig procent. Daarnaast geeft een kwart van de studenten met een migratieachtergrond en zeventien procent van de studenten zonder een migratieachtergrond aan dat voor hen vooral de inrichting van de opleiding een belangrijk motief is om te kiezen voor de huidige opleiding. Het aandeel studenten dat intrinsieke studiekeuzemotieven heeft en dus inhoudelijke aspecten belangrijk vindt, verschilt niet naar het hebben van wel of geen migratieachtergrond (23%).

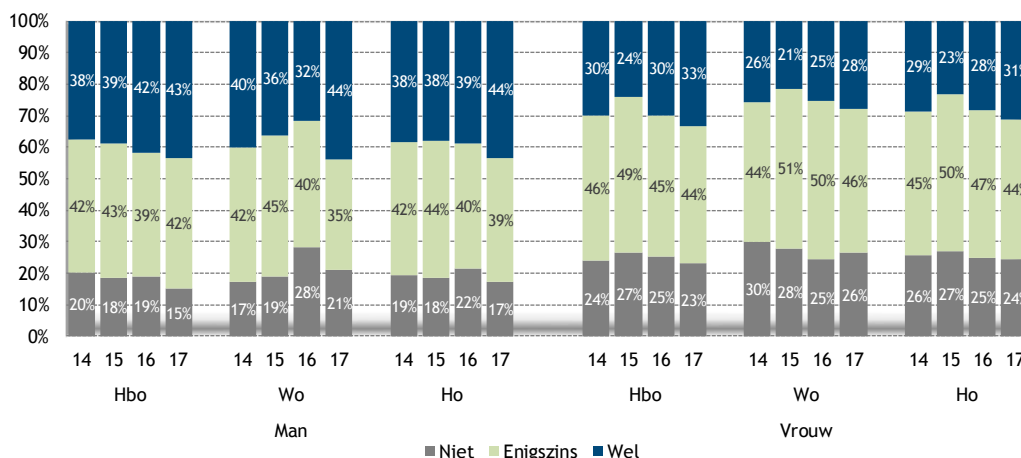
Figuur 4.12: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2017).

In figuur 4.9 bekijken we of studenten met ouders met een ho-diploma verschillen van eerstegeneratiestudenten in de mate waarin ze bepaalde motieven belangrijk vinden voor hun studiekeuze. Door de diverse motieven die ze aandragen, kunnen we de studenten scharen onder één (of meerdere) van de drie groepen. Eerstegeneratiestudenten zijn eerder geneigd extrinsieke motieven op te geven bij hun studiekeuze. Voor het studiejaar 2017-2018 geldt dat 24 procent van de eerstegeneratiestudenten tot de groep behoort waarvoor het beroepsperspectief een belangrijk studiekeuzemotief is. Onder overige studenten is dit negentien procent. De overige verschillen zijn minder opvallend.

Figuur 4.13: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2017).

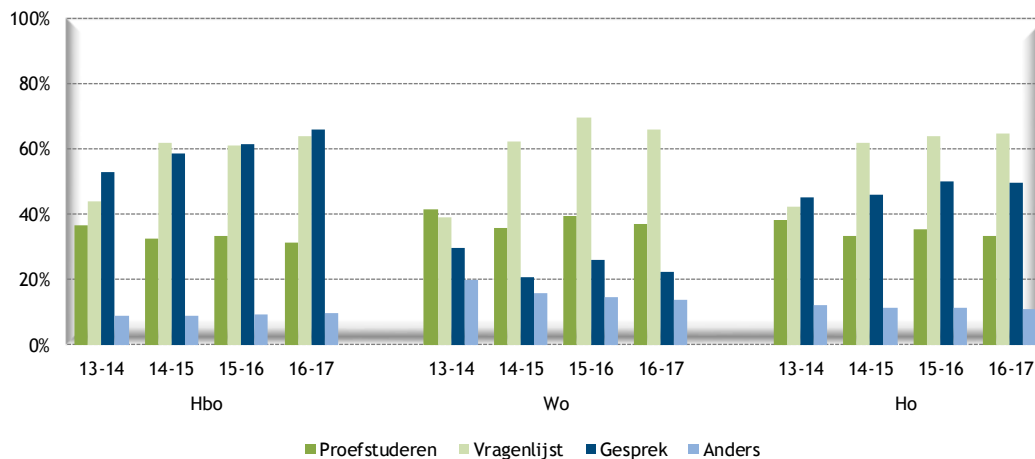
Bij het maken van hun studiekeuze laten meer mannen dan vrouwen baankansen een rol spelen (figuur 4.14). In 2016-2017 liet 44 procent van de mannelijke eerstejaars tegenover 31 procent van de vrouwelijke eerstejaars de kans op een baan duidelijk meespelen bij het maken van een studiekeuze. Kijken we verder naar verschillen tussen hbo en wo, dan constateren we dat mannen in het wo even vaak baankansen laten meewegen in hun studiekeuze als mannen in het hbo. Tegelijkertijd zien we wel dat mannelijke wo-studenten in vergelijking met mannen in het hbo vaker aangeven dat baankansen helemaal geen rol spelen in hun studiekeuze. Het aandeel mannelijke hbo-studenten dat de kans op een baan laat meewegen in hun studiekeuze is ten opzichte van 2015-2016 stabiel gebleven. In het wo is dit aandeel bij de mannen fors gestegen. Het verschil met vrouwelijke studenten hierin is dit jaar weer groter geworden. Voor vrouwen is geen verschil tussen hbo en wo en tussen de jaren.

Figuur 4.14: Mate waarin eerstejaars baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2014-2017).

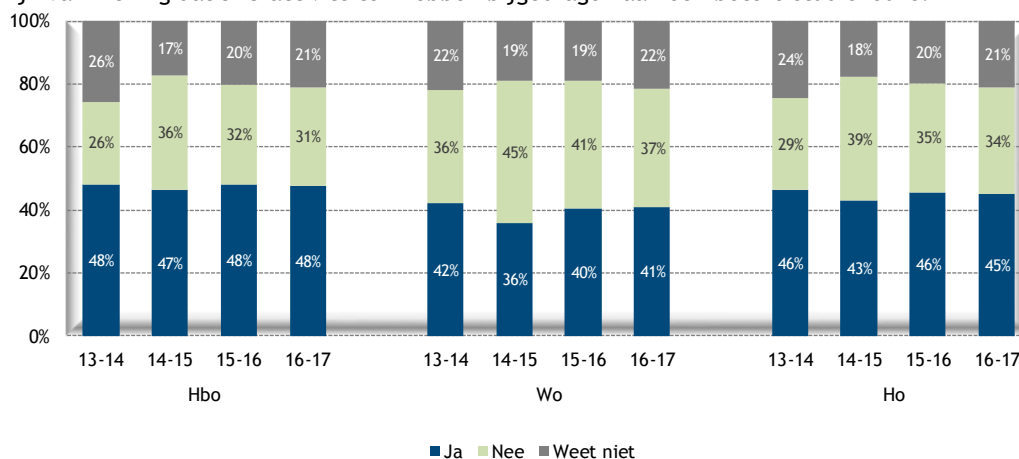
4.6 Studiekeuzecheck

In het kader van de studiekeuzecheck zijn in het hbo het voeren van een gesprek (66%) en het voorleggen van een vragenlijst (64%) de activiteiten die het meest worden ingezet (figuur 4.15). In het wo komt het voeren van een gesprek significant minder voor: 22 procent van de studenten in het wo geeft aan dat zij een gesprek over hun studiekeuze hebben gehad met de instelling. Het voorleggen van een vragenlijst is het meest gebruikelijk in het wo (66%, evenveel als in het hbo), gevolgd door proefstuderende (37%, evenveel als in het hbo). Vergelijken met 2015-2016 zijn geen verschillen gevonden naar wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten.

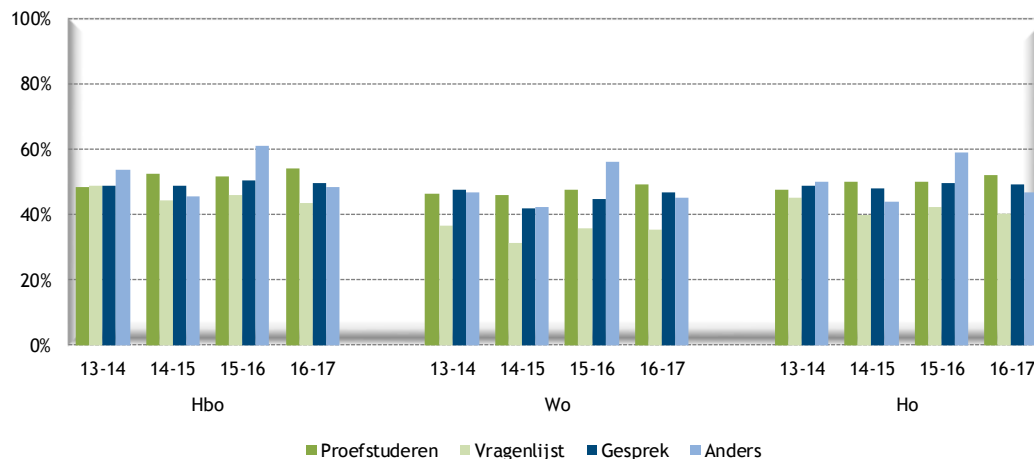
Figuur 4.15: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten (bron: Studentenmonitor 2014-2017)

In 2016-2017 geeft 45 procent van de studenten aan dat studiekeuzecheck-activiteiten hebben bijgedragen aan het maken van een goede studiekeuze (figuur 4.16). Een op de drie studenten is van mening dat de activiteiten niet hebben bijgedragen aan een goede studiekeuze en 21 procent is niet zeker van de bijdrage van de SKC-activiteiten aan het maken van een goede studiekeuze. Vergelijken met 2015-2016 oordelen studenten niet verschillend over de bijdrage van SKC-activiteiten. Meer hbo-studenten dan wo-studenten zijn van mening dat SKC-activiteiten hebben bijgedragen aan een betere studiekeuze.

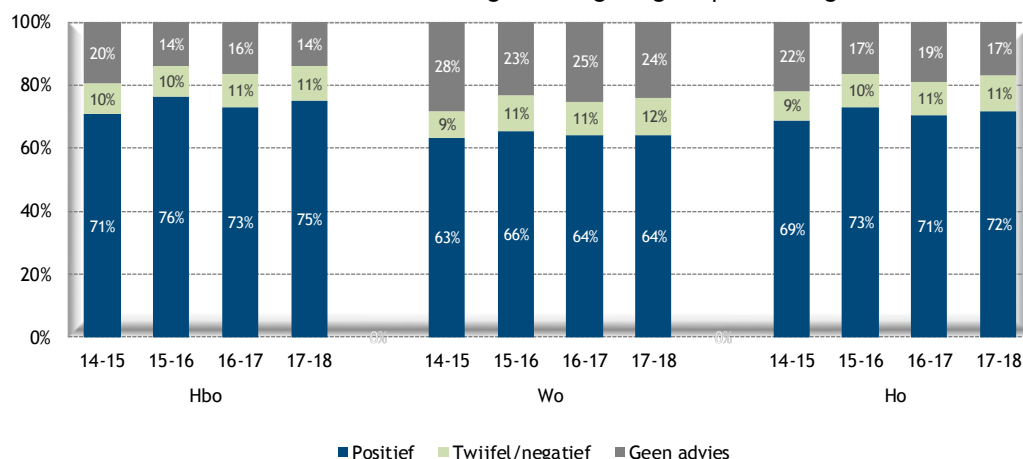
Figuur 4.16: Percentage dat vindt dat SKC-/matchingsactiviteiten hebben bijgedragen aan goede studiekeuze (bron: Studentenmonitor 2014-2016)

Kijken we naar de bijdrage van het soort SKC-activiteit in het maken van een goede studiekeuze (figuur 4.17), dan blijkt dit jaar dat zowel in het hbo als in het wo proefstuderende het meest goed beoordeeld wordt (resp. 54% en 49%, niet significant verschillend). De studiekeuzecheck-activiteit die ook in 2016-2017 het meest aangeboden werd in het wo, namelijk de vragenlijst, wordt het minst goed beoordeeld door wo-studenten als het gaat om de mate waarin deze heeft bijgedragen aan een goede studiekeuze: 35 procent is hier positief over. Dit beeld wijkt niet af van 2016. Studenten in het hbo zijn over de vragenlijst die zij als studiekeuzecheck hebben moeten invullen meer positief (43%) dan wo-studenten. De categorie ‘Anders’ wordt als studiekeuzemiddel door zowel hbo- als wo-studenten minder goed beoordeeld dan in 2016 (totaal ho: 57% tegenover 59%). Andere activiteiten dan voorgelegd in de Studentenmonitor kunnen zijn voorlichting op locatie, het schrijven van een motivatiebrief of -mail en een groepsgesprek, zo blijkt uit het eerder genoemde onderzoek naar de studiekeuzecheck.

Figuur 4.17: Percentage dat vindt dat SKC-/matchingsactiviteiten hebben bijgedragen aan goede studiekeuze, naar type activiteit (bron: Studentenmonitor 2014-2017)

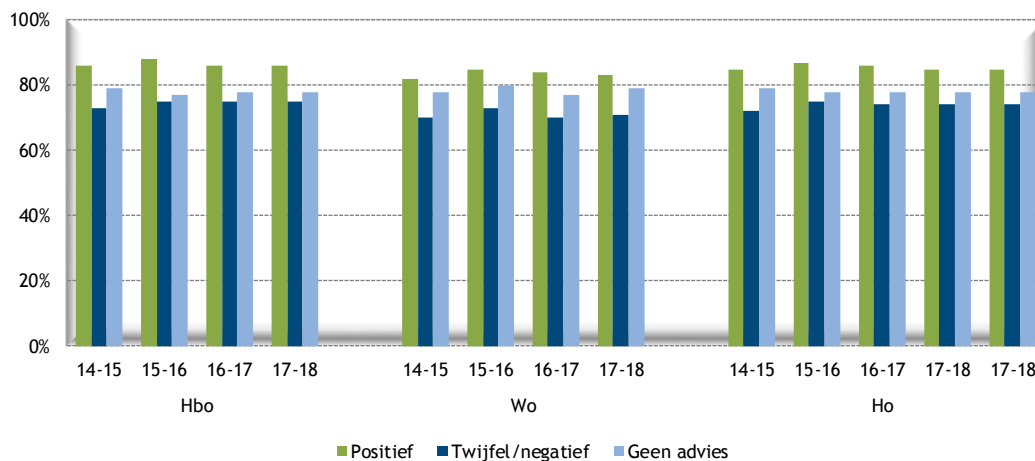
In 2017 ontvangen hbo-studenten na de studiekeuzecheck vaker een positieve uitslag dan een jaar eerder. Hbo-studenten die geen advies kregen, zijn in relatieve omvang afgenomen ten opzichte van 2016. Voor wo-studenten is er sinds 2015 geen verschil gevonden in het krijgen van een advies; ook de uitkomst van het advies is onveranderd gebleven; wel ontvangen zij vergeleken met het hbo ook dit jaar naar eigen zeggen vaker geen advies. Uit onderzoek naar de studiekeuzecheck²⁹ blijkt echter dat feedback op de resultaten van de studiekeuzecheck ook in andere vormen dan als een advies naar studenten gecommuniceerd wordt. Studenten die in de Startmonitor hebben aangegeven geen advies te hebben gekregen, kunnen daarom wel in een andere vorm feedback van de instelling hebben gekregen op de uitslag van de studiekeuzecheck.

Figuur 4.18: Uitslag studiekeuzecheck-advies (bron: Startmonitor 2014-2017)

29 Warps, J., Nooij, J., Muskens, M., Kurver, B. & Van den Broek, A. (2017). De studiekeuzecheck: landelijk onderzoek naar uitvoering en opbrengsten van de studiekeuzecheck. Nijmegen: ResearchNed in opdracht van OCW.

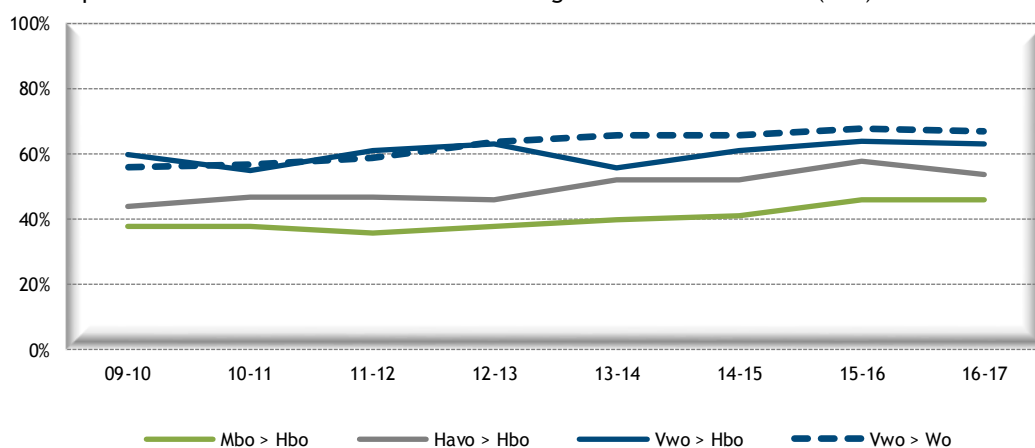
Figuur 4.19 laat het aandeel studenten zien dat een goede match met de studie ervaart, uitgesplitst naar het advies van de studiekeuzecheck. Al drie jaar op rij ervaren studenten met een positief advies na de studiekeuzecheck vaker een goede match met de studie (85%) dan studenten die geen of een negatief advies hebben gekregen (figuur 4.20). Studenten die een negatief advies hebben gekregen, ervaren in meerderheid wel een goede match met de studie. Dit geldt zowel voor het hbo (75%) als het wo (71%).

Figuur 4.19: Percentage studenten dat goede match ervaart, naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2017)

4.7 Aansluiting met de vooropleiding

Eerstejaars voltijd bachelorstudenten met een vwo-diploma zijn het meest tevreden over de aansluiting van de studie qua vakinhoud en diverse vaardigheden bij de vooropleiding. Studenten die met een vwo-achtergrond doorstromen naar het wo zijn het meest positief over de aansluiting (67%). De tevredenheid over de aansluiting vanuit het vwo naar hbo ligt met 63 procent net hieronder. Het minst tevreden over de aansluiting van de studie met de vooropleiding zijn mbo-studenten die naar hbo zijn doorgestroomd (46%). Deze oordelen zijn vergelijkbaar met een jaar eerder. Studenten die met een havo-diploma een hbo-opleiding volgen, oordelen als enigen significant verschillend over de aansluiting. Zij zijn in december 2016 met 54 procent minder tevreden over de aansluiting dan in december 2015 (58%).

Figuur 4.20: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2016, decembermeting)

4.8 Samenvatting

Het studiekeuzeprocess, inclusief de studiekeuzecheck, is in dit hoofdstuk in kaart gebracht. Data uit de Startmonitor (2009-2017) en de Studentenmonitor (2014-2017) vormen de basis van de analyses. In deze laatste paragraaf worden de belangrijkste uitkomsten samengevat aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen.

Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en een goede match ervaart met de opleiding?

Bijna drie kwart van de studenten (ongeacht welke sector) geeft aan een weloverwogen studiekeuze te hebben gemaakt. Dat beeld is ten opzichte van vorig jaar voor het hbo iets verbeterd, voor het wo is het onveranderd. Verschillen tussen studenten zijn ook dit jaar gevonden. Het aandeel studenten dat aangeeft dat zij een weloverwogen studiekeuze maakt is naar verhouding minder groot bij mannen en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Opvallend is de relatief grote groep in de vwo-hbo doorstroom die heel goed heeft nagedacht over de studiekeuze. De match met de studie wordt dit studiejaar door het merendeel van de studenten als goed benoemd. Studenten die het hbo instromen met een mbo- of vwo-diploma geven het vaakst aan een goede binding te ervaren. Studenten die bewuster voor een studie hebben gekozen, ervaren ook een betere match met de opleiding dan studenten die de studiekeuze minder bewust maken.

Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?

Studenten maken met name gebruik van het bezoeken van algemene introductiedagen voor het oriënteren op hun studie. Websites van instellingen, schriftelijke info en intensieve voorlichtingsdagen zijn eveneens bij een meerderheid van de studenten populair om zich voor een studie te oriënteren. Dit jaar is een stijging in het gebruik van de website Studiekeuze123.nl te zien ten opzichte van vorig jaar. Gekeken naar studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond, constateren we dat studenten met een Nederlandse achtergrond vaker gebruikmaken van de 'actieve keuzebronnen' (bezoeken van open dagen, intensieve dagen). Dit geldt eveneens (zij het in mindere mate) voor studenten waarvan een van beide ouders hoog opgeleid is. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond oriënteren zich vooral door het bekijken van vergelijkingswebsites en door direct contact op te nemen met de instelling via mail of telefoon. Meeloopdagen, open dagen en proefstuderen worden door het merendeel van de studenten positief beoordeeld.

Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten?

De motieven om voor een bepaalde studie te kiezen, zijn al twee jaar niet veranderd. Het belangrijkste motief is opnieuw de inhoudelijke interesse, gevolgd door het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten. Verschillen tussen geneeskundestudenten en overige studenten in het wo zijn met name gevonden in de mogelijkheid tot het opdoen van veel praktijkervaring in de studie: voor geneeskunde-studenten speelt dit een grotere rol dan voor andere wo-studenten. Vergelijken we studenten met en met een Nederlandse achtergrond met elkaar, dan is voor studenten met een migratieachtergrond het beroepsperspectief en de inrichting van de opleiding meer belangrijk in het maken van een studiekeuze dan voor studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit geldt eveneens (in iets mindere mate) voor eerstegeneratiestudenten.

Kiezen studenten vaker een studie met een betere baankans?

Mannen laten vaker de kans op een baan meespelen bij de keuze voor een studie dan vrouwen. Ook ten opzichte van 2015-2016 laten mannelijke studenten vaker baankansen meespelen in hun studiekeuze; bij vrouwen zien we deze toename niet. Het verschil tussen mannen en vrouwen is dit jaar dan groter geworden. Mannelijke wo-studenten geven vaker dan mannelijke hbo-studenten aan dat baankansen helemaal geen rol hebben gespeeld bij de studiekeuze. Dit verschil is dit jaar wel kleiner geworden.

Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, konden zij zich vinden in het advies en heeft dit bijgedragen aan een goede studiekeuze?

Het voeren van een persoonlijk gesprek wordt in het hbo even vaak ingezet als studiekeuzecheck als het invullen van de vragenlijst. Twee op de drie studenten in het hbo geven aan dat ze aan minimaal een van de twee activiteiten hebben deelgenomen. In het wo wordt er veel minder vaak een gesprek gevoerd over de studiekeuze: 22 procent tegenover 66 procent in het hbo. Het aandeel studenten dat in het wo een vragenlijst voorgelegd krijgt (66%), is vergelijkbaar met dat in het hbo (64%). De helft van de studenten is van mening dat de activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck hebben bijgedragen tot een goede studiekeuze. Dit percentage is in het hbo iets hoger dan in het wo. Het inzetten van de vragenlijst als studiekeuzeactiviteit wordt door zowel hbo-studenten als wo-studenten het minst goed beoordeeld. Hoewel proefstuderen minder vaak aangeboden wordt als studiekeuzeactiviteit, is de bijdrage die de activiteit heeft aan een goede studiekeuze volgens studenten vaker positief dan de twee meest gangbare studiekeuzeactiviteiten (vragenlijst en gesprek). Verschillen met voorgaande meting zijn niet gevonden.

Ten opzichte van 2015 ontvangen hbo-studenten iets vaker een studiekeuzeadvies. De hbo-studenten die een advies ontvangen, krijgen doorgaans een positief advies. Relatief gezien neemt in het hbo het aantal positieve adviezen licht toe. In het wo blijft het beeld over het ontvangen studiekeuzeadvies en de mate waarin dit gegeven wordt ten opzichte van 2015 onveranderd: een op de vijf wo-studenten geeft aan geen expliciet studiekeuzeadvies te hebben gekregen, ruim een op de tien heeft een negatief advies gekregen en twee op de drie wo-studenten een positief advies. Studenten die een positief advies krijgen, ervaren vaker een betere match met de studie dan studenten die geen advies of een negatief advies kregen.

In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

De stijging in de tevredenheid over de aansluiting tussen havo en hbo die in 2014 was ingezet, was van tijdelijke aard. Ten opzichte van 2015 is de tevredenheid onder hbo-studenten afkomstig van het havo afgenomen (van 58% naar 54%). Hiermee ligt de tevredenheid onder deze groep studenten nog wel boven die uit 2014.

De aansluiting vanuit de andere vooropleidingen is stabiel gebleven. Het meest positief over de aansluiting met de vooropleiding oordelen wo-studenten met een vwo-diploma, op de voet gevolgd door vwo'ers die naar het hbo gaan. Het minst positief over de aansluiting van de vooropleiding met het ho zijn hbo-studenten die een mbo-diploma bezitten. Net als in 2015 is 46 procent tevreden over de aansluiting van het mbo met het hbo.

5 Van bachelor naar master

5.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk bespreken we de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Hiervoor maken we gebruik van het 1cHO 2016-2017, de resultaten uit een verdiepende survey onder studenten in de laatste fase van de bachelor, bachelorgediplomeerden en studenten die zijn gestart met de master (met nadrukkelijke aandacht voor de positie van geneeskundestudenten) en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2017 (studiejaren 2014-2017). In de Studentenmonitor 2015 (studiejaar 2014-2015) zijn enkele vragen rondom de bachelor-masterdoorstroom toegevoegd die betrekking hebben op de invoering van het studievoorschot met ingang van september 2015. De volgende onderzoeksvragen komen in dit hoofdstuk aan de orde:

- 5_1 Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- 5_2 Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?
- 5_3 Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- 5_4 Welke motieven hebben studenten (en met name geneeskundestudenten) om niet direct door te stromen naar de master?
- 5_5 Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?

5.2 Data en definities

Om de instroom in de master en de doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen, hebben we de volgende cohortdefinities gehanteerd:

- studenten met een voltijd hoofdinschrijving als student;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald;
- de gediplomeerden in het studiejaar 2017-2018 zijn buiten beschouwing gelaten.

In de figuren die betrekking hebben op de doorstroom staan de getoonde jaren voor de studiejaren waarin het bachelordiploma is behaald: de diplomacohorten. De aantallen in deze cohorten zien er als volgt uit:

Tabel 5.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2017)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hbo	46.939	47.333	48.914	49.375	48.967	51.962	48.525	50.517	54.509	56.268	59.857
Wo	19.934	22.150	23.534	24.837	27.983	32.810	30.764	31.227	33.392	32.969	33.634
Ho	66.873	69.483	72.448	74.212	76.950	84.772	79.289	81.744	87.901	89.237	93.491

Voor het bepalen van de totale instroom in de master is de volgende definitie gebruikt:

- hoofdinschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs=master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs=1;
- postmasters zijn buiten beschouwing gelaten;
- zowel voltijd, deeltijd als duale studenten zijn meegenomen in de analyses.

Om de directe en indirecte doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen is een selectie gemaakt van deze bachelorgediplomeerden. Aan deze records is toegevoegd: het eerste jaar dat deze student is ingeschreven in de master. Vervolgens is het jaar waarin de bachelor is behaald vergeleken met het eerste jaar dat de student is ingestroomd in de master. Hieruit komen de volgende variaties naar voren:

- (nog) geen doorstroom;
- doorstroom in het studiejaar voordat bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in hetzelfde studiejaar als bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in het studiejaar nadat bachelordiploma is behaald;
- één of meer tussenjaren alvorens in te stromen in de master.

Tabel 5.2 toont de aantallen in desbetreffende cellen. De gearceerde cellen worden beschouwd als de ‘directe doorstroom’. Verderop in dit hoofdstuk zijn deze groepen samengenomen als ‘directe’ doorstroom. De indirecte instroom bevat de groep ‘een of meer tussenjaren’. De overige groep is nog niet begonnen met een master. In de grafieken is (tenzij anders vermeld) de directe doorstroom steeds afgezet tegen het totale diplomacohort.

Tabel 5.2: Bachelor diplomacohorten naar type doorstroom (bron: 1cHO 2006-2017)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Hbo</i>											
(Nog) geen doorstroom	38.226	38.811	39.792	40.911	41.556	44.566	42.023	44.127	48.578	51.449	58.036
Vóór behalen bachelordiploma	0	19	16	21	18	19	9	10	13	16	9
Zelfde studiejaar als bachelordiploma	76	69	60	58	57	29	27	36	23	25	19
Studiejaar na bachelordiploma	3.232	2.994	3.369	3.139	1.565	1.729	1.633	1.792	1.651	1.768	1.793
Een of meer tussenjaren	5.405	5.440	5.677	5.246	5.771	5.619	4.833	4.552	4.244	3.010	0
<i>Wo</i>											
(Nog) geen doorstroom	2.995	2.994	3.049	3.113	3.400	3.921	3.502	3.941	4.623	5.765	11.236
Vóór behalen bachelordiploma	0	565	659	632	706	778	284	173	79	48	33
Zelfde studiejaar als bachelordiploma	2.417	2.132	1.849	2.447	2.484	1.829	810	391	335	179	212
Studiejaar na bachelordiploma	12.797	14.476	15.856	16.245	18.571	22.405	22.445	22.812	23.933	22.318	22.153
Een of meer tussenjaren	1.725	1.983	2.121	2.400	2.822	3.877	3.723	3.910	4.422	4.659	0

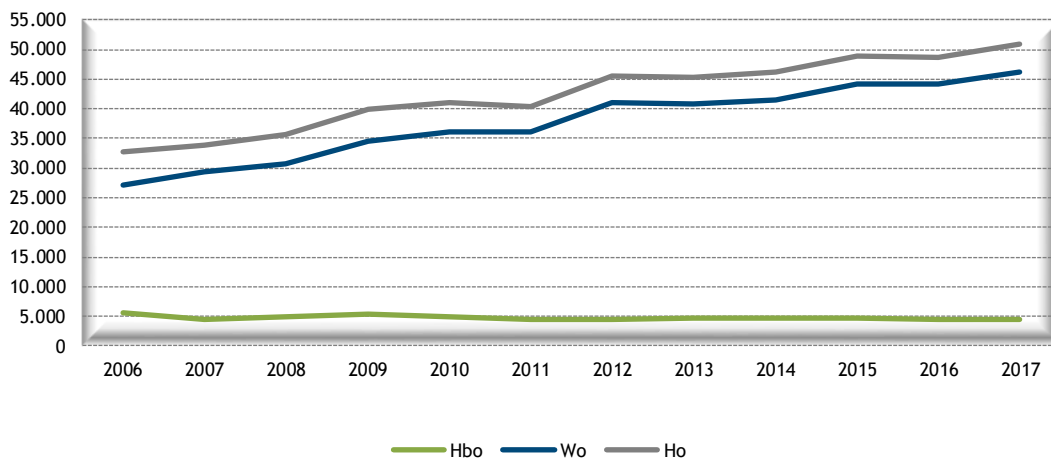
Gearceerde cellen zijn aangemerkt als ‘directe doorstroom’.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie ‘buitenlandse vooropleiding’, ‘overig’ of in de categorie ‘onbekend’ en een niet-Nederlandse nationaliteit. Hiervoor is gekeken naar het veld ‘vooropleiding vóór het ho’ c.q. het veld ‘hoogste vooropleiding’ en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Wanneer voor deze groep wordt gekeken naar de nationaliteit, blijkt het hier grotendeels te gaan om buitenlandse studenten. Deze groep is daarom geschaard onder de groep ‘buitenlandse studenten’ (met uitzondering van degenen met een Nederlandse achtergrond). Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie ‘onbekend’ (ook zo in het 1cHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, buitenlandse studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: ‘Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond’.³⁰

5.3 Instroom in de master

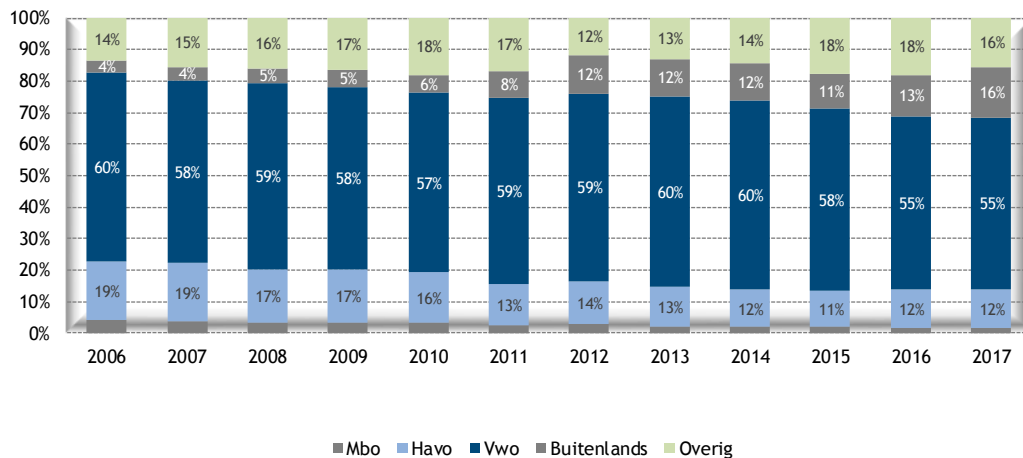
Als eerste kijken we naar het aantal studenten dat voor het eerst instroomt in een hbo- of wo-master (figuur 5.1). De postmasters (universitaire lerarenopleidingen) zijn buiten beschouwing gelaten. De eerstejaarsinstroom in een hbo-master is de afgelopen periode relatief stabiel gebleven; in 2017-2018 ruim 4.500 studenten. In de wo-master is deze instroom gestaag toegenomen. Na een toename van de instroom in 2015 was deze vorig jaar gelijk gebleven. In 2017 zien we weer een stijging van het aantal masterstudenten met 4,6 procent. In het wo studeert ruim 96 procent aan de master in voltijd; in het hbo is dit bijna 22 procent. De overige hbo-masterstudenten studeren in deeltijd (68,5%) of duaal (9,5%).

³⁰ Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

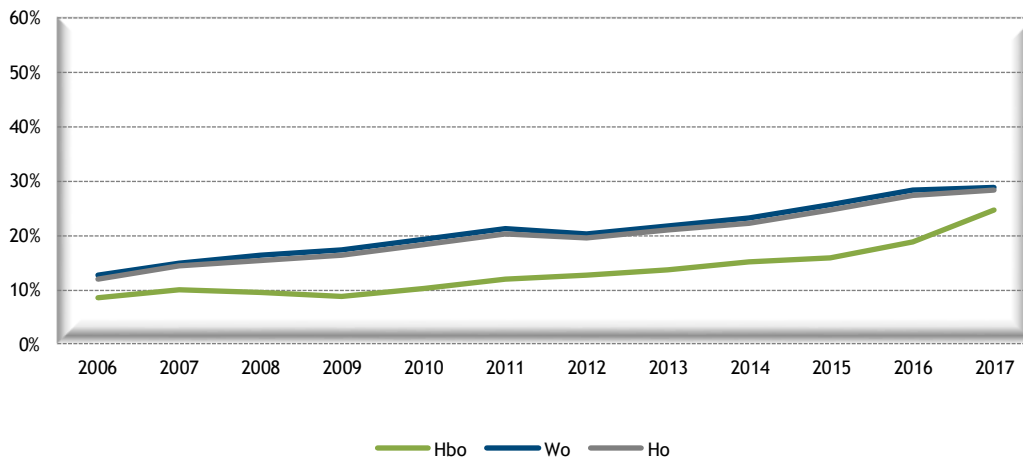
Figuur 5.1: Masterinstroom, voltijd, deeltijd en dual (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2017)

Een uitsplitsing naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs toont aan dat meer dan de helft van de wo-masterstudenten van het vwo afkomstig is (figuur 5.2). Tussen 2014-2015 en 2016-2017 is dit aandeel met vijf procentpunten afgenomen tot 55 procent. We zien in dezelfde periode een toename van het aandeel studenten met een buitenlandse of overige vooropleiding (van 26% tot 31%). Dit jaar is de verhouding vergelijkbaar met vorig jaar. Voor een groot deel van de wo-masterstudenten met een overige vooropleiding is deze onbekend; vaak betreft het hier eveneens buitenlandse studenten. Hiermee kunnen we concluderen dat het aantal internationale studenten verhoudingsgewijs toeneemt (zie ook figuur 5.3).

Figuur 5.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) en vooropleiding vóór het hoger onderwijs (bron: 1cHO 2006-2017)

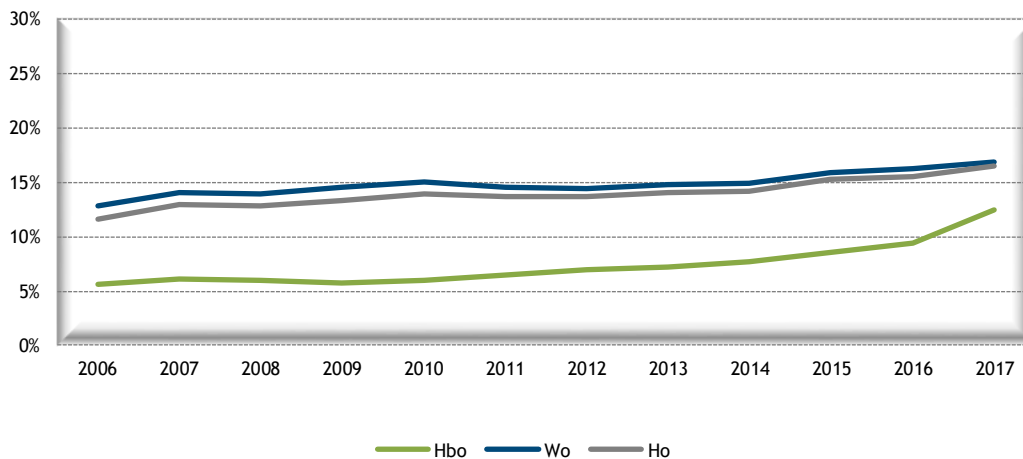
Het aandeel buitenlandse studenten dat voor het eerst in een Nederlandse master instroomt, neemt toe (figuur 5.3). In het wo bestond vorig jaar 28 procent van de instroom uit buitenlandse studenten; dit jaar stijgt dit naar 29 procent. In het hbo was ongeveer 19 procent van de instromende studenten van buitenlandse komaf; dit jaar stijgt dit fors naar 25 procent.

Figuur 5.3: Aandeel nieuwe internationale masterstudenten ten opzichte van totale masterinstroom (% , exclusief postmasters) (bron: 1cHO 2006-2017)

Bijna zestig procent van de buitenlandse instroom in 2017 bestaat uit studenten van Duitse (17%), Chinese (9%), Italiaanse (7%), Griekse (6%), Indiase (6%), Britse (5%), Spaanse (5%) en Belgische (3%) komaf.

Figuur 5.4 besteedt aandacht aan de masterdeelname van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Hierbij is dezelfde definitie gehanteerd als door het CBS: ‘een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren; ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend; als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond’. Het betreft hier dus zowel Nederlandse als buitenlandse studenten met een niet-westerse achtergrond. In de loop der jaren is er sprake van een lichte relatieve stijging van deze groep: in 2017-2018 is met name in het hbo het aantal masterstudenten gestegen (van 9% naar 12%). In het wo is er een kleine stijging van een procent (van 16% naar 17%).

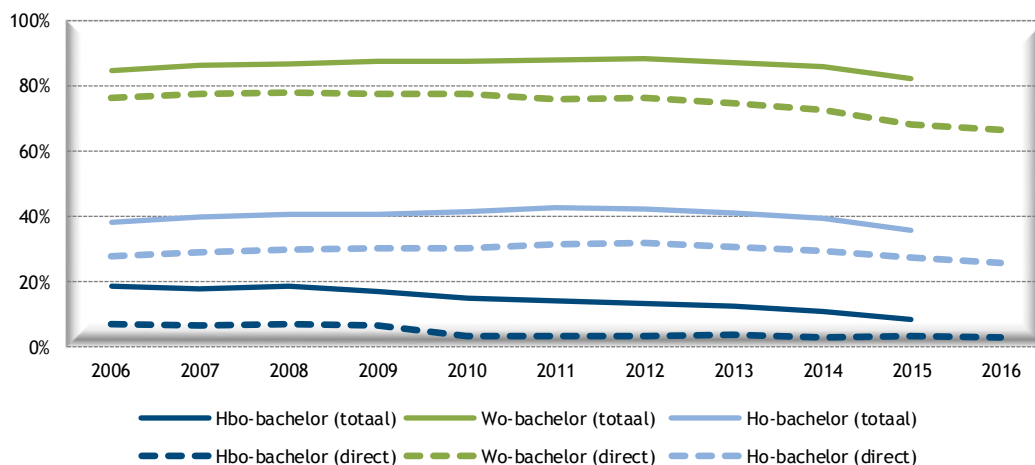

Figuur 5.4: Aandeel nieuwe masterstudenten (% , exclusief postmasters) met een niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2017)

5.4 Doorstroom van bachelor naar master

In het tweede deel van dit hoofdstuk gaan we in op de doorstroom van bachelor naar master. Hiervoor zijn de voltijd bachelor diploma-cohorten als uitgangspunt gebruikt (zie ook tabel 5.1 en tabel 5.2). De getoonde jaartallen zijn de studie jaren waarin het bachelordiploma is behaald; soort hoger onderwijs verwijst steeds naar het soort onderwijs waarin het bachelordiploma behaald is (hbo-wo). In het laatste jaar is de totale instroom niet getoond omdat daar alleen nog maar sprake is van directe instroom.

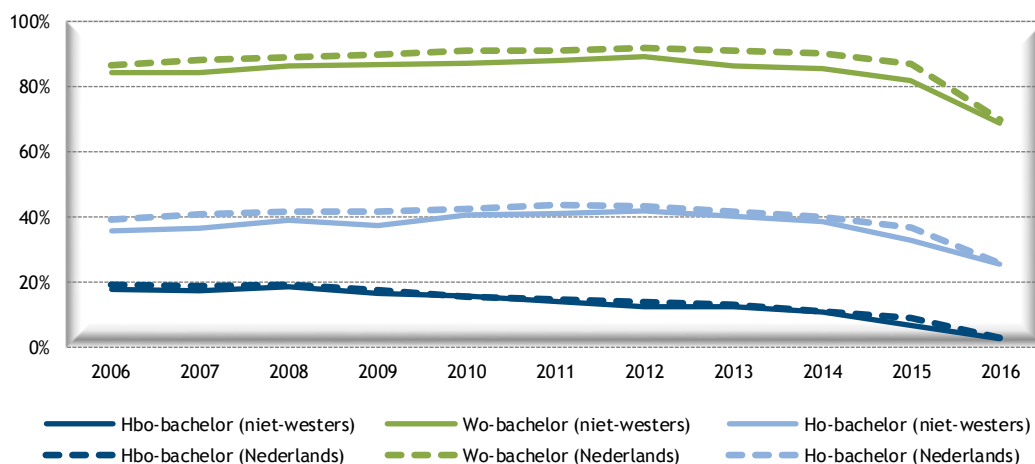
Figuur 5.5 toont de doorstroom vanuit de hbo-bachelor en wo-bachelor diplomacohorten. De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een wo-master neemt dit jaar nog iets af (met 1 ppt.)

Figuur 5.5: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (totaal en direct) naar een master naar soort ho bachelor ten opzichte van het totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2017)

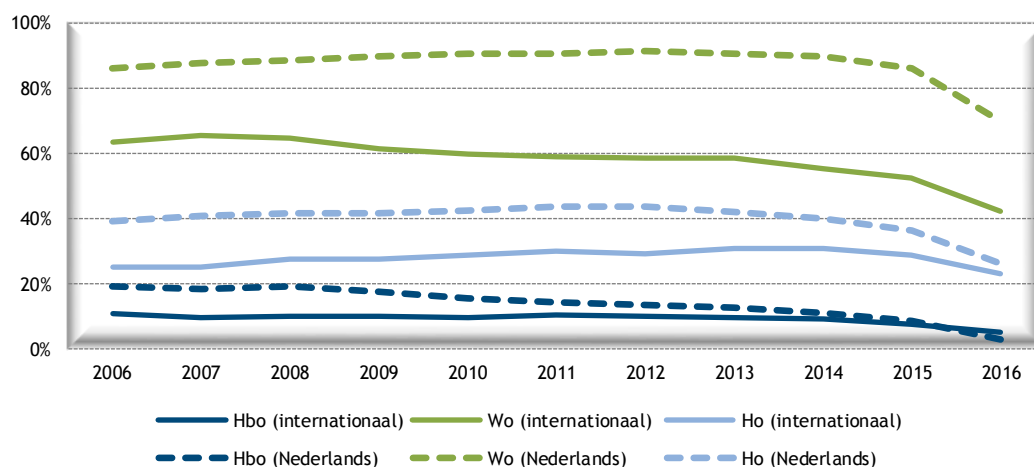
Vorig jaar was de afname van de directe bachelor-masterdoorstroom in het wo forser. De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een wo-master is hiermee sinds 2010 gedaald van 78 procent (diplomacohort 2010-2011) naar 68 procent (diplomacohort 2015-2016) en in het laatste jaar verder naar 67 procent. Een verklaring is de geleidelijke invoering van de harde knip in 2012 waardoor het voor studenten niet langer een vanzelfsprekendheid is om direct door te stromen naar een aansluitende master binnen de eigen instelling. Dit was een van de doelen van de harde knip. Deze daling kan echter ook een gevolg zijn van onderwijskundige of financiële aspecten (bijv. onvoldoende instroommomenten, financiële problemen, leenaversie, strengere selectie-eisen, onvoldoende studiebegeleiding, master in het buitenland, zelfselectie e.d.). Dit jaar is in een verdiepende survey onderzocht wat de redenen zijn voor deze uitgestelde keuze. In paragraaf 5.5 wordt hiervan verslag gedaan. De directe doorstroom vanuit het hbo is laag (3%) vanwege de toelatingseisen die gesteld worden bij wo-masters; vaak dienen hbo-studenten een schakelprogramma te volgen. De totale masterdeelname van hbo-bachelors is negen procent.

Figuur 5.6 laat zien dat er in 2017-2018 geen verschillen zijn tussen studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met een migratieachtergrond in het aandeel bachelorgediplomeerden dat (direct of indirect) naar een master doorstroomt. Vorig jaar bedroeg het verschil in doorstroom tussen beide groepen nog vijf procentpunten; in 2017-2018 is dit gedaald naar één procentpunt.

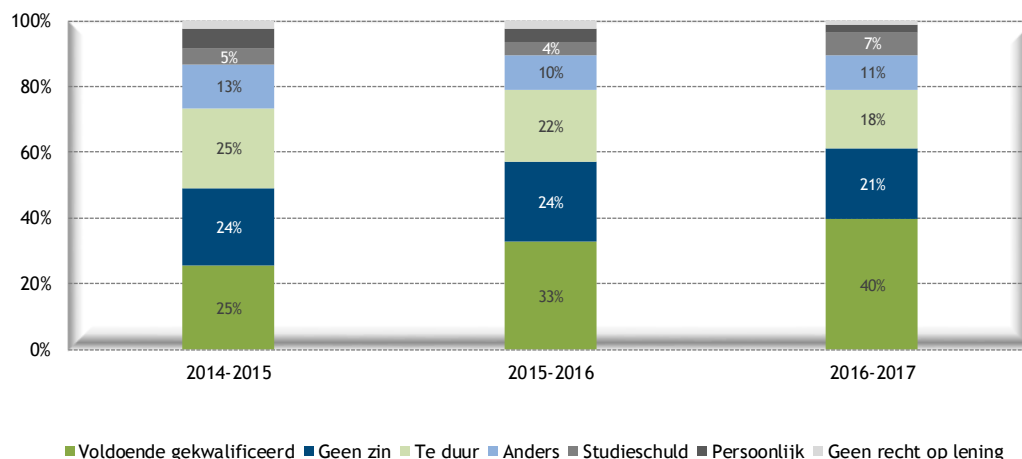
Figuur 5.6: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een master naar soort ho bachelor en migratieachtergrond (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 5.7 laat zien dat er nauwelijks verschil is in doorstroompercentages tussen Nederlandse en internationale hbo-bachelors wat betreft de doorstroom naar de master. Wel zien we verschillen in doorstroompercentages van wo-bachelors: van deze groepen stromen internationale wo-bachelorstudenten minder vaak door (42%) naar een Nederlandse master dan Nederlandse wo-bachelorstudenten (70%).

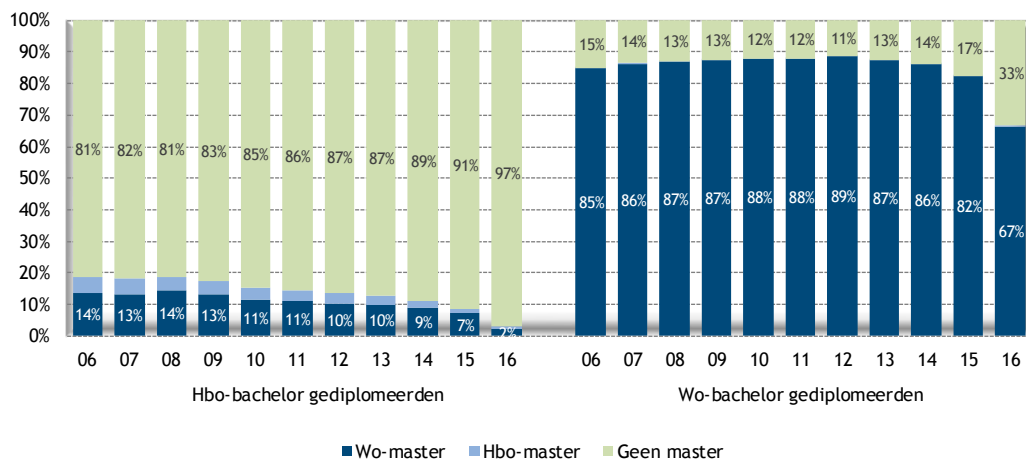
Figuur 5.7: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die doorstromen (direct en indirect) naar een Nederlandse master (bron: 1CHO 2006-2017)

In de Studentenmonitor is gevraagd aan bachelors waarom zij niet doorstromen naar een master. Over wo-bachelors kunnen we geen uitspraken doen vanwege kleine aantallen die niet zijn doorgestroomd. Voor vierdejaars hbo-bachelors geldt dat één van de voornaamste redenen om af te zien van een master is dat zij zichzelf voldoende gekwalificeerd achten voor de arbeidsmarkt: deze reden wordt in het peiljaar 2016-2017 vaker genoemd dan in de jaren ervoor. Ongeveer één op de vijf hbo-bachelors vindt een master te duur. Dit argument wordt steeds minder vaak genoemd.

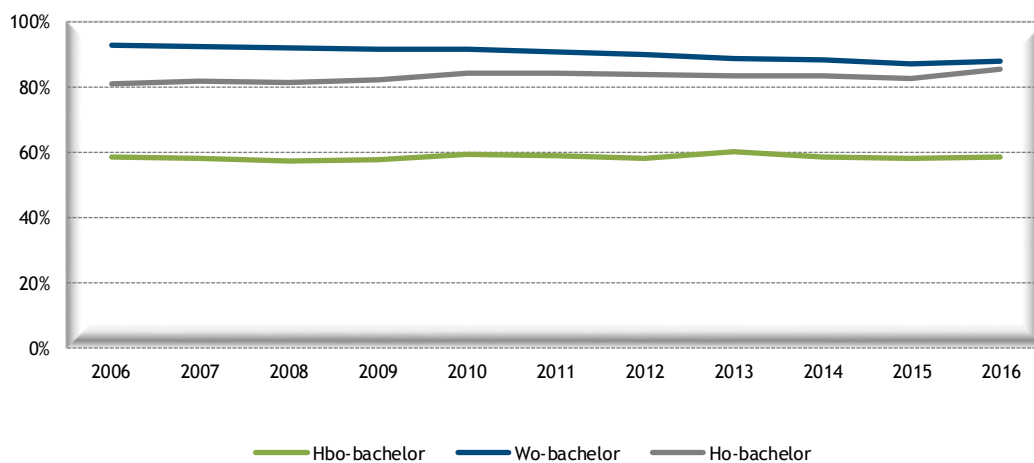
Figuur 5.8: Redenen om af te zien van een master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

Het grootste aandeel hbo-bachelors is (nog) niet doorgestroomd naar een master, zo blijkt uit figuur 5.9. Omdat de indirecte doorstroom naar masters volgend jaar pas bekend is, toont de grafiek de cijfers uit 2017 niet en is onze bespreking gericht op de gegevens tot en met 2016; bovendien moeten hbo-bachelors vaak een schakeltraject volgen waardoor zij niet direct zullen doorstromen naar een master. In 2015 volgt 91 procent geen hbo- of wo-master. Het aandeel wo-bachelors dat (nog) niet is doorgestroomd naar een Nederlandse wo-master schommelt rond de vijftien procent.

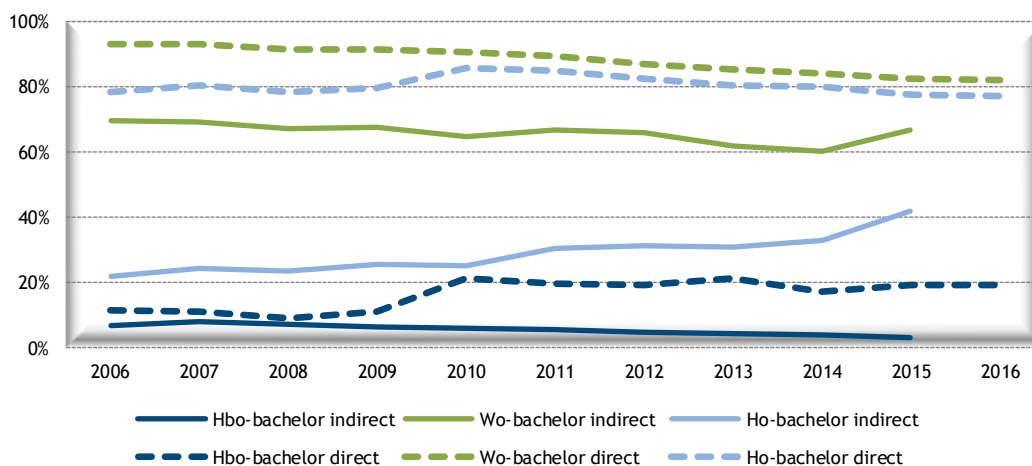
Figuur 5.9: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2017)

Studenten kiezen over het algemeen een master binnen dezelfde sector. Zestig procent van de hbo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen, kiest voor een master in dezelfde sector als de bachelor. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen wel voor een aanpalende wo-sector (bijv. onderwijs > onderwijskunde of economie > recht). In het wo kiest 88 procent van de masterdoorstroom voor dezelfde sector (figuur 5.10).

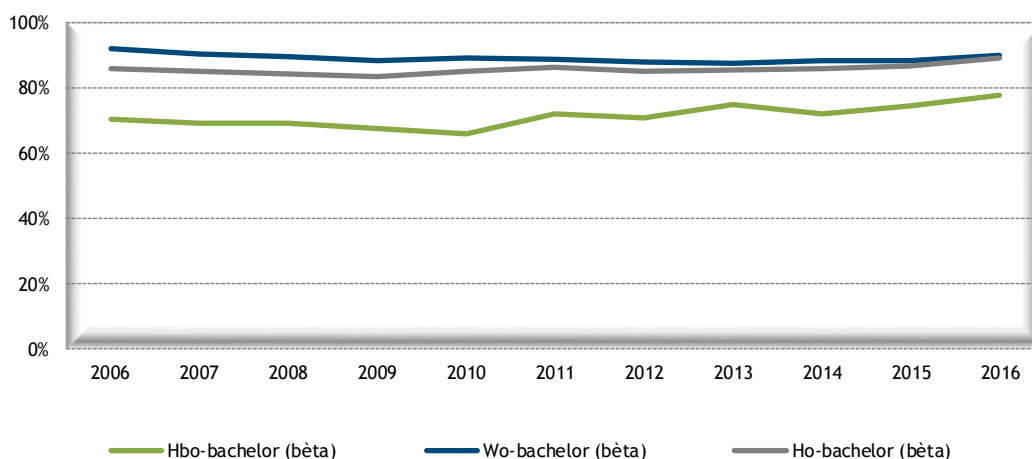
Figuur 5.10: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle doorstroom naar diploma jaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 5.11 geeft de percentages van alle bachelor-masterdoorstromers die kiezen voor een master binnen dezelfde instelling als waar de bachelor is gevolgd, onderscheiden naar de indirecte en directe doorstroom. Uit de figuur komt duidelijk naar voren dat wanneer bachelors niet direct doorstromen zij vaker kiezen voor een master aan een andere universiteit (in het wo voor cohort 2016 zijn de doorstroompercentages binnen de eigen instelling respectievelijk 82 procent (direct) en 67 procent (indirect)). Bij de wo-bachelors zien we (na de invoering van de harde knip) een gestage afname van de directe doorstroom binnen de eigen instelling van 90 procent (cohort 2011) naar 82 procent (cohort 2016).

Figuur 5.11: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde instelling ten opzichte van alle doorstroom naar diploma jaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 5.12 laat zien of er sprake is van bètaverlies in de doorstroom tussen bachelor en master. Dat er geen bètaverlies is, maar een toename van bètawinst zien we aan de stijging van de doorstroompercentages van bachelors met een bètaopleiding naar een master in het bètadomein: bètabachelors kiezen massaal ook een bètamaster. De verwante doorstroom binnen het bètadomein neemt licht toe van 75 naar 78 procent (hbo-bachelors) en van 89 naar 90 procent (wo-bachelors).

Figuur 5.12: Bachelorgediplomeerden voltijd in bètadomein (%) die doorstromen naar een master in bètadomein naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2017)

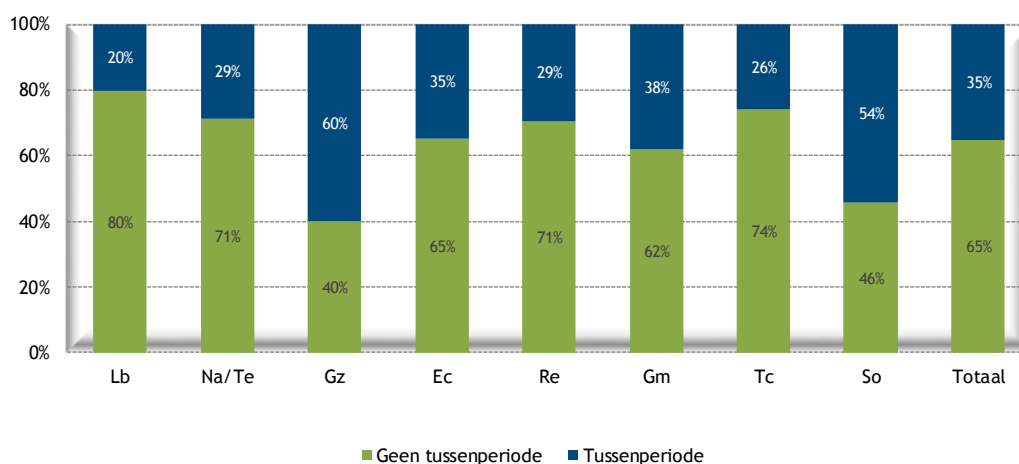
5.5 Motieven voor (directe en indirecte) doorstroom naar de master

In deze paragraaf gaan we dieper in op de indirecte doorstroom naar een universitaire master vanuit de bachelor. We bekijken hiervoor onder andere het aandeel universitaire studenten dat al dan niet bewust kiest voor een tussenperiode en hoe zij deze tussenperiode ervaren en invullen. Voor deze analyses zijn in mei van dit jaar 3.790 studenten bevestigd in het laatste jaar van hun wo-bachelor (n=1.463), in de wo-master (n=2.067) of op het moment dat ze een tussenperiode hadden (n=260). Bij de eerste groep bachelorstudenten is gevraagd naar hun verwachtingen, motieven en houdingen ten aanzien van een directe doorstroom naar de master. De tweede groep masterstudenten hebben eenzelfde retrospectieve vragenlijst voorgelegd gekregen die inging op een tussenperiode tussen hun bachelor en hun master. De derde groep studenten die in het tussenjaar zaten kregen vragen over hun huidige situatie. De vragen voor alle drie de groepen zijn op dezelfde consistente chronologische wijze gesteld met het oog op vergelijkbare analyses en worden samen gepresenteerd in onderstaande beschrijvende figuren. De beschrijvende analyses zijn gedaan op data die zijn gewogen naar sector binnen het type ho (bachelor of master).

Naast deze analyses op reguliere studenten in het laatste jaar van de bachelor en gehele master zijn extra analyses uitgevoerd op 1.598 geneeskundestudenten. Deze groep studenten valt binnen de steekproef van 3.790 respondenten en kregen naast de reguliere vragen omtrent de indirecte doorstroom naar de master ook een set andere vragen voorgelegd die peilde naar de eventuele wachttijd voor de coschappen. Ook hier bekijken we de motieven, houdingen en de tijdivulling van de wachttijd. Daarnaast is gevraagd naar de informatievoorziening over de coschappen (het moment van informatieverstrekking, de tevredenheid over deze informatie en/of advies over een zinvolle invulling van wachttijden). Het onderzoek is mogelijk gemaakt met het ledenbestand van De Geneeskundestudent en panelbestanden die ResearchNed beheert.

Tussenperiode naar sector

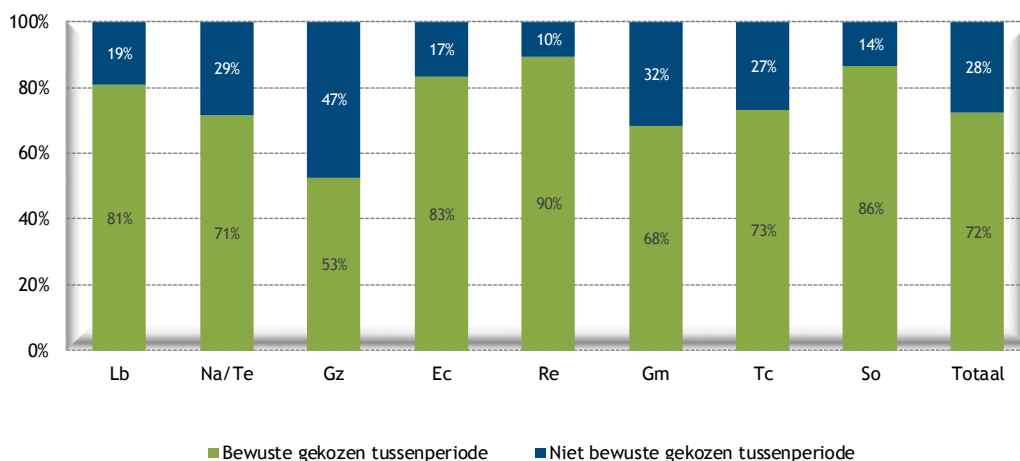
Figuur 5.13 laat zien dat het aandeel studenten uit de steekproef dat niet direct doorstroomt van de bachelor naar de master en dus een tussenperiode heeft 35 procent is. Dit aandeel is vergelijkbaar met het gemiddelde uit de populatie. Het aandeel studenten dat een tussenperiode heeft verschilt naar sector.³¹ Studenten uit de sector Gezondheidszorg hebben het vaakst een periode tussen de bachelor en de master. Studenten uit de sector Landbouw en Natuurlijke omgeving stromen het vaakst direct door naar de master (80%).

Figuur 5.13: Aandeel studenten (%) dat al dan niet een tussenperiode verwacht, heeft of had tussen de bachelor en de master naar sector

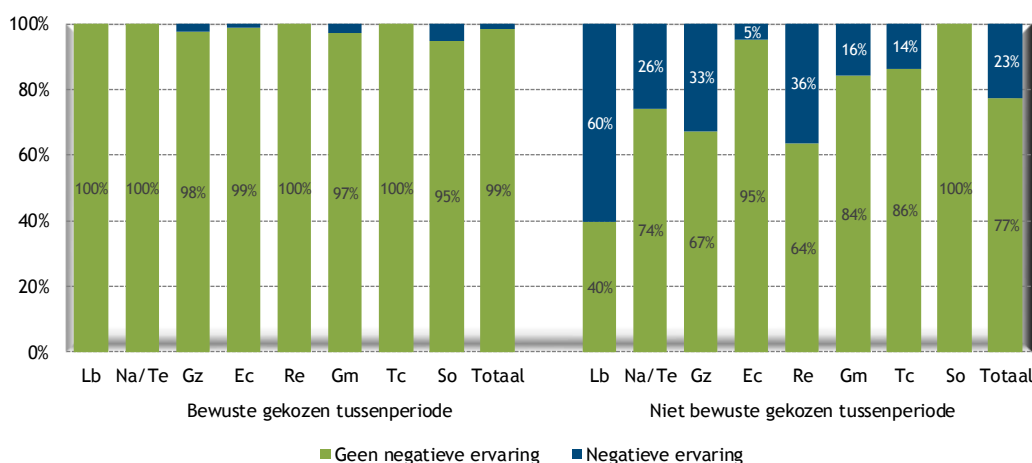
In figuur 5.14 is voor de 35 procent die een tussenperiode heeft gevraagd of de tussenperiode een bewuste keuze was voor de student of dat de student hier niet voor gekozen had, maar genoodzaakt was een periode te wachten alvorens men kon doorstromen naar de master. Uit de figuur maken we op dat voor bijna drie kwart (72%) van de studenten geldt dat zij bewust voor deze tussenperiode heeft gekozen (25% van de totale steekproef). Het aandeel dat bewust voor een tussenperiode koos, verschilt naar sector. Voor de sector Gezondheidszorg zien we dat het aandeel dat niet bewust voor de tussenperiode heeft gekozen, relatief groot is (47%). Deze sector bestaat voor een groot gedeelte uit geneeskundestudenten die vaak een wachttijd hebben voordat ze met hun coschappen kunnen starten. Later in deze paragraaf komen we hier op terug.

³¹ Lb = Landbouw en Natuurlijke omgeving; Na/Te = Natuur en Techniek; Gz = Gezondheidszorg; Ec = Economie; Re = Recht; Gm = Gedrag & Maatschappij; Tc = Taal & Cultuur; So = Sectoroverstijgend.

Figuur 5.14: Aandeel studenten (%) dat een tussenperiode verwacht, heeft of had tussen de bachelor en de master en hier al dan niet bewust voor heeft gekozen

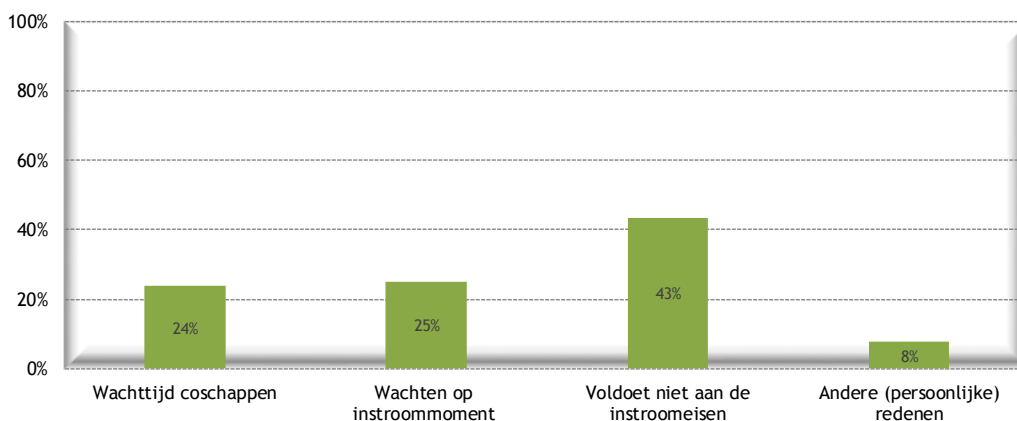
In figuur 5.15 wordt het aandeel studenten dat een tussenperiode heeft en dat aangeeft negatief tot zeer negatief tegenover deze tussenperiode te staan afgezet tegen het aandeel dat hier neutraal, positief tot zeer positief over is. In totaal blijkt verreweg de grootste groep studenten overwegend positief te staan tegenover zijn of haar tussenperiode: in 93 procent van de gevallen denkt men hier neutraal tot zeer positief over. We maken voor deze beschrijvende analyse een verdere onderverdeling naar sector en of het al dan niet een bewuste keuze van de student zelf was om een tussenperiode te nemen. Degenen die bewust kozen voor een tussenperiode, ervaren deze periode ook als positief. Maar ook wanneer de student niet bewust kiest voor een tussenperiode, wordt deze periode door drie kwart als overwegend positief ervaren (77%).

Figuur 5.15: Aandeel studenten (%) dat een tussenperiode verwacht, heeft of had tussen de bachelor en de master naar bewuste keuze en ervaring

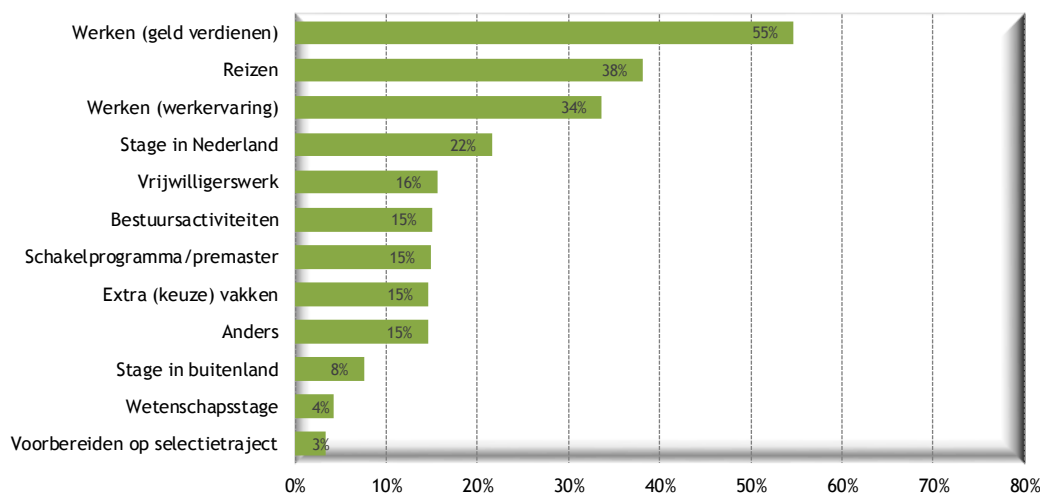
Indien studenten niet bewust kiezen voor een tussenperiode tussen de bachelor en de master, maar genoodzaakt zijn deze te nemen, kan dit verschillende redenen hebben. In het collegejaar 2012-2013 werd als onderdeel van het bachelor-master stelsel in Nederland de 'harde knip' ingevoerd. Studenten kunnen sindsdien enkel doorstromen naar de master als ze hun bachelor volledig hebben afgerond. Het gevolg kan zijn dat studenten die niet binnen de reguliere tijd hun bachelor voltooien geen tijdig instroommoment hebben voor hun master en hierdoor een tussenperiode hebben. Ook andere redenen als het lopen van coschappen, het niet voldoen aan de instroomeisen (bijvoorbeeld het moeten volgen van een premaster) of persoonlijke redenen kunnen ten grondslag liggen aan een niet zelfgekozen tussenperiode.

Om hier een beter zicht op te krijgen zijn in figuur 5.16 voor studenten die niet gekozen hebben voor een tussenperiode de verschillende redenen weergegeven. De groep studenten die niet bewust kozen voor een tussenperiode is (zo zagen we eerder) 28 procent van de totale groep met een tussenperiode en beslaat tien procent van de totale steekproef. Van de studenten die niet bewust kozen voor een tussenperiode geeft 43 procent aan dat reden van de tussenperiode te maken had met het (nog) niet voldoen aan de instroomeisen voor de master. Ruim de helft van deze groep betreft schakelstudenten. Deze studentengroep bestaat voornamelijk uit studenten die een schakelprogramma of premaster volgen. In 25 procent van de gevallen betreft het studenten die ongewild een tussenperiode hebben omdat er geen tussentijds instroommoment was. In totaal 24 procent van de studenten die genoodzaakt waren een tussenperiode te nemen, bestaat uit geneeskundestudenten die een wachttijd hebben voor de coschappen. Verdere analyses op deze groepen laten zien dat studenten die ten gevolge van de harde knip een tussenperiode hebben in 80 procent van de gevallen aangeven hier neutraal tot positief tegenover te staan. In de volgende figuur bekijken we hoe studenten met een tussenperiode hun tijd invulden.

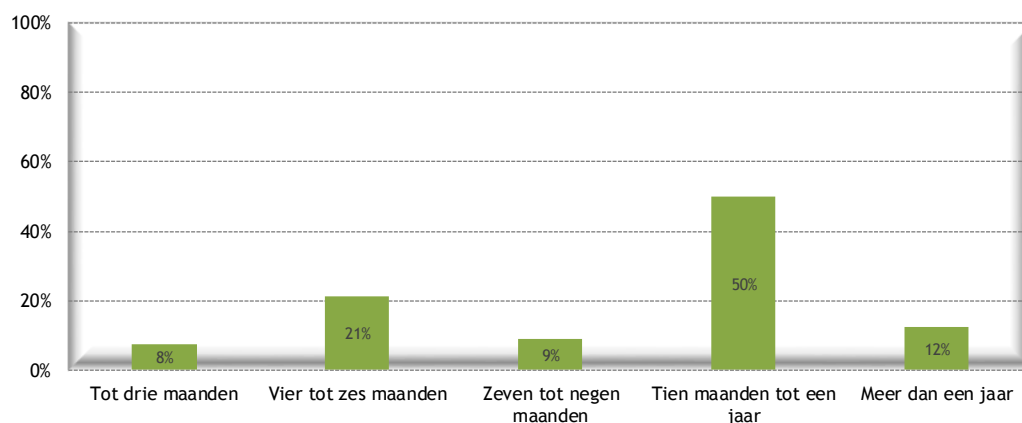
Figuur 5.16: Aandeel studenten (%) dat een ongewilde tussenperiode heeft naar noodzaak en negatieve ervaring

Studenten die een tussenperiode verwachten of een tussenperiode hebben of hadden, konden aangeven hoe ze deze tijd gingen indelen of hebben ingedeeld. Hiervoor konden ze meerdere antwoorden aanvinken. Uit figuur 5.17 maken we op dat in 55 procent van de gevallen studenten met een tussenperiode zijn gaan werken om geld te verdienen. Daarnaast geeft 34 procent van de studenten aan ook te werken om werkervaring op te doen. Bijna veertig procent geeft dat ze zijn gaan reizen tijdens de tussenperiode.

Figuur 5.17: Percentage studenten per tijdsbesteding voor invulling tussenperiode (%)

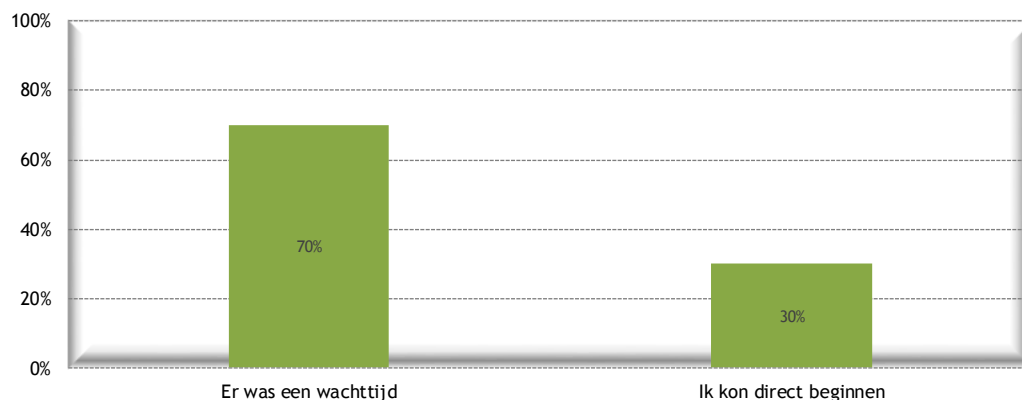
Naast de tijdsinvulling is ook gevraagd naar de duur van de tussenperiode (figuur 5.18). Veruit het grootste deel geeft aan dat deze periode tien maanden tot een jaar duurde; 21 procent van de studenten had een tussenperiode van vier tot zes maanden. Verdere analyses laten zien dat de groep met een tussenperiode van tien maanden tot een jaar voor 82 procent bestaat uit studenten die hier bewust voor hebben gekozen. Voor de groep studenten die een tussenperiode hebben van vier tot zes maanden is dit aandeel 57 procent. Van degenen die niet bewust kozen voor een tussenperiode en een tussenperiode hadden van vier tot zes maanden geeft 42 procent aan dat zij hebben moeten wachten op het volgende instroommoment in de master. De groep studenten die een 'ongekozen' tussenperiode van tien maanden tot een jaar hebben, bestaat voornamelijk uit studenten die (nog) niet voldoen aan de instroomvereisten en bijvoorbeeld een premaster volgen. Het grootste nadeel van de tussenperiode was voor de studenten een financiële: in 33 procent van de gevallen gaven studenten die een tussenperiode hadden als belangrijkste nadeel aan dat het hen geld kostte.

Figuur 5.18: Duur van de tussenperiode (%)

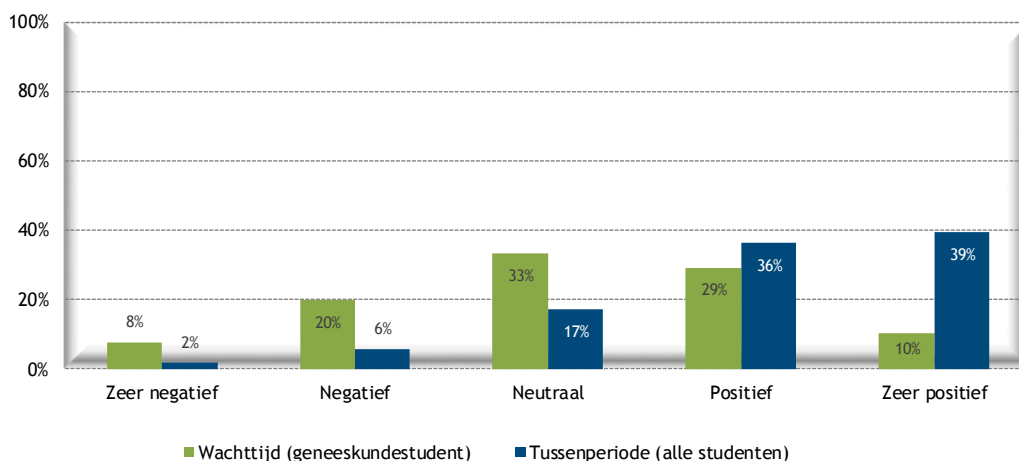
Wachttijd voor de coschappen

In figuur 5.13 kwam al aan de orde dat het aandeel studenten met een tussenperiode het hoogst is bij de studenten uit de sector Gezondheidszorg (60%). In dit onderdeel bekijken we de belangrijkste reden voor de tussenperiode van geneeskundestudenten: de wachttijd voor de coschappen. Deze wachttijd vindt niet altijd plaats tussen de bachelor en de master. Zo zijn studenten geneeskunde vaak al ingeschreven in hun coschappen al tijdens hun laatste bachelorjaar. Van de geneeskundestudenten die coschappen lopen of hebben gelopen, geeft zeventig procent aan dat zij een wachttijd hebben gehad (figuur 5.19).

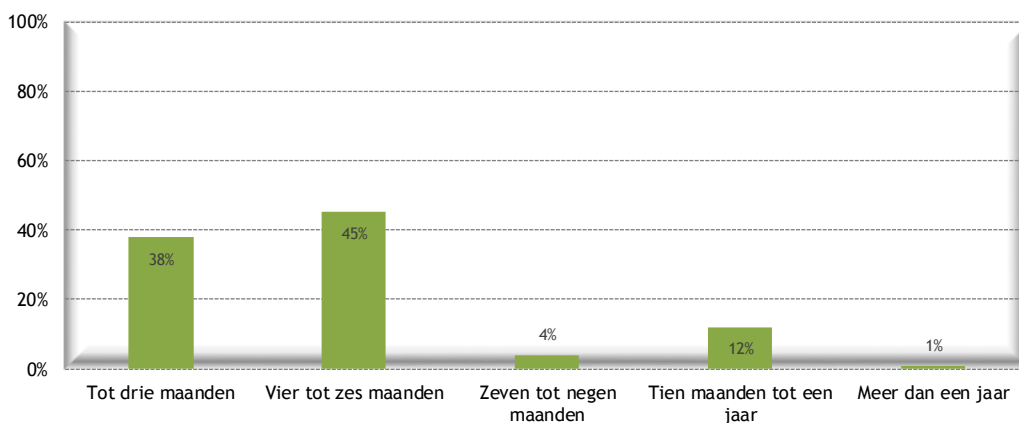
Figuur 5.19: Aandeel studenten geneeskunde dat aangeeft een wachttijd te hebben voor de coschappen (%)

Figuur 5.20 laat de houding tegenover de wachttijd voor de coschappen zien naast de (gemiddelde) houding van alle studenten tegenover de reguliere tussenperiode tussen de bachelor en de master. De figuur geeft inzicht in de betekenis van de wachttijd voor de geneeskundestudenten bij de indirecte doorstroom naar de master in vergelijking met een reguliere tussenperiode. Geneeskundestudenten staan negatiever tegenover de wachttijd voor de coschappen dan reguliere studenten. Een reguliere tussenperiode is dan ook vaker een bewuste keuze.

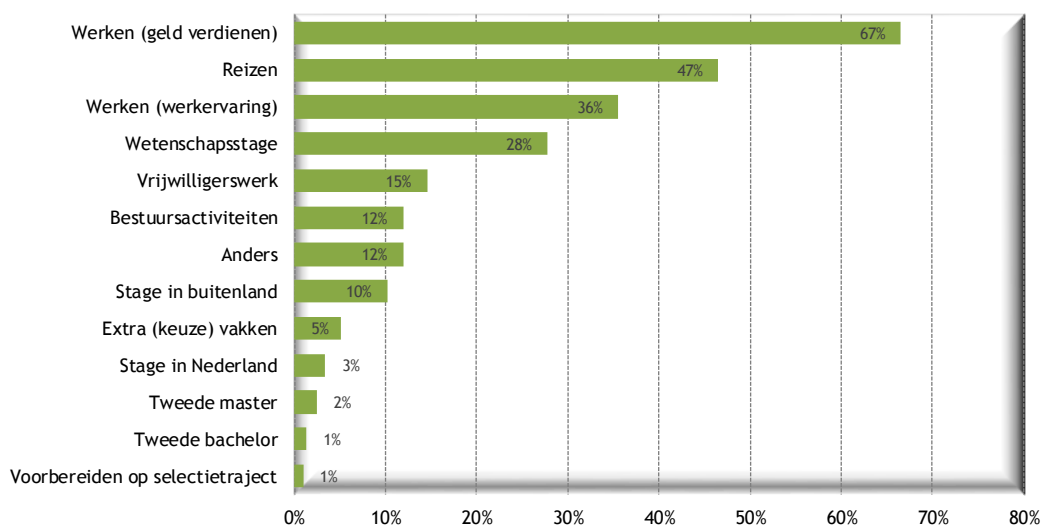
Figuur 5.20: Houding ten aanzien van de tussenperiode (alle studenten) en houding ten aanzien van de wachttijd voor de coschappen

De duur van de wachttijd voor de geneeskundestudent bedraagt gemiddeld een half jaar. Geneeskundestudenten kregen de vraag voorgelegd hoelang de wachttijd volgens hen maximaal zou mogen bedragen. De gemiddelde maximale wachttijd voor de coschappen die geneeskundestudenten acceptabel vinden is vijf maanden. In een volgende stap gaan we hier dieper op in en bekijken we hoe geneeskundestudenten de wachttijd voor hun coschappen invulden (figuur 5.19).

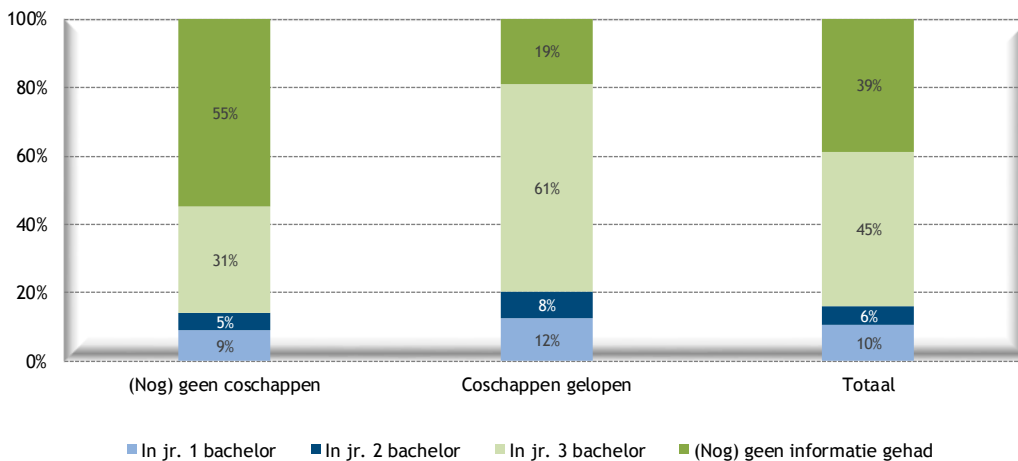
Figuur 5.21: Gewenste maximale wachttijd voor de coschappen naar maanden in vijf categorieën (%)

Ook bij de tijdinvulling voor de wachttijd voor de coschappen konden studenten meerdere antwoorden aankruisen. In 67 procent van de gevallen hebben geneeskundestudenten hun wachttijd ingevuld met betaald werk. In totaal 47 procent heeft (ook) gereisd; 28 procent deed een wetenschapsstage. In totaal tien procent deed een stage in het buitenland; drie procent deed dat in het eigen land. Drie procent volgde een extra bachelor of master.

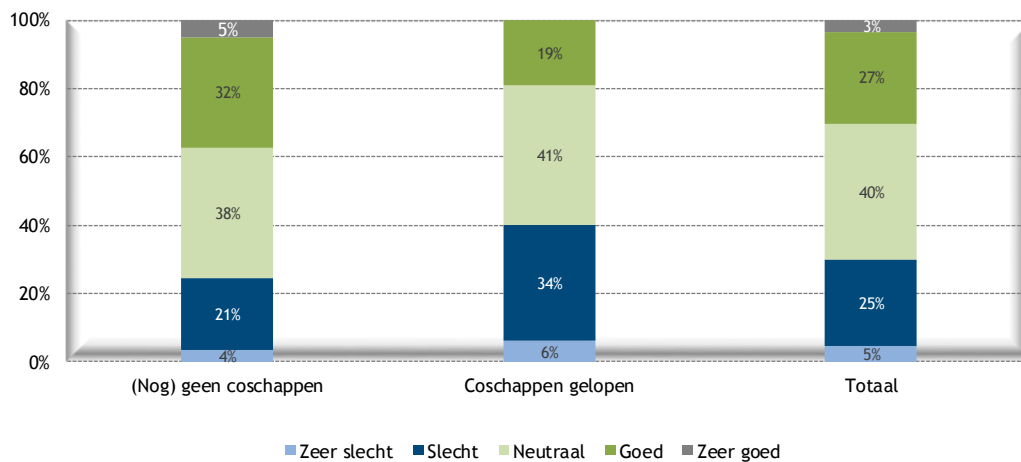
Figuur 5.22: Percentage geneeskundestudenten per tijdsbesteding voor invulling wachttijd coschappen (%)

Tot slot gaan we in op de informatie over de wachttijden die studenten kregen van hun universiteit (figuur 5.23). De meeste geneeskundestudenten kregen in hun derde bachelorjaar informatie over wachttijden voor de coschappen (45%). Het grootste gedeelte van de bachelorstudenten (die nog geen coschappen lopen) heeft hier dan ook (nog) geen informatie over gehad (55%). In tien procent van de gevallen ontvingen geneeskundestudenten al bij aanvang van hun eerste bachelorjaar informatie over de wachttijden. Negentien procent van de geneeskundestudenten die al coschappen hebben gelopen, ontving hierover nooit informatie.

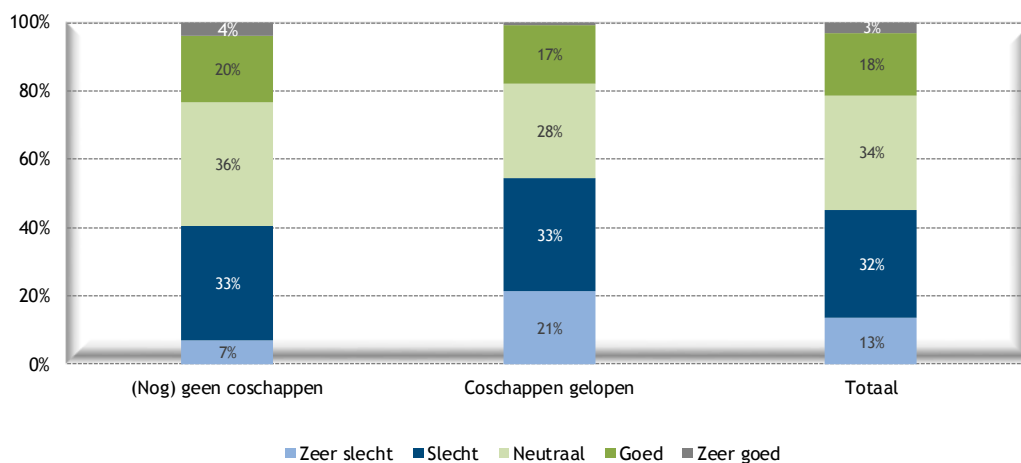
Figuur 5.23: Op welk moment heeft jouw universiteit jou geïnformeerd over de eventuele wachttijden voor het lopen van coschappen?

Aan degenen wel informatie ontvingen, is gevraagd wat men van deze informatie vond (figuur 5.23). Studenten die al coschappen hebben gelopen, zijn over het algemeen iets minder tevreden over de informatie die ze vooraf hebben gekregen dan studenten die nog geen coschappen liepen: veertig procent van de geneeskundestudenten die coschappen liepen, vond de informatie slecht tot zeer slecht. Bij studenten die (nog) geen coschappen liepen, is dit 25 procent. In totaal is dertig procent van de geneeskundestudenten positief over de verkregen informatie en geeft aan deze goed tot zeer goed te vinden.

Figuur 5.24: Het aandeel studenten dat antwoord geeft op de vraag: Hoe goed vond je deze informatie over de wachttijden?

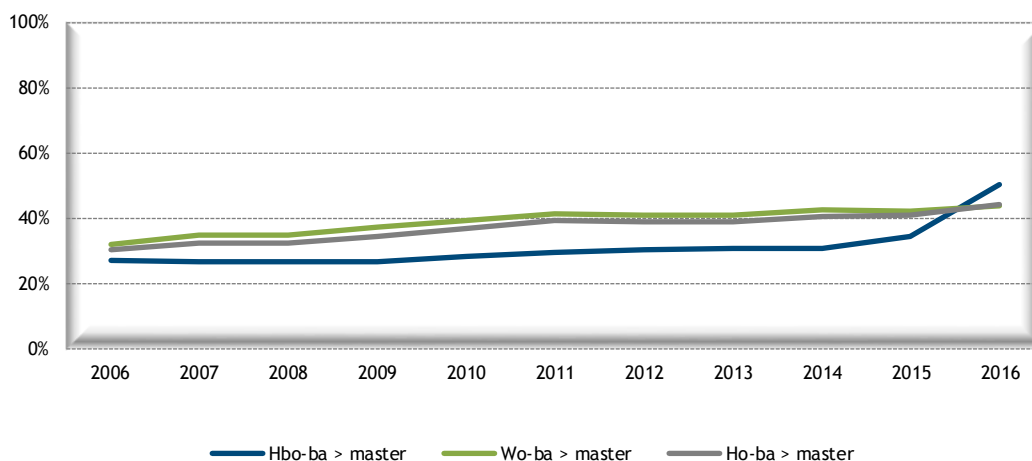
Tot slot is gevraagd hoe goed men geïnformeerd is over de mogelijkheid om de wachttijd zinvol in te vullen (figuur 5.25). Meer dan de helft van de geneeskundestudenten die al coschappen hebben gelopen is hierover slecht tot zeer slecht geïnformeerd. Bij de studenten die (nog) geen coschappen lopen is dit veertig procent.

Figuur 5.25: Hoe goed ben je geïnformeerd over de mogelijkheden om de wachttijd zinvol te benutten?

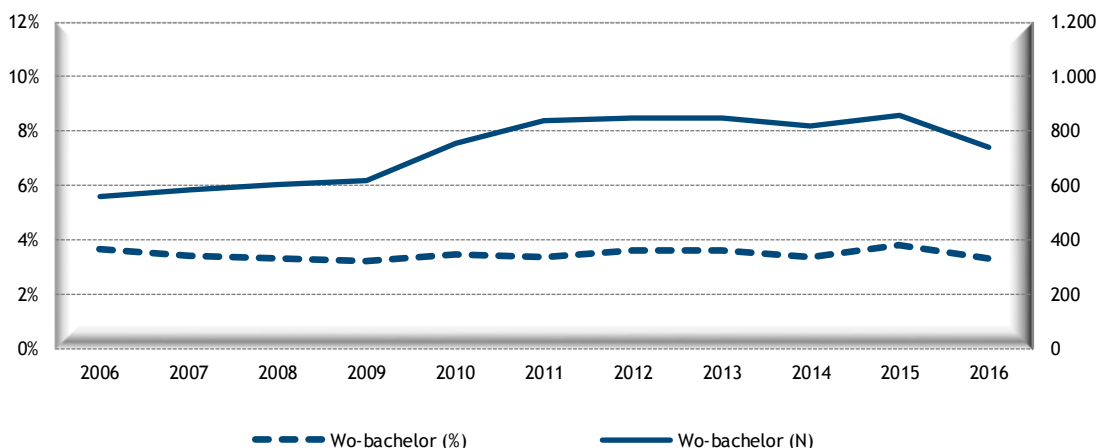
5.6 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters en educatieve masters

Meerjarige masters hebben aan populariteit gewonnen, mede veroorzaakt door een toename van het aanbod. Figuur 5.26 laat van de doorstroom de verhouding meerjarige versus eenjarige masters zien (cohort 2016 betreft alleen de directe doorstroom). Het betreft hier alle bachelorgediplomeerden in hbo en wo die doorstromen naar een master. In het hbo zijn dit (zo zagen we eerder) relatief kleine aantallen. Van alle voltijd bachelorgediplomeerden die een master gaan doen, stroomt 44 procent door naar een meerjarige master (in 2006 was dit in het wo nog 32%); de rest stroomt door naar een eenjarige master. In het hbo zijn het (in vergelijking met het wo) relatief kleine aantallen, hier is in het jaar 2016 echter wel sprake van een aanzienlijke stijging ten opzichte van het jaar ervoor.

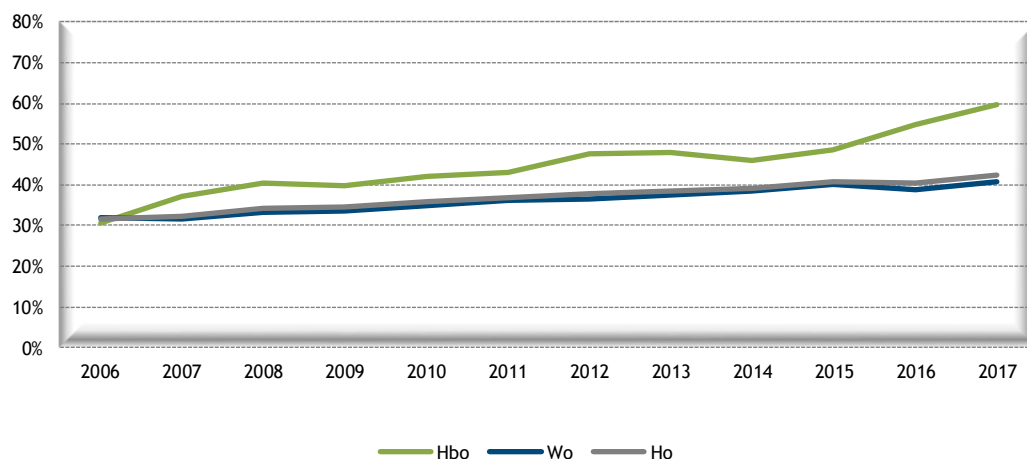
Figuur 5.26: Voltijd bachelorgediplomeerden die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)

Figuur 5.27 toont de directe instroom vanuit de wo-bachelor naar een researchmaster. De indirecte doorstroom is dus niet weergegeven. In deze figuur zijn de percentages ten opzichte van alle masterinstroom (%) op de linker as weergegeven en de aantallen (N) op de rechter as. De hbo-bachelors zijn hier achterwege gelaten omdat het zeer kleine aantallen betreft (buiten het feit dat hbo-bachelors nauwelijks instromen in een researchmaster, dienen zij nagenoeg altijd een schakeltraject te volgen; de directe doorstroom is daarmee zeer beperkt). Van alle wo-bachelors die direct doorstromen naar een (met name wo-) master is in 2015 3,7 procent een researchmaster gaan doen. De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een researchmaster neemt iets af van 3,8 procent voor diplomacohort 2015-2017 naar 3,3 procent voor diplomacohort 2016-2017.

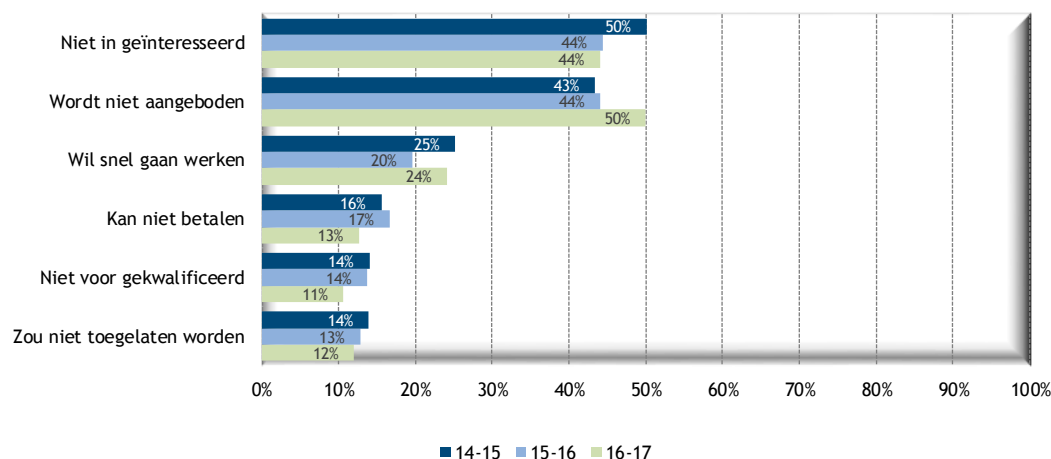
Figuur 5.27: Bachelorgediplomeerden voltijd die direct doorstromen naar een researchmaster t.o.v. alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)

De instroom in een meerjarige master (een master van meer dan 60 EC) ten opzichte van de totale masterinstroom is de laatste jaren toegenomen. Dit heeft ook te maken met een toename van het aanbod dat de laatste jaren fors is gegroeid. Vorig jaar zagen we in het wo een lichte daling (figuur 5.28). Dit jaar stijgt het aandeel dat instroomt in een meerjarige master. Vanwege de relatief kleine aantallen fluctueert de curve in het hbo sterker. Vorig jaar zagen we al een toename van ruim zes procentpunten; dit jaar neemt het percentage wederom toe met vijf procentpunten (naar 60%).

Figuur 5.28: Masterinstroom (% excl. postmasters) in een meerjarige master t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2017)

In de Studentenmonitor is aan de eerstejaarsinstromers in een éénjarige wo-master gevraagd waarom zij hebben afgezien van een meerjarige master. Het betreft hier een analyse op de *eerstejaars* voltijdstudenten in een éénjarige master. Figuur 5.29 laat zien dat de voornaamste redenen hiervoor zijn dat deze studenten daar geen interesse in hebben of dat een dergelijke master op hun vakgebied niet wordt aangeboden (43% in 2015; 44% in 2016; 50% in 2017). Een eerdere instroom op de arbeidsmarkt is voor één vijfde tot een kwart van de studenten de reden (25% in 2015; 20% in 2016; 24% in 2017). Gebrek aan financiële middelen of voorziene problemen rondom de toelating spelen een minder grote rol (13 à 17% van de studenten). Studenten uit de meting van 2016 geven minder vaak aan geen interesse te hebben in een meerjarige master en tevens minder vaak dat zij sneller op de arbeidsmarkt willen intreden. Een nadere toetsing wijst uit dat de antwoorden van de studenten in de peiljaren nauwelijks significant verschillen van elkaar, behoudens het antwoord dat desbetreffende master niet in een meerjarige variant wordt aangeboden; dat wordt in 2017 iets vaker geantwoord. Er kan derhalve geconcludeerd worden dat er na invoering van het studievoorschot geen grote veranderingen zijn geconstateerd in de keuzemotieven voor een één- of meerjarige master.

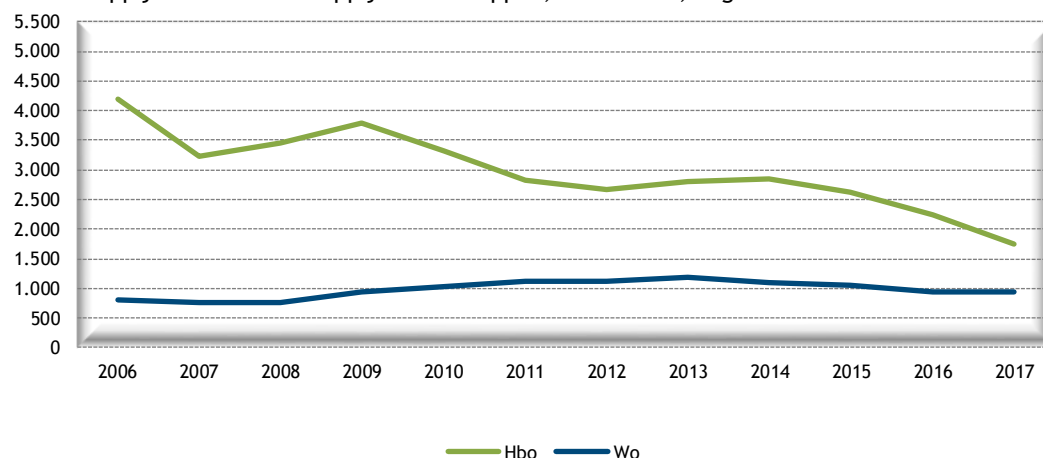
Figuur 5.29: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (Studentenmonitor 2015-2017; n=584; 424; 804)

We zien de instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en educatieve onderwijsmasters de afgelopen jaren afnemen (figuur 5.30). Deze afname wordt veroorzaakt door de dalende instroom in de hbo-masters. Vorig jaar zette deze forse daling al in bij de masters Special Educational Needs (een daling van 23%) en Leren en Innoveren (een daling van 12%). Dit jaar daalt het aantal studenten bij beide opleidingen nog eens met ruim dertig procent naar respectievelijk 822 en 168 studenten (zie ook tabel 5.3). In totaliteit houdt dit in dat de instroom in educatieve hbo-masters daalt met 23 procent (van 2.247 naar 1.737 studenten).

Tabel 5.3: Overzicht van ontwikkeling van studentaantallen in de educatieve master in het hbo met 30 studenten of meer (bron 1cHO 2015-2017)

	2015-2016	2016-2017	2017-2018	Ontwikkeling 16-17
M Educational Needs	1.569	1.208	822	-32%
M Leren en Innoveren	284	249	168	-33%
M Leraar Wiskunde	86	117	97	-17%
M Leraar Engels	88	70	82	-17%
M Leraar Nederlands	72	73	78	-7%
M Kunsteducatie	82	90	64	-29%
M Leraar Algemene Economie	66	61	56	-8%
M Learning & Innovation	80	50	53	-6%
M Leraar Geschiedenis	25	25	36	-44%
M Leraar Aardrijkskunde	36	39	32	-18%
M Leraar Natuurkunde	37	39	32	-18%
M Leraar Duits	44	39	31	-21%
M Leraar Biologie	28	38	30	-21%

De masterinstroom in het wo is redelijk stabiel rond de 1.000 studenten en kent in 2017-2018 een lichte daling van twee procent. Hier zijn de meest populaire masters (50 of meer studenten): Science Education and Communication, de Educatieve master Geesteswetenschappen en de lerarenopleidingen Biologie, Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen, Nederlands, Engels en Geschiedenis en Staatsinrichting.

Figuur 5.30: Instream in educatieve masters (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2017)

5.7 Samenvatting

We hebben in dit hoofdstuk de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen geanalyseerd en besproken. Hierbij is gebruikgemaakt van het 1cHO 2006-2017, een verdiepend onderzoek naar motieven voor indirecte doorstroom en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2015-2017 (studiejaren 2014-2015 tot en met 2016-2017).

Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?

Waar de eerstejaarsinstroom in een hbo-master in de afgelopen periode relatief stabiel is gebleven (ruim 4.500 studenten), is deze in de wo-master in 2017 met 4,6 procent toegenomen. De verhouding naar vooropleiding van de masterinstroom verandert vanwege een grote toestroom van buitenlandse studenten; de masterpopulatie in 2017-2018 bevatte 55 procent voormalige vwo-scholieren; een aantal jaren ervoor was dit nog zestig procent. Ook het aandeel studenten met een niet-westerse achtergrond dat een master volgt, stijgt licht (vooral in het hbo).

Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?

De doorstroomanalyses van bachelor naar master hebben als uitgangspunt de voltijd bachelor-gediplomeerden in het hbo en wo: van deze groep is gekeken welk deel doorstroomt naar een master. De totale masterdeelname van hbo-bachelors is negen procent, die van wo-bachelors 85 procent. De directe doorstroom vanuit het hbo is laag (3%) vanwege de toelatingseisen die gesteld worden voor de doorstroom van een hbo-bachelor naar een wo-master; vaak dienen hbo-studenten een schakelprogramma te volgen. De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een researchmaster in het wo neemt heel licht af; het gaat hier om relatief kleine aantallen. Vierdejaars hbo-bachelors geven als voornaamste redenen om af te zien van een master dat hun bachelordiploma hen voldoende kwalificeert voor de arbeidsmarkt. Financiële argumenten spelen het laatste jaar minder vaak een rol: achttien procent van de hbo-bachelors vindt een master te duur; twee jaar geleden was dit nog 25 procent. Vorig jaar stroomden nog iets minder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond door naar een master (direct of indirect) dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit jaar is er geen verschil meer.

Studenten kiezen doorgaans een master binnen dezelfde sector; dit geldt voor zestig van de hbo-bachelorgediplomeerden en 88 procent van de wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen voor een aanpalende wo-sector. Binnen het bètadomein neemt de verwante doorstroom (van bachelors met een bètaopleiding naar een master in het bètadomein) licht toe (hbo-bachelors: van 75% naar 78%, wo-bachelors: van 89% naar 90%).

Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechte doorstroomt naar de master?

Vorig jaar was er een forse afname te zien (5 ppt.) van de directe doorstroom vanuit de wo-bachelor naar een wo-master. Dit jaar neemt deze doorstroom nog iets af, waarmee de directe doorstroom is gedaald van 78 procent (diplomacohort 2010-2011) naar 67 procent (diplomacohort 2017-2018). Overigens blijkt wel dat wanneer wo-bachelors niet direct doorstromen, zij vaker kiezen voor een master aan een andere universiteit. De daling van de directe doorstroom zien we vooral na de geleidelijke invoering van de harde knip in 2012. Of de oorzaak van deze afname binnen het onderwijs gezocht moet worden of dat de student bewust kiest voor een tussenjaar of oriëntatiejaar, is onderzocht in een verdiepend onderzoek.

Welke motieven hebben studenten (en met name geneeskundestudenten) om niet direct door te stromen naar de master?

In een verdiepend onderzoek is nagegaan wat de reden is voor studenten om een tussenperiode te nemen tussen de bachelor en de master. Bijna 3.800 wo-bachelor- en wo-masterstudenten en wo-studenten die nu een tussenperiode hebben, deden mee aan dit onderzoek. Uit de antwoorden komt naar voren dat 35 procent een tussenperiode neemt; vergelijkbaar met de cijfers uit de DUO-bestanden. Van deze studenten geeft meer dan zeventig procent aan dat zij hier bewust voor gekozen hebben. De meeste studenten die een tussenperiode hadden, zijn hierover positief (zeven procent is negatief tot zeer negatief over de tussenperiode). Van degenen die niet bewust kozen voor de tussenperiode (30%) is 23 procent hierover negatief. Studenten die genoodzaakt waren een tussenperiode te nemen, voldeden in de meeste gevallen (nog) niet aan de instroomeisen voor de master (43%). Ruim de helft hiervan bestaat uit schakelstudenten. Voor een kwart van degenen met een tussenperiode was deze noodzakelijk omdat er geen tussentijdse instroommogelijkheid was.

Meer dan de helft vult de tussenperiode in met een betaalde baan; veertig procent gaat (ook) reizen. De tussenperiode duurt voor de helft van de studenten tien maanden tot een jaar duurt (50%). Het grootste nadeel van de tussenperiode was voor de studenten een financiële: 33 procent van de studenten met een tussenperiode gaf als belangrijkste nadeel aan dat het hen geld kostte. Zeven van de tien geneeskundestudenten moet na het behalen van de bachelor gemiddeld een half jaar wachten tot ze met de coschappen kunnen beginnen. Geneeskundestudenten staan minder positief tegenover hun wachttijd dan studenten aan andere opleidingen die een tussenperiode nemen. De meeste geneeskundestudenten krijgen in hun derde bachelorjaar informatie over de wachttijden.

Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?

Meerjarige masters hebben flink aan populariteit gewonnen, mede dankzij een toename van het aanbod. Inmiddels kiest van alle voltijd bachelorgediplomeerden die een master gaan doen 44 procent voor een meerjarige master; de rest stroomt door naar een eenjarige master. Was er vorig jaar nog een lichte daling te zien in de instroom in een meerjarige master in het wo, dit jaar stijgt dit aandeel weer. In het hbo gaat het om kleine aantallen, maar ook hier is net als vorig jaar sprake van een stijging. Voornaamste redenen om af te zien van een meerjarige master zijn nog steeds een gebrek aan interesse en het feit dat de gewenste master niet als meerjarige master wordt aangeboden. Daarnaast kozen studenten voor een éénjarige master om eerder in te kunnen stromen op de arbeidsmarkt. Er is geen evidentie dat de invoering van het studievoorschot van invloed is geweest op de omvang van de instroom in meerjarige masters, noch op de motieven om een meerjarige master te kiezen. De eerder ingezette daling in de instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters binnen het hbo zet zich voort. In totaal daalt de instroom in educatieve hbo-masters met 23 procent (naar 1.737 studenten). De instroom in de meerjarige educatieve master in het wo kent in 2017-2018 ook een lichte daling.

6 Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie

6.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk aandacht voor studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie: een inzage in het studieproces van studenten. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is gebruikgemaakt van vijf informatiebronnen: de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (jaren 2011 tot en met 2017), Eurostudent VI (periode 2015-2018), de Nationale Studentenenquête (jaren 2010 tot en met 2016), de rendementcijfers voor hbo zijn afkomstig van de VH en die voor het wo zijn berekend op basis van 1CHO en afgestemd met de VSNU. De analyses hebben betrekking op de voltijd bachelorstudenten. De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- 6_1 Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- 6_2 Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- 6_3 Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- 6_4 Verbeterd de studievoortgang van studenten?
- 6_5 Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?
- 6_6 Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- 6_7 Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- 6_8 Verandert het aandeel werkende studenten?
- 6_9 Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?
- 6_10 Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- 6_11 Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- 6_12 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- 6_13 Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?
- 6_14 Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- 6_15 Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- 6_16 In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?
- 6_17 In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

6.2 Data en definities

Studentenmonitor

In de Studentenmonitor Hoger Onderwijs staan studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studentenpopulatie centraal. Net als in de vorige Monitor Beleidsmaatregelen, worden dit jaar meerdere jaren van de Studentenmonitor met elkaar vergeleken. In de zomer van elke meting vond het veldwerk van de Studentenmonitor plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel.

De resultaten in de Studentenmonitor zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie.³² In de analyses van dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. De volgende (gewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 6.1):

³² De gegevens zijn gewogen naar geslacht, type ho, soort ho en sector opleiding eerste jaar.

Tabel 6.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor Hoger Onderwijs

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Alle jaren
Hbo	8.809	3.935	7.337	6.131	6.030	5.212	7.079	31.424
Wo	8.419	5.392	5.993	4.611	5.993	3.880	4.741	28.295
Totaal	17.228	9.327	13.330	10.742	12.023	9.092	11.820	59.719

Alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast.

Eurostudent VI

De studentenmonitor is ook de bron voor de Nederlandse gegevens in Eurostudent (www.eurostudent.eu). Eurostudent is een breed Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data op het gebied van studeren in het hoger onderwijs. Het project verzamelt iedere drie jaar indicatoren van tussen de 25 en 30 Europese landen. De meest recente publicatie vond in maart 2018 plaats, waarmee het voor deze editie van de monitor mogelijk is op een aantal punten in dit hoofdstuk ook de positie van Nederland ten opzichte van andere Europese landen te bezien.

Nationale Studentenenquête

De in dit hoofdstuk getoonde tevredenheidsoordelen over de opleiding zijn afkomstig van de Nationale Studentenenquête, een groot landelijk tevredenheidsonderzoek dat jaarlijks wordt uitgevoerd onder alle bekostigde opleidingen in het hoger onderwijs. Naast een algemeen oordeel over hun opleiding wordt in dit onderzoek van studenten een oordeel gevraagd over onder andere de thema's algemene vaardigheden, wetenschappelijke vaardigheden, voorbereiding op de beroepsloopbaan, docenten, studiebegeleiding, toetsing en beoordeling, informatievoorziening, studierooster, studielast, contacttijd, groepsgrootte, kwaliteitszorg en studieomgeving. De thema's waarover in deze monitor is gerapporteerd hebben betrekking op het algemene oordeel, de docenten, de inhoud en de studiebegeleiding. De analyses zijn gebaseerd op onderstaande aantallen voltijd bachelorstudenten (tabel 6.2):

Tabel 6.2: Ongewogen steekproefaantallen Nationale Studentenenquête

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hbo	111.993	100.449	111.387	140.862	132.914	158.858	167.090	156.582	139.093
Wo	80.541	75.003	5.9521	87.020	68.223	84.211	103.319	92.712	96.675
Totaal	192.534	175.452	170.908	227.882	201.137	243.069	270.409	249.294	235.768

Alleen bachelor voltijd bekostigd; voor de analyses is een weegfactor toegepast.

Rendementscijfers

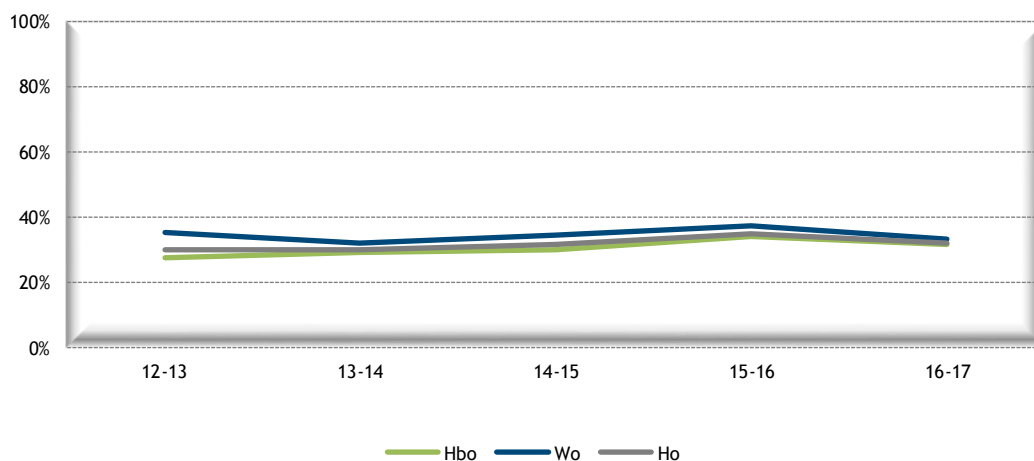
De *rendementscijfers* die zijn gebruikt, zijn voor het hbo afkomstig van de Vereniging Hogescholen en voor het wo berekend op basis van het 1cHO en afgestemd met de VSNU. Deze cijfers geven een beeld van de mate waarin de studenten die starten aan deze bacheloropleiding binnen vier jaar (wo) of vijf jaar (hbo) (dus nominaal plus 1 jaar) een diploma halen. De rendementen zijn berekend op basis van de instroomcohorten voor de cohorten 2002 t/m 2013 (wo) en 2002 t/m 2012 (hbo). De rendementsdefinities van hbo en wo komen niet overeen. Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus 1 (vier jaar) hun bachelordiploma behalen. De cohortdefinitie betreft alle studenten met een vwo-diploma die direct instromen in het wo (maximaal 1 jaar tussen behalen vwo-diploma en instroom) en zich ook het tweede inschrijfjaar inschrijven (herinschrijvingen) in het wo en/of in dezelfde opleiding. Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus 1 (vier jaar) hun bachelordiploma behalen in het wo (hierbij zijn de switchers meegenomen: 'rendement wo') en in dezelfde opleiding (bachelorrendement opleiding, excl. switchers: 'rendement opleiding').

Voor het hbo zijn de cijfers gebaseerd op het percentage studenten dat aan een opleiding begint en vervolgens binnen vijf jaar een diploma binnen het hoger onderwijs behaalt (niet per se bij de opleiding waaraan de student gestart is). Dus ook studenten die switchen naar een andere opleiding worden dus meegerekend. Het betreft alle hoofdinschrijvingen van studenten die zich in een bepaald studiejaar (cohort) voor het eerst hebben ingeschreven aan deze opleiding. In het hbo zijn naast de totale rendementen ook de rendementen van de belangrijkste vooropleidingsgroepen (vwo, mbo, havo) opgenomen.

In dit hoofdstuk tonen we voor alle indicatoren een grafische presentatie van de resultaten voor het hbo, voor het wo en het totale hoger onderwijs. Daarnaast is voor alle indicatoren nagegaan (getoetst) of er grote verschillen zijn tussen groepen studenten.

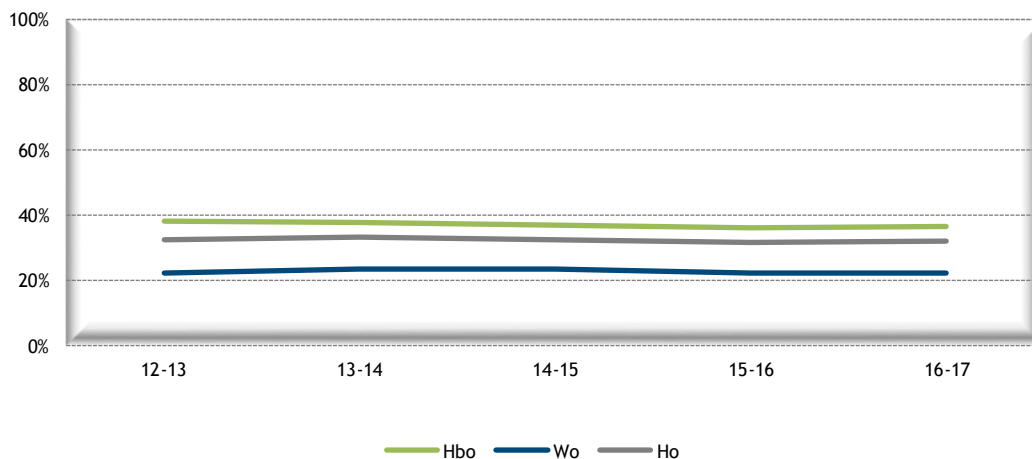
6.3 Studieachterstand

Figuur 6.1 toont het percentage voltijd bachelorstudenten dat naar eigen zeggen een studieachterstand of studieovertraging heeft opgelopen. Dat percentage blijft nagenoeg stabiel in vergelijking met eerdere jaren. In totaal heeft ongeveer één op de drie studenten een studieachterstand, het maakt daarbij niet uit of studenten in het hbo of wo hun studie volgen. Ouderejaars (35%) hebben vaker een studieachterstand dan eerstejaars (21%). Studenten die een functiebeperking hebben (39%), geven vaker aan een studieachterstand te hebben opgelopen dan studenten zonder functiebeperking (28%). Er is geen verschil tussen studenten van wie één of beide ouders in het hoger onderwijs studeerden en studenten van wie ouders dat niet deden. Wel is er verschil naar etniciteit: studenten met een migratieachtergrond geven vaker aan een studieachterstand te hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond (resp. 41 en 31%).

Figuur 6.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

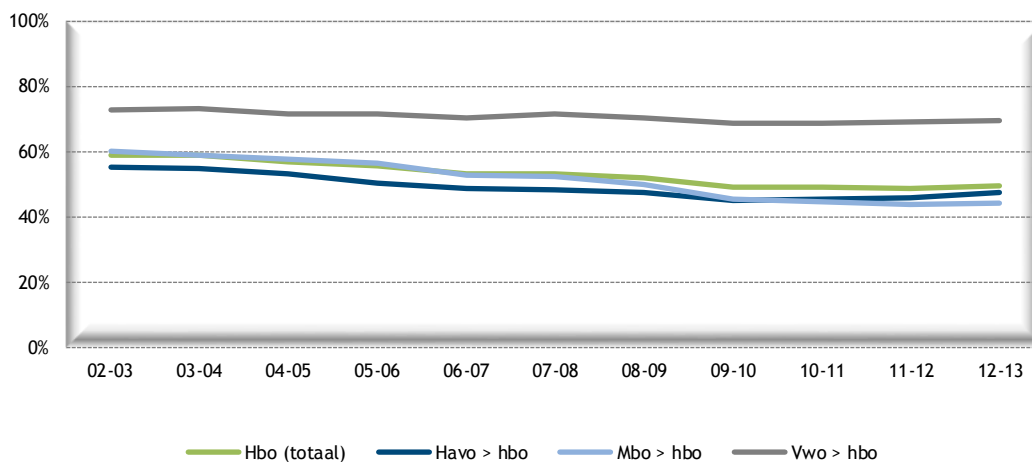
In studiejaar 2016-2017 geeft ongeveer een derde van de studenten (32%) aan dat zij worden aangesproken op hun studieachterstand: hbo-studenten (36%) beduidend vaker dan wo-studenten (22%; figuur 6.2). Dit percentage is al jaren nagenoeg stabiel. Eerstejaars met een studieachterstand worden daar vaker op aangesproken dan ouderejaars. In hbo geldt dat voor 58 procent van de eerstejaars, tegenover 33 procent van de ouderejaars. In het wo wordt 44 procent van de studenten aangesproken op de studieachterstand en 18 procent van de ouderejaars. In zowel hbo als wo geven studenten met een functiebeperking vaker aan dat ze op een studieachterstand worden aangesproken dan studenten zonder een functiebeperking. In het hbo worden studenten met een migratieachtergrond vaker op een studieachterstand aangesproken, in het wo verschilt dat niet significant. In het wo worden studenten van wie de ouders niet ho-opgeleid zijn minder vaak aangesproken op een studieachterstand dan studenten van wie de ouders ook een opleiding in het hoger onderwijs hebben afgerond. Dat verschil is er in het hbo niet.

Figuur 6.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

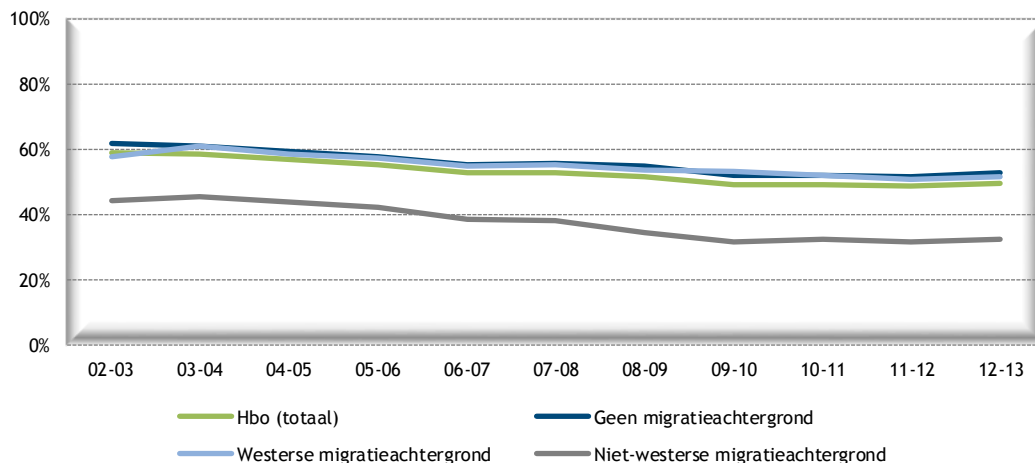
6.4 Rendementen

De bachelorrendementen in het hbo zijn ten opzichte van een jaar eerder stabiel gebleven (figuur 6.3), gemiddeld behaalt de helft van de studenten binnen vijf jaar het hbo-diploma (dit is inclusief switchers die binnen 5 jaar hun diploma behalen). Bachelorrendementen in het hbo zijn het hoogst voor studenten met een vwo-achtergrond en het laagst voor havisten en studenten die doorstroomden vanuit het mbo. Van de hbo-studenten met een vwo-achtergrond (instroomcohort '12-'13) heeft 69 procent vijf jaar later een diploma, van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond sluit 44 procent binnen vijf jaar de studie met een diploma af.

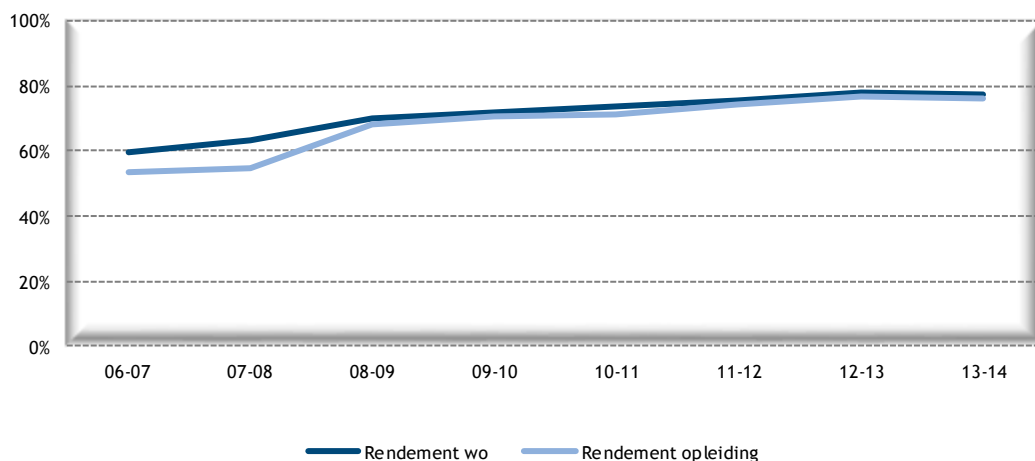
Figuur 6.3: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het hbo na 5 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2009, naar vooropleiding (bron: Vereniging Hogescholen)

In figuur 6.4 zijn de bachelorrendementen uitgesplitst naar migratieachtergrond. Hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond kennen een laag bachelorrendement: van deze groep heeft 32 procent binnen vijf jaar het diploma, tegenover gemiddeld 50 procent.

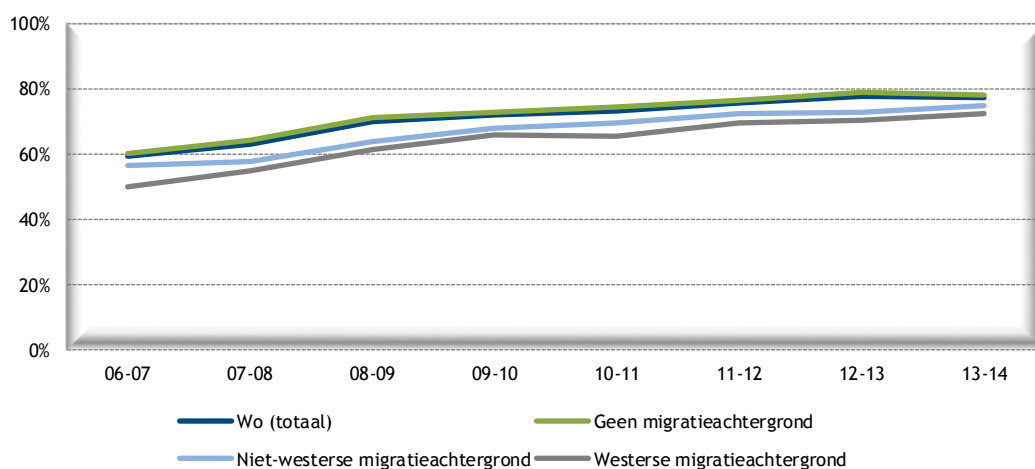
Figuur 6.4: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het hbo na 5 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2009, naar etniciteit (bron: Vereniging Hogescholen)

De bachelorrendementen in het wo zijn ten opzichte van een jaar eerder stabiel gebleven (figuur 6.5). Dit geldt zowel voor het opleidingsrendement als het wo-rendement als geheel (inclusief switch).

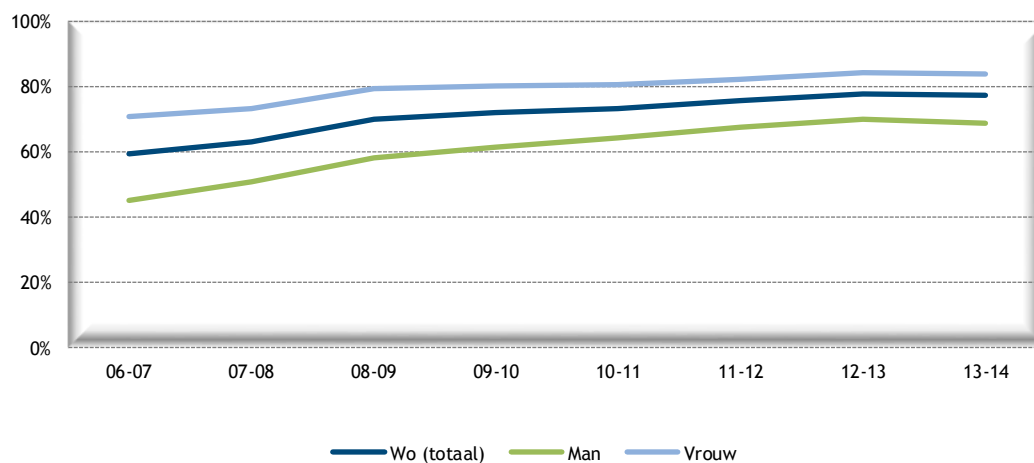
Figuur 6.5: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

Verschillen naar migratieachtergrond (figuur 6.6) zijn in het wo minder groot dan in het hbo. De bachelorrendementen van studenten met een migratieachtergrond liggen iets lager dan die van overige studenten.

Figuur 6.6: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013, naar etniciteit (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

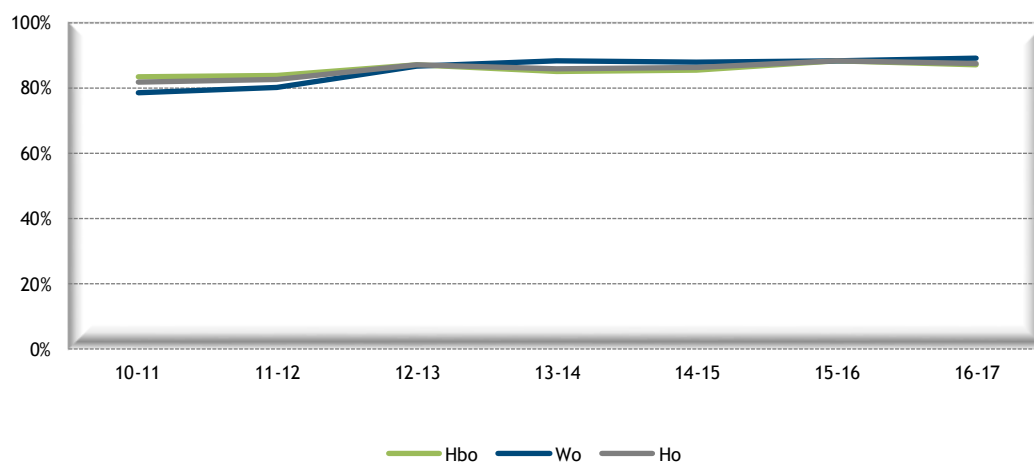
Verschillen naar geslacht zijn groter (figuur 6.7). Vrouwelijke wo-studenten slagen er vaker dan mannelijke in binnen vier jaar hun bachelordiploma te behalen.

Figuur 6.7: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2012, naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

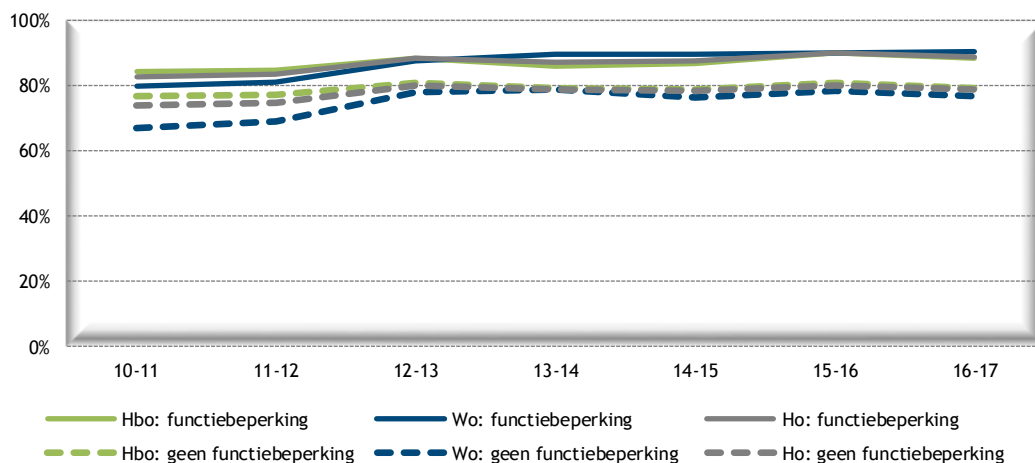
6.5 Studievoortgang

Als maat voor studievoortgang is het percentage behaalde EC gedeeld door het percentage verbruikte studieduur. Een waarde van 100 betekent dat een student aangeeft nominaal te studeren of ‘op schema ligt’: het percentage behaalde EC komt precies overeen met de studieduur. In 2016-2017 ligt de gemiddelde studievoortgang op 90 procent (ten opzichte van nominaal), vergelijkbaar met een jaar eerder (figuur 6.8). De studievoortgang van eerstejaars ligt daarbij hoger dan die van ouderejaars (ouderejaars lopen verder achter op schema).

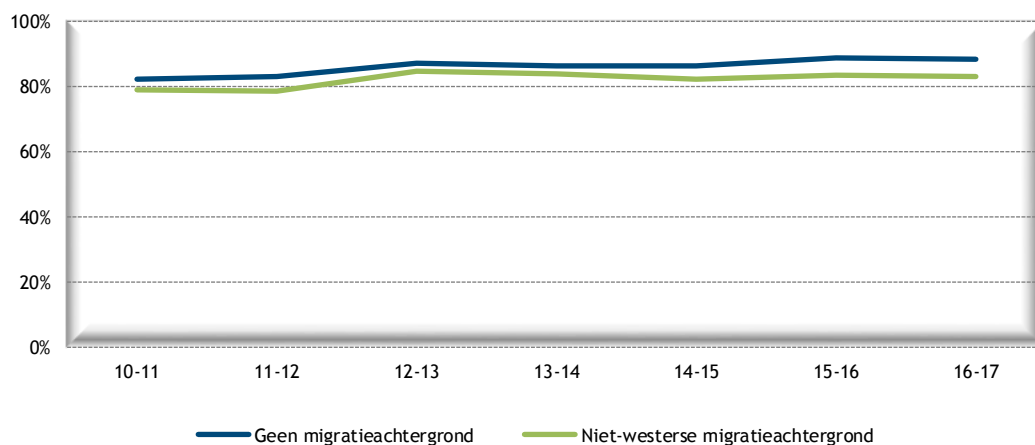
Figuur 6.8: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Studenten met een functiebeperking (de gestippelde lijnen in figuur 6.9) laten een lagere studievoortgang zien dan studenten zonder functiebeperking. Het verschil tussen beide groepen is het grootst in het wo waar de studievoortgang van de studenten met een functiebeperking vijf procentpunt lager ligt. In het hbo is dat verschil drie procentpunt.

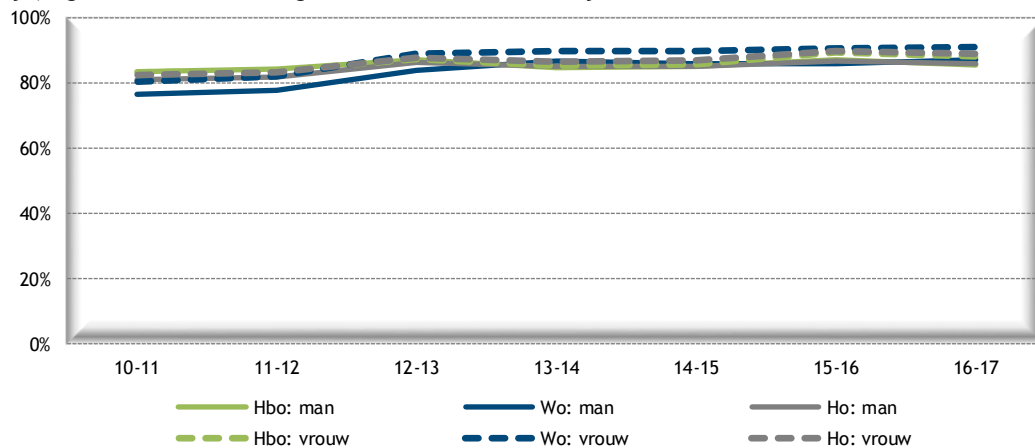
Figuur 6.9: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar wel/geen last van functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Een uitsplitsing naar herkomst laat zien dat studenten met een Nederlandse achtergrond gemiddeld genomen een hogere studievoortgang hebben dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 6.10); in 2017 bedraagt het verschil ongeveer vijf procentpunten, vergelijkbaar met een jaar eerder.

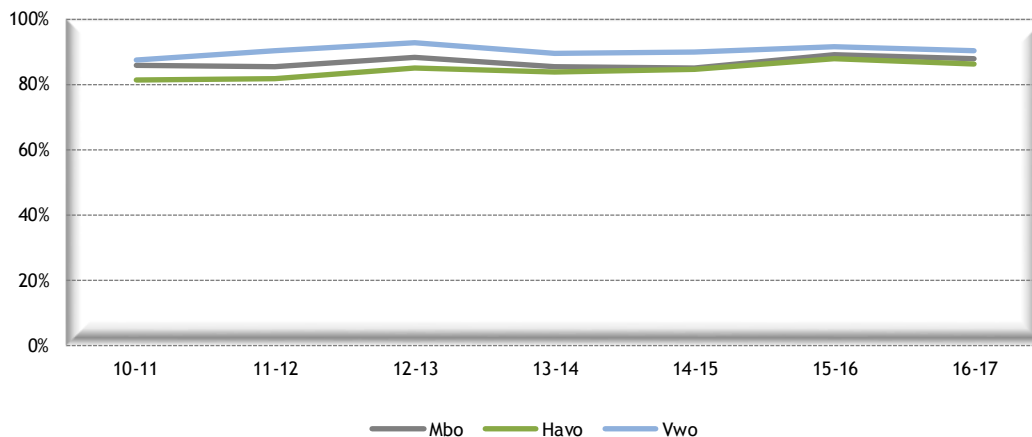
Figuur 6.10: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten in hun zelf gerapporteerde studievoortgang zijn vergelijkbaar met vorig jaar (figuur 6.11). De studievoortgang van vrouwelijke studenten (de gestippelde lijn) ligt telkens net iets hoger dan die van de mannelijke studenten.

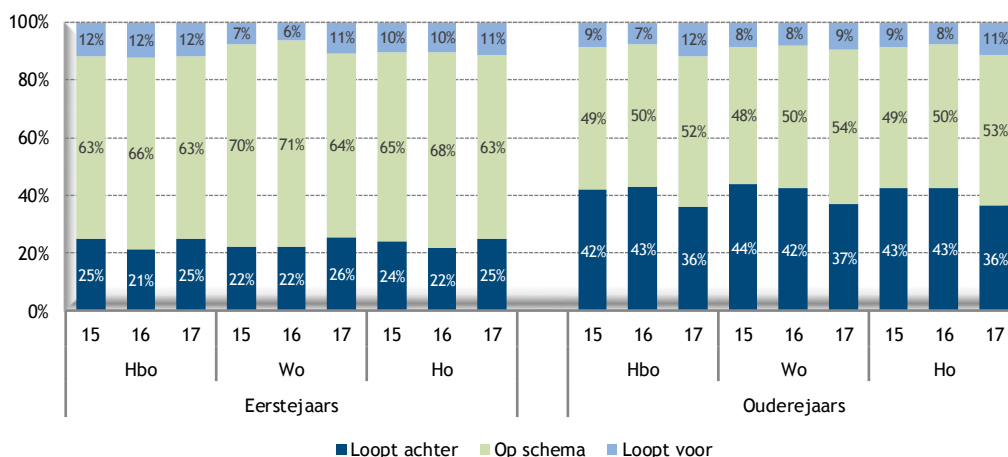
Figuur 6.11: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Hbo-studenten afkomstig van het vwo geven gemiddeld genomen aan een betere studievoortgang te hebben dan studenten met een mbo- of havo-achtergrond (figuur 6.12). De groep die vanuit het havo naar het hbo ging, blijft ook dit jaar achter in zelf gerapporteerde studievoortgang.

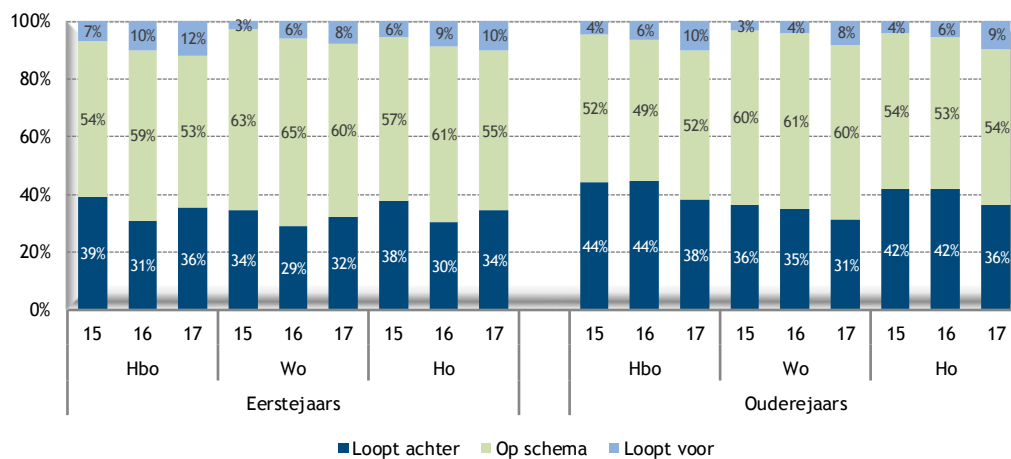
Figuur 6.12: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

In de Studentenmonitor is studenten ook gevraagd de studievoortgang ten opzichte van het programma dat gevolgd wordt, in te schatten. In totaal geeft 25 procent van de eerstejaars aan achter te liggen op schema in 2016-2017, tegenover 36 procent van de ouderejaars (figuur 6.13). Vergeleken met 2015-2016 is dit percentage voor eerstejaars iets toegenomen en voor ouderejaars juist afgenomen. Kijken we naar achtergrondkenmerken van studenten in het hoger onderwijs dan zien we dat vrouwelijke studenten vaker dan mannelijke studenten aangeven op schema te liggen. Datzelfde geldt voor studenten zonder functiebeperking, studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten die nog thuis wonen.

Figuur 6.13: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

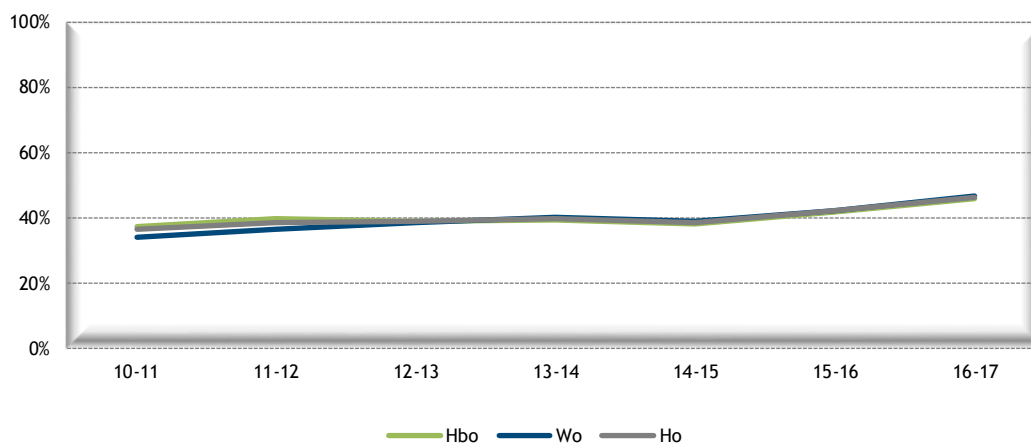
Gevraagd naar de studievoortgang ten opzichte van de eigen ambities geeft een aanzienlijk deel van de studenten aan achter te lopen (figuur 6.14). Ook hier zien we dat de eerstejaars iets vaker aangeven achter te lopen bij de eigen ambities, waar de ouderejaars vaker dan een jaar geleden zeggen voor te lopen op hun eigen schema. Ook hier geven vrouwelijke studenten aan vaker op schema te liggen ten opzichte van mannelijke, studenten zonder functiebeperking vaker dan studenten met een functiebeperking en studenten met een Nederlandse achtergrond vaker dan studenten met migratieachtergrond. In het hbo geven studenten die thuis wonen vaker aan dat hun studievoortgang in lijn is met hun eigen ambities dan studenten die uitwonend zijn.

Figuur 6.14: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

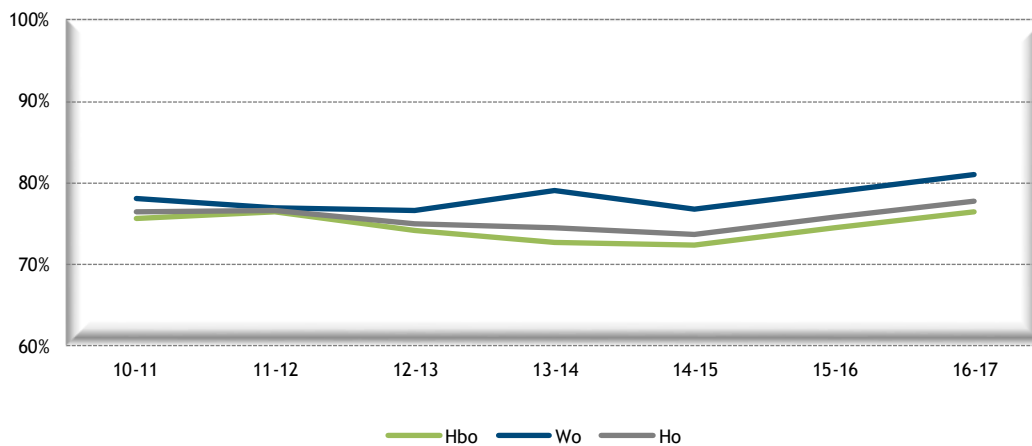
6.6 Inzet en motivatie

Studenten geven in vergelijking met het voorgaande meetjaar vaker aan dat zij beschikken over een meer dan gemiddelde inzet (figuur 6.15); in het hbo zien we een stijging van vier procentpunten (naar 46%) en in het wo van vijf procentpunten (naar 47%). Het verschil tussen hbo en wo is niet significant. Vrouwen geven vaker aan over een meer dan gemiddelde inzet te beschikken dan mannen. Studenten die zich in hun studie belemmerd voelen door een functiebeperking geven net als in voorgaande jaren aan zich minder intensief in te (kunnen) zetten dan studenten zonder beperking. In het wo vertonen studenten met een Nederlandse achtergrond vaker een bovengemiddelde inzet dan studenten met een migratieachtergrond. In het hbo is dat verschil er niet. In zowel hbo als wo laten thuiswonende studenten vaker een bovengemiddelde inzet zien dan uitwonende studenten.

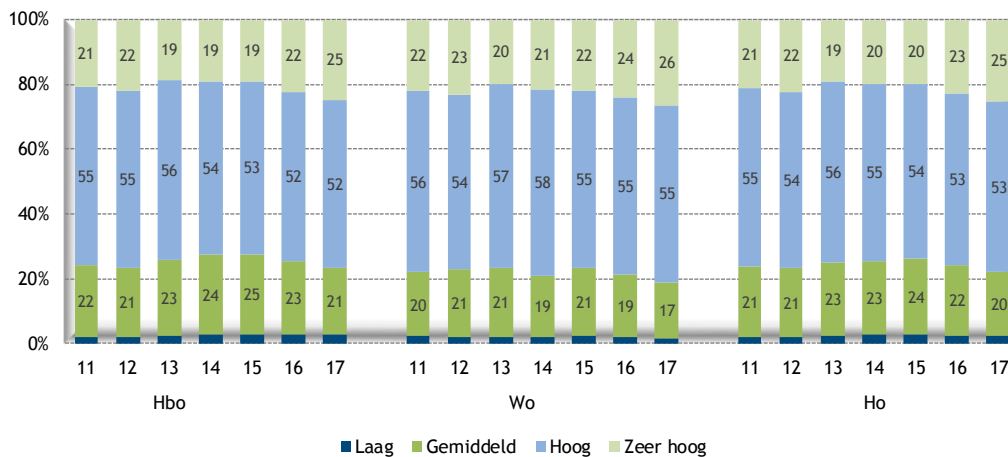
Figuur 6.15: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Motivatie van studenten gedurende het studiejaar is samengesteld uit de eigen inschatting van de student op drie momenten: aan de start van de studie, aan het begin van het studiejaar en in mei van het laatste studiejaar. Het percentage gemotiveerde studenten stijgt dit jaar opnieuw verder (figuur 6.16). Net als in eerdere jaren ligt het percentage gemotiveerde studenten in het wo hoger dan in het hbo (wo: 81%; hbo: 77%). De motivatie van studenten is, vergeleken met een jaar eerder, in het hbo gestegen met vier procentpunten en in het wo met drie procentpunten.

Figuur 6.16: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

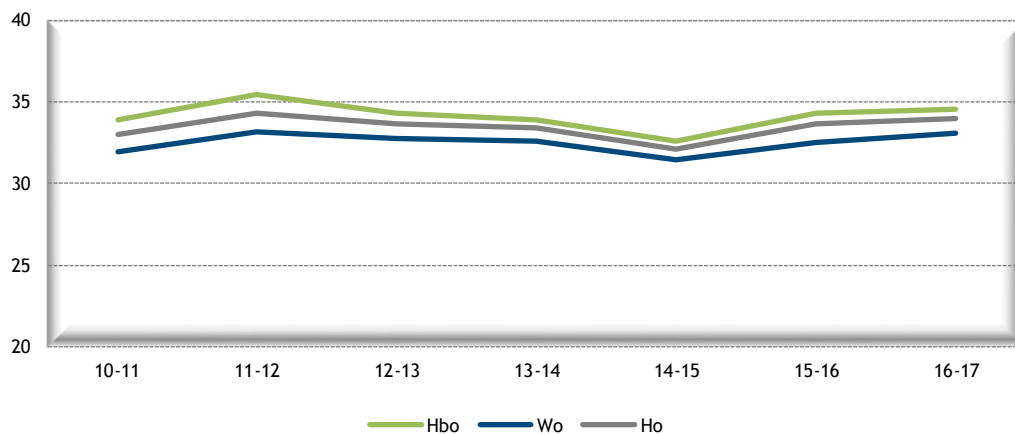
In figuur 6.17 is de mate van motivatie meer in detail weergegeven. De groep studenten met een lage motivatie is ook dit jaar te verwaarlozen. In zowel hbo als wo neemt het percentage studenten met een zeer hoge motivatie toe. Vrouwelijke studenten hebben vaker een hoge motivatie dan mannelijke studenten (zowel hbo als wo). Studenten met een migratieachtergrond vaker een lage motivatie. Hbo-studenten met een mbo-achtergrond hebben vaker een zeer hoge motivatie dan de groep die naar hbo ging met een havo-diploma of vwo-diploma.

Figuur 6.17: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

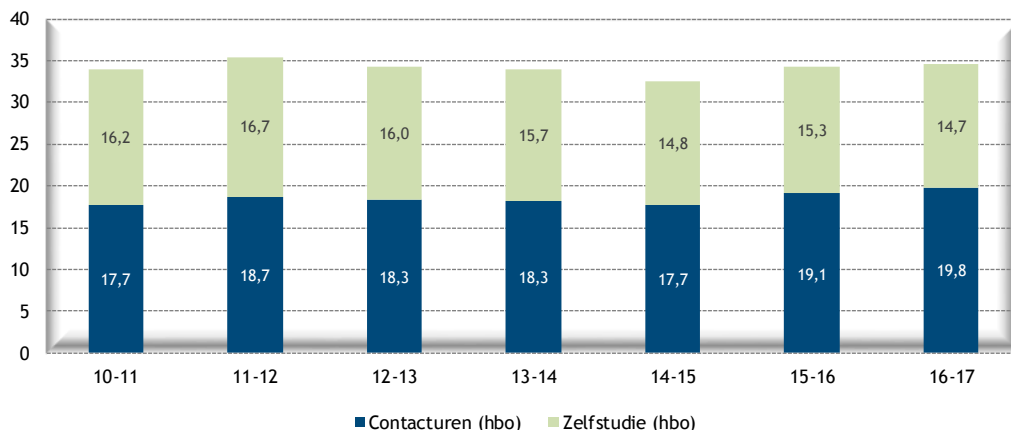
6.7 Tijdbesteding

In figuur 6.18 is de wekelijkse tijdbesteding van voltijd bachelorstudenten aan hun studie weergegeven. Dit betreft de optelsom van het aantal uren dat studenten contactonderwijs volgen en het aantal uren dat studenten zelf aan hun studie besteden. De studenten die stagelopen of werken aan hun scriptie zijn buiten de analyses voor tijdbesteding gehouden. De tijdbesteding aan de studie in 2016-2017 is onder hbo-studenten 35 uur en onder wo-studenten 33 uur. In vergelijking met vorig jaar is de gemiddelde tijd besteed aan studie voor zowel hbo als wo stabiel gebleven.

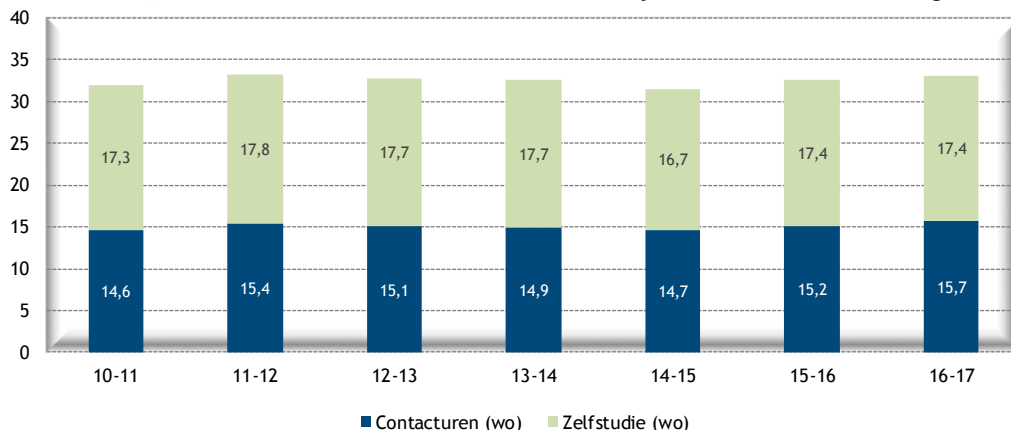
Figuur 6.18: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Hbo-studenten besteden meer tijd aan contacturen dan aan zelfstudie (figuur 6.19). In 2016-2017 is in het hbo per week gemiddeld twintig uur besteed aan contactonderwijs en vijftien uur aan zelfstudie. Vergeleken met eerdere jaren is alleen de tijd besteed aan contacturen gestegen. Bètastudenten krijgen meer contacturen op de instelling dan niet bètastudenten maar besteden evenveel tijd aan zelfstudie.

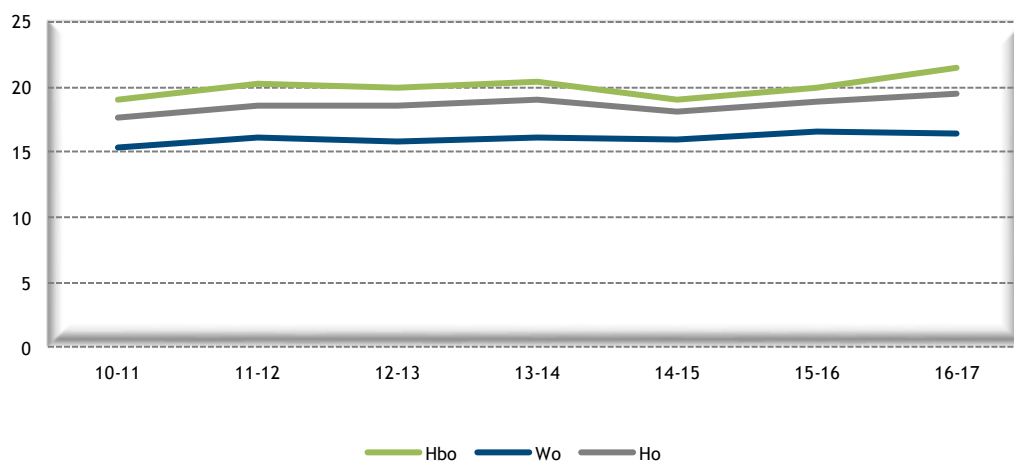
Figuur 6.19: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Wo-studenten besteden meer tijd aan zelfstudie en minder aan contactonderwijs (figuur 6.20). Gemiddeld hebben de wo-studenten zestien uur per week college op de universiteit en besteden ze daarnaast zeventien uur aan zelfstudie. Ook in het wo volgen bètastudenten meer contactonderwijs dan niet-bètastudenten; bètastudenten besteden in het wo minder tijd aan zelfstudie dan overige wo-studenten.

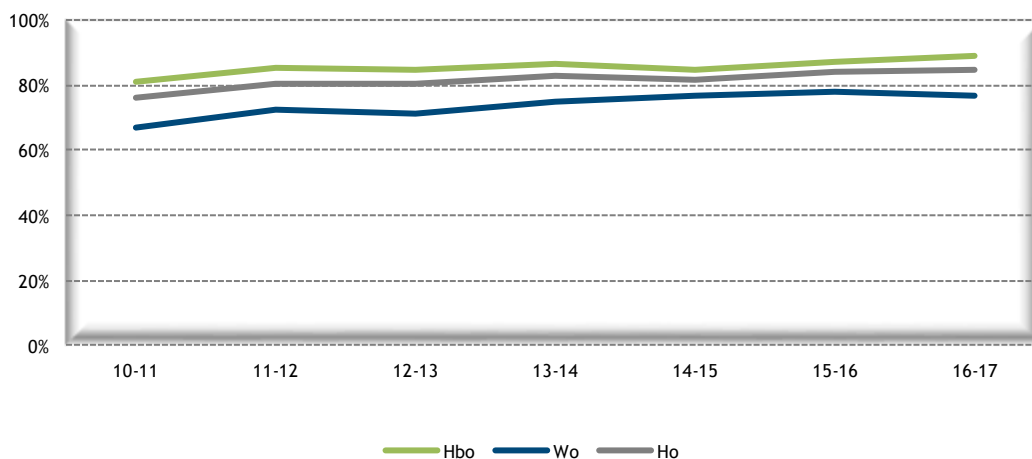
Figuur 6.20: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Het aantal contacturen dat *eerstejaarsstudenten* volgen is in 2016-2017 opnieuw licht gestegen (figuur 6.21). Die stijging doet zich met name voor bij de hbo-eerstejaars; in het wo is de stijging niet significant. Gemiddeld hebben de hbo-eerstejaars 21 uur contacttijd per week op de hogeschool, eerstejaars hebben gemiddeld 16 uur per week college. Kijkend naar andere achtergrondkenmerken blijken eerstejaars bètastudenten in het wo gemiddeld meer contactonderwijs te volgen dan de eerstejaars aan niet-bètaopleidingen in het wo (verschil van zo'n 6 uur per week). Studenten met een migratieachtergrond besteden meer tijd aan zelfstudie dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

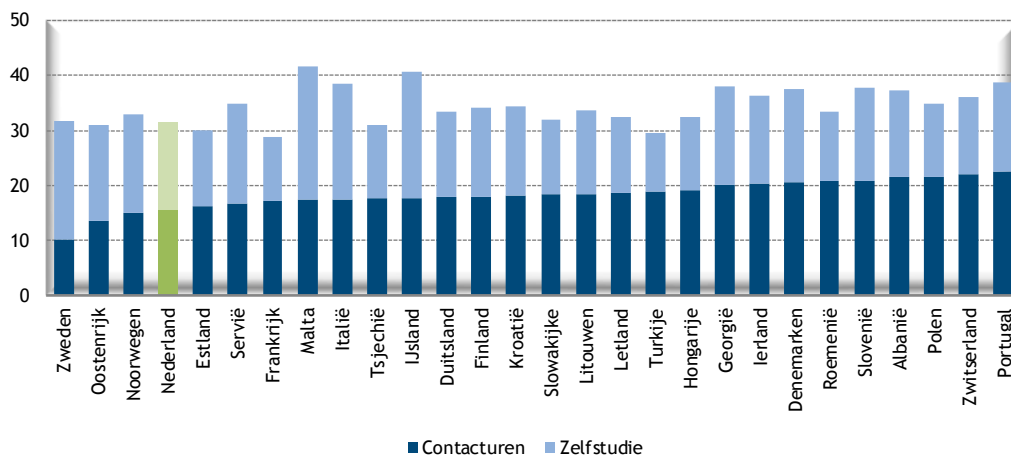
Figuur 6.21: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

In het kader van de prestatieafspraken was een minimum van twaalf uur geprogrammeerde contacttijd voor eerstejaars bachelorstudenten afgesproken. Dit minimum wordt volgens de meerderheid (84%) van de eerstejaars ook daadwerkelijk gerealiseerd (hbo: 89%, wo: 77%). Dit aandeel is ten opzichte van 2014-2015 niet significant veranderd (figuur 6.22).

Figuur 6.22: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

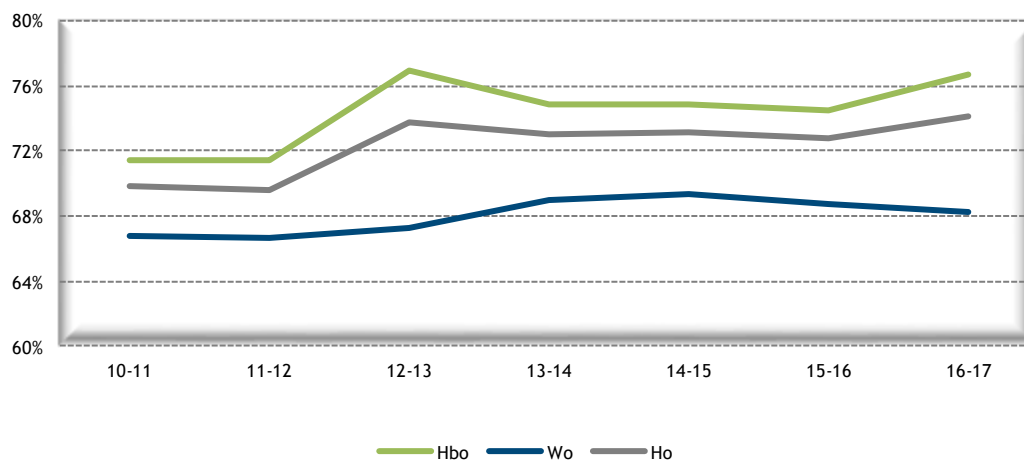
Geplaatst in een Europees perspectief (figuur 6.23 - bron: Eurostudent) blijkt Nederland ten opzichte van andere Europese landen één van het laagste aantal contacturen te hebben. Alleen in Noorwegen, Oostenrijk en Zweden volgen bachelorstudenten minder onderwijs op de instelling zelf. Zouden we het figuur anders sorteren en kijken naar het totaal aantal uren besteed aan de studie dan schuift Nederland twee plaatsen meer naar het midden, maar komt daarmee nog altijd lager uit dan 22 andere landen. Met name in Malta, IJsland en Italië besteden bachelorstudenten veel uren aan de studie. Bachelorstudenten in Portugal, Zwitserland en Polen hebben gemiddeld het hoogste aantal uren per week contactonderwijs.

Figuur 6.23: Tijdbesteding van bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

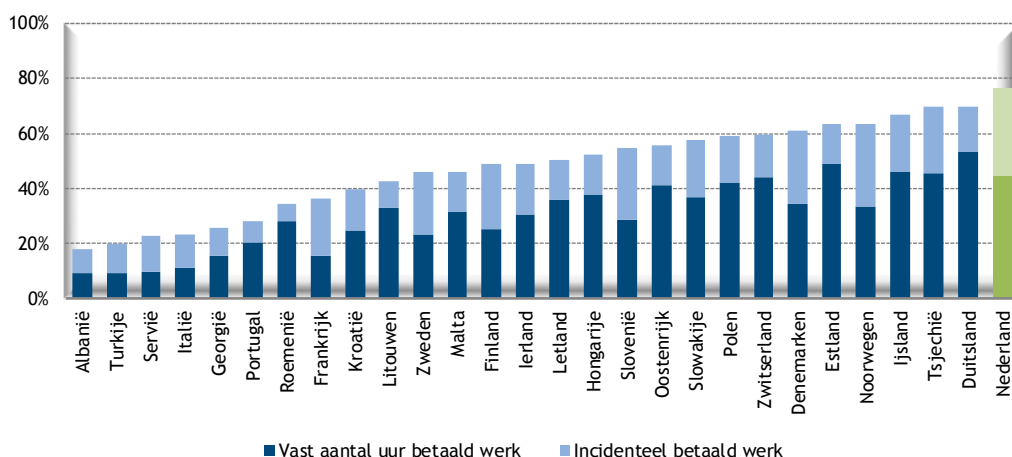
6.8 Betaald werk

Bijna driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast hun studie (figuur 6.24). Voor hbo-studenten (77%) geldt dat nog vaker dan voor wo-studenten (68%). In het hbo neemt het percentage werkende studenten bovendien dit jaar opnieuw significant toe, waar het in het wo meer stabiel blijft. Ook dit jaar hebben vrouwen, studenten zonder belemmerende functiebeperking (alleen hbo), niet-bètastudenten, thuiswonende studenten en autochtone studenten vaker betaald werk dan hun directe vergelijkingsgroep. Daarnaast hebben studenten van lager opgeleide ouders vaker een baan dan studenten van wie de ouders ook in het hoger onderwijs studeerden.

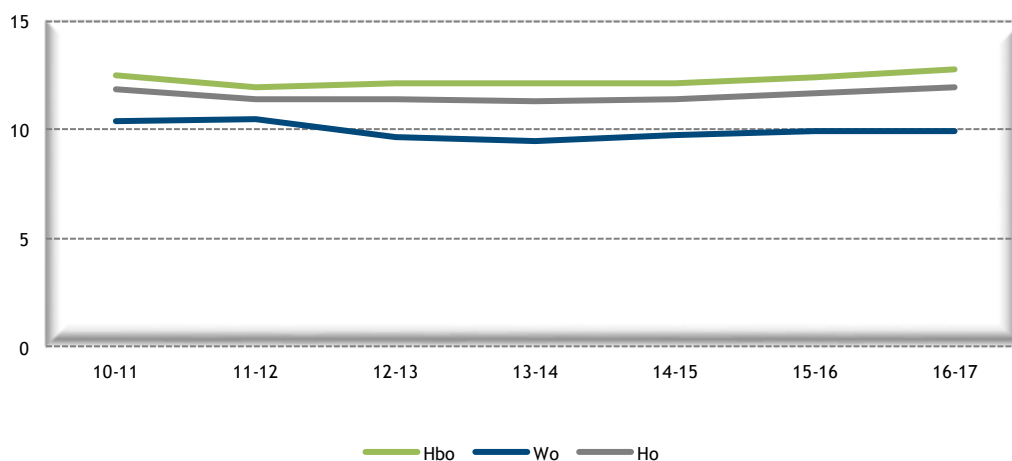
Figuur 6.24: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Het percentage studenten dat naast hun studie betaald werk verricht, is in Nederland in Europese vergelijking het hoogst van alle landen (figuur 6.25). De niet-getoonde groepen (tot 100%) verrichten geen betaald werk tijdens hun studie. Duitse studenten werken overigens vergelijkbaar vaak, maar, zo laat de figuur zien, hebben Duitse studenten vaker een baan voor een vast aantal uur per week waar Nederlandse studenten vaker incidenteel werken.

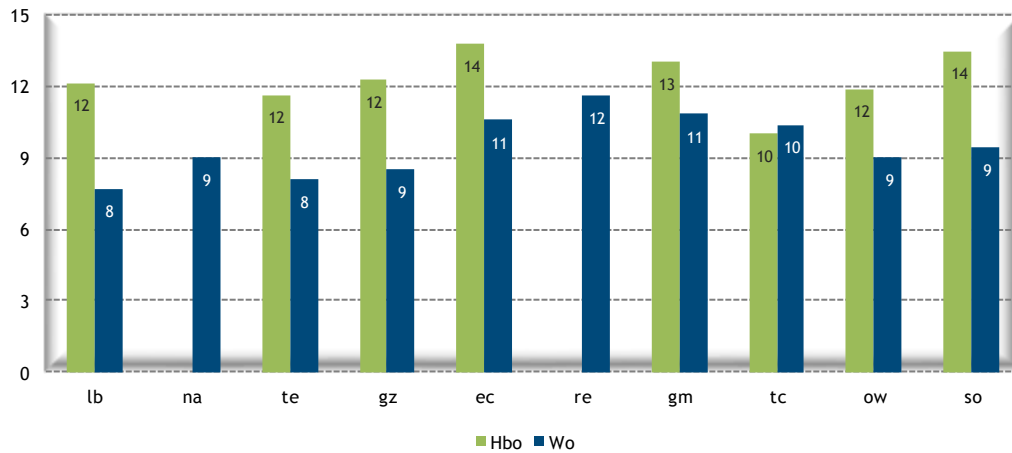
Figuur 6.25: Percentage bachelorstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

Bachelorstudenten werken gemiddeld twaalf uur per week naast hun studie (figuur 6.26). Hbo-studenten werken gemiddeld iets meer uur dan wo-studenten (resp. 13 en 10 uur). Ten opzichte van eerdere jaren is bij beide groepen het aantal uur niet significant veranderd. Voor het hbo geldt dat ouderejaars gemiddeld twee uur per week meer werken dan eerstejaars en dat vrouwelijke hbo-studenten gemiddeld een uur per week minder werken dan mannelijke hbo-studenten. Zowel in wo als hbo werken studenten van wie ouders hoogopgeleid zijn minder uur per week dan studenten van laagopgeleide ouders (in het wo 2 uur minder, in het hbo iets minder dan 1 uur minder). Zowel in het hbo als in het wo werken studenten met een migratieachtergrond gemiddeld meer uur per week (in hbo 2,5 uur meer, in wo 3 uur meer). Uitwonende hbo-studenten hebben gemiddeld een grotere baan naast hun studie dan thuiswonende hbo-studenten (iets meer dan 2 uur per week verschil). In het wo werken studenten die een niet-bètaopleiding volgen iets meer dan twee uur meer dan studenten van een bètaopleiding. In het hbo is dat verschil er niet.

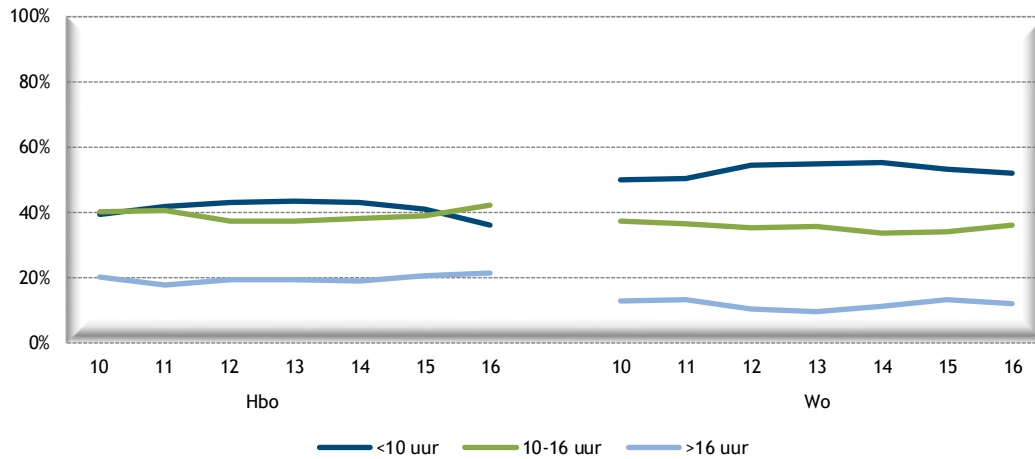
Figuur 6.26: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Hbo-studenten in de sector economie werken gemiddeld het meest: gemiddeld 13,8 uur per week (figuur 6.27). In het wo werken studenten recht het hoogst aantal uur per week naast hun studie (gemiddeld 11,6 uur). Hbo-studenten in de sector taal en cultuur werken beduidend gemiddeld minder naast hun studie. In het wo werken studenten in de sectoren techniek en landbouw gemiddeld genomen het minst aantal uren per week naast hun studie.

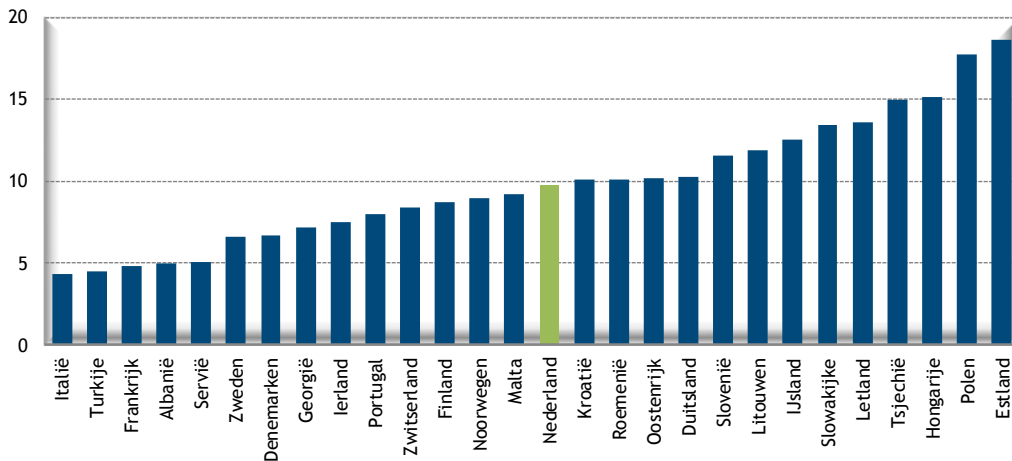
Figuur 6.27: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2016)

In het hbo is het percentage studenten dat een baan heeft van tussen de 10 en 16 uur per week ten opzichte van vorig jaar gestegen en daarmee dit jaar zelfs hoger dan het aandeel studenten met een baan van minder dan tien uur per week (figuur 6.28). In het wo zijn de percentages stabiel gebleven. De meeste wo-studenten hebben een baan van minder dan tien uur per week. Slechts weinig wo-studenten werken meer dan 16 uur (12% tegenover 22% in het hbo).

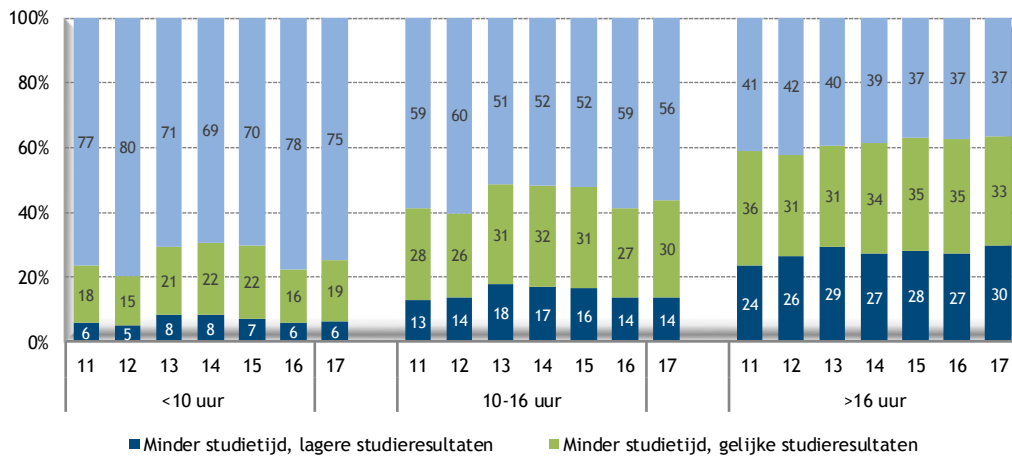
Figuur 6.28: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Waar het percentage werkende studenten in Nederland hoger bleek dan in alle andere Europese landen, blijkt dat niet te gelden voor het aantal uren dat studenten gemiddeld aan dat werk besteden (figuur 6.29). Nederland behoort wat betreft de tijdbesteding aan betaald werk tot de Europese middenmoot. Uitschieters naar boven zijn daarin Estland en Polen, waar studenten gemiddeld rond de 18 uur per week aan betaald werk besteden.

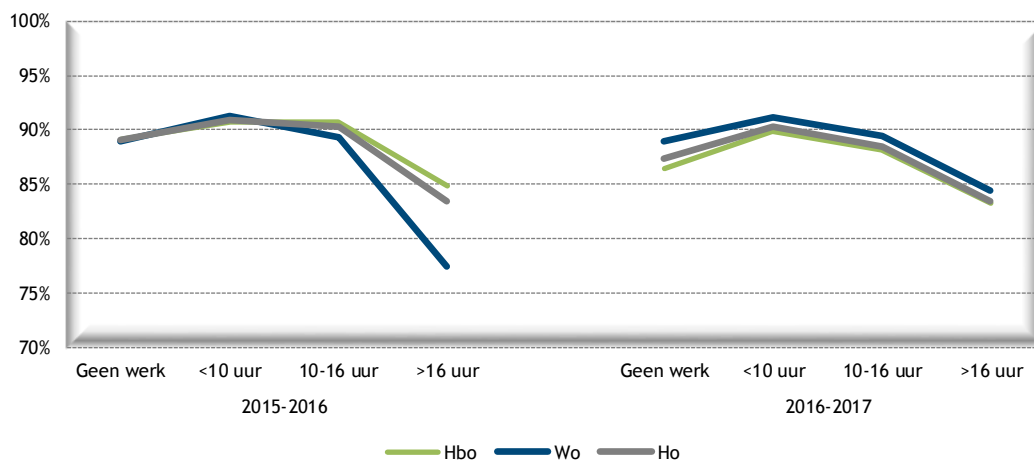
Figuur 6.29: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

In hoeverre het werken de studieresultaten beïnvloedt, laat figuur 6.30 zien. Van de studenten met een baan van meer dan zestien uur, geeft bijna één op de drie aan dat zij minder tijd aan hun studie kan besteden en ook lagere studieresultaten behaalt, waar het werk bij de meerderheid van de studenten met een kleine baan naar eigen zeggen niet van invloed is op de studie.

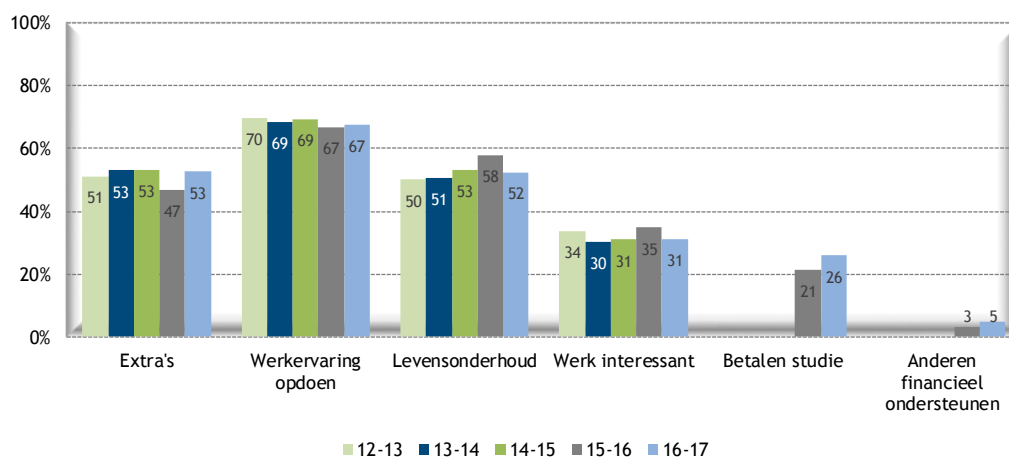
Figuur 6.30: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

In figuur 6.31 is de relatie tussen het aantal uur besteed aan werk en studievoortgang weergegeven voor de afgelopen twee studie jaren. Alhoewel de verschillen dit jaar in het wo kleiner zijn dan een jaar eerder, blijkt een beetje werken de studievoortgang eigenlijk wel ten goede te komen. Studenten met een baan van minder dan tien uur per week kennen de hoogste studievoortgang. De studievoortgang van studenten zonder baan is vergelijkbaar met die van studenten met een baan van tussen de tien en zestien uur per week. De studievoortgang daalt echter aanzienlijk als studenten meer dan zestien uur per week aan betaald werk besteden.

Figuur 6.31: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2016 en 2017)

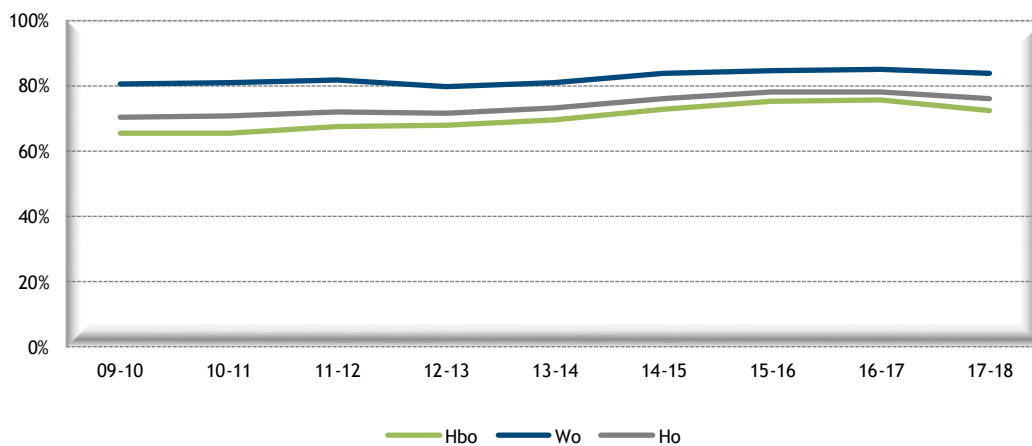
Waarom werken studenten eigenlijk naast hun studie? In figuur 6.32 is het percentage eerstejaarsstudenten getoond voor wie een bepaalde reden om te werken belangrijk is. Meest belangrijk blijkt het opdoen van werkervaring (67%), gevolgd door het zich met het geld iets extra's kunnen veroorloven (53%) en het bekostigen van het levensonderhoud (52%). Eén op de vier studenten geeft dit jaar aan dat zij werken om de studie te kunnen betalen, een stijging ten opzichte van vorig jaar toen deze reden voor het eerst aan de studenten als optie werd voorgelegd. Studenten zonder hoogopgeleide ouders geven vaker als reden om te werken dat zij hiermee voorzien in hun levensonderhoud of om hun studie te betalen en minder vaak dat zij werken omdat het werk inhoudelijk interessant is.

Figuur 6.32: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

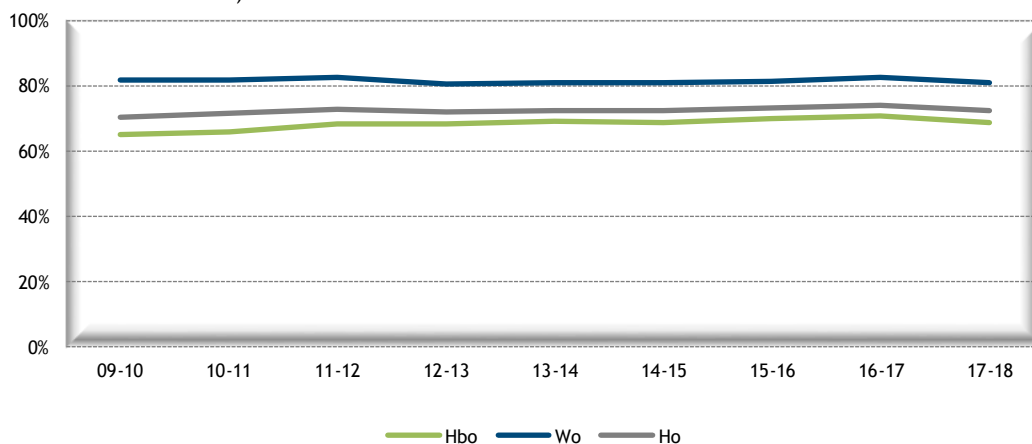
6.9 Kwaliteit van de opleiding

Als indicator voor de kwaliteit van opleidingen zijn in deze paragraaf tevredenheidsoordelen van studenten geanalyseerd, zoals die verzameld zijn in de Nationale Studentenenquête (NSE). Het is niet mogelijk de tevredenheidsscores te analyseren naar achtergrondkenmerken omdat deze niet meer beschikbaar worden gesteld. Studenten zijn in toenemende mate tevreden over hun opleiding. Figuur 6.33 laat zien dat de tevredenheid van hbo-studenten vorig jaar met twee procentpunten licht steeg naar 76 procent (zeer) tevreden studenten en die van wo-studenten stabiel bleef op 85 procent. Het laatste jaar is er sprake van een daling van het aandeel tevreden studenten (met name in het hbo van 76% naar 73%).

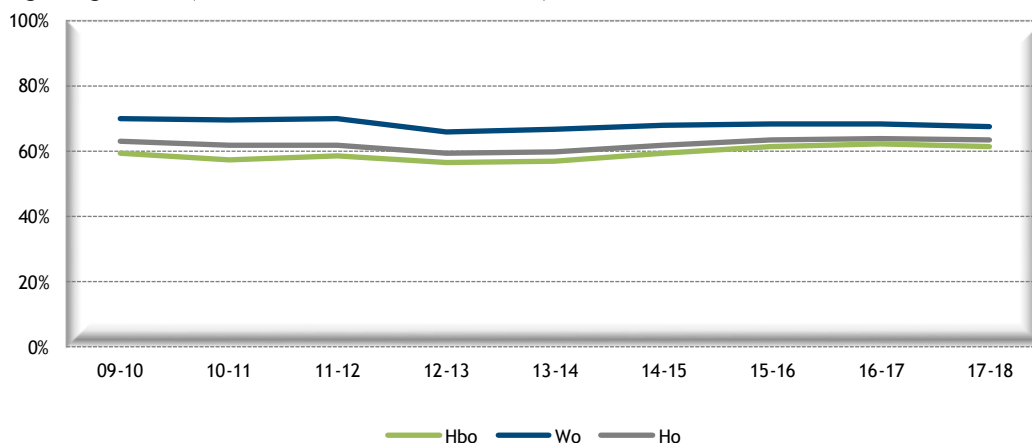
Figuur 6.33: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017)

Het percentage studenten dat (zeer) tevreden is over de inhoud van de opleiding (figuur 6.34) steeg vorig jaar heel licht naar 71 procent in het hbo en 83 procent in het wo. Het laatste jaar zien we ook hier een daling van het percentage studenten dat tevreden is over de inhoud van de opleiding (in het hbo naar 69% en in het wo naar 81%).

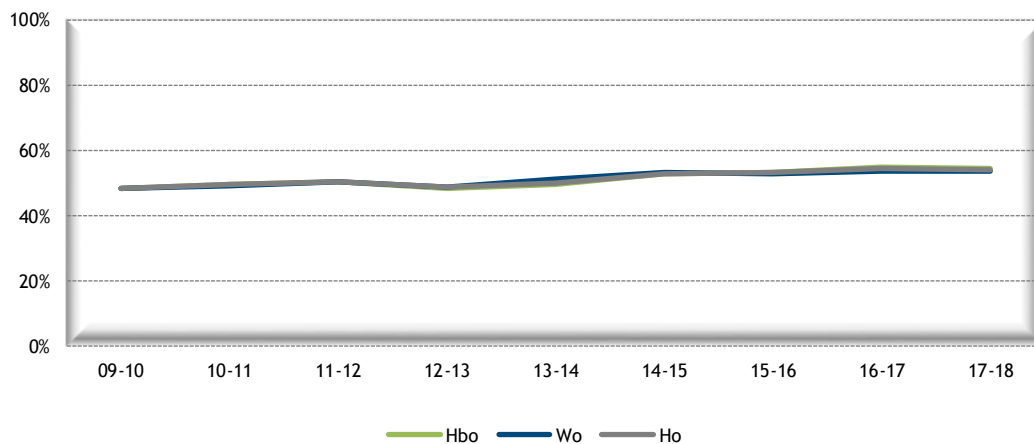
Figuur 6.34: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017)

Het percentage studenten dat uitermate tevreden is over de docenten steeg vorig jaar van 61 naar 62 procent in het hbo en bleef in het wo stabiel op 69 procent (figuur 6.35). Dit laatste jaar blijft het nagenoeg stabiel (62% in het hbo en 68% in het wo).

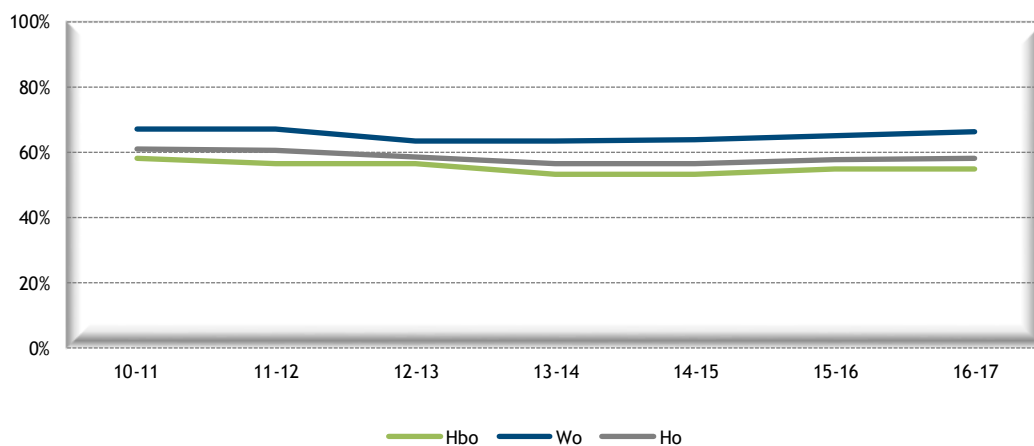
Figuur 6.35: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017)

Het percentage studenten dat zeer tevreden is over de studiebegeleiding verandert heel licht ten opzichte van 2015-2016 (figuur 6.36): van 53 procent naar 55 procent in het hbo en van 53 procent naar 54 procent in het wo.

Figuur 6.36: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017)

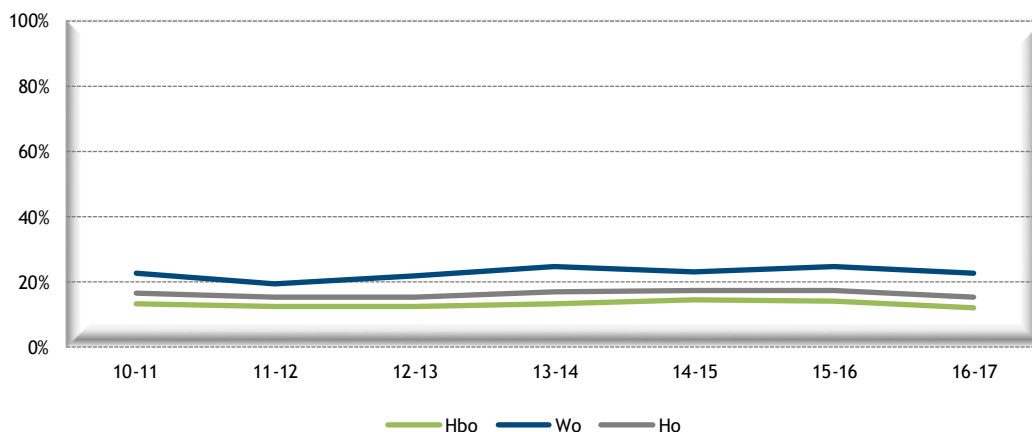
Het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie hen uitdaagt blijft redelijk stabiel over de jaren heen, zo laten de resultaten uit de Studentenmonitor zien (figuur 6.37). In 2016-2017 is 55 procent van de hbo-studenten en 66 procent van de wo-studenten tevreden over de mate van uitdaging binnen hun studie (ho gemiddeld: 58%). Eerstejaars zijn vaker tevreden over de mate waarin de studie uitdagend is dan ouderejaars. Studenten met een Nederlandse achtergrond zijn vaker tevreden over de mate waarin de studie hen uitdaagt. In het hbo zijn studenten met een vwo-voorbereiding het minst vaak tevreden over het uitgedaagd worden, hbo-studenten met een mbo-achtergrond zijn vaker van mening dat de studie hen voldoende uitdaging biedt. In het wo geven de meer bètastudenten dan niet-bètastudenten aan voldoende uitdaging in hun opleiding te vinden.

Figuur 6.37: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

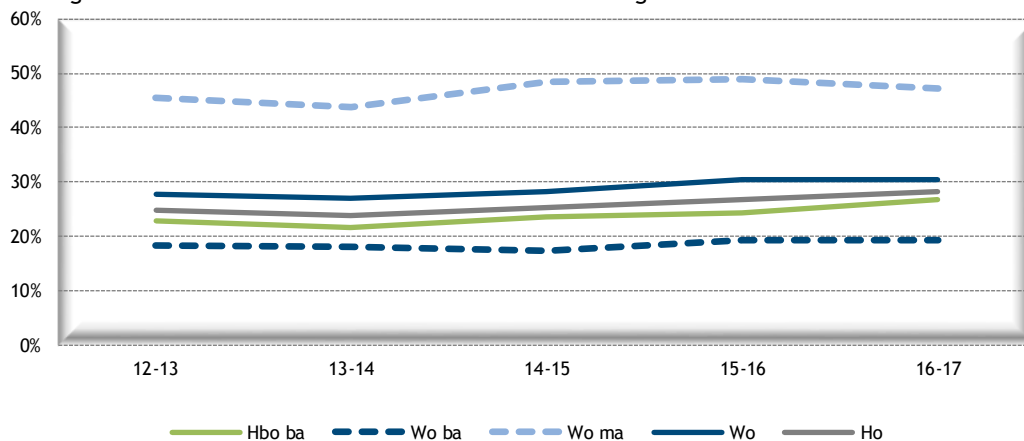
6.10 Nevenactiviteiten

Ten opzichte van eerdere jaren neemt het aandeel studenten dat bestuurswerk verricht (als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties) dit jaar iets af (figuur 6.38). In 2015-2016 had veertien procent van de hbo-studenten en een kwart van de wo-studenten een bestuursfunctie, in 2016-2017 is dat afgenomen naar twaalf procent van de hbo-studenten en 23 procent van de wo-studenten. Wo-studenten met hoogopgeleide ouders verrichtten vaker bestuurswerk dan wo-studenten met lager opgeleide ouders. In het hbo bekleden studenten met een vwo-diploma vaker een bestuursfunctie dan mbo-opgeleiden en studenten met een havo-diploma.

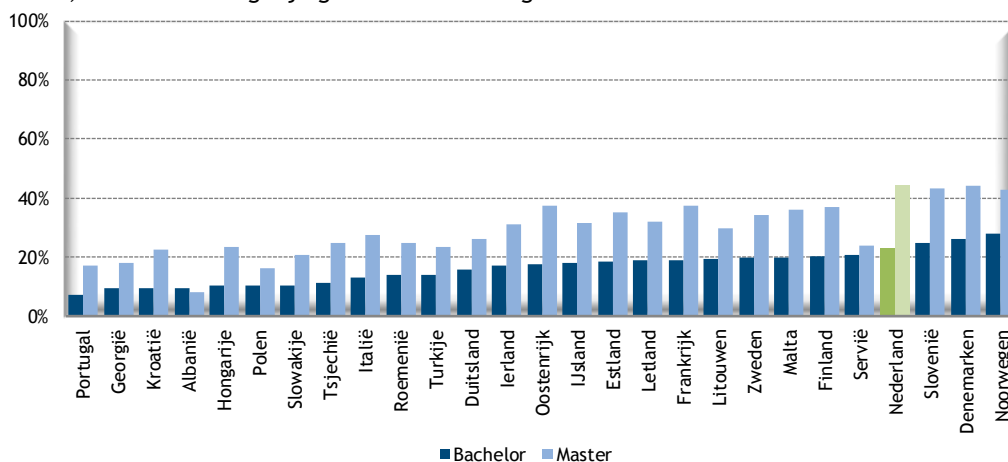
Figuur 6.38: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Figuur 6.39 toont het percentage voltijdstudenten, zowel bachelor als master, dat in het kader van de studie naar het buitenland is geweest. Bijna de helft van de wo-masterstudenten (47%) heeft een studiegerelateerde buitenlandervaring. Wo-bachelorstudenten gaan minder dan andere studenten voor hun studie naar het buitenland (ong. 20%). De trend is stabiel. Studenten in hbo en wo met hoger opgeleide ouders gaan vaker voor hun studie naar het buitenland. Dit geldt ook voor uitwonende studenten.

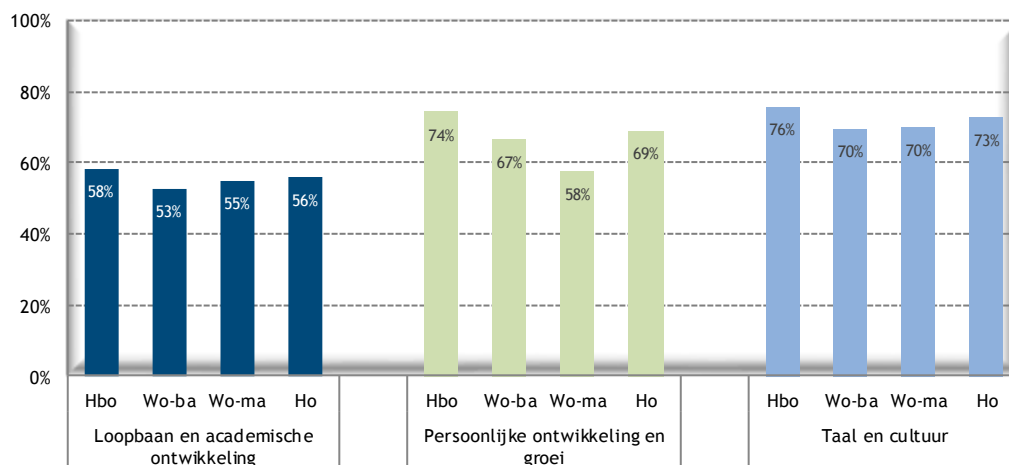
Figuur 6.39: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

In Nederland gaan, in vergelijking met andere Europese landen, relatief veel studenten naar het buitenland voor hun studie, samen met Noorwegen, Denemarken en Slovenië (figuur 6.40). In Portugal, Georgië, Kroatië, Albanië en Hongarije gaan relatief weinig studenten voor hun studie naar het buitenland.

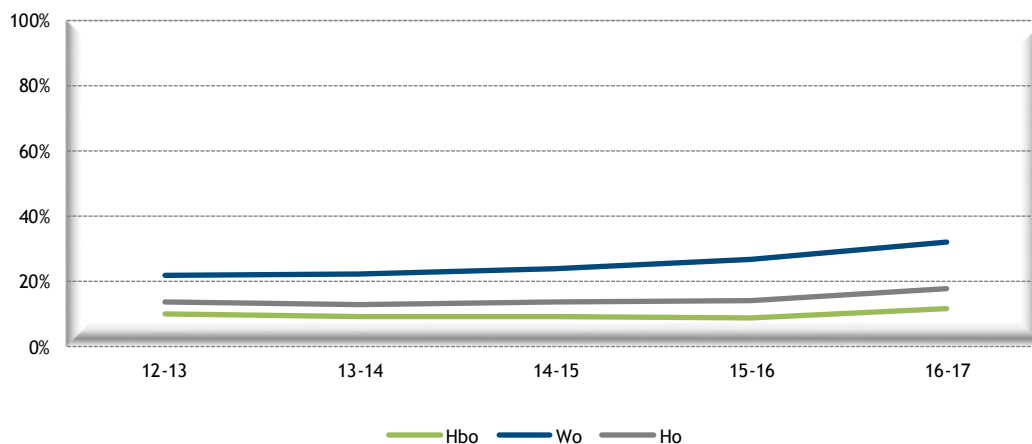
Figuur 6.40: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

Het belangrijkste motief voor bachelor- en masterstudenten om tijdens de studie naar het buitenland te gaan is om ervaring op te doen met de taal en cultuur van het bestemmingsland (67%), zo blijkt uit figuur 6.41. Dicht daarachter op de tweede plek staat persoonlijke groei en ontwikkeling. Voor wo-masters is het effect op loopbaan en academische ontwikkeling bijna even belangrijk als persoonlijke groei.

Figuur 6.41: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2017)

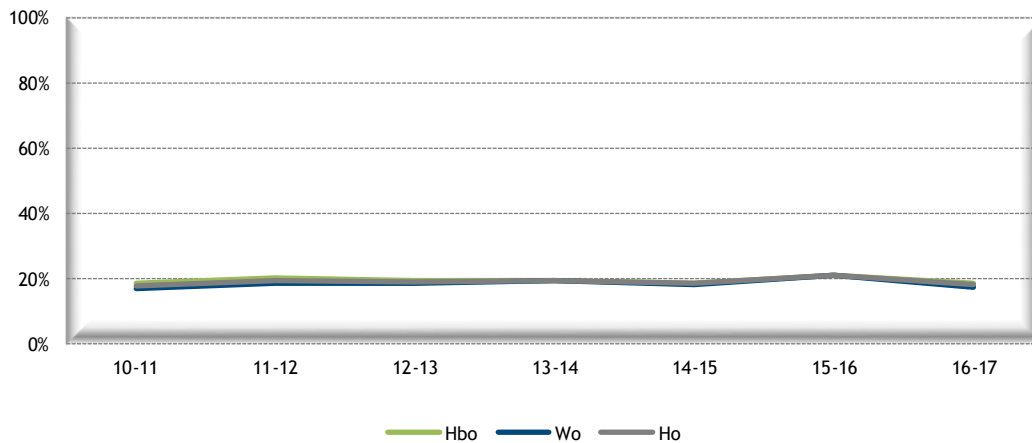
Steeds meer studenten volgen hun studie in een andere taal dan het Nederlands (figuur 6.42). In het wo geldt dat inmiddels voor één op de drie studenten (32%). In het hbo stijgt het percentage dit jaar naar 12 procent. Studenten wiens ouders ook in het hoger onderwijs studeerden, volgen vaker een studie in een andere taal dan Nederlands. In het hbo volgen studenten die doorgestroomd zijn vanuit het mbo beduidend minder vaak een opleiding in een andere taal. In beide sectoren volgen bètastudenten aanzienlijk vaker een opleiding in een andere taal dan niet-bètastudenten.

Figuur 6.42: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

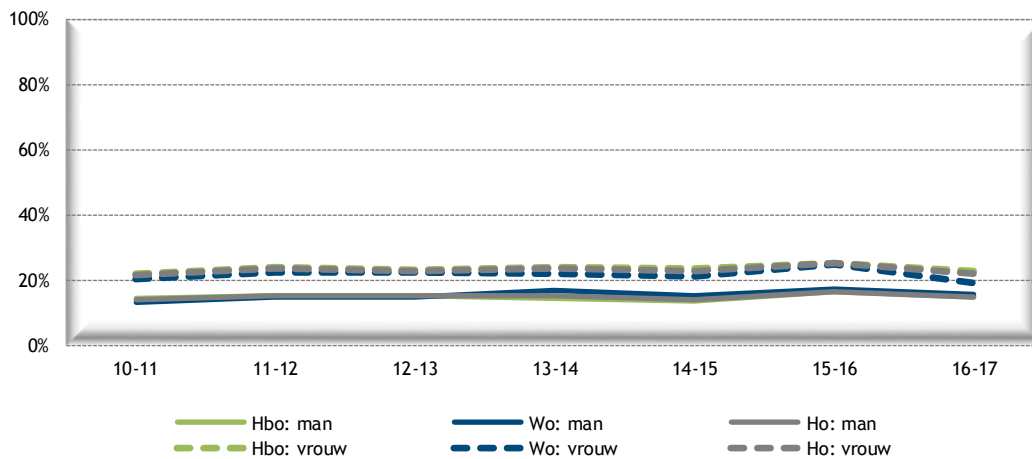
6.11 Ambitieuze studenten

Al een aantal jaren volgen we het aantal uitzonderlijk ambitieuze studenten: deze zijn (op basis van de Studentenmonitor) gedefinieerd als studenten die zich bovengemiddeld inzetten, een bovengemiddelde motivatie hebben en die tegelijkertijd ook 35 of meer uur per week besteden aan de studie (figuur 6.43). Dit jaar daalt dat percentage ten opzichte van een jaar eerder. In totaal is 19 procent van de hbo-studenten als ambitieus te typeren en 18 procent van de wo-studenten. Vorig jaar was dat bij beide 21 procent.

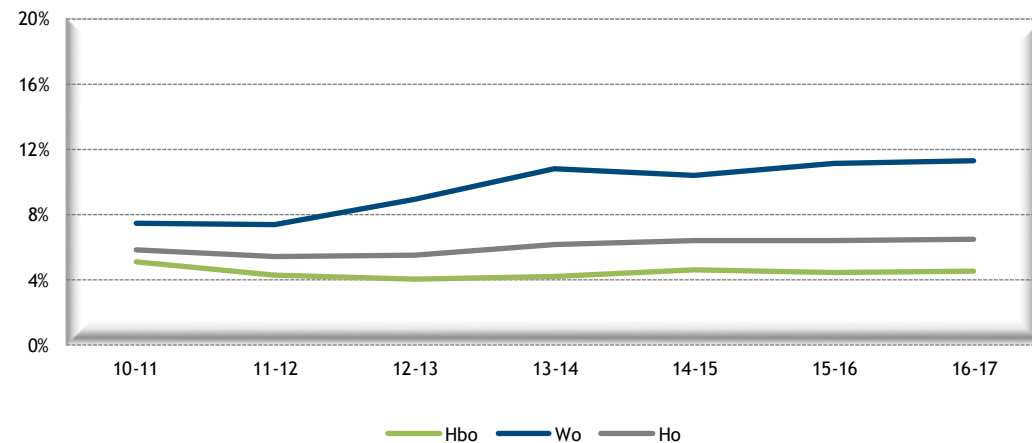
Figuur 6.43: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

Meer vrouwelijke dan mannelijke studenten zijn te typeren als (zeer) ambitieuze student (figuur 6.44). Wel neemt het percentage bij de vrouwelijke studenten af, met name in het wo. Het aandeel ambitieuze mannelijke studenten in hbo en wo is stabiel en verschilt ook weinig tussen beide onderwijssectoren.

Figuur 6.44: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

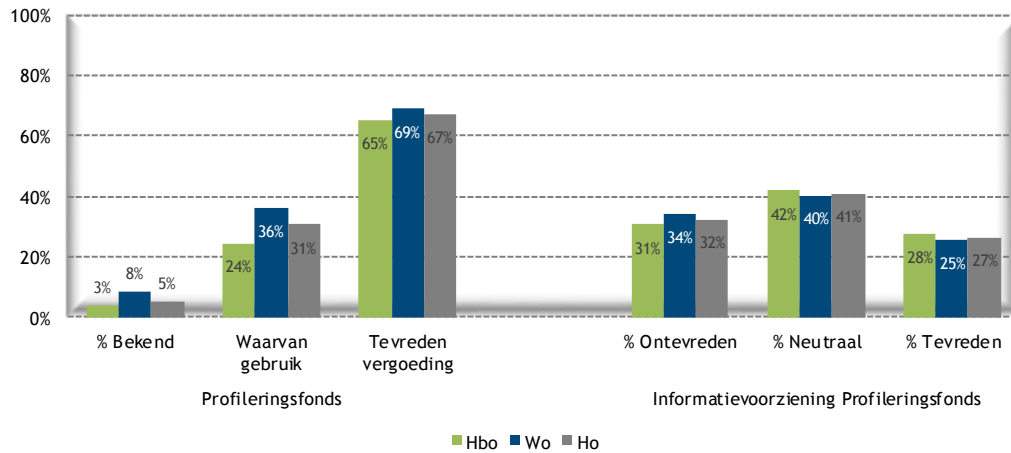
Figuur 6.45 laat zien dat het aandeel hbo-studenten dat in 2016-2017 een honoursprogramma volgt vrijwel identiek is aan eerdere jaren (4%). In het wo volgt elf procent van de studenten een honoursprogramma; eveneens een stabiel percentage. Studenten met hoger opgeleide ouders volgen vaker een honoursprogramma dan eerstegeneratiestudenten. In het hbo geldt dit voor studenten met een vwo-vooropleiding.

Figuur 6.45: Het aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

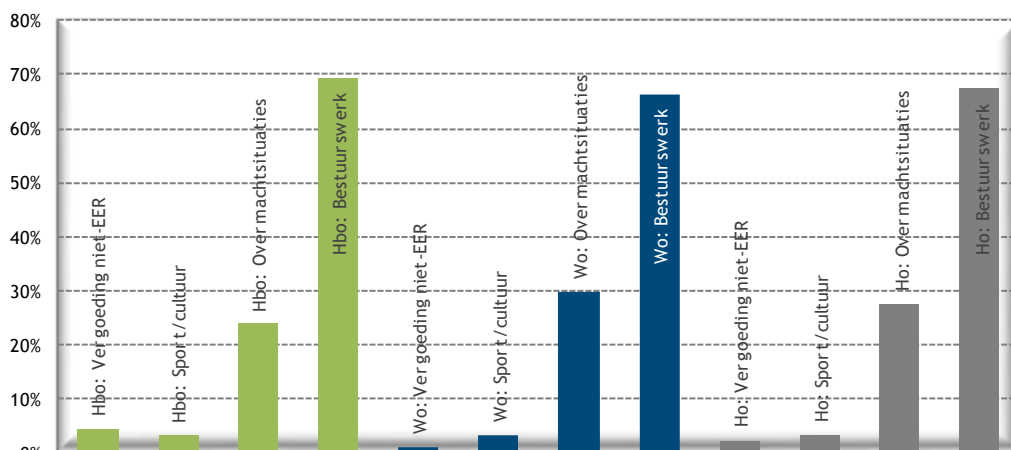
6.12 Profileringsfonds

Het profileringsfonds biedt studenten de mogelijkheid om financiële ondersteuning aan te vragen als ze door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen. Niet iedere student heeft echter weet van deze mogelijkheid (figuur 6.46). In het hoger onderwijs is vijf procent van de studenten bekend met het profileringsfonds³³; de bekendheid is in het wo (8%) groter dan in het hbo (3%). Dat is vergelijkbaar met eerdere jaren. Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt ongeveer een derde daadwerkelijk gebruik van het profileringsfonds, eveneens vergelijkbaar met eerdere jaren. Iets meer dan twee derde van de studenten die gebruik maakt van het profileringsfonds is tevreden over de hoogte van de vergoeding. Over de informatievoorziening (gevraagd aan studenten die het profileringsfonds kennen) is 27 procent van de studenten tevreden; 31 procent is ontevreden.

Figuur 6.46: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds: alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2017)

Figuur 6.47 geeft het doel waarvoor een beroep is gedaan op het profileringsfonds en de percentages studenten die het betreft. In zowel hbo als wo is in 2016-2017 door studenten (naar eigen zeggen) verreweg het vaakst een beroep gedaan op het fonds voor de vergoeding van bestuurswerk (hbo: 69%, wo: 66%), gevolgd door overmachtssituaties (hbo: 24%, wo: 30%). Drie procent van de voltijd bachelorstudenten (zowel in het hbo als in het wo) beroept zich op het fonds vanwege bijzondere prestaties op het gebied van sport of cultuur en twee procent (3% in hbo en bijna 1% in wo) betreft niet-EER-studenten die een vergoeding van het instellingscollegegeld vragen.

Figuur 6.47: Gebruik profileringsfonds (%): alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2017)

33 Gevraagd is: Ben je bekend met het Profileringsfonds (ook wel genoemd afstudeerfonds/ afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student (FOS)/universiteitsfonds, SNUF) van je instelling?

6.13 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van de ontwikkeling van studievoortgang, studiegedrag, tevredenheid en deelname aan excellentietrajecten. De gegevens zijn gebaseerd op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs van 2010-2011 tot en met 2016-2017 en eveneens in Europees perspectief geplaatst met behulp van de 'verse' resultaten van Eurostudent VI. De resultaten over de (waargenomen) kwaliteit van de opleidingen (studenttevredenheid) zijn gebaseerd op de Nationale Studentenenquête 2009-2010 tot en met 2016-2017. De rendementcijfers zijn afkomstig van de Vereniging Hogescholen (hbo) en voor het wo door ResearchNed berekend op basis van het 1cHO (met toepassing van de definities van de VSNU). Alleen voltijdstudenten in de bachelorfase zijn meegenomen in de analyses, tenzij anders vermeld. In deze slotparagraaf vatten we de belangrijkste bevindingen samen aan de hand van de onderzoeksvragen die gesteld zijn in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk.

Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?

Het percentage voltijd bachelorstudenten dat naar eigen zeggen een studieachterstand heeft, is 32 procent. Dit percentage is vergelijkbaar met eerdere jaren. Ouderejaars hebben in 35 procent van de gevallen een studieachterstand, bij eerstejaars is dit percentage 21 procent. Studenten met een functiebeperking geven in 39 procent van de gevallen aan een studieachterstand te hebben opgelopen, dit aandeel is groter dan bij studenten zonder functiebeperking (28%). Wanneer we studenten vergelijken naar etniciteit stellen we vast dat studenten met een migratieachtergrond vaker een studieachterstand hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond (resp. 41 en 31%).

Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

Het percentage studenten dat wordt aangesproken op zijn of haar studieachterstand is met 32 procent al jaren stabiel. In het hbo (36%) gebeurt dit beduidend vaker dan in het wo (22%). In het hbo wordt 58 procent van de eerstejaars aangesproken op hun studieachterstand, tegenover 33 procent van de ouderejaars. In het wo is deze verhouding 44 procent tegenover 18 procent. Verder worden studenten met een functiebeperking vaker aangesproken op hun studieachterstand dan studenten zonder een functiebeperking. Aangesproken worden op de studieachterstand verschilt verder in het hbo naar migratieachtergrond (studenten met migratieachtergrond worden vaker aangesproken) en in het wo naar opleidingsniveau van de ouders (eerstegeneratiestudenten worden minder vaak aangesproken).

Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?

Zowel binnen het hbo als binnen het wo is het bachelorrendement stabiel gebleven. Gemiddeld behaalt de helft van de hbo-studenten binnen vijf jaar een bachelordiploma, bij het wo is dit bijna 80 procent na vier jaar. Uitgesplitst naar migratieachtergrond zijn de verschillen tussen studenten in het wo veel minder groot dan in het hbo. Van de hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond behaalt 32 procent binnen vijf jaar het diploma.

Verbetert de studievoortgang van studenten?

Net als het jaar ervoor ligt de gemiddelde studievoortgang op 90 procent (ten opzichte van nominaal). Ook hierbij zien we verschillen naar het al dan niet hebben van een functiebeperking, een migratieachtergrond en geslacht. Voor het eerste kenmerk geldt dat studenten met een functiebeperking een lagere studievoortgang hebben dan studenten zonder functiebeperking. Dit verschil is het grootst in het wo waar de studievoortgang van de studenten met een functiebeperking vijf procentpunt lager ligt (hbo: 3% verschil). Net als vorig jaar hebben studenten met een Nederlandse achtergrond gemiddeld genomen een hogere studievoortgang dan studenten met een migratieachtergrond en bedraagt dit verschil ongeveer vijf procentpunten. Ook is de studievoortgang naar geslacht vergelijkbaar met vorig jaar, waarbij vrouwen telkens net een iets betere studievoortgang hebben dan mannen.

In de Studentenmonitor is studenten gevraagd de studievoortgang ten opzichte van het programma dat gevolgd wordt, in te schatten. In totaal geeft een kwart van de eerstejaars aan achter te liggen op schema in 2016-2017, tegenover 36 procent van de ouderejaars. Gevraagd naar de studievoortgang ten opzichte van de eigen ambities geeft een aanzienlijk deel van de studenten aan achter te lopen.

Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?

In vergelijking met eerdere meetjaren geven in 2016-2017 meer studenten aan dat zij beschikken over een meer dan gemiddelde inzet (hbo: 46%; wo: 47%). Daarnaast stijgt het percentage gemotiveerde studenten dit jaar verder (hbo: 77%; wo: 81%). Meer vrouwen dan mannen zetten zich bovengemiddeld in; ook hebben zij een hogere motivatie dan mannen. Studenten met een functiebeperking geven net als in voorgaande jaren aan zich minder intensief in te (kunnen) zetten dan studenten zonder beperking. Daarnaast zien we in het wo meer studenten met een Nederlandse achtergrond met een bovengemiddelde inzet en een hogere motivatie dan we zien bij studenten met migratieachtergrond. In zowel het hbo als het wo laten thuiswonende studenten vaker een bovengemiddelde inzet zien dan uitwonende studenten. Relatief veel hbo-studenten met een mbo-achtergrond hebben een hoge motivatie, meer dan hun medestudenten uit havo of vwo.

Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?

De tijdbesteding aan de studie in 2016-2017 is vergelijkbaar met vorig jaar en is onder hbo-studenten 35 uur en onder wo-studenten 33 uur. Hbo- en wo-studenten verschillen in de manier waarop ze hun studietijd invullen. Wo-studenten besteden meer tijd aan zelfstudie (17 uur) en minder aan contactonderwijs (15 uur), bij hbo-studenten is dit andersom (gemiddeld 20 uur aan contactonderwijs en 15 uur aan zelfstudie).

Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

Het aantal contacturen dat *eerstejaarsstudenten* volgen is in 2016-2017 opnieuw licht gestegen voor het hbo. Gemiddeld hebben de hbo-eerstejaars 21 uur contacturen per week en wo-eerstejaars zestien. Eerstejaars bètastudenten in het wo hebben gemiddeld meer contactonderwijs dan de eerstejaars aan overige wo-opleidingen. Studenten met een migratieachtergrond besteden meer tijd aan zelfstudie dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Het aandeel eerstejaarsstudenten dat minimaal twaalf contacturen heeft is met 84 procent niet significant veranderd ten opzichte van vorig jaar. Geplaatst in een Europees perspectief zijn er in het Nederlandse hoger onderwijs veel minder contacturen dan in andere landen. Nederland scoort ten opzichte van andere Europese landen het laagste na Zweden, Noorwegen en Oostenrijk.

Verandert het aandeel werkende studenten?

Het percentage studenten dat naast hun studie betaald werk verricht is in vergelijking met andere Europese landen in Nederland het hoogst. In het hbo neemt het percentage werkende studenten dit jaar opnieuw significant toe (naar 77%), in het wo blijft het stabiel (68%). Ook dit jaar hebben vrouwen, studenten zonder functiebeperking (alleen hbo), niet-bètastudenten, thuiswonende studenten en studenten met een Nederlandse achtergrond vaker betaald werk dan hun directe vergelijkingsgroep. Daarnaast hebben eerstegeneratiestudenten vaker een baan dan studenten van wie de ouders ook in het hoger onderwijs studeerden.

Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?

Nederland behoort wat betreft de tijdbesteding aan betaald werk tot de Europese middenmoot. Het aantal gewerkte uren is ten opzichte van voorgaande jaren onveranderd. Bachelorstudenten werken naast hun studie gemiddeld twaalf uur per week, hbo-studenten werken iets meer uren dan wo-studenten (resp. 13 en 10 uur). Voor het hbo geldt dat mannen, ouderejaars, studenten met een migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten en uitwonenden gemiddeld meer uur werken dan hun directe referentiegroep. In het wo is dit het geval voor eerstegeneratiestudenten en studenten met een migratieachtergrond.

Wo-studenten die een bètaopleiding volgen, werken minder uren per week dan studenten die een andere wo-opleiding volgen. In het hbo is dat verschil er niet. Van de studenten met een baan van meer dan zestien uur, geeft bijna één op de drie aan minder tijd aan de studie te kunnen besteden en ook lagere studieresultaten te behalen. Bij de meerderheid van de studenten met een kleine baan is naar eigen zeggen het aantal uren dat zij werken niet van invloed op de studie.

Waarom werken eerstejaars naast de studie?

Het percentage studenten dat aangeeft te werken om de studie te bekostigen is dit jaar gestegen naar 25 procent. Met name eerstegeneratiestudenten geven dit vaker als reden. Studenten geven daarnaast als belangrijkste reden aan dat werkervaring belangrijk is (67%), gevolgd door het zich met het geld iets extra's kunnen veroorloven (53%) en het bekostigen van het levensonderhoud (52%).

Verbetert de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?

Als indicator voor de kwaliteit van opleidingen zijn tevredenheidsoordelen van studenten geanalyseerd. Over de gehele linie zien we de tevredenheid van studenten licht afnemen ten opzichte van vorig jaar. In 2017-2018 geeft 76 procent van de studenten aan dat zij tevreden zijn over de opleiding; een jaar eerder was dat 78 procent. In het wo is het percentage tevreden studenten groter dan in het hbo (84% vs. 73%). De afname van het aandeel tevreden studenten is het grootst in het hbo (van 76% tevreden studenten naar 73% tevreden studenten). Ook het oordeel over de inhoud van de opleiding is iets minder goed dan vorig jaar (een lichte daling van 2 ppnt. tevreden studenten): in het hbo is 69 procent tevreden over de inhoud van de opleiding; in het wo is dit 81 procent. Ruim zestig procent van de studenten is tevreden over hun docenten (62% in het hbo en 68% in het wo). Konden we vorig jaar nog een lichte stijging waarnemen, dit jaar zijn de percentages studenten die tevreden zijn over de docenten weer licht gedaald. Studiebegeleiding kent al jaren het laagste tevredenheidspercentage (ongeveer 55% tevreden studenten); dit percentage is door de jaren heen gestegen en verschilt nauwelijks tussen hbo en wo. Tussen 2017 en 2018 zijn de resultaten stabiel. Het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie hen uitdaagt blijft stabiel over de jaren heen, zo laten resultaten uit de Studentenmonitor zien (55% hbo en 66% wo).

Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?

Het aandeel hbo-studenten en wo-studenten dat bestuurswerk verricht is dit jaar voor beide groepen met twee procentpunten afgenomen naar respectievelijk twaalf procent en 23 procent. Het opleidingsniveau van de ouders is hierbinnen bepalend voor de wo-studenten: Wo-studenten met hoogopgeleide ouders verrichten vaker bestuurswerk dan wo-studenten met lager opgeleide ouders. In het hbo hebben studenten met een vwo-diploma vaker een bestuursfunctie dan mbo-opgeleiden en studenten met een havo-diploma.

Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?

Over de jaren heen blijkt het aandeel studenten met studie-ervaring in het buitenland stabiel. Studenten in hbo en wo met ouders die eveneens een opleiding in het hoger onderwijs volgden, gaan vaker voor hun studie naar het buitenland. Uitwonende studenten gaan eveneens vaker naar het buitenland voor hun studie dan thuiswonende studenten. Internationaal gezien behoort Nederland tot de hoogst scorende landen binnen Europa als het aankomt op het percentage studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring.

Verandert het aandeel ambitieuze studenten?

Het aandeel ambitieuze studenten daalt ten opzichte van een jaar eerder bij zowel het hbo als het wo met respectievelijk twee en drie procent. In totaal is 19 procent van de hbo-studenten als ambitieus te classificeren en 18 procent van de wo-studenten. Het percentage ambitieuze vrouwelijke studenten neemt dit jaar af, met name in het wo. Het aandeel ambitieuze mannelijke studenten in hbo en wo is stabiel en verschilt ook weinig tussen beide onderwijssectoren. Wel zijn vrouwelijke studenten ambitieuzer dan mannelijke studenten.

Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?

Het aandeel studenten in het hbo en wo dat in 2016-2017 een honoursprogramma volgt is met respectievelijk vier en elf procent vrijwel identiek aan het aandeel in eerdere jaren. In zowel hbo als wo volgen studenten met hoogopgeleide ouders vaker een honoursprogramma dan wo-studenten van wie de ouders niet in het hoger onderwijs studeerden. In het hbo volgen studenten met een vwo-vooropleiding vaker een honoursprogramma dan studenten met een havo- of mbo-diploma op zak.

In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Voor zowel het hbo als het wo stijgt het aandeel studenten dat een studie volgt in een andere taal. In het wo geldt dat inmiddels voor één op de drie studenten (32%). In het hbo stijgt het percentage dit jaar naar twaalf procent. Studenten wiens ouders ook in het hoger onderwijs studeerden, volgen vaker een studie in een andere taal dan Nederlands.

In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Het blijkt dat de bekendheid van het profileringsfonds in het wo (8%) groter is dan in het hbo (3%). Dit gegeven is vergelijkbaar met eerdere jaren. In zowel hbo als wo is in 2016-2017 door studenten (naar eigen zeggen) verreweg het vaakst een beroep gedaan op het fonds voor de vergoeding van bestuurswerk (hbo: 69%, wo: 66%), gevolgd door overmachtssituaties (hbo: 24%, wo: 30%).

7 Studieuitval

7.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk volgen we de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken we de totale uitval of switch tijdens of direct na het eerste jaar. Zo stellen we vast of het aandeel dat zich opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling (herinschrijvers) is toegenomen of afgenomen. Om in een tweede stap vast te stellen of het percentage dat uitvalt gekozen heeft voor een andere opleiding binnen of bij een andere instelling of zich helemaal niet meer heeft ingeschreven in het hoger onderwijs. Op deze manier worden de mogelijke gevolgen van de getroffen beleidsmaatregelen nader bekeken. Hiervoor beginnen we met een beschrijvend overzicht: door middel van een analyse van de administratieve trends wordt vastgesteld in hoeverre studenten op een efficiëntere manier naar een voor hen passende opleiding worden geleid. Daarna wordt er op basis van resultaten van de Startmonitor een verdieping gegeven bij die cijfers: in hoeverre bepaalt de houding ten aanzien van de huidige studie of een student ervoor kiest om zijn of haar studie voort te zetten? Dit hoofdstuk geeft daarmee antwoord op de zeven onderzoeksvragen:

- 7_1 In hoeverre verandert de switch en uitval in het eerste jaar hoger onderwijs?
- 7_2 In hoeverre verandert het aandeel switchers en uitvallers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- 7_3 In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètastudies dat na switchen opnieuw voor een bètastudie kiest?
- 7_4 In hoeverre zijn er verschillen in uitval/switch tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond?
- 7_5 In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- 7_6 In hoeverre verandert het aandeel switchers en uitvallers dat aangeeft dat een verkeerde studiekeuze de reden is?
- 7_7 In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en die niet uitvallen?
- 7_7 Wat is de relatie tussen de uitval uit en de switch binnen het ho en de achtergrondkenmerken van de studenten?

7.2 Data en definities

In dit hoofdstuk maken we gebruik van twee databanken. Voor het beschrijvende onderdeel waarbij de omvang van de uitval en switch wordt bepaald, maken we gebruik van het 1cHO. Voor de verdiepende analyse van de redenen van uitval/switch en de relatie tussen studiekeuze en uitval/switch is gebruikgemaakt van gegevens uit de Startmonitor.

Voor het bepalen van de eerstejaarscohorten waarop de uitvalcijfers gebaseerd zijn, zijn de volgende definities gehanteerd (definities DUO): er is een selectie gemaakt van alle studenten met een hoofdschrijving in het domein hoger onderwijs voltijd in de bachelor. Alleen studenten die niet eerder een diploma hebben behaald in het hoger onderwijs zijn meegenomen. Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten evenals de levensbeschouwelijke universiteiten. De februari-instroom is achterwege gelaten (selectie studiejaar is gelijk aan eerste inschrijfsjaar in het hoger onderwijs). De bestanden bevatten dus zowel Nederlandse als buitenlandse studenten. Daarnaast is een correctie toegepast voor joint degrees en voor studenten die in hun eerste inschrijvingsjaar een bachelordiploma halen. Studenten die van instelling veranderen binnen een joint degree en degenen die een bachelordiploma behalen, worden niet als uitval of switch beschouwd. Alle studenten die zonder het behalen van een bachelordiploma in het tweede jaar doorstromen naar een master (het betreft hier vooral studenten met een vooropleiding in de categorie 'onbekend', 'overig' of 'buitenlands') worden niet als uitval of switch beschouwd. Studenten die zijn overleden, zijn uit de bestanden verwijderd. In totaal zijn voor de analyses in dit hoofdstuk 1.258.223 records geanalyseerd.

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van het volgende jaar gekoppeld. Voorts is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt op basis van de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma in het soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

Een student uit het cohort is vervolgens *na één jaar geswitcht tussen de instellingen* als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar + 1) én de student geen ho-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald. Voor switch binnen een joint degree (een opleiding die door twee instellingen in samenwerking wordt aangeboden) is gecorrigeerd, evenals voor opleidingen die na het eerste jaar gefuseerd zijn. Een student is een *switcher binnen de instelling* na één jaar wanneer de actuele instelling in instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar + 1), de opleiding in instroomjaar niet gelijk is aan de opleiding in (instroomjaar + 1) en wanneer de student geen bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar. Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is, wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende twee groepen zijn als ‘uitval/switch’ getypeerd:

- uitval: uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft in instroomjaar + 1 geen inschrijving in het hoger onderwijs;
- switch: switch tussen de instellingen (de student studeert in instroomjaar + 1 aan een andere instelling) of switch binnen instelling (de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding)

Omdat dit onderzoek zich met name richt op het stelsel en de landelijke stromen is ervoor gekozen een onderscheid te maken tussen uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: de groepen 2 en 3). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje ‘uitval/switch’: studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten. Tabel 7.1 toont het aantal records dat gebruikt is.

Tabel 7.1: Aantal records gebruikt voor uitvalanalyse (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

	Inschrijvingsjaar										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Jr. 1 ho											
<2005	1.875	42	20	10	4	1	2	1	1	1	1
2006	98.031	2.064	36	12	8	4	1	0	0	0	0
2007	0	101.301	2.053	58	13	6	3	2	2	0	0
2008	0	0	105.591	2.663	58	13	6	5	3	0	0
2009	0	0	0	112.526	2.617	73	14	12	1	3	0
2010	0	0	0	0	111.654	3.044	134	55	24	10	9
2011	0	0	0	0	0	113.058	2.727	153	42	16	5
2012	0	0	0	0	0	0	113.225	2.887	139	43	23
2013	0	0	0	0	0	0	0	123.637	2.287	122	40
2014	0	0	0	0	0	0	0	0	119.991	2.736	141
2015	0	0	0	0	0	0	0	0	0	111.225	1.807
2016	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	119.852
Ho	99.906	103.407	107.700	115.269	114.354	116.199	116.112	126.752	122.490	114.156	121.878

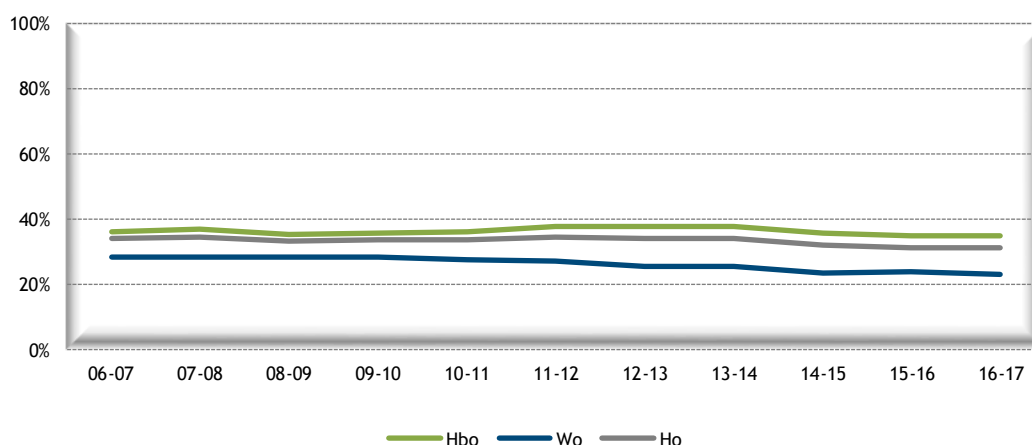
Studenten met de definitie ‘verblijfsjaar ho=1’: de relatie tussen eerstejaars ho en inschrijvingsjaar. Records die voldoen aan de definitie ‘eerstejaars ho=1 en inschrijvingsjaar=jaar’ zijn meegenomen. Zie gearceerde cellen.

In dit hoofdstuk zijn verschillende figuren opgenomen die de verschillen in uitval/switch naar herkomst tonen. In deze figuren vergelijken we studenten met een Nederlandse achtergrond met studenten die een migratieachtergrond hebben.³⁴ Die laatste groep bestaat uit studenten die een *niet-westerse* migratieachtergrond hebben. Bovendien is het zo dat in de figuren waarin de uitval/switch naar achtergrondkenmerken vergeleken wordt, de percentages kunnen afwijken van de cijfers die door andere partijen zijn gecommuniceerd. De hier gehanteerde ‘zuivere’ cohortdefinitie sluit aan bij de definitie van de prestatieafspraken. Reden voor deze ‘zuivere’ cohortdefinitie is onder andere dat de februari-instroom steeds de instroom betreft van een studiejaar eerder. In het kader van de invoering van het studievoorschot is het van belang de cohortdefinitie te hanteren waarmee de ‘nieuwe’ ho-studenten bij aanvang van het studiejaar zijn te identificeren. De tabel op de vorige pagina (tabel 7.1) geeft een overzicht van de aantallen studenten die in de analyses zijn meegenomen (grijs gearceerd).

Het deel van het onderzoek dat ingaat op de redenen van uitval/switch en de relatie met het studiekeuzeproces is gebaseerd op de Startmonitor: een door ResearchNed ontwikkelde monitor waarmee studenten gedurende hun eerste studiejaar intensief gevolgd worden (met een vragenlijstronde in september, december en juni). Vanwege deze opzet is het mogelijk om gegevens over het studiekeuzeproces die verzameld zijn direct bij aanvang van het eerste studiejaar (zie ook hoofdstuk 4) te vergelijken met de situatie van de student aan het eind van het eerste jaar. Vervolgt de student de opleiding of is hij gestopt of geswitcht? Deze vragenlijst is gericht op de Nederlandse student en werd om die reden opgesteld in het Nederlands (internationale studenten komen amper in deze monitor voor).

7.3 Omvang van uitval en switch

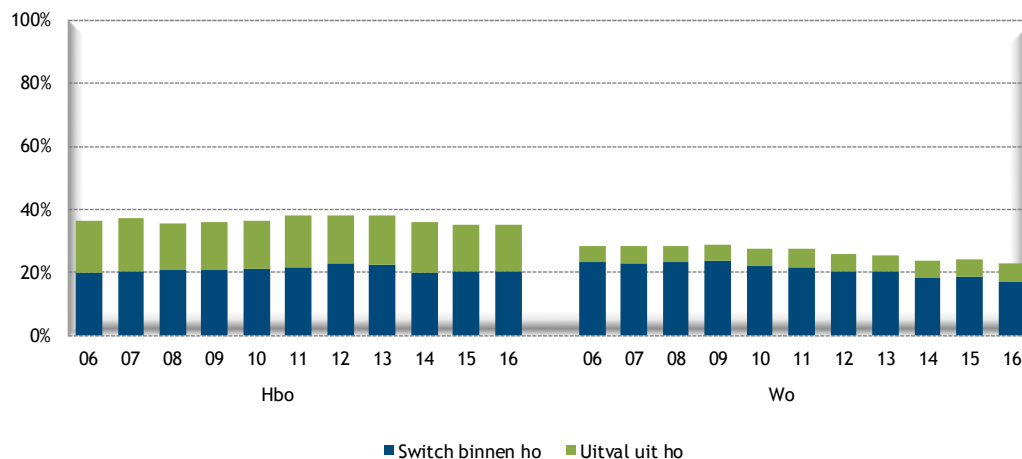
Figuur 7.1 toont dat gemiddeld 31,2 procent van de eerstejaarsstudenten niet verder studeert aan hun initiële opleiding. In 2016-2017 verlieten in totaal ruim 37 duizend ho-eerstejaarsstudenten hun initiële studie: meer dan 28 duizend hbo-eerstejaars en negenduizend wo-eerstejaars. Voor het cohort 2013-2014 was de uitval/switch onder de ho-eerstejaarsstudenten nog 34,2 procent, sindsdien is dit aandeel gestaag afgenomen. Voor het wo afzonderlijk geldt dat de afgelopen tien jaar het aandeel uitvallers/switchers in of direct na het eerste jaar sterk is gedaald; in het studiejaar 2006-2007 viel nog 28,3 procent van de eerstejaars studenten uit het wo, in het studiejaar 2016-2017 is dit aandeel teruggelopen met vijf procentpunten. Voor het hbo is er in dezelfde periode een daling van anderhalf procentpunt. Voor het hbo geldt dat het aandeel uitval/switch onveranderd is gebleven ten opzichte van het jaar ervoor (2015-2016). In het wo is het aantal uitvallers/switchers in of direct na het eerste jaar nog iets verder gedaald van 24 naar 23 procent en ligt daarmee een stuk lager dan het aandeel studenten dat uitvalt/switcht in het hbo (35,2%).

Figuur 7.1: Uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

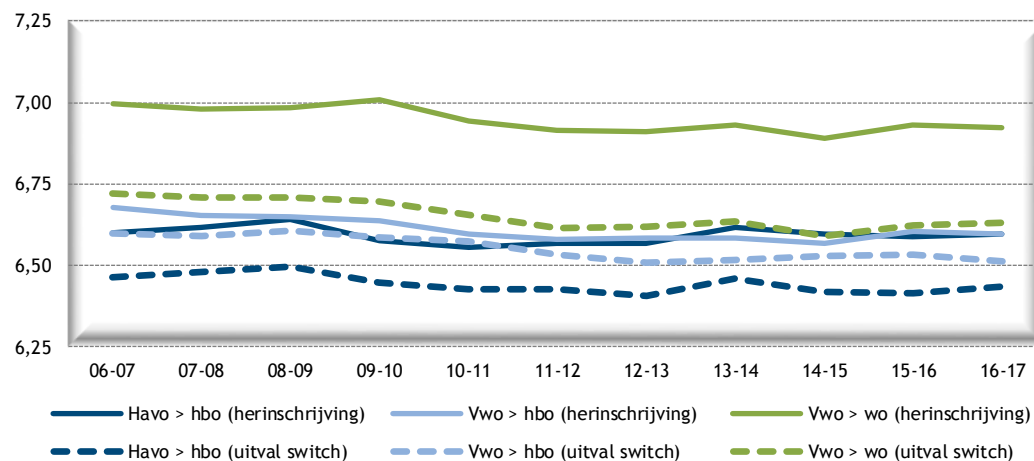
34 Zie definitie CBS: [http\[s\]://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond](http[s]://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond)

In figuur 7.2 is het aantal uitvallers/switchers verder uitgesplitst naar switch binnen het hoger onderwijs en het aandeel dat het hoger onderwijs geheel verlaat. Het aandeel hbo-studenten dat switcht binnen het hoger onderwijs is al enkele jaren constant en schommelt rond de twintig procent. Voor het wo geldt dat het aandeel studenten dat switcht binnen het hoger onderwijs licht gedaald is en met zeventien procent het laagst is in tien jaar. In het hbo is het percentage dat uitvalt uit het hoger onderwijs het grootst: in het studiejaar 2016-2017 koos vijftien procent van de hbo-eerstejaars ervoor niet verder te studeren in het hoger onderwijs. In vergelijking met vorig jaar is dit aandeel constant gebleven. Het aandeel wo-studenten dat het hoger onderwijs verlaat is circa zes procent en daarmee eveneens vergelijkbaar met vorig jaar.

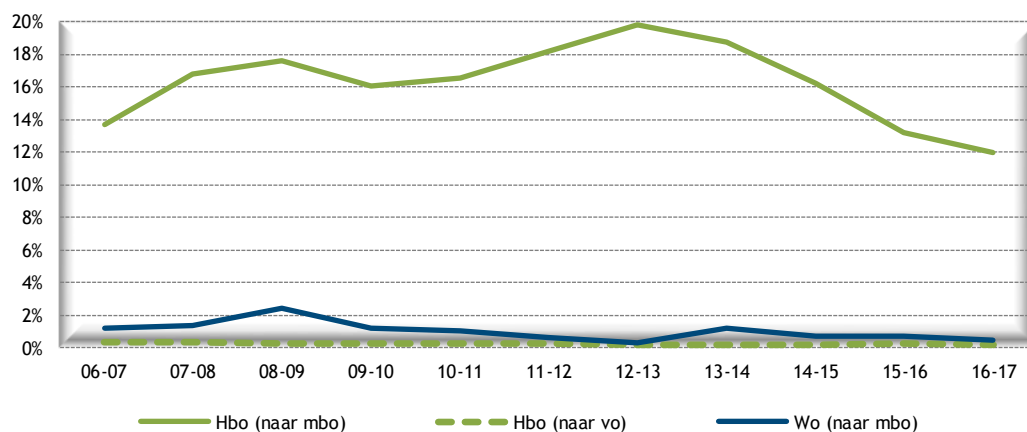
Figuur 7.2: Type uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

Figuur 7.3 onderscheidt de uitval/switch naar gemiddeld eindexamencijfer. Hierbij zien we duidelijk dat studenten met die zich herinschrijven gemiddeld een hoger eindexamencijfer hadden dan degenen die zijn uitgevallen of geswitcht. Dit geldt voor alle drie de vooropleidingsgroepen.

Figuur 7.3: Uitval/switch onderscheiden naar gemiddeld eindexamencijfers (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

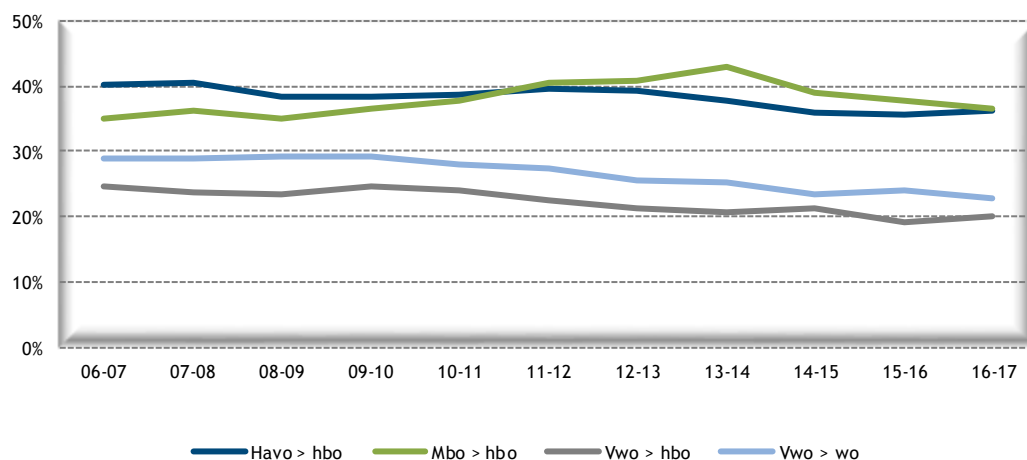
De bestemming van studenten die in het twee jaar niet meer in het hoger onderwijs zijn ingeschreven is in de meeste gevallen onbekend (bij de wo-uitval meer dan 99% onbekend; bij hbo-uitval 87% onbekend). Dit betekent dat deze studenten een jaar later niet in Nederlandse registers van het bekostigd onderwijs voorkomen (figuur 7.4). Tien procent van de uitvallers uit het ho vinden we terug in het mbo (daling van 1 pptn. t.o.v. 2015). Dit betreft veelal de voormalig hbo-studenten. Een half procent van de wo-uitval gaat naar het mbo. Een zeer klein deel (0,22% van de hbo-uitval) gaat naar het voortgezet onderwijs.

Figuur 7.4: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

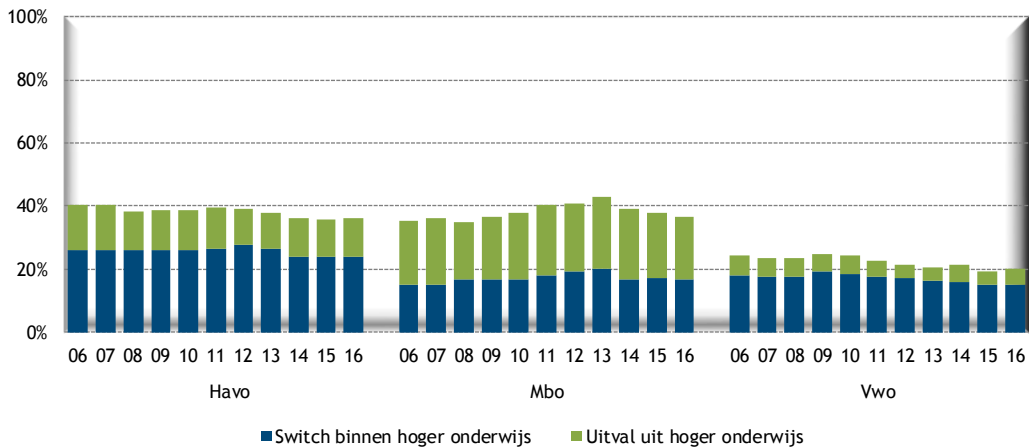
7.4 Uitval/switch naar vooropleiding

De uitval/switch van hbo-studenten met een mbo-diploma neemt al enkele jaren gestaag af (figuur 7.5). In 2013-2014 was deze nog 43 procent, in het jaar 2016-2017 is deze met zeven procentpunten gedaald naar 36 procent (afname van 2 pptn t.o.v. 2015). Het aantal hbo-studenten met een havo-diploma dat uitvalt/switcht blijft onveranderd ten opzichte van vorig jaar (36 procent) en is in 2017-2018 gelijk aan de mbo-hbo uitval/switch. Van de hbo-studenten met een vwo-opleiding in het hbo switcht of valt twintig procent uit (een stijging van 1 pptn. t.o.v. vorig jaar). Het aandeel uitval/switch van de vwo-hbo-studenten ligt daarmee dicht bij de 23 procent uitval/switch van de vwo-wo-studenten (dat met één procentpunt daalde ten opzichte van 2015-2016).

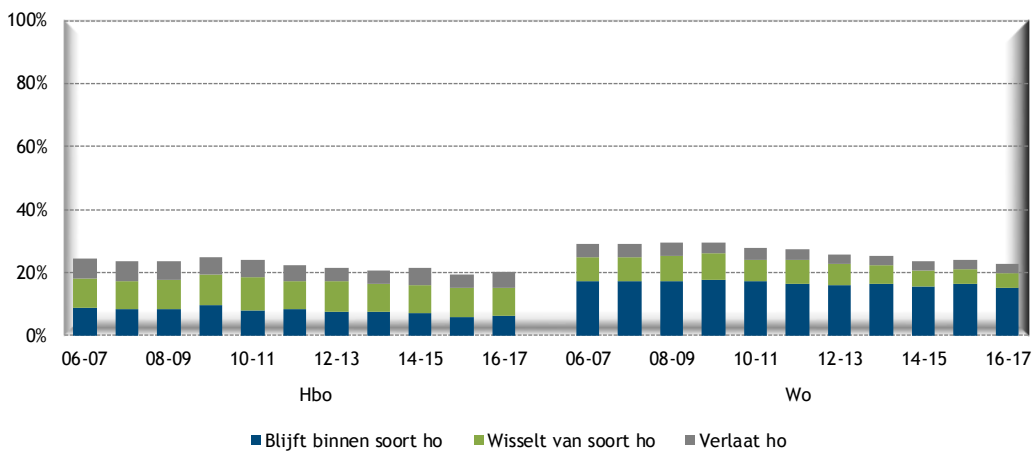
Figuur 7.5: Uitval/switch naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

Hbo-studenten met een mbo-diploma vallen in 2016-2017 verhoudingsgewijs even vaak uit als hbo-studenten met een havo-diploma (figuur 7.6). Voor de mbo-instroom geldt hiermee dat het percentage dat bij zijn of haar initiële studiekeuze blijft met 64 procent het hoogst is sinds acht jaar. Voor de voormalige havisten is in 2016-2017 weinig veranderd in vergelijking met de groep van het jaar ervoor. Van de vwo-studenten in het hbo daalt het aandeel dat bij de initiële studiekeuze blijft met één procentpunt. Deze daling wordt veroorzaakt door een kleine toename van de uitval uit het ho naar vijf procent. Studenten met een havo-achtergrond switchen het vaakst binnen het ho (24%).

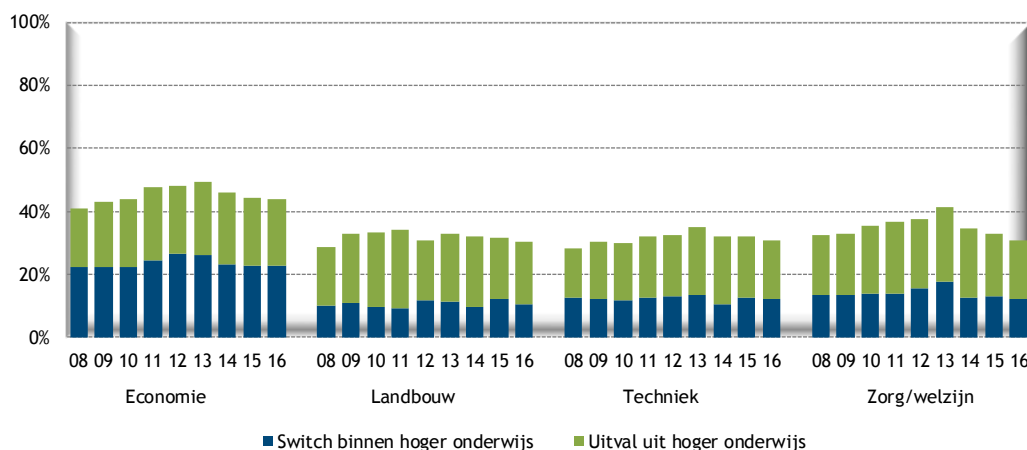
Figuur 7.6: Type uitval/switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

De uitval/switch van studenten met een vwo-achtergrond is relatief laag (minder dan 25%). Omdat vwo-ge diplomaerden zowel voor hbo als wo kunnen kiezen, is het interessant om na te gaan welk deel van de uitval/switch uit hbo in het tweede jaar kiest voor het wo vice versa (figuur 7.7). De vwo-ge diplomaerden die ervoor kiezen om van het wo over te stappen naar het hbo ('wisselt van soort ho') is de afgelopen tien jaar met afgenomen van 7,4 procent naar 4,6 procent van het totale instroomcohort. Andersom, dus vwo-ge diplomaerden die van het hbo naar het wo gaan, komt vaker voor, zo rond de acht à negen procent van het totale vwo>hbo cohort. Van de wo-uitvallers/switchers met een vwo-vooropleiding switchen aldus de meesten van studie binnen het wo; van alle hbo-uitvallers/switchers met een vwo-vooropleiding gaat het merendeel naar het wo.

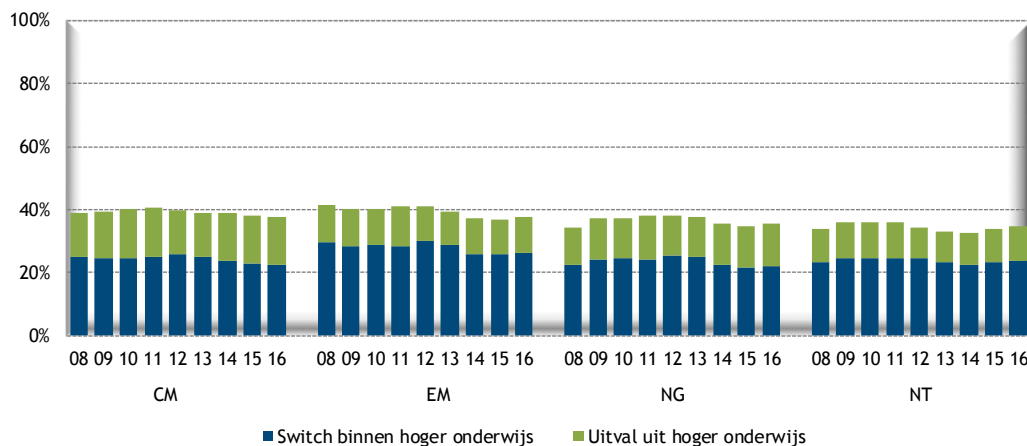
Figuur 7.7: Type uitval/switch van vwo-ge diplomaerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. vwo-cohort (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

De uitval/switch van mbo-studenten in het hbo is in figuur 7.8 weergegeven naar mbo-sector. Voor alle sectoren kunnen we vaststellen dat de uitval/switch (licht) gedaald is onder de eerstejaars mbo-hbo. Hbo-studenten die afkomstig zijn uit de mbo-sectoren landbouw, techniek of zorg/welzijn vallen uit of switchen in circa 30 procent van de gevallen. Voor de mbo-sector economie is deze uitval/switch met 44 procent het hoogst, hiervan verlaat 21 procent het ho. Het is opvallend dat mbo-economie-studenten relatief vaker switchen binnen of tussen instellingen dan dat ze hun studie helemaal staken.

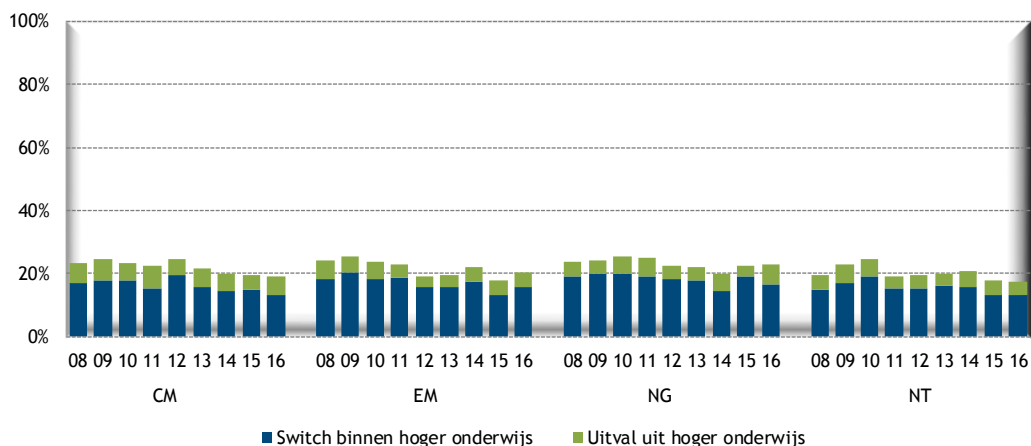
Figuur 7.8: Uitval/switch mbo-hbo bestemming in jaar 2 en sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2016)

In figuur 7.9, figuur 7.10 en figuur 7.11 is gekeken naar de relatie tussen profielkeuze en uitval/switch bij studenten uit het havo en het vwo. Het is mogelijk om meerdere profielen te combineren, deze zijn als volgt toebedeeld: em/cm > em; ng/cm en ng/em > ng; nt/cm, nt/em en nt/ng > nt. Het aandeel studenten met een havo-diploma dat switcht of uitvalt is met 33 procent het laagst onder de studenten met een nt-profiel. Dit percentage is over de jaren heen vrij stabiel gebleven en bestaat voor het grootste gedeelte uit studenten die switchen van instelling (13%). Het percentage havo-gediplomeerden met een ng-profiel dat switcht of uitvalt is met één procentpunt gestegen naar 36 procent in 2016-2017. Studenten met een cm-profiel of em-profiel vallen respectievelijk in 37 en 38 procent van de gevallen uit. Studenten met een em-profiel switchen in 27 procent van de gevallen tussen of binnen de instellingen. Voor studenten met een cm-profiel is dit 22 procent: hier is de uitval uit het hoger onderwijs het hoogst met vijftien procent.

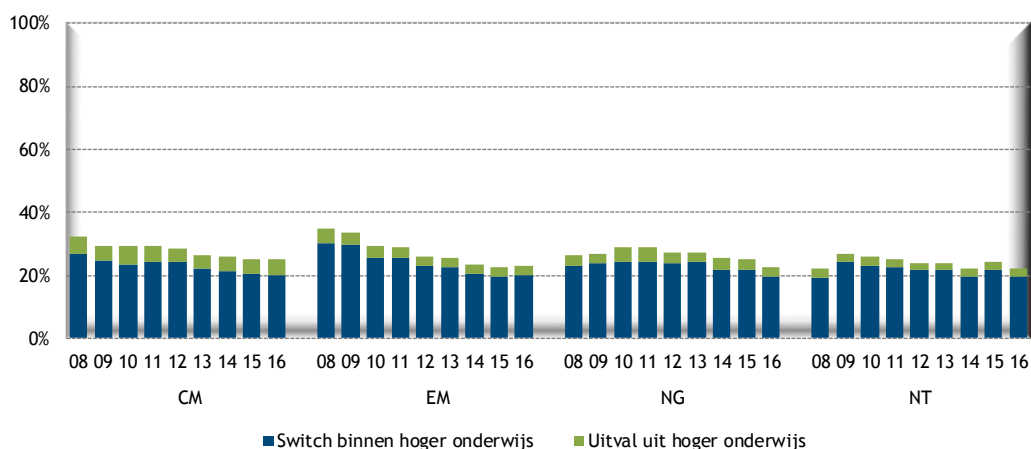
Figuur 7.9: Uitval/switch havo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel havodiploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2016)

Het aandeel studenten met een vwo-diploma in het hbo dat uitvalt/switcht is met 23 procent het hoogst onder studenten met een ng-profiel (figuur 7.10). Van deze groep switcht zeventien procent binnen het hoger onderwijs (een afname van 2 pptn. t.o.v. 2015) en valt zes procent helemaal uit het hoger onderwijs (een toename van 3 pptn. t.o.v. 2015). Vwo-studenten met een nt-profiel in het hbo blijven met 83 procent het vaakst bij hun initiële opleiding. Het aandeel studenten met een cm-profiel dat uitvalt uit het ho is gestegen met twee procentpunten naar zes procent. Sinds 2008 heeft de grootste verandering zich voorgedaan bij studenten met een cm- en em-profiel: hier steeg het percentage eerstejaars dat de initiële opleiding continueert (4 ppnt.). Respectievelijk 63 en 62 procent van deze studenten blijft nu bij hun eerste studiekeuze. We stellen vast dat onder alle groepen het percentage dat het hoger onderwijs geheel verlaat verhoudingsgewijs laag is. Dit is ook zo bij wo-studenten met een vwo-diploma (figuur 7.11).

Figuur 7.10: Uitval/switch vwo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2015)

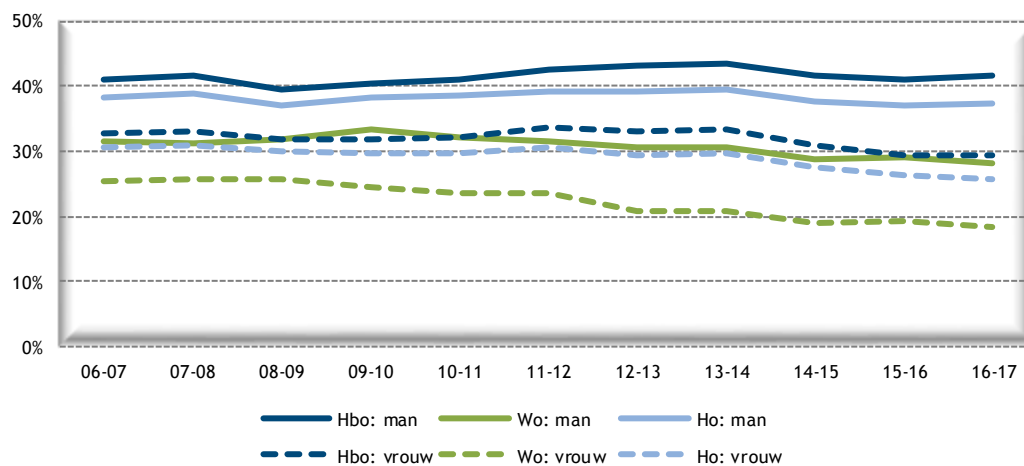
Voor het studiejaar 2016-2017 valt op dat de totale uitval/switch voor wo-studenten met een ng- en nt-profiel is afgenomen met respectievelijk drie en twee procent. Voor beide profielen geldt dat deze uitval/switch vooral gedaald is door een afname in het aandeel studenten dat verandert van instelling. Voor de wo-studenten met een ng-profiel geldt bovendien dat het aandeel dat bij de initiële studiekeuze blijft met 78 procent het hoogst is in tenminste acht jaar. In het studiejaar 2016-2017 is het percentage wo-studenten dat bij hun initiële studiekeuze blijft net als vorig jaar met 75 procent het laagst voor de studenten met een cm-profiel (2 en 3 pptn. verschil met de andere profielen). Wel is er een afname van de totale uitval/switch voor deze groep ten opzichte van 2008-2009 van zeven procentpunten. De totale afname in de uitval/switch naar profiel is het sterkst voor wo-studenten met een em-profiel: ten opzichte van 2008-2009 daalde deze met dertien procentpunten van 35 procent naar 23 procent in 2016-2017.

Figuur 7.11: Uitval/switch vwo-wo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2015)

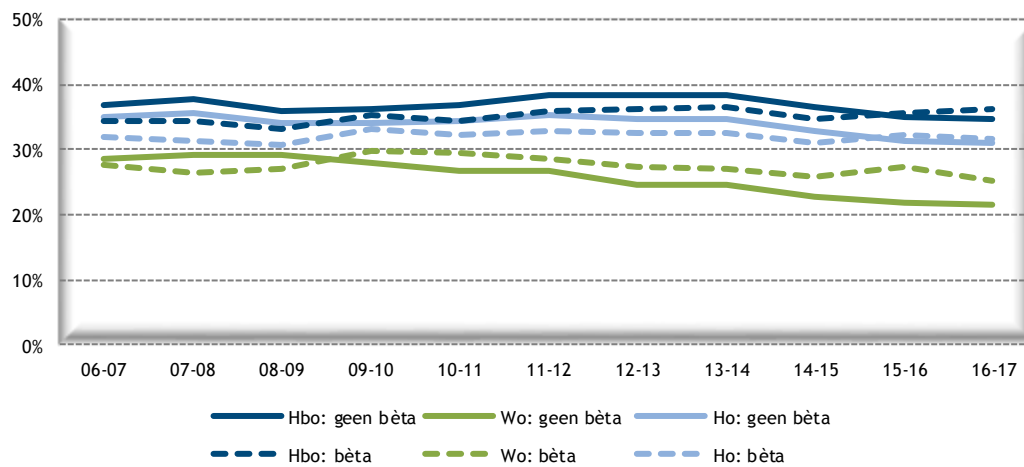
7.5 Uitval/switch naar achtergrondkenmerken

Mannen switchen of vallen over het algemeen vaker uit in het hoger onderwijs dan vrouwen. Figuur 7.12 laat een onderling verschil van ongeveer elf procentpunten zien (mannen: 37%; vrouwen: 26%). In 2006-2007 was dit verschil nog zeven procentpunten, vanaf dan neemt de uitval/switch bij vrouwen af en wordt het verschil tussen de geslachten groter. Met name het wo kent een sterke daling in de uitval/switch voor vrouwen en deze daling heeft zich ook dit jaar voortgezet met één procentpunt (naar 18%). In 2016-2017 is de uitval/switch onder mannelijke hbo-eerstejaars het hoogst en met één procentpunt gestegen ten opzichte van 2015-2016 (naar 42%).

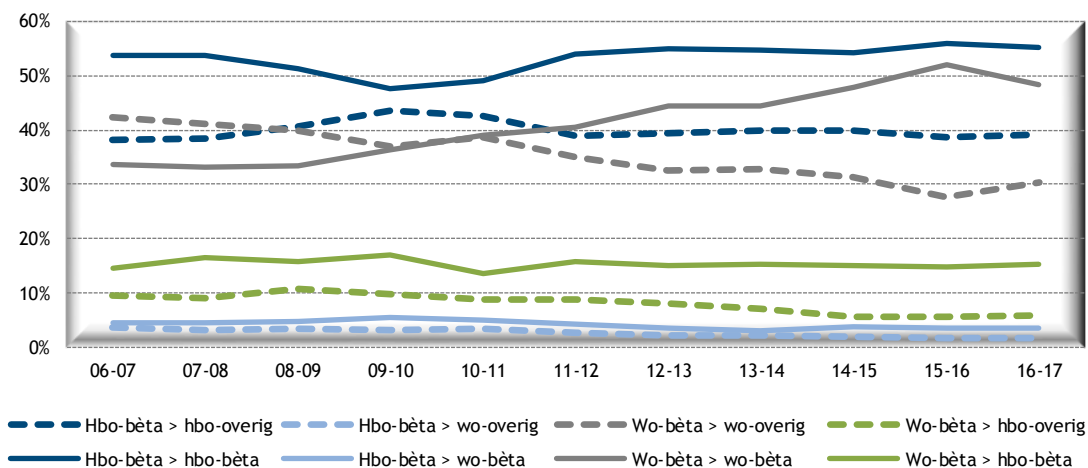
Figuur 7.12: Percentage uitval/switch naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

De uitval/switch onder bètastudenten in het ho is gelijk gebleven ten opzichte van 2015-2016 en bovendien al jaren relatief stabiel (figuur 7.13). We stellen daarnaast vast dat voor de opleidingsstromen afzonderlijk weinig is veranderd voor zowel bètastudenten als studenten die geen bètastudie doen. Alleen in het wo is de uitval/switch met twee procentpunten gedaald naar 25 procent en daarmee verschilt die groep in 2016-2017 nog drie procentpunten van de wo-studenten die geen bètastudie volgen. Het percentage uitval/switch onder bètastudenten ligt in het wo elf procentpunten lager (25%) in vergelijking met het hbo (36%). De switch/uitval onder niet-bètastudenten is in vergelijking met die van bètastudenten dit laatste jaar lager (in het hbo een verschil van 1 ppnt. tussen beide groepen en in het wo van 2 ppnt.).

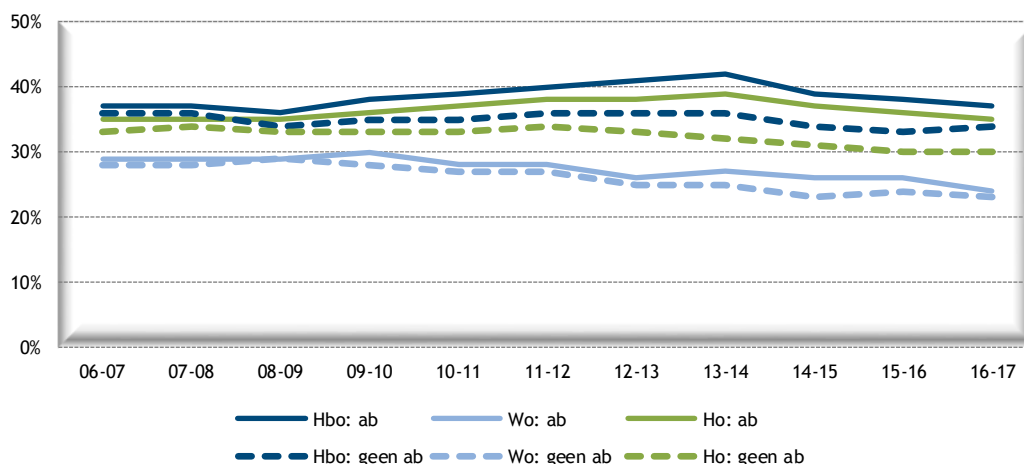
Figuur 7.13: Percentage uitval/switch naar bètastudies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

Met behulp van figuur 7.14 kunnen we vaststellen of een bètastudent uit het hbo of wo die is gewicht in het eerste jaar, in het jaar nadien opnieuw kiest voor een bètastudie (ononderbroken lijn) of voor een andere richting (stippellijn). Van de wo-bètastudenten die switchen kiest 48 procent wederom voor een bètastudie in het wo. Dit is een afname van vier procentpunten ten opzichte van 2015-2016. Net als het jaar ervoor koos vijftien procent van de wo-bètastudenten ervoor hun studie voort te zetten in het hbo. Voor bètastudenten uit het hbo geldt dat 55 procent van de studenten die uitvalt/switcht wederom kiest voor een bètastudie in het hbo (een lichte daling van 1 pptn.). Vier procent maakt, net als het jaar ervoor, een overstap naar het wo. De overige studenten kiezen voor een studie buiten het bèta-domein (41% van de hbo-bèta-instroom en 36% van de wo-bèta-instroom).

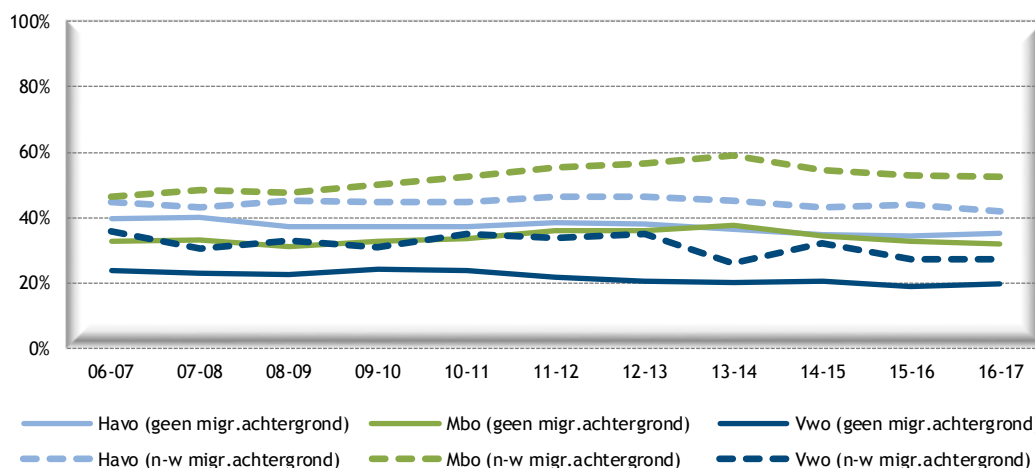
Figuur 7.14: Bètakeuze in t+1 van switch uit bètastudies naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2015)

Een proxy voor de sociale achtergrond van de studenten is het hebben van een aanvullende beurs (figuur 7.15). Het percentage studenten met een aanvullende beurs in het hoger onderwijs dat uitvalt/switcht, ligt vijf procentpunten hoger (35%) in vergelijking met de groep zonder aanvullende beurs. In het hbo verschilt de uitval/switch tussen studenten mét en zonder aanvullende beurs drie procentpunten (37 t.o.v. 34%). Dit verschil is afgenomen met twee procentpunten ten opzichte van 2015-2016. Ook in het wo is het verschil tussen studenten mét en zonder een aanvullende beurs afgenomen naar één procentpunt (24% t.o.v. 23%)

Figuur 7.15: Percentage uitval/switch naar wel/geen aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO/WSF 2009-2015)

Figuur 7.16 toont het aandeel hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond dat uitvalt/switcht naar vooropleiding (studenten met een westerse migratieachtergrond zijn achterwege gelaten). Voor alle vooropleidingen geldt dat het aandeel dat uitvalt/switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond substantieel hoger ligt dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Tussen de vooropleidingen zitten eveneens relatief grote verschillen. Met name bij studenten uit het mbo is het verschil tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond met 21 procentpunten groot. Het verschil voor studenten met een havo- en vwo-vooropleiding is zeven procentpunten. Ten opzichte van 2015-2016 stellen we vast dat het verschil tussen studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond is afgenomen voor studenten met een havo-vooropleiding (3 pptn.) en een vwo-vooropleiding (1 pptn.). Voor de studenten uit het mbo is het verschil met één procentpunt licht gestegen.

Figuur 7.16: Uitval/switch van hbo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

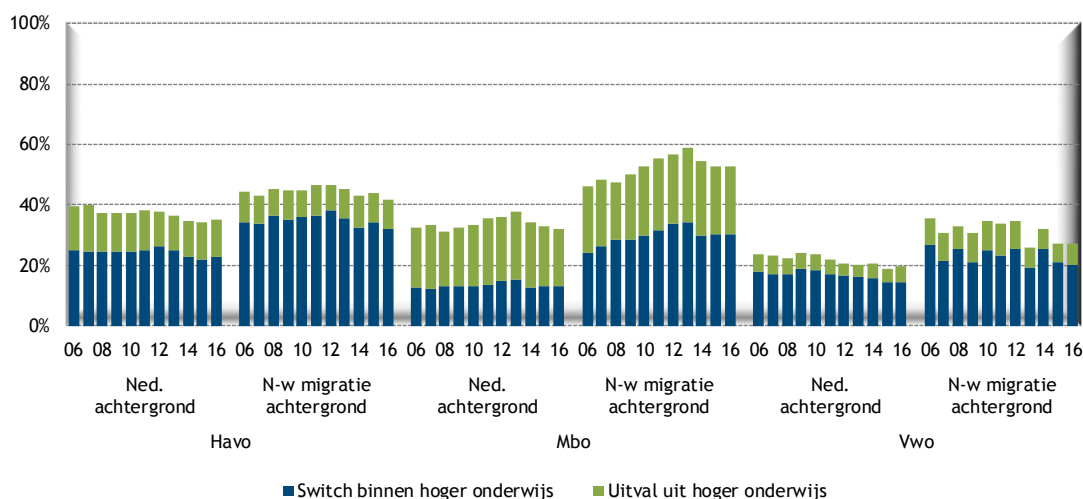
In figuur 7.17 wordt de uitval/switch voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond uit het hbo verder uitgesplitst naar vooropleiding en type uitval/switch. Over de jaren heen is het aandeel studenten dat het ho verlaat en het jaar erop niet meer terugkomt het grootst onder mbo-studenten. Bekijken we deze groep naar herkomst dan stellen we vast dat 22 procent van de mbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond uitvalt, deze uitval/switch is drie procentpunten hoger dan bij de groep met een Nederlandse achtergrond. Voor havo- en vwo-studenten is dit verschil in uitval uit het ho naar herkomst twee procentpunten.

Het relatief grote verschil in het hbo in de totale uitval/switch tussen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond (figuur 7.16) wordt voornamelijk veroorzaakt door de switch binnen en tussen de opleidingen (figuur 7.17). Het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dat switcht binnen een instelling of tussen instellingen is in het havo 32 procent, in mbo 30 procent en het vwo twintig procent. Deze percentages liggen voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond respectievelijk negen (havo), zeventien (mbo) en zes (vwo) procentpunten hoger dan het aandeel studenten zonder een migratieachtergrond dat switcht. Dit verschil in switch tussen en binnen de instellingen kan meerdere oorzaken hebben.

In hoofdstuk 4 stelden we vast dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond andere motieven hebben om aan hun studie te beginnen (eerder extrinsiek). Bovendien maken ze minder gebruik van de actieve studiekeuzebronnen zoals intensieve en algemene dagen op hogescholen en universiteiten en het raadplegen van websites of informatiefolders.³⁵

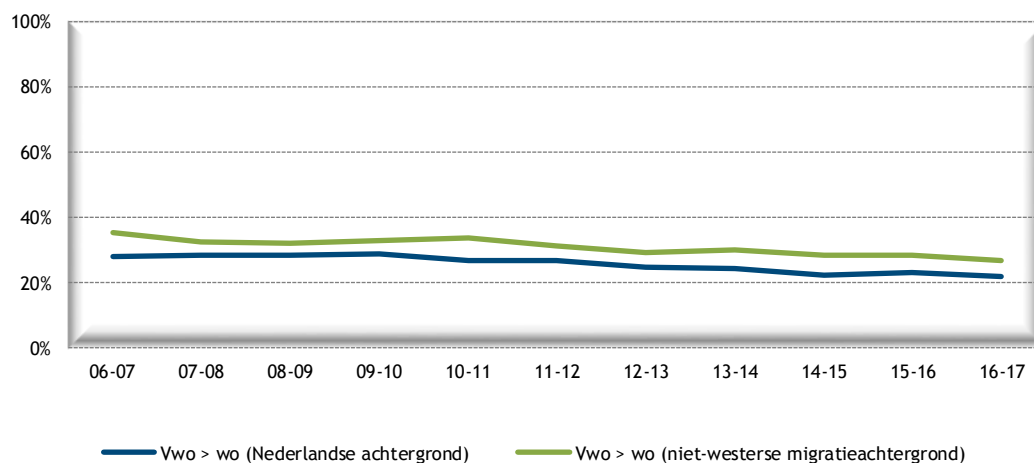
Voor de mbo-instroom zagen we eerder dat het totale aandeel studenten dat niet uitvalt is toegenomen in 2016-2017 ten opzichte van 2015-2016 (figuur 7.6). Figuur 7.17 laat zien dat deze toename voor zowel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond als studenten met een Nederlandse achtergrond geldt. Bij de vwo-instroom neemt het aandeel studenten dat niet uitvalt met één procentpunt af onder de studenten met een Nederlandse achtergrond (80%), voor de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond blijft dit aandeel gelijk (73%).

35 Voor dit hoofdstuk kunnen we voor de studiekeuzebronnen en studiekeuzemotieven (startmonitor 2009-2017) geen verdere uitsplitsing maken naar uitval/switch en migratieachtergrond wegens te lage aantallen.

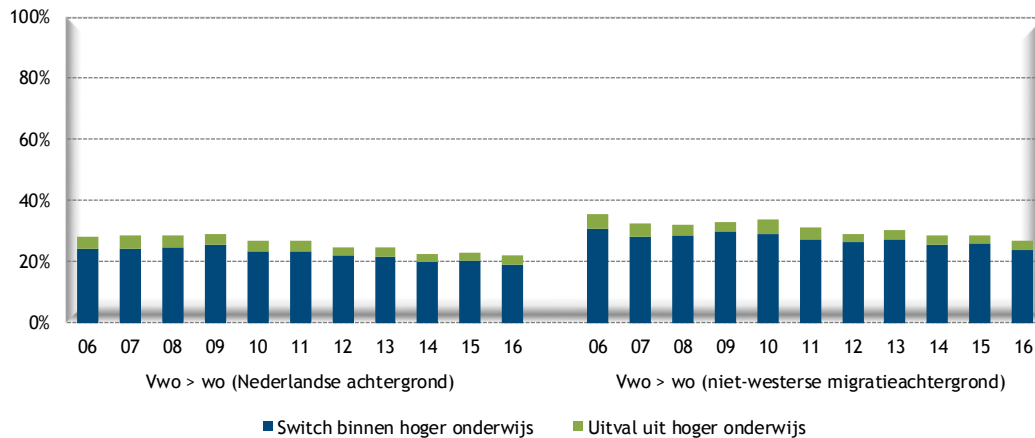
Figuur 7.17: Uitval/switch van wo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding en type uitval/switch (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

In het wo zijn de verschillen tussen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond kleiner dan in het hbo (figuur 7.18). Het percentage studenten met een migratieachtergrond dat uitvalt/switch ligt met vijf procentpunten nog wel iets hoger dan bij de studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is met één procentpunt licht gestegen ten opzichte van 2016-2017.

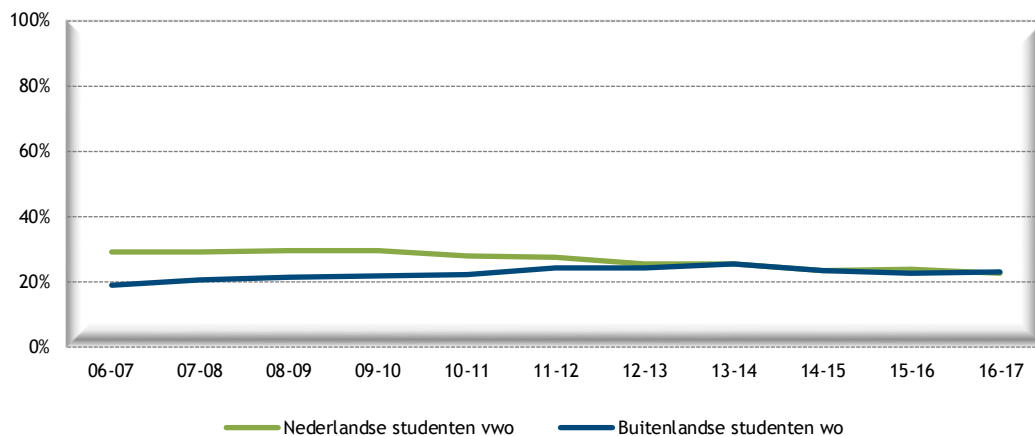
Figuur 7.18: Uitval/switch van wo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

Als we een verdere uitsplitsing maken naar type uitval/switch stellen we vast dat de verschillen, net als in het hbo, zich vooral manifesteren in de switch binnen en tussen de instellingen (figuur 7.19). Zo is het aandeel studenten met een Nederlandse achtergrond dat switcht binnen of tussen de instellingen negentien procent; voor studenten met een migratieachtergrond is dit aandeel 24 procent. Het verschil is wel iets kleiner geworden ten opzichte van 2015-2016 (1 ppnt.). Opvallend is dat er geen verschil is in de uitval uit het ho: met drie procent voor beide groepen is dit aandeel over de jaren heen stabiel.

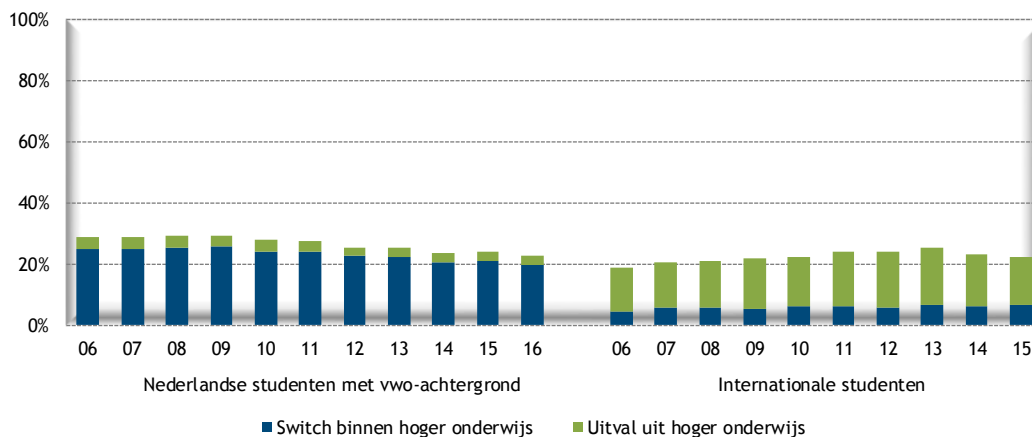
Figuur 7.19: Uitval/switch van wo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding en type uitval/switch (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

Figuur 7.20 laat de wo-uitval/switch zien van buitenlandse studenten vergeleken met die van Nederlandse studenten. Opvallend is dat in 2006-2007 de uitval/switch onder Nederlandse studenten behoorlijk hoger was dan onder buitenlandse studenten (29% vs. 19%). In 2016-2017 is dit verschil volledig verdwenen en is de uitval/ switch in beide groepen gelijk (23%).

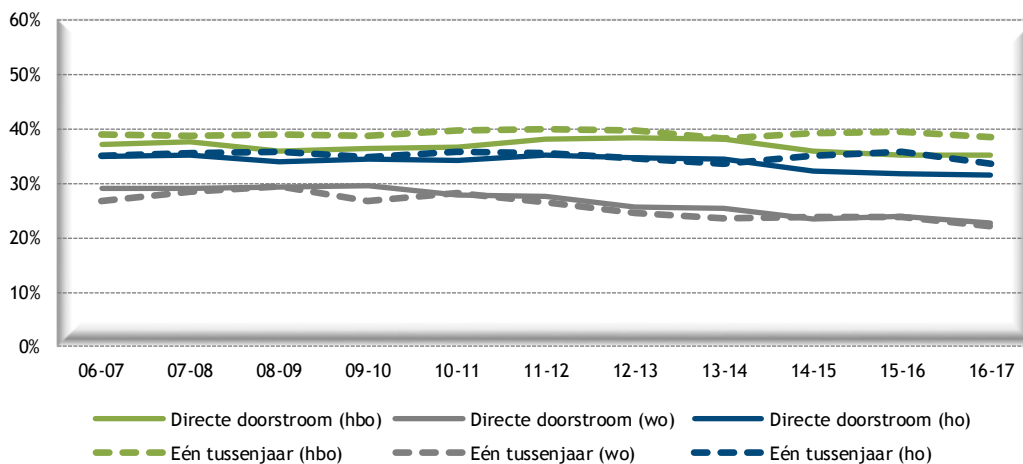
Figuur 7.20: Uitval/switch van Nederlandse en buitenlandse studenten in het wo (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

De switch/uitval samengenomen is in het wo voor buitenlandse studenten en Nederlandse studenten (met vwo-achtergrond) het laatste jaar gelijk; het type uitval verschilt. Buitenlandse studenten die zich in het tweede jaar niet herinschrijven verdwijnen veel vaker dan Nederlandse studenten uit het hoger onderwijs (figuur 7.21). Bij Nederlandse universitaire studenten met een vwo-achtergrond is het beeld andersom: daar zien we relatief veel switchers en weinig studenten die het hoger onderwijs verlaten.

Figuur 7.21: Uitval/switch van wo-studenten naar Nederlandse studenten met vwo-achtergrond en buitenlandse studenten en type uitval/switch (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

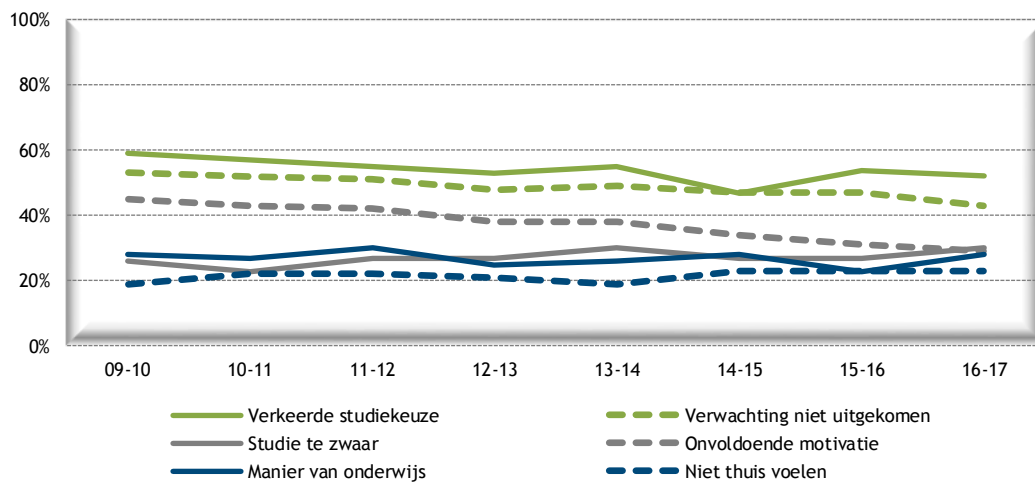
Figuur 7.22 toont het percentage uitval/switch onderscheiden naar enerzijds de studenten die direct zijn doorgestroomd en anderzijds studenten die één tussenjaar hebben genomen. De overige groepen, zoals zij-instromers en buitenlandse instroom, zijn buiten beschouwing gelaten. Uit de resultaten blijkt dat in het laatste jaar er alleen in het hbo er een (klein) onderscheid is: daar is de uitval/switch onder studenten die een gapyear hebben genomen iets groter (een verschil van 3 ppnt.). In het wo is er geen verschil in uitval- en/of switchpercentages tussen eerstejaars die direct en na één jaar zijn ingestroomd.

Figuur 7.22: Uitval/switch naar directe doorstroom en één gapyear (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)

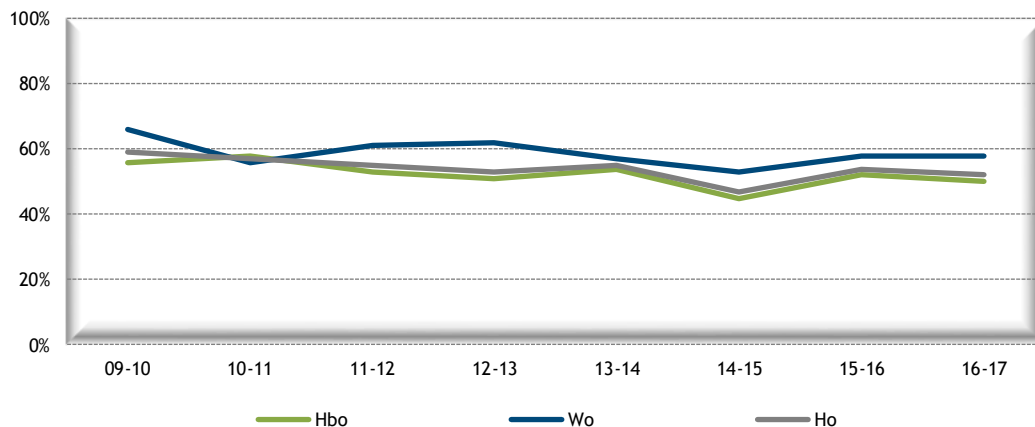
7.6 Redenen van studieuitval

Figuur 7.23 peilt de redenen die studenten geven voor de uitval en switch tijdens het eerste studiejaar. Nog altijd wordt ‘verkeerde studiekeuze’ als belangrijkste reden gegeven voor switch of uitval (52%), gevolgd door het feit dat de ‘verwachtingen niet uit zijn gekomen’ (43%). Als derde reden wordt in 2016-2017 gegeven dat de ‘studie te zwaar’ is (30%). Het aandeel studenten dat één of meerdere van deze drie redenen opgeeft/opgeven is onveranderd gebleven ten opzichte van 2015-2016. Wanneer we naar de achtergrond van de studenten kijken constateren we wel dat studenten met een mbo-achtergrond en een migratieachtergrond significant vaker aangeven de verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en/of dat de studie te zwaar is. Deze laatste reden wordt ook vaker genoemd door bètastudenten.

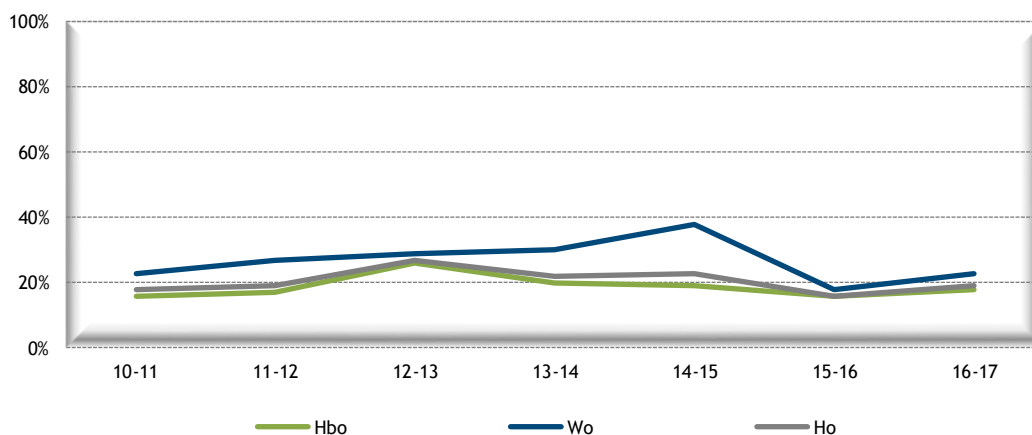
Figuur 7.23: Zes belangrijkste redenen van uitval/switch tijdens het eerste studiejaar (bron: Startmonitor 2009-2015)

Er is met de invoering van de studiekeuzecheck en de inrichting van keuzewebsites zoals Studiekeuze123 veel meer aandacht voor de begeleiding van en informatie over studiekeuze. Daarom is het voor een aantal redenen interessant na te gaan hoe deze zich ontwikkeld hebben in hbo en wo. In figuur 7.24 is de reden ‘verkeerde studiekeuze’ voor de uitval/switch verder uitgesplitst naar soort hoger onderwijs. In 2016-2017 geeft 50 procent van de hbo-studenten die uitgevallen of geswitcht zijn als reden dat ze een ‘verkeerde studiekeuze’ hebben gemaakt. In het wo ligt dit acht procentpunten hoger. Dit verschil is onveranderd ten opzichte van 2015-2016. Vwo’ers in het hbo geven bovendien vaker aan dat een verkeerde studiekeuze tot uitval/switch leidde dan vwo’ers in het wo.

Figuur 7.24: Verkeerde studiekeuze als reden voor studieuitval, naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2015)

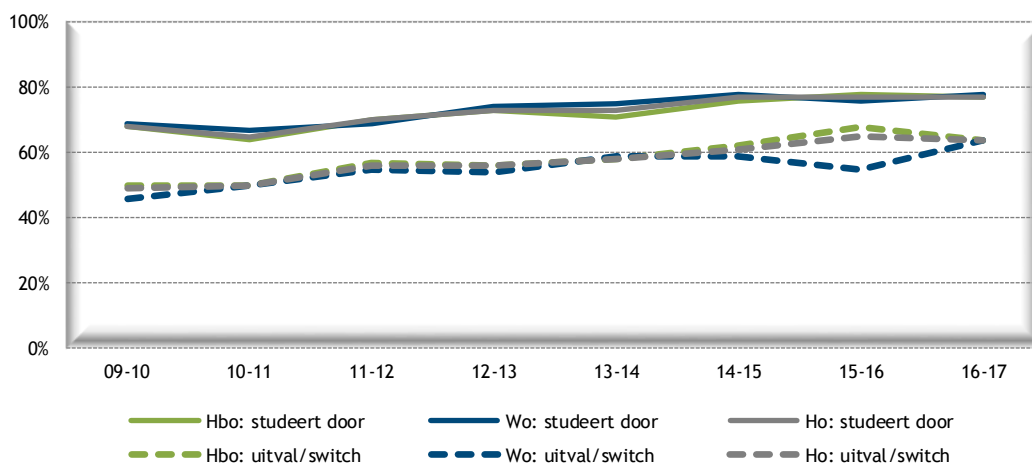
Ook het bindend studieadvies is een maatregel om ervoor te zorgen dat studenten in het eerste jaar zich voldoende inspinnen om een minimum aantal studiepunten te behalen. In het studiejaar 2016-2017 geeft achttien procent van de hbo-studenten aan dat een bindend studie advies (BSA) de reden was voor de uitval/switch, in het wo lag dit percentage vijf procentpunten hoger (figuur 7.25). Voor het wo is dit aantal significant gestegen ten opzichte van het studiejaar 2015-2016 (18%). In 2014-2015 nam het aandeel studenten dat het BSA als reden noemde voor de uitval/switch in het wo relatief sterk toe. Een BSA als reden om de studie te staken komt daarnaast vaker voor bij mannen, studenten met een vwo-achtergrond en bij studenten met een migratieachtergrond.

Figuur 7.25: BSA als reden voor studieuitval, naar soort ho (bron: Startmonitor 2010-2016)

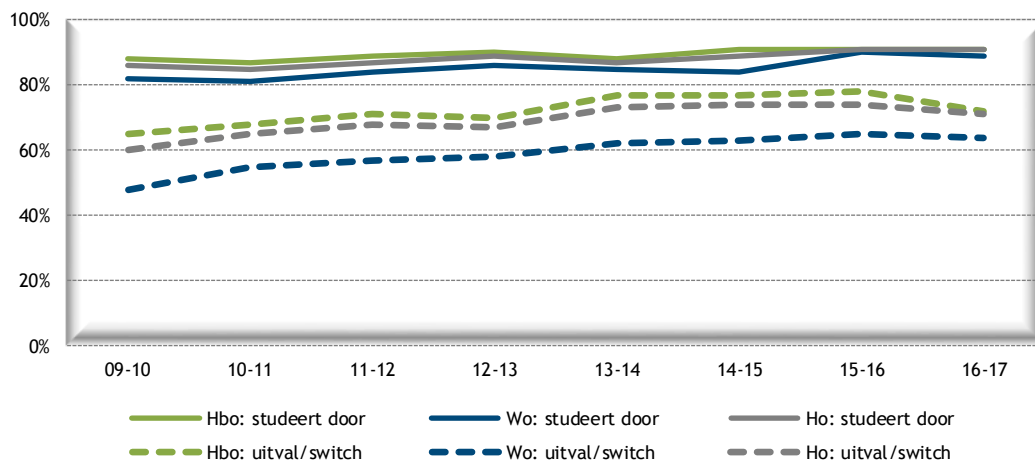
7.7 Studiekeuzeproces en -uitval

In september vragen we in de Startmonitor in hoeverre men bewust voor de studie koos. Dit geeft de mogelijkheid om dit na negen maanden te relateren aan het besluit om de studie na het eerste jaar al dan niet voort te zetten (figuur 7.26). Net als vorig studiejaar kiest in 2016-2017 77 procent van de studenten die doorstuderen in het hoger onderwijs bewust voor een studie. Bij de studenten die uitvallen, ligt dit aantal dertien procentpunten lager op 64 procent. Ten opzichte van het jaar 2015-2016 lijkt het aandeel wo-studenten dat uitvalt vaker aan te geven bewust voor een studie te hebben gekozen, deze stijging is echter niet significant.

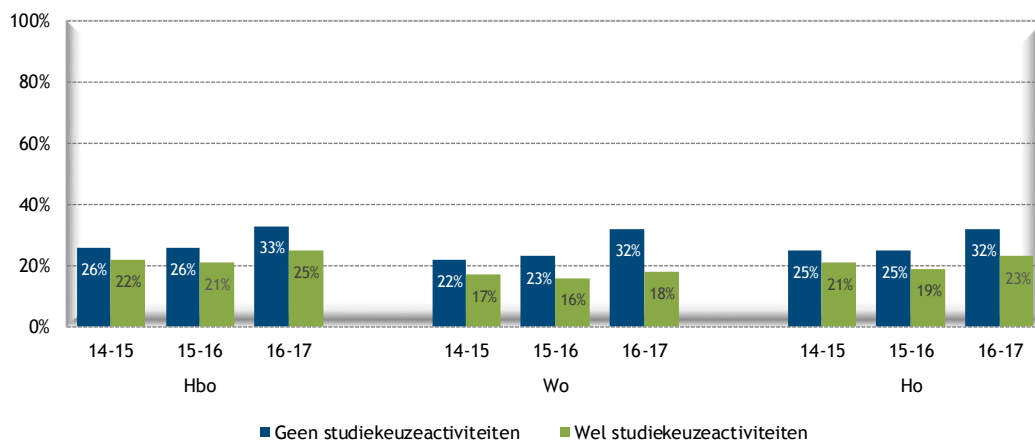
Figuur 7.26: Percentage eerstejaars dat uitvalt of doorstudeert naar bewuste keuze voor studie (bron: Startmonitor 2009-2016)

Figuur 7.27 geeft een andere vroege indicatie van de kans op uitval/switch weer: de mate waarin studenten direct in september al een goede match met hun opleiding ervaren. Van alle hbo- en wo-studenten die doorstuderen, geeft 91 procent al in september aan een goede match te hebben met hun opleiding. Onder uitvallers/switchers ligt dit aandeel twintig procentpunten lager. Daarmee kunnen we concluderen dat het ervaren van een goede match met de opleiding de kans op uitval/switch kleiner maakt. Ten opzichte van vorig studiejaar stellen we in het hbo bij de uitvallers een daling vast van het aandeel studenten dat een goede match ervaart met de opleiding van 78 procent naar 72 procent. Toch ligt dit percentage nog altijd hoger dan in het wo: daar ligt het percentage op 64 procent en daarmee blijkt vooral in het wo een goede match met de opleiding essentieel te zijn voor het voortzetten van de studie.

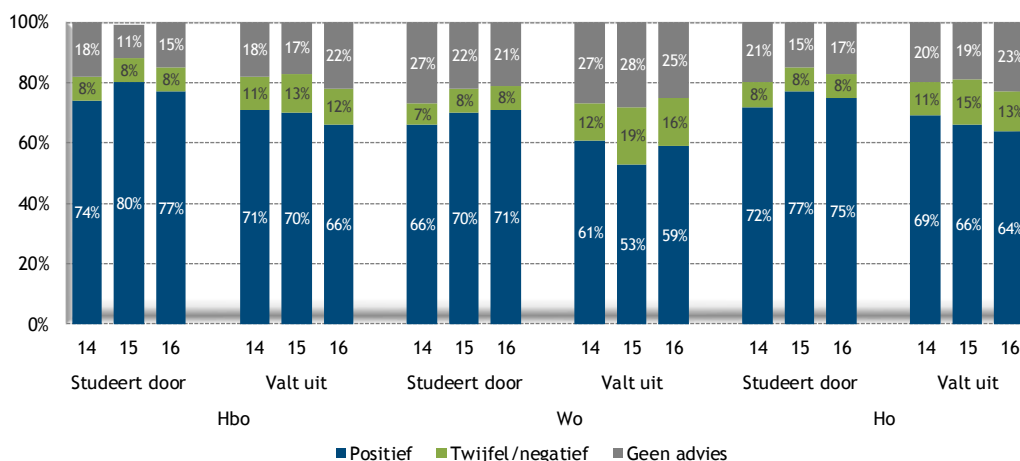
Figuur 7.27: Percentage eerstejaars dat uitvalt of doorstudeert naar het ervaren van een goede match met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2016)

Uit de gegevens van de Startmonitor komt naar voren dat over de laatste drie jaren een op de tien studenten niet heeft deelgenomen aan een van de aangeboden matchingsactiviteiten (studiekeuzecheck). Voor de laatste drie cohorten is nagegaan of de niet-deelnemers vaker uitvallen dan de deelnemers (ongeacht het soort activiteit). Figuur 7.28 laat zien dat het percentage eerstejaars dat uitvalt lager ligt bij studenten die hebben deelgenomen aan matchingsactiviteiten: een verschil van negen procentpunten tussen studenten die wel hebben deelgenomen aan de matchingsactiviteiten en degenen die er niet aan hebben deelgenomen (23% t.o.v. 32%). Voor het hbo en wo afzonderlijk zijn de verschillen respectievelijk acht en veertien procentpunten. Voor de studenten in het ho die hebben deelgenomen aan de studiekeuzeactiviteiten stijgt het aandeel dat uitvalt of switcht ten opzichte van vorig jaar met vier procentpunten.

Figuur 7.28: Percentage eerstejaars dat uitvalt of switcht naar al dan niet deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten (bron: Startmonitor 2014-2016)

Figuur 7.29 toont voor de eerstejaarsstudenten die respectievelijk doorstuderen of uitvallen het aandeel dat verhoudingsgewijs een positief advies krijgt na het doorlopen van de matchingsactiviteiten. Voor het studiejaar 2016-2017 krijgt 75 procent van de doorstudeerders een positief studieadvies; dit aandeel ligt elf procentpunten lager bij de studenten die uitvallen. Studenten in het hbo die hun studie voortzetten, krijgen verhoudingsgewijs minder vaak (77%) een positief studieadvies te horen dan in 2015-2016 (80%). Een groter deel ontving geen advies. Voor de andere groepen treden er verhoudingsgewijs geen significante veranderingen op ten opzichte van vorig jaar.

Figuur 7.29: Studiekeuzeadvies naar studie uitval of switch (bron: Startmonitor 2015-2016)

7.8 Relatie tussen studiekeuze en uitval

In dit onderdeel is het studiekeuzeproces van studenten nader bestudeerd voor de kans op uitval/switch. Hiervoor zijn (logistische) regressieanalyses uitgevoerd op de data van de Startmonitor. Deze analyse-techniek maakt de verhouding tussen de kans dat een student uitvalt/switcht en de kans dat een student niet uitvalt/switcht inzichtelijk. Deze uitkomstwaarde wordt ook de 'odds ratio' genoemd. We stellen vast dat ten opzichte van 2015-2016 een aantal zaken veranderd is. Vooral voor de hbo-studenten constateerden we geen significant verband tussen de gebruikte studiekeuzebronnen en de kans op uitval of switch. De verder conclusies zijn onderstaand samengevat.

- Studenten konden aangeven van welke voorlichting ze gebruik hebben gemaakt (studiekeuzebronnen). Naar voren komt dat in het wo de kans op uitval/switch groter is naarmate studenten minder studiekeuzebronnen raadpleegden. In het hbo was dit vorig jaar ook het geval, maar het effect van het raadplegen van studiekeuzebronnen op de kans op uitval/switch is niet langer significant.
- In het wo zien we voor alle jaren dat de relatie tussen het bezoeken van intensieve voorlichtingsdagen en uitval/switch (stabiel) positief is gebleven: studenten die dit soort dagen bezochten, hebben een verminderde kans op uitval. Voor het hbo was dit tot voor kort ook het geval, maar in 2016-2017 is dit verband niet langer significant.
- Voor wo-studenten gold in 2015-2016 dat het raadplegen van studie in cijfers een lagere (kans op) uitval/switch liet zien en dat, indien vanuit de vo-school ho-instellingen bezocht werden, de kans op uitval/switch afnam. Deze verbanden zijn niet langer significant voor 2016-2017. Wel zien we bij wo-studenten dat het raadplegen van vergelijkingswebsites en -gidsen ertoe bijdraagt dat de kans op uitval/switch afneemt.
- Sinds studiejaar 2014-2015 nemen we in de Startmonitor ook de matchingsactiviteiten mee die hogescholen aan hun studenten aanbieden. Er is nagegaan of deelname aan deze activiteiten de kans op uitval/switch reduceert. Voor het wo stellen we vast dat voor de studie jaren 2015-2016 en 2016-2017 geldt dat studenten een minder grote kans lopen op uitval/switch wanneer ze hebben deelgenomen aan studiekeuze activiteiten (zie ook hiervoor). Voor het hbo is dit verband alleen aanwezig in het studiejaar 2015-2016.

Aan de studenten is eveneens gevraagd naar hun motieven voor het kiezen van de opleiding. Een nadere blik op deze studiekeuzemotieven in relatie tot uitval/switch laat onderstaande resultaten zien.

- Voor het hbo en het wo geldt dat naarmate studenten een studie kiezen omdat deze beter aansluit bij zijn of haar capaciteiten en vaardigheden, de kans kleiner is dat zij voortijdig uitvallen of switchen.

- Als wo-studenten hun studie kiezen vanuit voornamelijk inhoudelijke interesse neemt de kans op uitval/switch af. Dit was enkele jaren het geval voor zowel hbo- als wo-studenten. Dit jaar geldt dit verband niet langer voor het hbo. Bredere beroepsmogelijkheden en een goede kans op een baan zijn eveneens belangrijke motieven voor de wo-studenten waarbij de kans op uitval/switch afneemt.
- Als het opdoen van veel praktijkervaring een belangrijk motief is voor de hbo-student neemt de kans dat deze student uitvalt/switcht af.

7.9 De relatie tussen uitval/switch en sociaaleconomische kenmerken

Op basis van data van het CBS is gekeken naar de eerstejaars uitval/switch in relatie tot sociaaleconomische kenmerken van studenten. Hiervoor zijn alle beginnende studenten voor de studie jaren 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015 en 2015-2016 meegenomen. Studenten zijn alleen meegenomen in hun initiële instroomjaar in het hoger onderwijs. Vervolgens is gekeken of dit om hbo of wo ging. Studenten die bijvoorbeeld eerst in het hbo zijn ingestroomd en hierna zijn geswitcht naar het wo zijn alleen voor hun initiële hbo-instroom meegenomen in de tabellen en analyses. Alleen studenten die instroomden in een voltijd bachelor studie zijn meegenomen in de analyses³⁶.

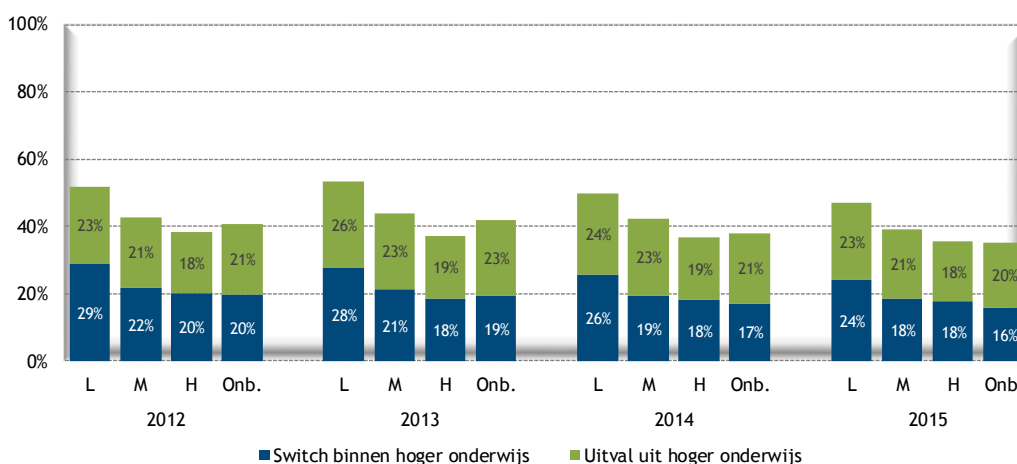
Uitval/switch is ingedeeld in twee categorieën:

- uitval uit het hoger onderwijs: de student staat niet ingeschreven in het hoger onderwijs;
- switch binnen het hoger onderwijs: de student volgt een jaar na instromen een andere opleiding binnen dezelfde instelling of de student zit een jaar na instromen op een andere instelling.

In de regressieanalyses is gecontroleerd voor etniciteit, leeftijd, geslacht en, indien bekend, het behaalde eindexamenresultaat. Voor de overzichtelijkheid zijn deze kenmerken niet gepresenteerd.

Uitval uit het hbo

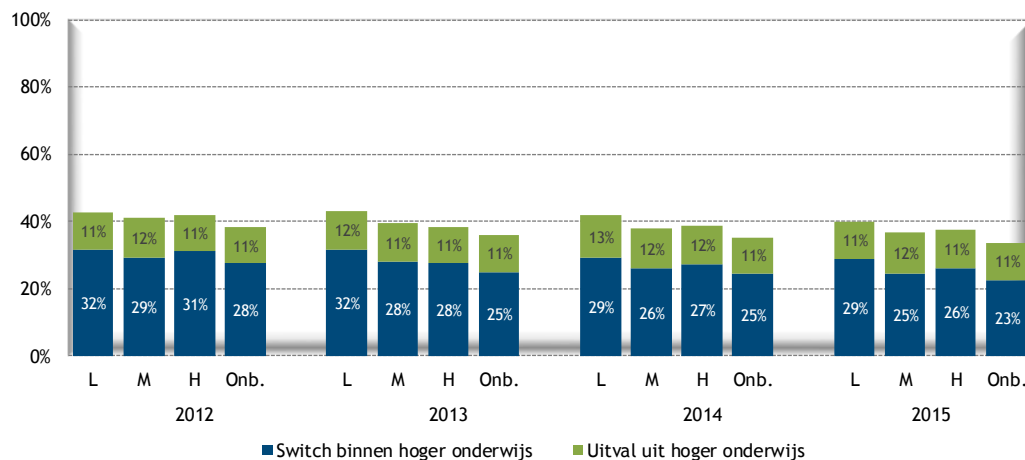
In figuur 7.30 en figuur 7.31 is het type uitval uit het hbo weergegeven per opleidingsniveau van de ouders. Hierbij is onderscheid gemaakt naar de vooropleiding. Omwille van het overzicht zijn alleen instromers vanuit het mbo en vanuit het havo gepresenteerd. Figuur 7.30 toont voor hbo-instromers vanuit het mbo duidelijke verschillen naar opleidingsniveau; zo ligt de uitval uit het ho voor cohort 2015-2016 vijf procentpunt hoger voor studenten met lager opgeleide ouders, dan voor studenten met hoger opgeleide ouders. Ook voor het switchen van instelling of opleiding zijn verschillen zichtbaar, met name studenten met lager opgeleide ouders switchen vaker dan studenten met midden of hoger opgeleide ouders.

Figuur 7.30: Type uitval/switch uit het hbo naar vooropleiding (mbo) en opleidingsniveau (laag, midden, hoog en onbekend) van de ouders voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)

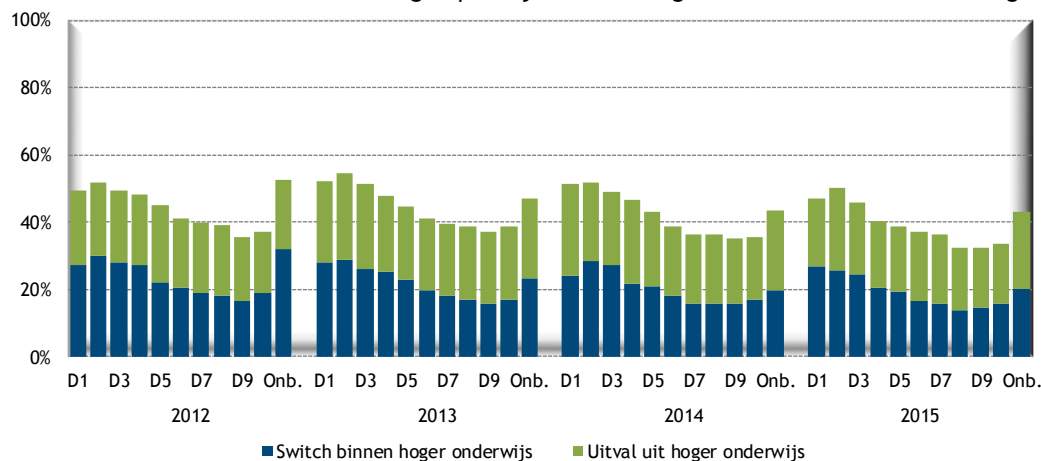
³⁶ Zie voor een beschrijving van de variabelen opleidingsniveau van de ouders en het huishoudensinkomen paragraaf 2.2.

Voor hbo-studenten afkomstig uit het havo zijn de verschillen minder groot (figuur 7.31). Het uitvalpercentage varieert maximaal een procentpunt, voor switch zijn de verschillen groter, maar niet constant; het verschil tussen studenten met lager en hoger opgeleide ouders varieert tussen de 1 en 4 procentpunt.

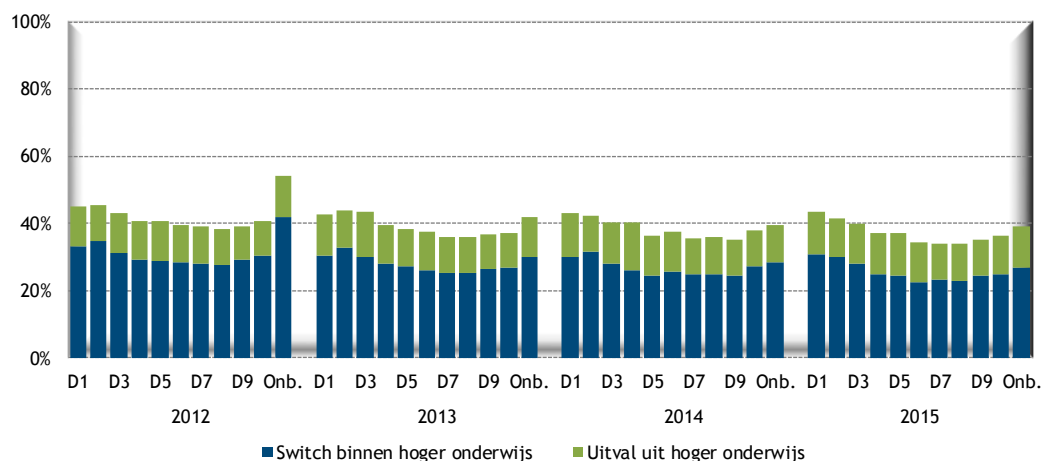

Figuur 7.31: Type uitval/switch uit het hbo naar vooropleiding (havo) en opleidingsniveau van de ouders voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)

Ook voor de verdeling naar inkomen, te zien in figuur 7.32 en figuur 7.33, zijn verschillen te zien binnen de inkomensdecielen; studenten uit huishoudens met lagere inkomens vallen in het hbo vaker uit en switchen vaker. De verschillen tussen inkomensgroepen zijn beduidend groter voor studenten afkomstig uit het mbo.

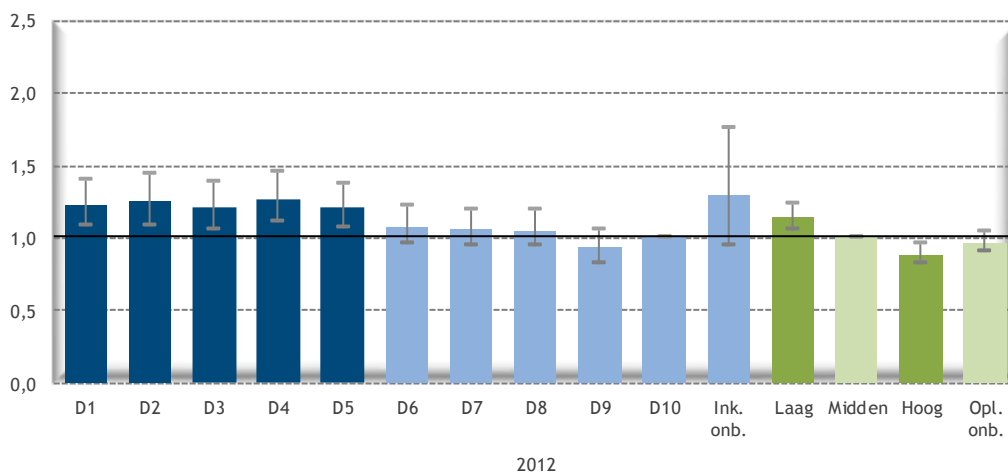

Figuur 7.32: Type uitval/switch eerstejaars uit hbo naar vooropleiding (mbo) en huishoudensinkomen (bron: CBS)

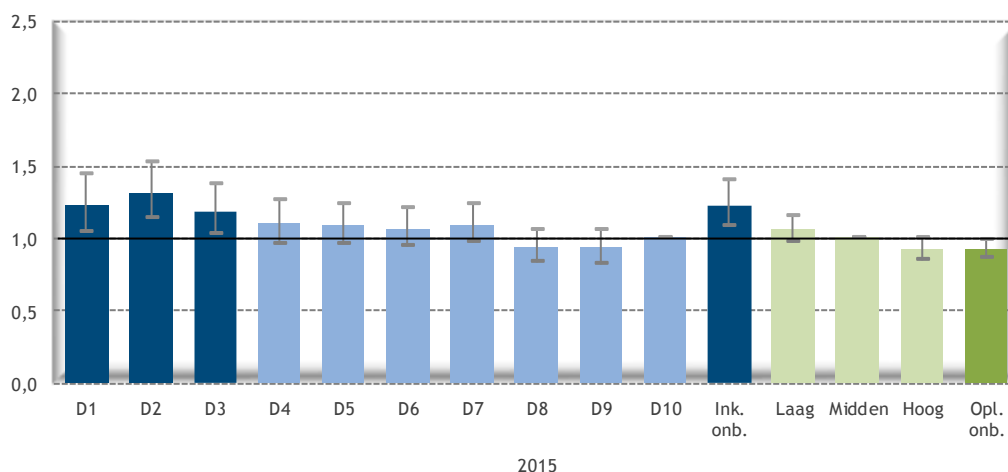

Figuur 7.33: Type uitval/switch eerstejaars uit hbo naar vooropleiding (havo) en huishoudensinkomen (bron: CBS)

Figuur 7.34 tot en met figuur 7.37 tonen de kans op uitval of switchen naar opleidingsniveau van de ouders en het huishoudinkomen. Hierbij geldt dat wanneer de waarde boven de één ligt de kans op uitval groter is dan de referentiecategorie, onder de één is de kans op uitval juist kleiner. De referentiecategorie voor het inkomen is het hoogste deciel (inkomens die behoren tot de 90 tot 100% hoogste huishoudensinkomens), voor het opleidingsniveau zijn de middenopgeleide ouders genomen. De donkergekleurde balken geven aan of de waardes significant verschillen. Voor mbo-gediplomeerden in het hbo is er een samenhang tussen de uitval/switch en het huishoudinkomen en het opleidingsniveau van de ouders: studenten uit de laagste drie inkomensdecielen vallen vaker uit (cohort 2015-2016). Voor het cohort 2012-2013 geldt bovendien voor de mbo-gediplomeerden met hoger opgeleide ouders dat ze minder vaak uitvallen, terwijl studenten met lager opgeleide ouders juist vaker uitvallen.

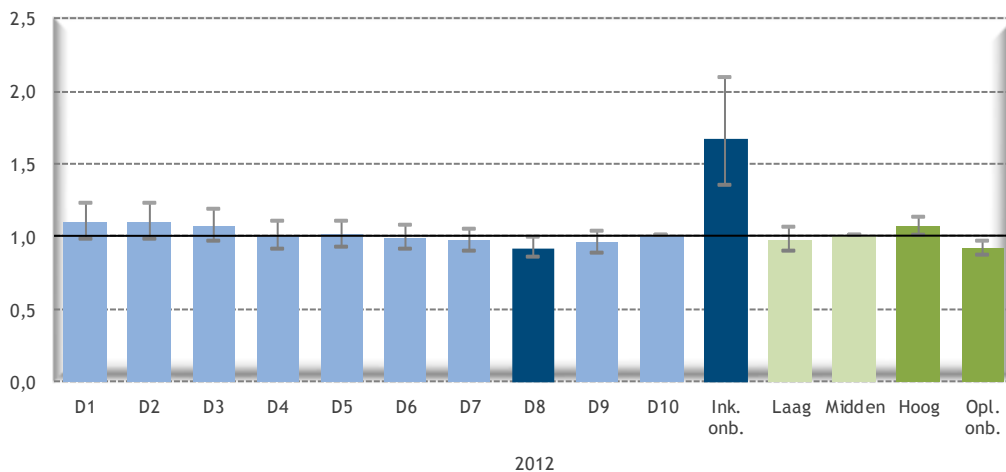

Figuur 7.34: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2012/2013 vanuit mbo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)

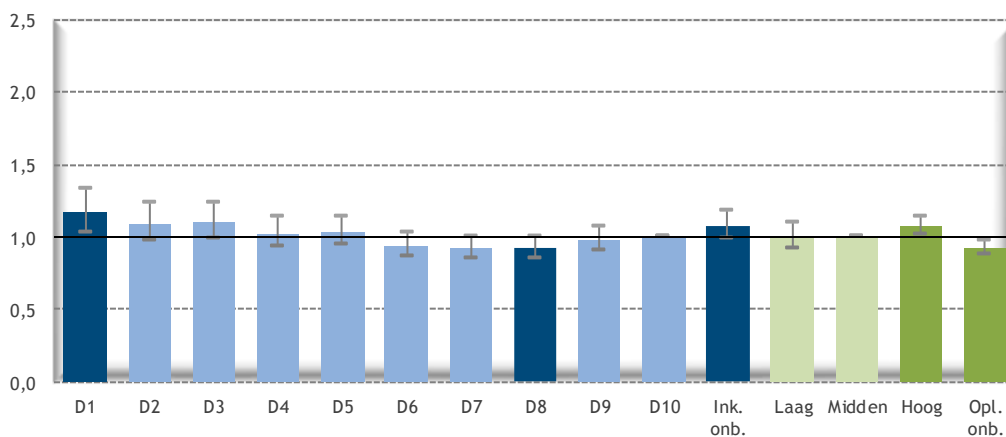
Figuur 7.35: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2015/2016 vanuit mbo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)

Voor havisten zijn de effecten voor het huishoudensinkomen vrijwel niet significant; wel hebben studenten met hoger opgeleide ouders juist een wat grotere kans om uit te vallen of te switchen. Uit de bivariate analyse werd duidelijk dat het dan gaat om vaker switchen, niet om uitval (figuur 7.31).

2012

Figuur 7.36: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2012/2013 vanuit havo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)

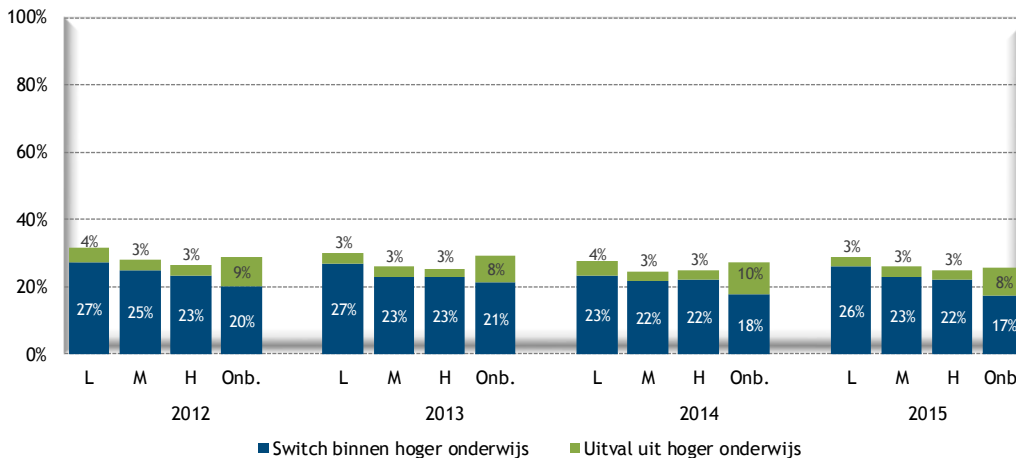

2015

Figuur 7.37: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2015/2016 vanuit havo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)

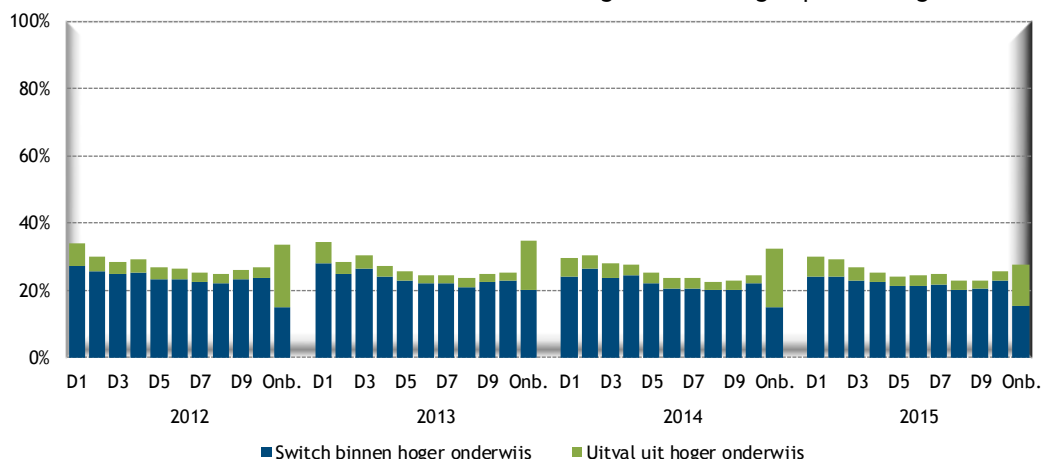
Uitval uit het wo

In figuur 7.38 is de uitval in wetenschappelijk onderwijs uiteengezet naar het hoogst behaalde opleidingsniveau van de ouders. Hier zien we weinig onderlinge verschillen op (uitval ligt overal rond de 3%). Switch binnen het hoger onderwijs laai de grootste verschillen zien: voor instromers met laagopgeleide ouders lag dit voor 2015-2016 op 26 procent, voor studenten met hoogopgeleide ouders lag dit op 22 procent.

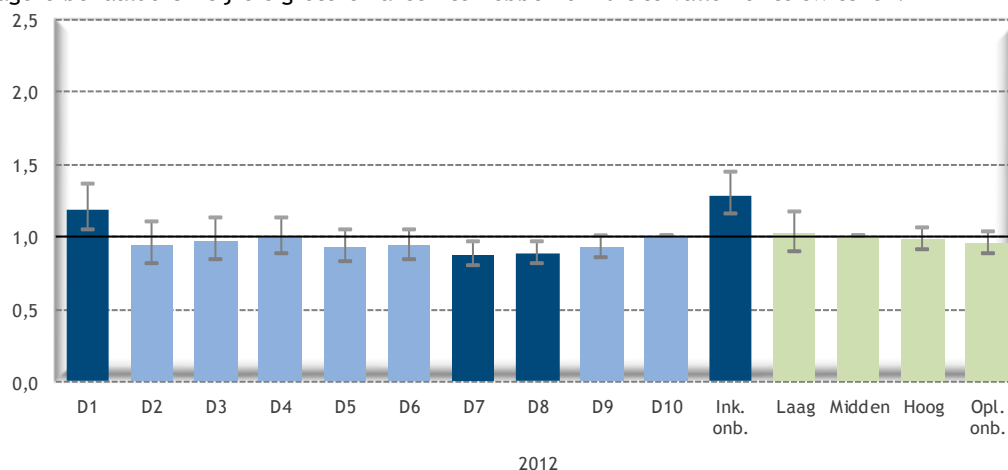
Figuur 7.38: Type uitval/switch uit het wo naar opleidingsniveau van de ouders voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)

In figuur 7.39 is de uitval/switch in het wo weergegeven naar huishoudensinkomen van de student. Voor elk instroomcohort is de uitval/switch van studenten uit hogere inkomensgroepen iets lager.

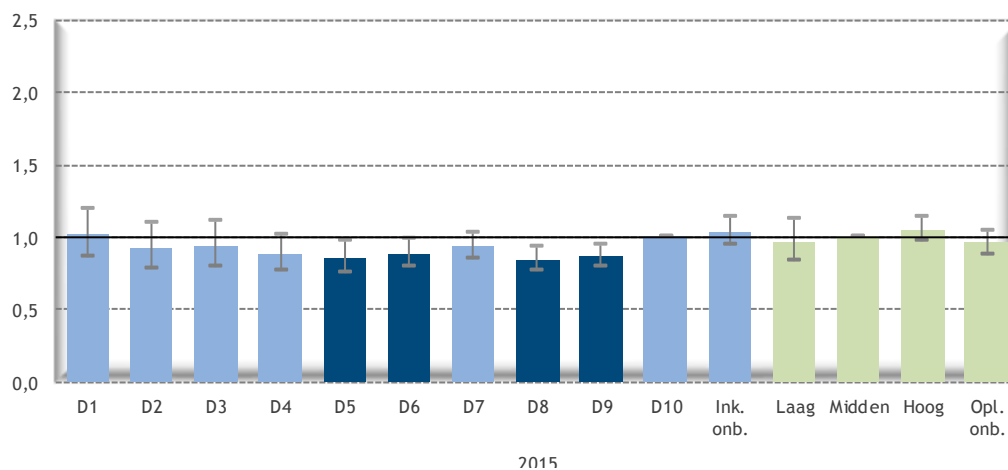

Figuur 7.39: Type uitval/switch uit het wo naar huishoudensinkomen voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)

Figuur 7.40 en figuur 7.41 tonen de regressieanalyses voor de kans op uitval of switch ten opzichte van de kans op niet uitvallen of switchen. De kleine verschillen die zichtbaar waren in de eerdere figuren zien er niet anders uit in de regressietabellen; voor inkomen zijn geen duidelijke negatieve effecten zichtbaar op uitval of switch, evenals voor het opleidingsniveau van de ouders. De modellen hebben ook maar weinig voorspellende waarde; wel blijken niet-westerse alloctonen, mannen, oudere studenten en studenten met lagere behaalde CE-cijfers grotere kansen te hebben om uit te vallen of te switchen.

Figuur 7.40: Logistische regressieanalyses voor instromers in wo in 2012/2013 voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)

Figuur 7.41: Logistische regressieanalyses voor instromers in wo in 2015/2016 voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)

7.10 Samenvatting

Dit hoofdstuk kijkt naar de studieswitch en -uitval tijdens en direct na het eerste jaar. We hanteren de term 'uitval/switch' voor de volgende groepen: (1) studenten die na een jaar het hoger onderwijs verlaten, (2) studenten die in het tweede jaar een opleiding gaan volgen aan een andere instelling of die in het tweede jaar kiezen voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling. De eerste groep wordt hierbij aangeduid als 'uitval uit het hoger onderwijs' en de tweede groep als 'switch binnen het hoger onderwijs'. In deze laatste paragraaf worden de belangrijkste uitkomsten uit dit hoofdstuk samengevat aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding. De analyses zijn uitgevoerd op basis van het 1cHO, de Startmonitor en databestanden van het CBS.

In hoeverre verandert de switch en uitval in het eerste jaar ho?

Het aandeel eerstejaarsstudenten dat niet verder studeert aan hun initiële opleiding is ten opzichte van 2015-2016 nagenoeg onveranderd gebleven (er is over de gehele linie een lichte daling van 0,3 ppnt.). In het laatste jaar is de uitval met 31 procent lager dan deze ooit in de tien jaren ervoor is geweest. De uitval/switch onder wo-eerstejaars is verder gedaald naar 23 procent en is daarmee een stuk lager dan de 35 procent uitval/switch onder hbo-studenten. Studenten die zijn uitgevallen of geswitcht hadden bij binnenkomst een lager gemiddeld eindexamencijfer. Het aandeel vrouwen dat switcht/uitvalt is sterk afgenomen in het wo en deze daling heeft zich ook dit jaar voortgezet met één procentpunt (naar 18%). Wanneer we het type uitval/switch verder uitsplitsen blijkt het aandeel hbo-studenten dat switcht binnen het hoger onderwijs al enkele jaren constant (20%). In het wo is het aandeel studenten dat switcht binnen het hoger onderwijs licht gedaald en met zeventien procent het laagste in tien jaar. In het hbo is het percentage dat uitvalt uit het hoger onderwijs het grootst en met vijftien procent vergelijkbaar met 2015-2016.

Het percentage hbo-studenten met een havo-diploma dat uitvalt/switcht blijft met 36 procent onveranderd. De uitval/switch van studenten met een mbo-diploma neemt al enkele jaren gestaag af. De uitval/switch onder studenten met een vwo-opleiding die studeren in het hbo is gestegen met één procentpunt naar twintig procent. De totale uitval/switch in het wo daalde met één procent naar 23 procent. In het wo was tien jaar geleden de uitval/switch onder Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond behoorlijk hoger dan onder buitenlandse studenten; daarna is dit verschil geleidelijk aan verdwenen en is de uitval/switch het laatste jaar onder beide groepen gelijk. Wel zien we dat buitenlandse studenten veel vaker het hoger onderwijs verlaten en dat Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond veeleer switchen binnen het hoger onderwijs. Over het geheel genomen is de uitval/switch van studenten met een vwo-achtergrond veel lager dan de uitval/switch van degenen met een havo- of mbo-achtergrond. Voor het hbo en het wo zien we over de jaren heen wel een verschillend beeld voor wat betreft de uitval/switch van vwo-studenten. De groep vwo-scholieren die switcht vanuit het hbo en daarna naar het wo gaat is groter dan de vwo-wo doorstromers die switchen naar het hbo. Uitvallers/switchers uit havo en vwo kenmerken zich door lagere schoolprestaties in het voorgezet onderwijs. Of studenten wel of niet een tussenjaar hebben genomen, heeft geen duidelijke relatie met hun uitval- of switchkans.

In hoeverre verandert het aandeel switchers en uitvallers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?

De uitval/switch van studenten met een mbo-diploma neemt al enkele jaren af. Het laatste jaar zet deze afname zich voort. In 2013-2014 was de uitval/switch nog 43 procent, in 2016-2017 is dit aandeel met zeven procentpunten gedaald naar 36 procent. Hierdoor is de uitval/switch van de mbo-instroom in het hbo gelijk met de uitval/switch onder de havisten. Dit geldt voor studenten uit alle mbo-sectoren. Voor de mbo-sector economie is de uitval/switch wel nog steeds het hoogst (44%).

In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètastudies dat na switchen opnieuw voor een bètastudie kiest?

Bètastudenten in het hbo vallen vaker uit dan bètastudenten in het wo. Binnen hbo en wo zijn de verschillen tussen bètastudenten en niet-bètastudenten niet gelijk: de uitval/switch onder bètastudenten in het hbo is stabiel ten opzichte van 2015-2016 en nagenoeg gelijk aan die van niet-bètastudenten. Hoewel in het wo de uitval/switch van bètastudenten het laatste jaar is afgenomen, vallen bètastudenten nog steeds vaker uit dan niet- bètastudenten.

In hoeverre zijn er verschillen in uitval/switch tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond?

Over de jaren heen stellen we voor alle vooropleidingen vast dat de uitval/switch onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond substantieel hoger ligt dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Met name bij de mbo-instroom is het verschil tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond met 21 procentpunten erg groot. Dit verschil is sinds vorig jaar iets groter geworden. Voor de andere vooropleidingen is het onderlinge verschil in uitval/switch van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond afgenomen.

In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?

In dit hoofdstuk onderzochten we ook de samenhang tussen het bindend studieadvies (BSA) en de studieuitval of switch. In het wo geven studenten vaker aan dat zij stoppen met hun huidige opleiding vanwege een BSA dan in het hbo. Dit resultaat is stabiel over de jaren heen. Een BSA als reden om de studie te staken komt vaker voor bij mannen, studenten met een vwo-achtergrond en bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Verandert het aandeel switchers en uitvallers dat aangeeft dat een verkeerde studiekeuze de reden is?

Het aandeel studenten dat als reden voor de uitval/switch de 'verkeerde studiekeuze' geeft is met 52 procent gelijk gebleven ten opzichte van 2015-2016. Hiermee is deze reden net als eerdere jaren nog altijd de belangrijkste reden voor de studieuitval/switch. Wanneer we naar de achtergrond van de studenten kijken constateren we dat studenten met een mbo-achtergrond en een migratieachtergrond significant vaker aangeven de verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en/of dat de studie te zwaar is.

In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en die niet uitvallen?

Er is een relatie tussen het maken van een bewuste studiekeuze en de kans op uitval. Kiest men weloverwogen voor de studie, dan is de kans op uitval/switch kleiner. Dit geldt ook voor degenen die een goede match of binding ervaren met de opleiding. De groep studenten die geen gebruik heeft gemaakt van matchingsactiviteiten is klein (10%). Toch kunnen we concluderen dat studenten die gebruikmaken van matchingsactiviteiten iets minder vaak uitvallen of switchen. Ten aanzien van de oriëntatie op de studie is er voor wo-studenten een samenhang gevonden tussen het aantal geraadpleegde studiekeuzebronnen en het voortzetten van de initiële studie; ook het bezoeken van intensieve voorlichtingsdagen draagt hieraan bij. In het wo zorgt ook het raadplegen van vergelijkingswebsites en -gidsen ervoor dat de kans op uitval/switch afneemt.

Voor wat betreft de keuzeoverwegingen zien we wel dat bepaalde motieven de kans op uitval/switch kunnen beïnvloeden voor zowel de wo-student als de hbo-student. Zo blijkt dat naarmate studenten een studie kiezen omdat deze beter aansluit bij zijn of haar capaciteiten en vaardigheden, de kans kleiner is dat zij voortijdig de studie verlaten. Veel praktijkervaring verkleint de kans dat de hbo-student uitvalt of switcht. Voor wo-studenten geldt verder dat een keuze op basis van inhoudelijk interesse de kans op uitval of switch verkleint. Tot slot zijn bredere beroepsmogelijkheden en een goede kans op een baan motieven voor de wo-studenten die de kans op uitval/switch doen afnemen.

Wat is de relatie tussen de uitval uit en de switch binnen het ho en de achtergrondkenmerken van de studenten?

Het hebben van een aanvullende beurs is een indicatie voor een lagere sociaaleconomische achtergrond. Het percentage studenten met een aanvullende beurs dat uitvalt of switcht is vijf procentpunten hoger dan dat van studenten zonder aanvullende beurs. Tevens is op basis van CBS-data gekeken naar de achtergrond van de ouders en de kans op uitval. De eerste constatering is dat verschillen in het hbo tussen huishoudensinkomen en opleidingsniveaus groter zijn voor instromers uit het mbo dan voor instromers uit het havo. Voor mbo-geplumeerden in het hbo geldt dat voor hogere huishoudensinkomens en hoger opgeleide ouders de kans op uitval of switch kleiner is. De uitval/switch in 2015-2016 was voor mbo-instromers met lager opgeleide ouders 47 procent en voor mbo-instromers met hoger opgeleide ouders 36 procent. Deze verschillen zijn aanzienlijk kleiner voor havisten. In het wetenschappelijk onderwijs is dezelfde samenhang zichtbaar tussen enerzijds uitval en switch en anderzijds het huishoudensinkomen en het opleidingsniveau van de ouders. Net zoals bij havisten gaat het hier om kleine verschillen.

8 Studiefinanciering en leengedrag

8.1 Inleiding en vraagstelling

Dit hoofdstuk bekijkt het leengedrag van studenten en de motieven om te lenen. In dit tweede jaar van de invoering van het studievoorschot (2016-2017) bekijken we de ontwikkelingen in het leengedrag en maken we de vergelijking met de periode van voor de invoering van het studievoorschot. Met de invoering van het studievoorschot is de basisbeurs vervallen en kunnen studenten het gehele bedrag voor hun studie lenen. De aanvullende beurs blijft wel bestaan en is verhoogd. De vragen die in dit hoofdstuk worden beantwoord, zijn:

- 8_1 Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?
- 8_2 Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- 8_3 In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- 8_4 Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- 8_5 Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- 8_6 Verandert de financiële situatie van studenten?
- 8_7 Wat is de omvang en achtergrond van leenaversie bij de (potentiële) mbo-hbo doorstromers?

8.2 Data en definities

Voor de analyse van het leengedrag van studenten zijn alle hoofdinschrijvingen in het domein hoger onderwijs uit het 1cHO meegenomen. Daarmee wordt de centeringsbasis gevormd door voltijd, deeltijd en duale studenten aan alle bekostigde instellingen, tenzij anders is aangegeven. Met de selectie van de hoofdinschrijvingen (soort inschrijving hoger onderwijs='1' of 'A') worden alle studenten per studiejaar eenmaal meegeteld.

De tabellen 8.1 tot en met 8.4 geven een beschrijving van deze populatie naar het type studiefinanciering dat men ontvangt in desbetreffend studiejaar. Hierbij zijn alle postmasters en postinitiële masters bij de categorie 'master' opgenomen. Alle studenten aan bekostigde instellingen die op enig moment in desbetreffend studiejaar een studiefinancieringsproduct hebben ontvangen (basisbeurs, aanvullende beurs, lening, collegegeldkrediet, leenrecht of een reisproduct) zijn in dat jaar 'studiefinancierings-gerechtigd' genoemd. Als over 'lenen' wordt gerapporteerd, zijn altijd het collegegeldkrediet en de reguliere studielening samengenomen, tenzij anders is vermeld. Het percentage leners is bijvoorbeeld gebaseerd op alle studenten die op enig moment in het studiejaar een bedrag hebben geleend, hetzij in de vorm van een collegegeldkrediet, hetzij door middel van een reguliere studielening. Het stelsel waar de studenten onder vallen is ontleend aan de codering die DUO hiervoor hanteert:

- 0 Er is in een maand sprake van een van de volgende situaties: geen toekenning aanwezig, een nul-toekenning of een toekenning waarvoor geen van de andere waarden kan worden bepaald.
- 1 Er is voor een maand sprake van een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering met recht op basisbeurs voor een studie aan het Hoger Onderwijs.
- 2 Er is voor een maand sprake van een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering zonder recht op basisbeurs voor een studie aan het Hoger Onderwijs onder het stelsel van het studievoorschot.
- 3 Er is voor een maand sprake van toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) (gedereguleerde) rentedragende lening voor een studie aan het Hoger Onderwijs.
- 4 De maand valt in de PB-Bol-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering.
- 5 De maand valt in de PB-Bol-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) (gedereguleerde) rentedragende lening.

- 6 De maand valt in de gift-buitenland-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering.
- 7 De maand valt in de gift-buitenland-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) (gedereguleerde) rentedragende lening.
- 8 Er is voor een maand sprake van een EER-toekenning.

De coderingen kunnen variëren per maand. Op basis van bovenstaande codering zijn studenten ingedeeld:

- studievoorschot (in het studiejaar 2015-2016 of studiejaar 2016-2017 ten minste eenmaal een code 2);
- nominale fase (in het studiejaar 2015-2016 of studiejaar 2016-2017 heeft de student in alle maanden een code 1 en voor alle andere jaren geldt dat de student ten minste gedurende één maand een basisbeurs of aanvullende beurs heeft ontvangen);
- leenfase (in het studiejaar 2015-2016 of studiejaar 2016-2017 heeft de student in alle maanden een code 3 en voor alle andere jaren geldt dat de student geen enkele maand een basisbeurs of aanvullende beurs heeft ontvangen);
- indien een student in het studiejaar 2015-2016 of studiejaar 2016-2017 een code 0 heeft of de student heeft gedurende een studiejaar geen enkel product bij DUO afgenomen (dus ook geen ov-kaart én ook geen recht had op een studielening) is deze gekwalificeerd als een student zonder studiefinancieringsrecht.

Niet alle coderingen van DUO waren gevuld. Als extra controle is voor de studenten met een waarde '0' nog nagekeken welke kolommen gevuld waren. Volgens onderstaande definitie is een deel van de studenten die niet vallen onder het stelsel van het studievoorschot ingedeeld:

- als een student niet valt onder het stelsel van het studievoorschot en ten minste in één maand een basisbeurs of een aanvullende beurs heeft ontvangen, is de deze ingedeeld in het oude stelsel onder de noemer 'nominaal';
- als een student niet valt onder het stelsel van het studievoorschot en geen basisbeurs of aanvullende beurs heeft ontvangen, is deze ingedeeld in de leenfase indien de student:
 - ten minste in één maand heeft geleend of collegegeldkrediet heeft afgesloten of;
 - ten minste in één maand een reisproduct heeft ontvangen of;
 - ten minste in één maand recht had op een lening, ongeacht het gebruik ervan.

Bij alle records uit het WSF-bestand waarvan in een jaar geen enkel veld was gevuld is ervan uitgegaan dat desbetreffende persoon in dat jaar geen recht had op studiefinanciering. Het WSF-bestand is opgebouwd per student per jaar. Op basis van student en studiejaar zijn de gegevens gekoppeld aan het 1CHO 2006-2017. Tenzij expliciet een andere selectie is aangegeven, is de centeringsbasis van de gegevens in dit hoofdstuk 'alle in Nederland ingeschreven studenten, ongeacht de opleidingsvorm (voltijd, deeltijd of duaal), leeftijd of hun recht op studiefinanciering'. Alle studenten tellen slechts eenmaal mee, ook als zij meerdere inschrijvingen hebben.

De tabellen 8.1 tot en met 8.4 geven een overzicht van het aantal records dat verwerkt is. Kleine aantallen studenten die ingeschreven zijn als deeltijd en toch studiefinanciering hebben ontvangen, zijn wellicht tussentijds gewisseld van opleidingsvorm, initieel foutief ingedeeld of hebben onterecht studiefinanciering ontvangen. Rijen waar slechts een enkele student in voorkomt (minder dan 10), zijn niet getoond. Omdat de indeling in type studiefinanciering is gemaakt op basis van de feitelijke afname van een studiefinancieringsproduct, kan het voorkomen dat (bijv.) studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, maar geen product afnemen in tabel 8.1 zijn opgenomen (geen product afgenomen) en niet in tabel 8.2 (studievoorschot).

Tabel 8.1: Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-WSF 2006-2017); studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17
<i>Hbo-bachelor</i>											
vt	68.870	53.166	39.626	30.211	29.514	30.376	29.700	32.545	33.458	35.593	37.320
dt	50.084	49.551	49.667	50.935	50.670	48.382	42.393	39.828	36.238	34.488	33.998
du	4.508	3.908	3.689	3.201	3.127	2.967	2.641	2.712	2.581	2.767	2.823
<i>Hbo-master</i>											
vt	1.155	1.151	1.085	919	904	875	893	1.033	1.239	1.329	1.518
dt	10.494	9.846	9.498	10.474	10.710	9.321	8.123	8.436	8.504	8.697	8.311
du	662	711	782	896	984	1.046	1.143	1.137	1.134	1.175	1.298
<i>Hbo-ad</i>											
vt	12	56	85	69	67	87	93	115	137	181	205
dt	41	359	1.007	1.043	1.298	1.478	1.545	1.809	1.835	1.906	2.393
du	30	157	308	372	455	493	474	495	429	360	392
<i>Wo-bachelor</i>											
vt	17.839	15.317	14.780	15.221	15.594	16.009	15.547	17.555	18.582	20.457	23.674
dt	5.956	5.885	5.711	5.588	4.953	3.966	2.786	2.273	1.893	1.633	1.438
<i>Wo-master</i>											
vt	18.201	19.771	18.528	17.650	19.771	21.397	21.724	25.624	26.859	29.022	31.135
dt	2.736	3.717	4.444	5.000	5.173	4.515	3.824	3.781	3.559	3.259	3.100
du	140	145	135	95	125	115	93	98	113	127	140

In de bestanden is gekeken naar het aantal studiefinancieringsproducten die afgenomen worden. Als er ten minste één product wordt afgenomen, is de student getypeerd als een student met recht op studiefinanciering. Over alle jaren (2006-2007 t/m 2016-2017) heeft 77,2 procent van alle studenten (85,4% van alle voltijdstudenten en duale studenten) in een studiejaar een studiefinancieringsproduct afgenomen. Alleen voor de eerstejaarscohorten (voltijd en dual) is dit 89,2 procent. Sinds de invoering van het studievoorschot is het aandeel eerstejaars (voltijd en dual) dat geen product afneemt gestegen van 9,2 procent (2014-2015) naar 12,4 procent (2015-2016) naar dertien procent (2016-2017). Van deze laatste groep (studiejaar 2016-2017) is 97 procent jonger dan 30; hiervan is 84 procent afkomstig uit het buitenland. De overige studenten (2%) zijn 30 jaar of ouder. Daarmee neemt in het studiejaar 2016-2017 1,9 procent van alle Nederlandse studenten jonger dan 30 in het eerste jaar van de bachelor geen enkel product af.

Tabel 8.2: Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006 t/m dec. 2016); studenten met studievoorschot

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17
<i>Hbo-bachelor</i>											
vt										68.251	132.252
dt										16	40
du										662	1.236
<i>Hbo-master</i>											
vt										297	425
<i>Hbo-ad</i>											
vt										871	1.828
du										46	121
<i>Wo-bachelor</i>											
vt										55.500	89.070
dt										30	49
<i>Wo-master</i>											
vt										9.250	19.860
du										61	77

Tabel 8.3: Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016); studenten in de nominale fase (met basisbeurs)

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17
<i>Hbo-bachelor</i>											
vt	198.251	219.580	236.551	259.749	270.774	279.480	284.974	297.304	301.941	227.720	164.537
dt	116	110	135	140	149	146	144	125	116	60	37
du	5.662	5.911	6.185	6.594	6.772	6.404	5.878	5.039	4.380	3.307	2.468
<i>Hbo-master</i>											
vt	375	434	449	519	556	612	598	683	704	185	55
du	6	8	15	22	24	18	14	9	7	4	3
<i>Hbo-ad</i>											
vt	133	637	925	1.184	1.154	1.435	1.850	2.542	2.893	2.139	1.352
du	19	71	123	137	155	213	297	288	252	165	98
<i>Wo-bachelor</i>											
vt	90.757	98.246	104.409	112.025	116.751	120.790	120.274	123.543	125.121	68.058	35.077
dt	71	80	103	129	57	44	47	39	70	48	27
<i>Wo-master</i>											
vt	7.366	10.126	13.529	16.860	19.217	21.022	24.125	27.338	28.418	19.712	9.362
dt	4	4	5	5	9	7	4	14	10	3	2
du	25	54	56	52	71	79	65	82	94	28	8

Tabel 8.4: Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016); studenten in de leenfase (geen basisbeurs)

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17
<i>Hbo-bachelor</i>											
vt	23.094	25.625	30.176	33.275	35.726	37.190	37.920	43.493	47.727	49.433	50.055
dt	853	1.081	1.063	1.035	1.090	875	702	472	514	485	570
du	942	986	1.036	1.125	1.250	1.182	1.109	1.099	1.067	1.079	1.033
<i>Hbo-master</i>											
vt	184	159	164	180	212	193	185	186	229	251	206
dt	130	99	87	94	144	137	138	99	124	131	101
<i>Hbo-ad</i>											
vt	0	9	26	56	85	101	123	190	219	267	319
dt	1	12	11	14	24	35	16	20	30	26	37
du	2	3	7	9	8	15	13	13	17	21	17
	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17
<i>Wo-bachelor</i>											
vt	18.888	19.544	20.352	20.795	19.858	19.102	14.824	13.627	13.837	13.944	14.171
dt	220	207	216	220	207	141	80	55	47	63	69
<i>Wo-master</i>											
vt	13.398	19.062	23.342	28.379	32.335	32.290	33.620	32.588	34.019	36.331	36.560
dt	112	118	142	197	219	120	103	94	76	96	109
du	117	156	209	206	211	233	258	254	231	234	259

De leenmotieven, bestedingsdoelen en de relatie tussen lenen en werken zijn ontleend aan de Studentenmonitor Hoger Onderwijs in de jaren 2010-2011 t/m 2016-2017 (zie voor een volledige beschrijving ook de inleiding). Het gaat om de geënuquêteerde hbo- en wo-bachelors en wo-masters die recht hebben op studiefinanciering en van wie het leengedrag bekend is. Tabel 8.5 toont de aantallen die in de analyses zijn meegenomen. In totaal zijn de gegevens geanalyseerd van 92.398 studenten. Kleine verschillen met voorgaande jaren kunnen veroorzaakt zijn door actualisatie van het weegschema of wijzigingen in de vraagstelling. Steeds is het laatste jaar als uitgangspunt genomen voor het bepalen van de achterwaartse compatibiliteit.

Tabel 8.5: Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen

		10-11		11-12		12-13		13-14		14-15		15-16		16-17	
		n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening
Hbo	ba	7.956	24%	3.550	25%	6.553	25%	5.550	26%	5.409	28%	4.692	37%	6.440	41%
Wo	ba	7.758	30%	4.943	29%	5.410	27%	4.274	28%	5.552	34%	3.580	51%	4.430	57%
	ma	3.413	45%	1.997	43%	2.232	46%	1.985	44%	2.586	48%	1.909	56%	2.179	62%
Ho	ba	15.714	27%	8.493	28%	11.963	26%	9.824	27%	10.961	31%	8.272	43%	10.870	48%
	ma	3.413	45%	1.997	43%	2.232	46%	1.985	44%	2.586	48%	1.909	56%	2.179	62%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent).

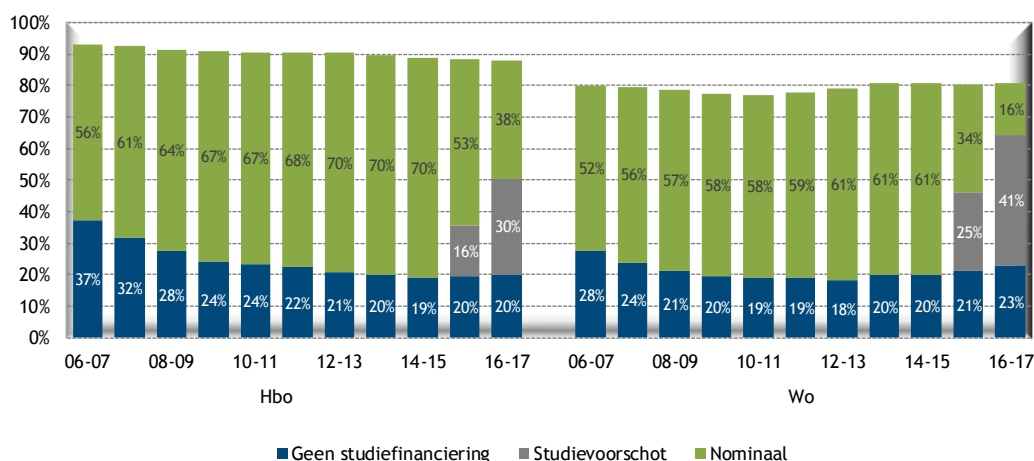
Tabel 8.6: Type studiefinanciering in Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017

	15-16		16-17	
	Totaal aantal	Waarvan % lening	Totaal aantal	Waarvan % lening
Oud stelsel (basisbeurs)	6.502	41%	4.967	43%
Oud stelsel (leenfase)	1.096	65%	1.464	66%
Studievoorschot	2.449	47%	6.269	53%
Ho	10.047	45%	12.700	51%

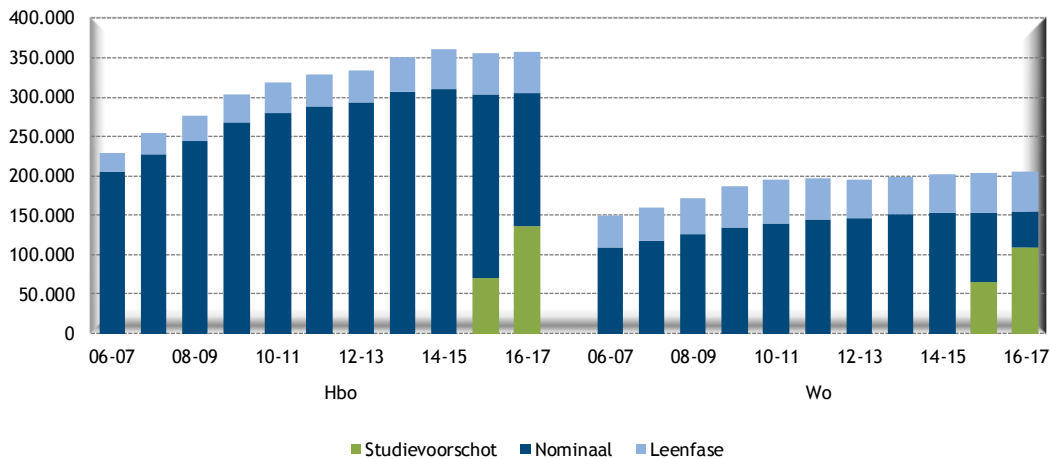
Betreft een selectie uit de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent). Omdat het hier een steekproef betreft, zullen de percentages in de populatie niet zonder meer overeenkomen.

8.3 Gebruik studiefinanciering

Figuur 8.1 toont het aandeel studenten dat een lening, een basisbeurs- en/of aanvullende beurs of een reisproduct ontvangt. De groep studenten die een lening, een basisbeurs- en/of aanvullende beurs of een reisproduct ontvangt is met 80% nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar (figuur 8.1). Enkel in het wo daalde het aandeel licht met één procentpunt (naar 79%). Het aandeel hbo-studenten dat een lening heeft en onder het stelsel van het studievoorschot valt is ten opzichte van 2014-2015 bijna verdubbeld van zestien procent naar dertig procent. Bij wo-studenten nam het aandeel toe met zestien procentpunten naar 41 procent. In het studiejaar 2016-2017 vielen van de leners 246.551 onder het stelsel van het studievoorschot tegenover 134.990 studenten in 2015-2016 (figuur 8.2). Voor het hbo en het wo afzonderlijk zijn dit respectievelijk 136.909 (30% van de studerenden) en 109.642 (41% van de studerenden) studenten. In het wo gaat het om nieuwe eerstejaarsstudenten, vertraagde bachelors (die daardoor niet meer onder het oude stelsel vallen) en studenten die in 2015 of 2016 voor het eerst gestart zijn in een master.

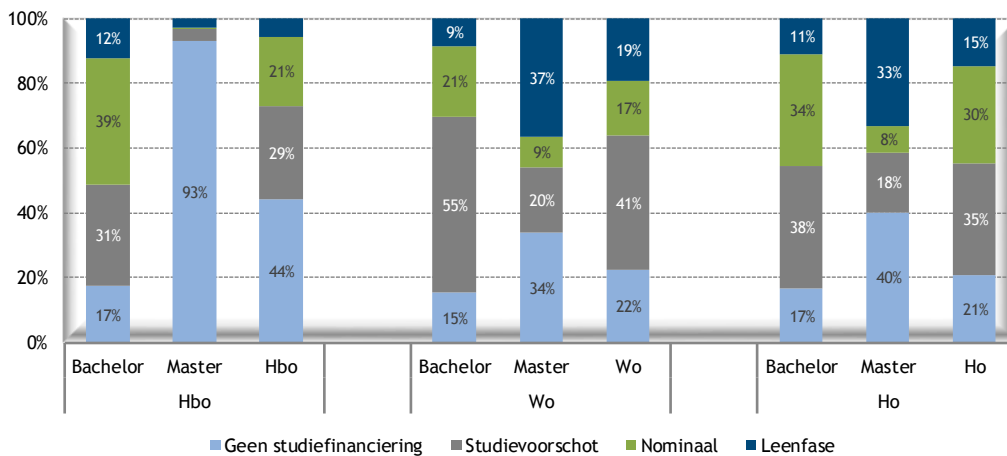
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2016-2017 en DUO-WSF 2016-2017)

Figuur 8.2: Aantal studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2016-2017 en DUO-WSF 2016-2017)

8.4 Studievoorschot

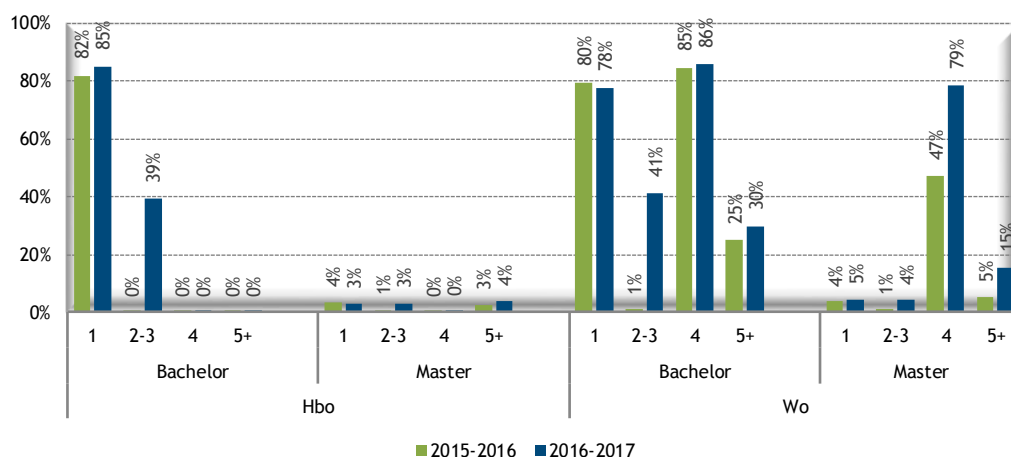
In figuur 8.3 wordt een verdere onderverdeling gemaakt naar het type studiefinanciering in 2016-2017, telkens bekeken voor de bachelor en master apart³⁷. Bekijken we de wo- en hbo-bachelors dan treffen we daar het grootste aandeel studenten die lenen en vallen onder het stelsel van het studievoorschot: ruim 30 procent van de hbo-bachelors en 55 procent van de wo-bachelors. Gemiddeld komt dit neer op 38 procent van alle bachelors. Met 37 procent zit in de wo-master het grootste aandeel studenten dat in het oudere model van de leenfase zit. Bij de master van het hbo is dit drie procent. Voor het studievoorschot in de master is dit aandeel vier procent in het hbo en twintig procent in het wo.

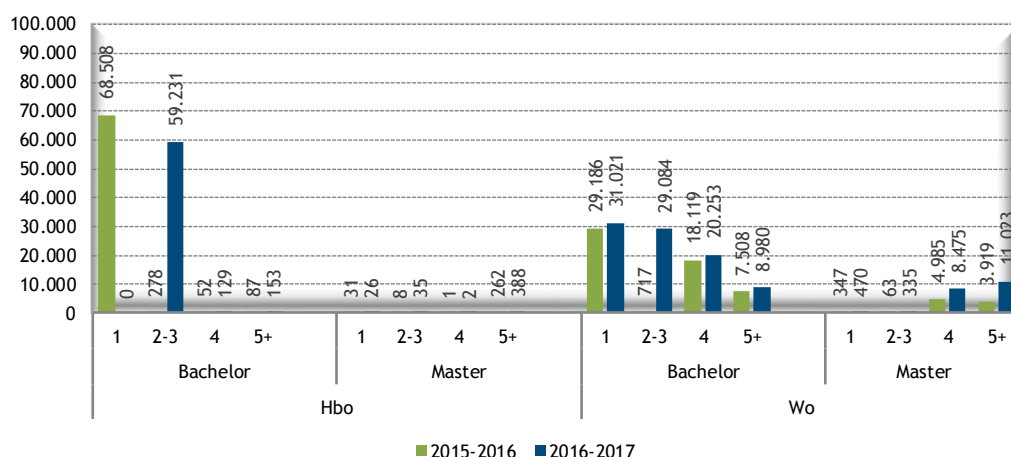
Figuur 8.3: Studenten in 2016-2017 naar type studiefinanciering, soort ho en type ho (alle studenten, excl. ad) (bron: DUO-WSF 2016-2017)

Figuur 8.4 toont het aandeel studenten dat onder het stelsel van het studievoorschot valt in 2015-2016 en 2016-2017 en het aantal jaren dat ze studeren. Het aandeel nieuwe *eerstejaars* in de hbo bachelor (alle studenten excl. ad) met studievoorschot is in 2016-2017 gestegen met drie procentpunten naar 85 procent. Dit zijn in totaal 74.980 studenten (figuur 8.5). In het wo zijn het 31.021 studenten, een daling van het aandeel eerstejaars onder het stelsel van het studievoorschot van 80 procent naar 78 procent³⁷. Studenten die studievertraging hebben opgelopen in de bachelor of in de master (met name in het wo) vallen vaker onder het stelsel van het studievoorschot. Van de vertraagde wo-bachelors (vierdejaars) is dit 86 procent (+ 1 pptn.) en bij de wo-masterstudenten (vierde jaar) is dit 79 procent (+ 30 pptn.): respectievelijk gaat het om 20.253 studenten en 8.475 studenten. Eerder is al opgemerkt dat studenten zonder studiefinanciering met name deeltijdstudenten en buitenlandse studenten zijn (zie tekst onder tabel 8.1, pagina 177).

³⁷ Hierbij moeten we opmerken dat studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen (en dus niet voorkomen in de sf-bestanden) gemarkeerd zijn als studenten 'zonder studiefinanciering'.

Figuur 8.4: Studenten in studievoorschot t.o.v. alle studenten (excl. ad) naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-WSF 2015-2016)

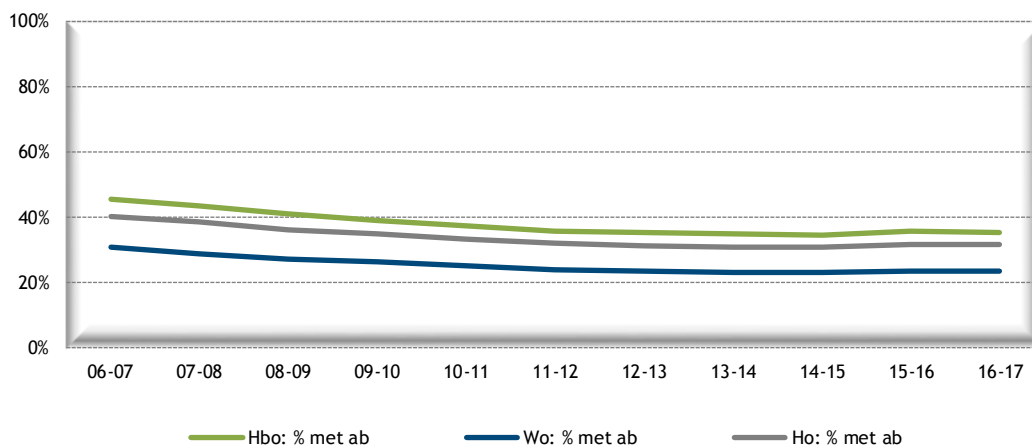

Figuur 8.5: Aantal studenten in studievoorschot naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-WSF 2015 - 2016)

8.5 Aanvullende beurs

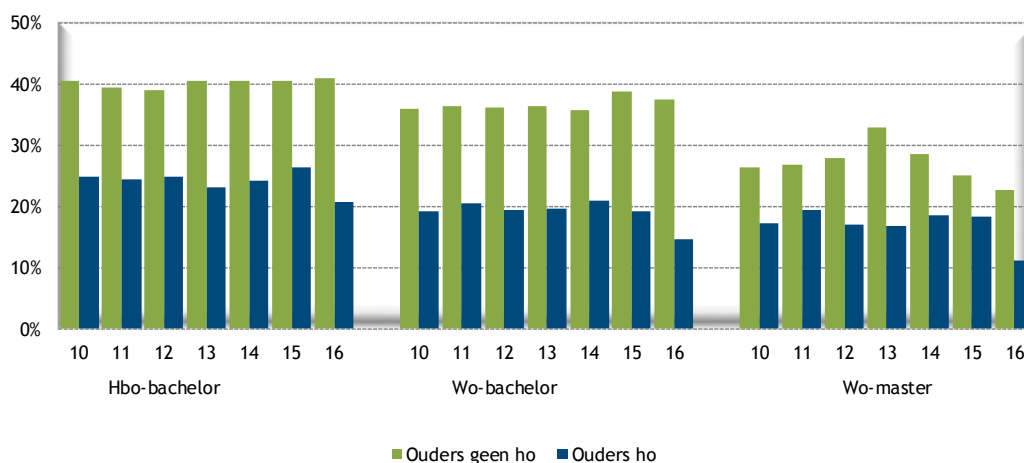
Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is een indicatie voor de toegankelijkheid van het onderwijs. Met de komst van het studievoorschot zijn de criteria voor een aanvullende beurs niet veranderd (alleen de hoogte van de aanvullende beurs is onder het stelsel van het studievoorschot gewijzigd). Dit maakt het mogelijk om het aandeel studenten dat gebruikmaakt van een aanvullende beurs over de jaren heen te vergelijken. Studenten hebben maximaal recht op een aanvullende beurs tijdens de nominale fase van hun studie.

Figuur 8.6 toont het aandeel studenten met een aanvullende beurs naar soort hoger onderwijs. Van 2006 tot 2014 daalde in het hoger onderwijs het percentage studenten met een aanvullende beurs van 40 naar 31 procent. Hierna volgt een stabiele periode van drie jaar waarin het aandeel nagenoeg onveranderd bleef. In 2015-2016 steeg het aandeel met een aanvullende beurs licht naar 32 procent. Deze stijging kwam voornamelijk door een toename in het hbo van 35 naar 36 procent. In het studiejaar 2016-2017 is het aandeel in het hbo dat een aanvullende beurs heeft niet verder gestegen (licht gedaald met 0,9 ppnt. naar 35%). In het wo is het aandeel dat een aanvullende beurs heeft met 23 procent stabiel sinds 2012.

Figuur 8.6: Percentage studenten een aanvullende beurs t.o.v. studenten met een basisbeurs of studenten binnen studievoorschot (verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-WSF sept. 2006-2016)

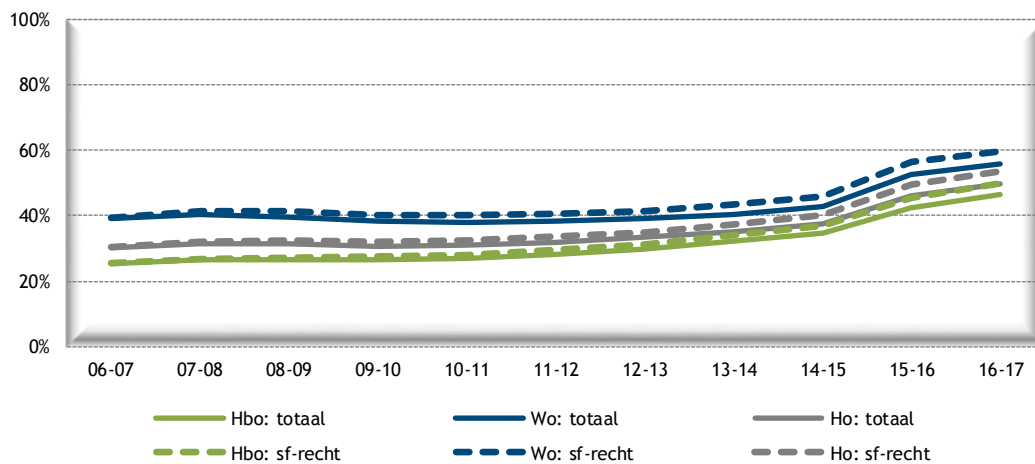
Figuur 8.7 toont het aandeel studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau van de ouders. Studenten van wie de ouders niet in het hoger onderwijs hebben gestudeerd, ontvangen vaker een aanvullende beurs dan studenten van wie de ouders zelf ook in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Dit geldt voor alle onderzochte jaren. Het percentage studenten met een aanvullende beurs is in het hbo hoger dan in het wo en onder wo-bachelors hoger dan onder wo-masterstudenten. Dit heeft uiteraard ook te maken met het verbruikte recht van studenten die onder het oude studiefinancieringsstelsel vallen.

Figuur 8.7: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (bachelor en master) (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

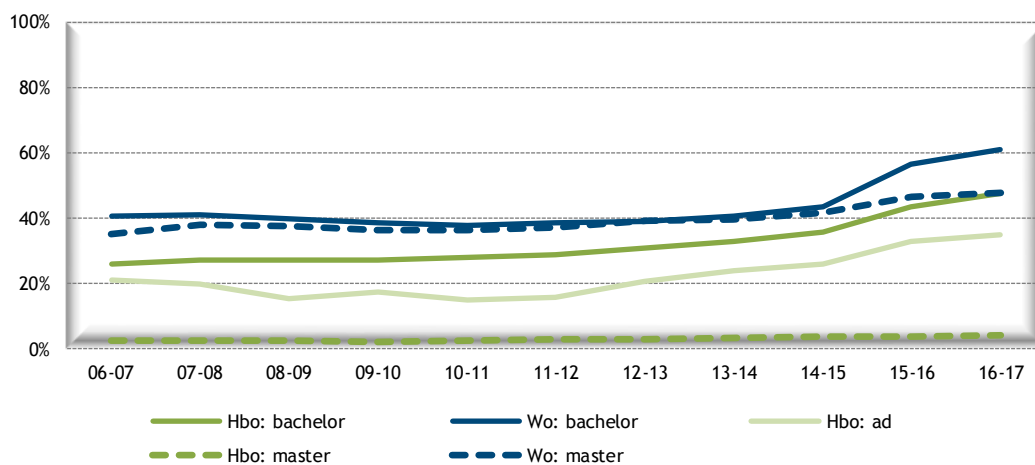
8.6 Leengedrag

De volgende grafieken tonen het aandeel studenten dat geleend heeft bij DUO. Tenzij anders vermeld betreft het hier het aandeel studenten met een lening inclusief collegegeldkrediet. Vanaf 2015-2016 bevat de groep ook studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. In figuur 8.8 wordt het aandeel studenten met een lening samengenomen met het aandeel dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet en per jaar afgezet tegen alle studenten (ononderbroken streep) en de groep studenten dat dan recht heeft op studiefinanciering (stippellijn). De grafiek toont dat sinds het studievoorschot het percentage studenten dat leent, is toegenomen en dat de verschillen tussen het hbo en wo zijn afgenomen. Tussen 2014-2015 en 2015-2016 nam het aandeel studenten met een lening fors toe (van 38% naar 46%). Een jaar later (2016-2017) zien we opnieuw een stijging van 46 naar 50 procent. In 2016-2017 leent 50 procent van de hbo-studenten met recht op studiefinanciering en 60 procent van de wo-studenten. Ten opzichte van alle ingeschreven studenten is dit respectievelijk 46 procent en 56 procent.

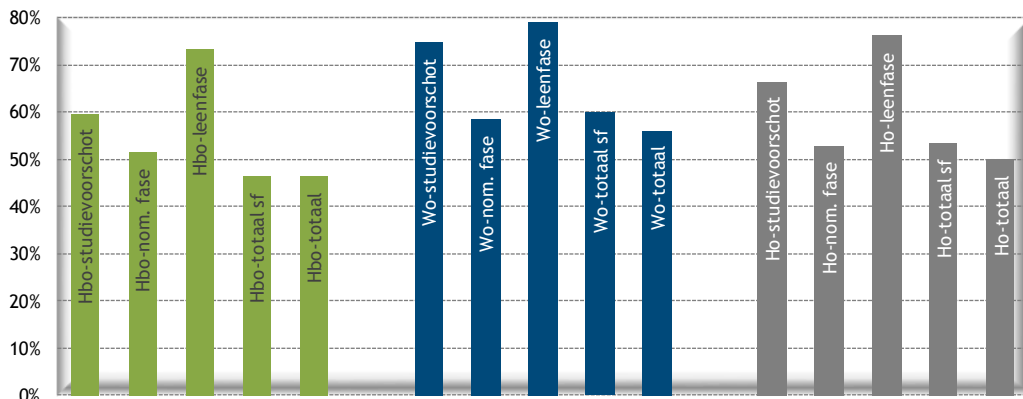
Figuur 8.8: Percentage studenten met lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten en t.o.v. studenten met SF-recht (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Figuur 8.9 toont het aandeel hbo- en wo-studenten met een lening verder uitgesplitst naar associate degree, bachelor en master. Voor het hbo geldt dat er door masterstudenten nauwelijks wordt geleend. In de hbo-bachelor leent nu 48 procent van de studenten tegenover 36 procent in 2014-2015. Van de studenten die een associate degree volgen, leent 35 procent (26% in 2014-2015). In het wo lag het percentage dat leende in de bachelor en master in 2006 op respectievelijk 41 en 35 procent. In de loop der jaren nam dit verschil tussen de wo-bachelor en wo-master van zes procentpunten zelfs verder af naar nagenoeg nul procentpunten in 2012-2013. In de jaren na de invoering van het studievoorschot zien we dat het aandeel dat leent in de bachelor fors stijgt (met name in 2015-2016). Hierdoor is het onderlinge verschil met de master toegenomen naar dertien procentpunten in 2016-2017 (bachelor: 61%; master: 48%). Het aandeel studenten in de wo-master dat onder het stelsel van het studievoorschot valt is nu nog twintig procent (figuur 8.3).

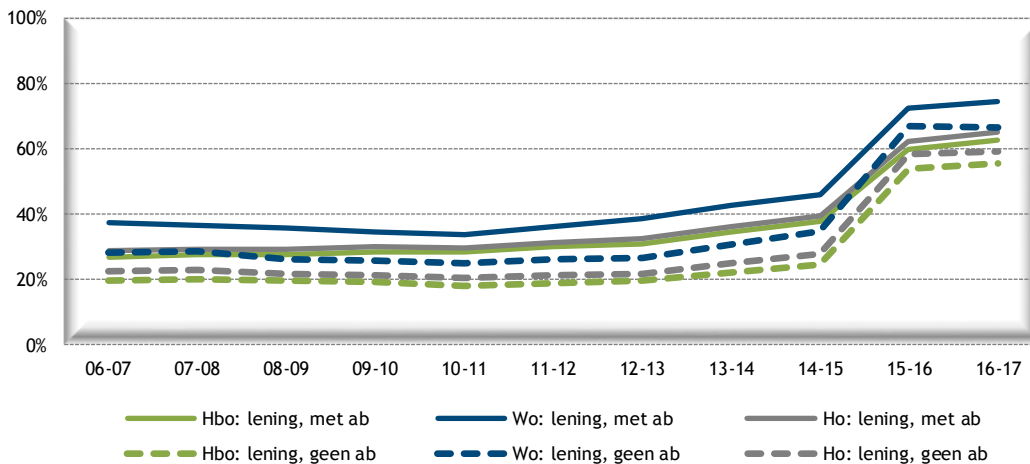
Figuur 8.9: Aandeel studenten met lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle ingeschreven studenten naar type ho (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

In figuur 8.10 wordt het percentage studenten met een lening in 2016-2017 verder uitgesplitst naar type studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt. Voor het hbo geldt dat van het aandeel studenten dat het recht op een basisbeurs heeft verbruikt (leenfase) 73 procent leent. In het wo ligt dit aandeel zes procentpunten hoger (79%). Van de studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, leent 60 procent in het hbo en 75 procent in het wo. Studenten met een basisbeurs lenen het minst (51% in het hbo en 59% in het wo). Van alle studenten die recht hebben op studiefinanciering leent 54 procent in het hoger onderwijs.

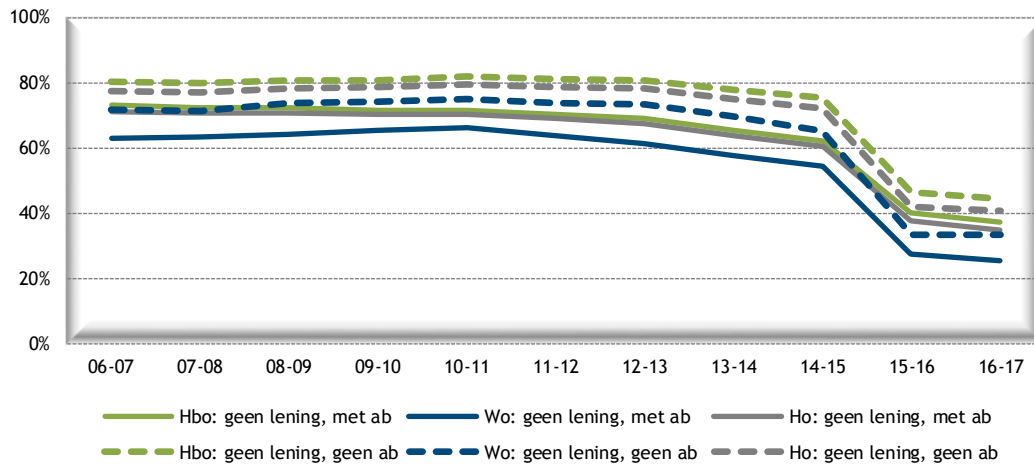

Figuur 8.10: Percentage studenten (alle studenten) met een lening (incl. collegegeldkrediet; 2016) naar type studiefinanciering: (bron: 1cHO-DUO-WSF 2016)

Figuur 8.11 toont het percentage eerstejaarsstudenten dat leent uitgesplitst naar het al dan niet hebben van een aanvullende beurs. Figuur 8.12 geeft de inverse hiervan: het percentage eerstejaars dat niet leent. Voor alle jaren geldt dat het leenpercentage van studenten met een aanvullende beurs hoger is dan van studenten zonder aanvullende beurs. Om het wegvallen van de basisbeurs (gedeeltelijk) op te vangen voor studenten van ouders met lagere inkomens, werd met de invoering van het studievoorschot het bedrag voor de aanvullende beurs verhoogd. We stelden daarop in 2015-2016 vast dat het percentage leners onder de studenten met aanvullende beurs minder scherp was toegenomen dan het aandeel dat leende zonder aanvullende beurs (ab: 23 pptn.; geen ab: 30 pptn.). In het laatste studiejaar (2016-2017) zien we dat het verschil in leenpercentage tussen de degenen met en zonder aanvullende beurs vergelijkbaar is met 2014-2015: zes procentpunten verschil tussen beide groepen. In het hbo is het verschil tussen studenten met en zonder aanvullende beurs zeven procentpunten, in het wo is het verschil in leenpercentage tussen studenten met en zonder aanvullende beurs met acht procentpunten het grootst.

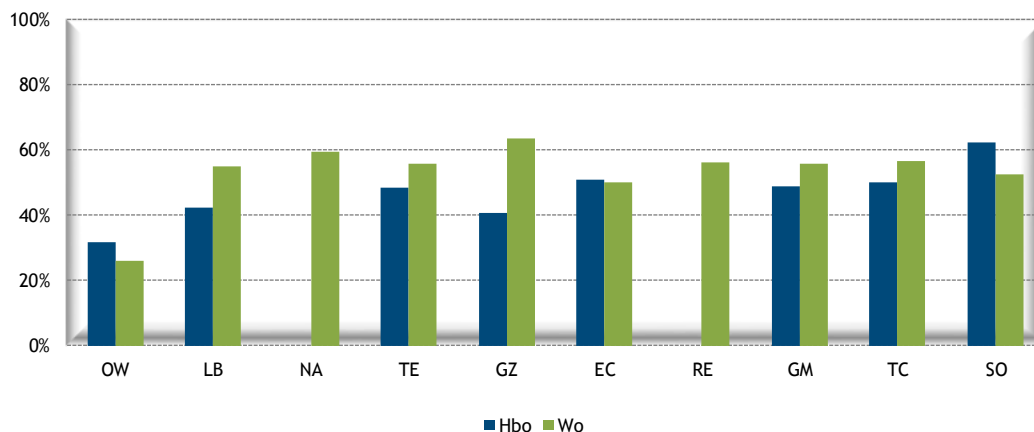

Figuur 8.11: Percentage eerstejaarsstudenten met een lening (incl. collegegeldkrediet; alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016)

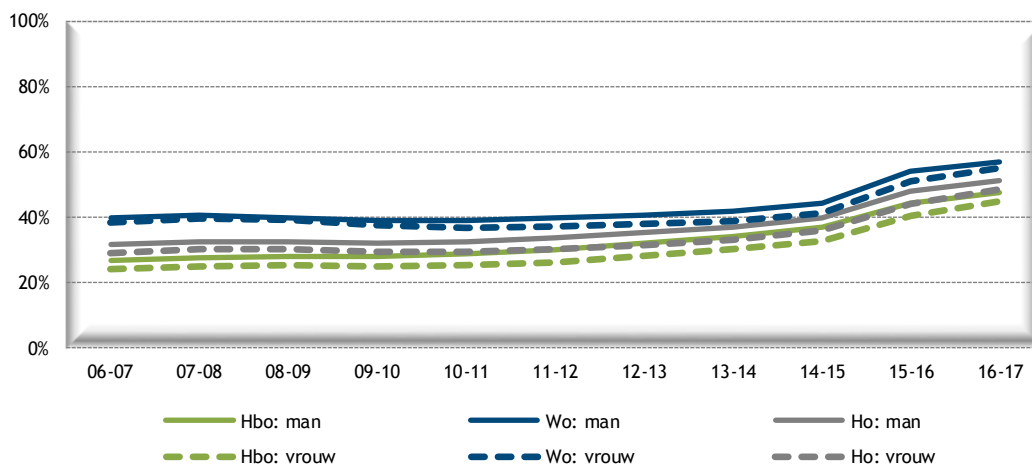
Figuur 8.12: Percentage eerstejaarsstudenten zonder lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016)

Figuur 8.13 toont voor de sectoren afzonderlijk het aandeel studenten (t.o.v. alle studenten) met een lening (2015-2016). Voor het hbo geldt dat er met 62 procent relatief veel wordt geleend bij het verhoudingsgewijs kleine aandeel sectoroverstijgende opleidingen. In het wo zijn de verschillen tussen de sectoren wat minder groot dan in het hbo, maar wordt er toch verhoudingsgewijs het meest geleend in de sector gezondheidszorg (64%). Het minst wordt geleend in de sector onderwijs. Hier zitten relatief veel oudere studenten en de groep die aanspraak kan maken op extra regelingen (zoals bijv. de lerarenbeurs). Verder lenen relatief weinig studenten in het hbo in de sector landbouw en gezondheidszorg.

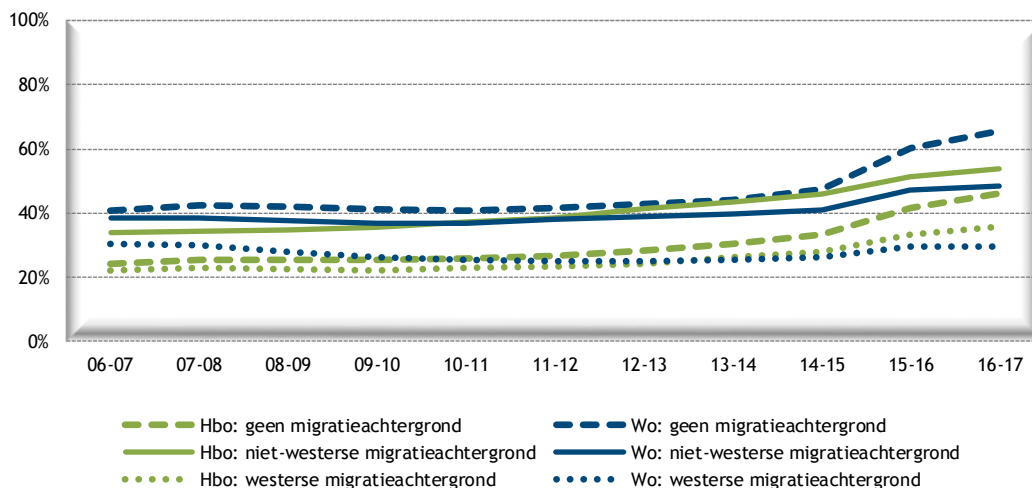
Figuur 8.13: Studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar croho-sector (2016) (bron: 1cHO-DUO-WSF 2016)

Hoewel de verschillen klein zijn, geldt voor zowel het hbo als het wo dat iets meer mannen dan vrouwen lenen (51 t.o.v. 49%, zie figuur 8.14). Na de invoering van het studievoorschot is het verschil tussen mannen en vrouwen in het wo iets kleiner geworden (een verschil van 4 ppnt. naar 2 ppnt.). Het verschil tussen mannen en vrouwen in het percentage dat leent is in het hbo afgenomen met één procentpunt.

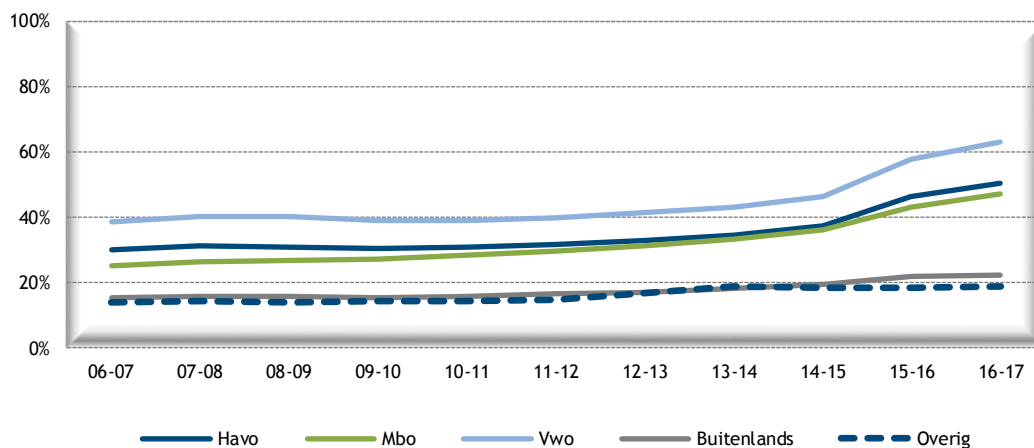
Figuur 8.14: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar geslacht (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Figuur 8.15 toont het percentage studenten met een lening naar migratieachtergrond. Opvallend is dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (54% in 2016-2017) in het hbo vaker een lening hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond (46% in 2016-2017). In het wo is deze verhouding juist andersom. Daar lenen studenten met een Nederlandse achtergrond vaker (66% in 2016-2017) dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (48% in 2016-2017).

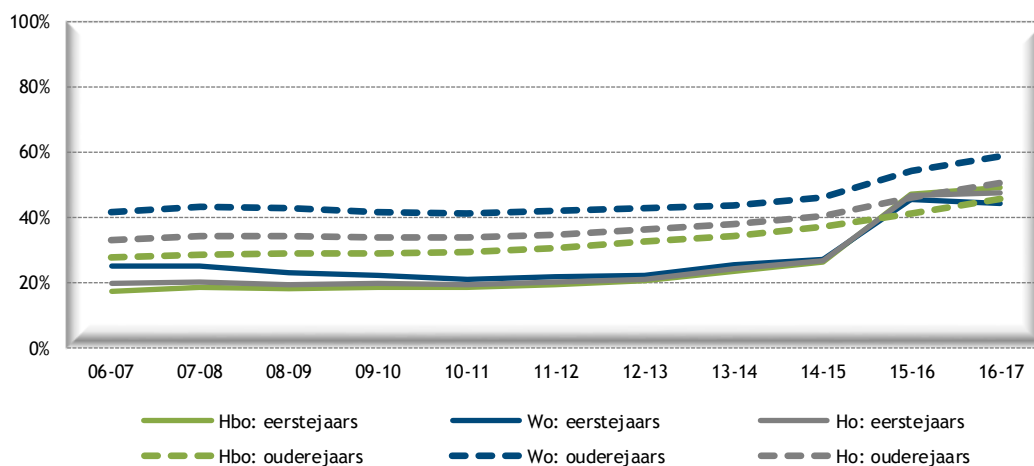
Figuur 8.15: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar migratieachtergrond (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Ingedeeld naar vooropleiding zien we sinds de invoering van het studievoorschot bij alle vooropleidingen een relatief grote stijging van het aandeel studenten dat leent (figuur 8.16). Studenten met een vwo-vooropleiding lenen verhoudingsgewijs het vaakst. Van hen leent in 2016-2017 63 procent tegenover 51 procent (havo) en 47 procent (mbo). Bovendien is het verschil in aandeel dat leent tussen de studenten met een vwo-vooropleiding en de overige groepen de afgelopen jaren toegenomen. Het verschil tussen studenten met een vwo- en havo-achtergrond nam in drie jaar toe met vier procentpunten (2014-2015: 9 pptn.; 2015-2016: 12 pptn.; 2016-2017: 13 pptn.). Het verschil met de studenten met een mbo-vooropleiding is in dezelfde periode gestegen met zes procentpunten (2014-2015: 10 pptn.; 2015-2016: 15 pptn.; 2016-2017: 16 pptn.). Daarnaast bleef het aandeel lenende studenten uit het buitenland met 22 procent stabiel ten opzichte van 2015-2016. Deze groep heeft onder bepaalde voorwaarden recht op een studielening of collegegeldkrediet.

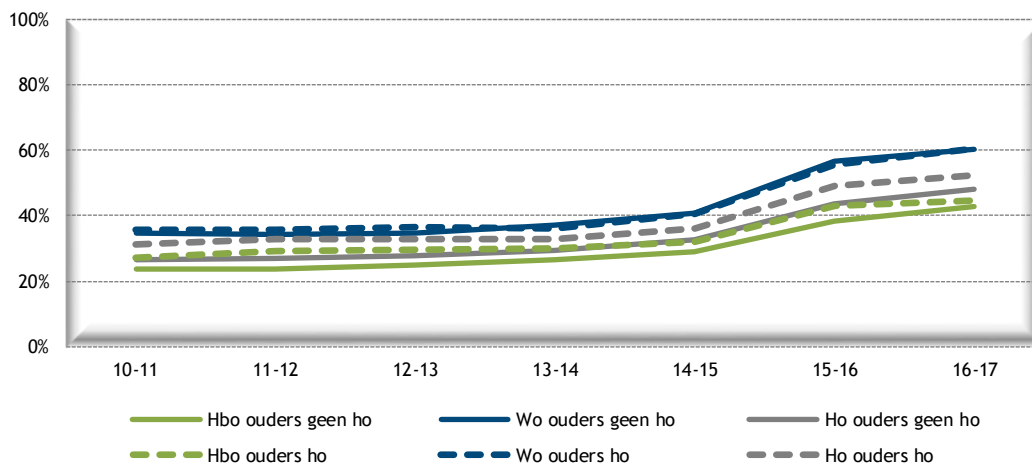
Figuur 8.16: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

In figuur 8.8 zagen we dat het aandeel studenten met een lening hoger lag in het wo dan in het hbo of bij de associate degrees. Figuur 8.17 toont dat dit verschil vooral veroorzaakt wordt door de ouderejaars wo-studenten. Met 59 procent ligt het percentage ouderejaars wo-studenten dat leent het hoogst ten opzichte van alle andere groepen. Voor de eerstejaars wo-studenten in het studiejaar 2016-2017 is het aandeel dat leent vijf procentpunten lager vergeleken met eerstejaars hbo-studenten. Voor het gehele ho komt de stijging van het aandeel studenten met een studielening na de invoering van het studievoorschot voor het grootste deel voor rekening van de eerstejaars, waarvan het merendeel onder het stelsel van het studievoorschot valt. Zo steeg het aandeel eerstejaars met een lening na de invoering van het studievoorschot van 27 naar 48 procent. Ook bij ouderejaars stijgt het aandeel lenende studenten gestaag, zij het iets minder hard dan bij de eerstejaars (gemiddeld van 40% naar 51%).

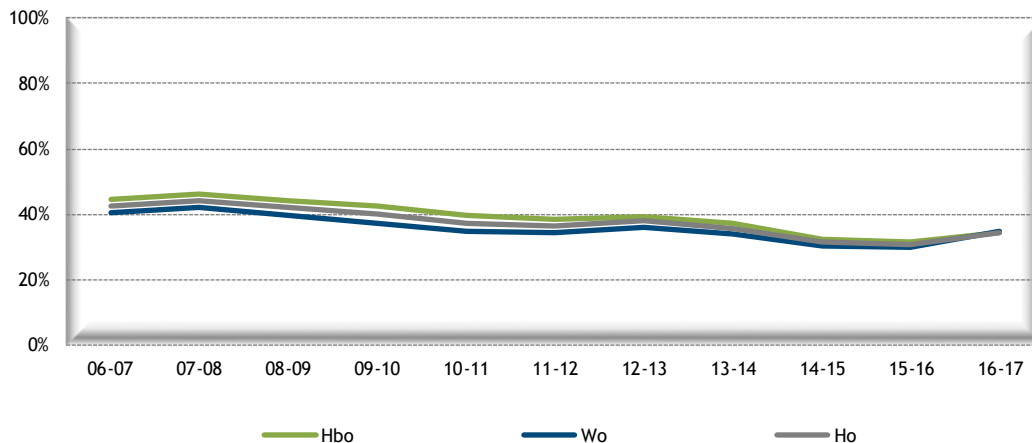
Figuur 8.17: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Ook in de Studentenmonitor Hoger Onderwijs zien we in de laatste twee jaren, na de invoering van het studievoorschot, een sterke stijging van het aantal studenten met een studielening (figuur 8.18). In het wo is er de laatste twee jaren geen verschil in het leengedrag van studenten met hoog- of lager opgeleide ouders. In het hbo was er in 2015-2016 wel een verschil: toen was het aandeel leners onder eerstegeneratiestudenten lager dan onder studenten met hoger opgeleide ouders. Dit jaar is dit verschil verdwenen.

Figuur 8.18: Percentage leeners (incl. collegegeldkrediet) naar opleiding van ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs) (bron: Studentenmonitor 2011-2017)

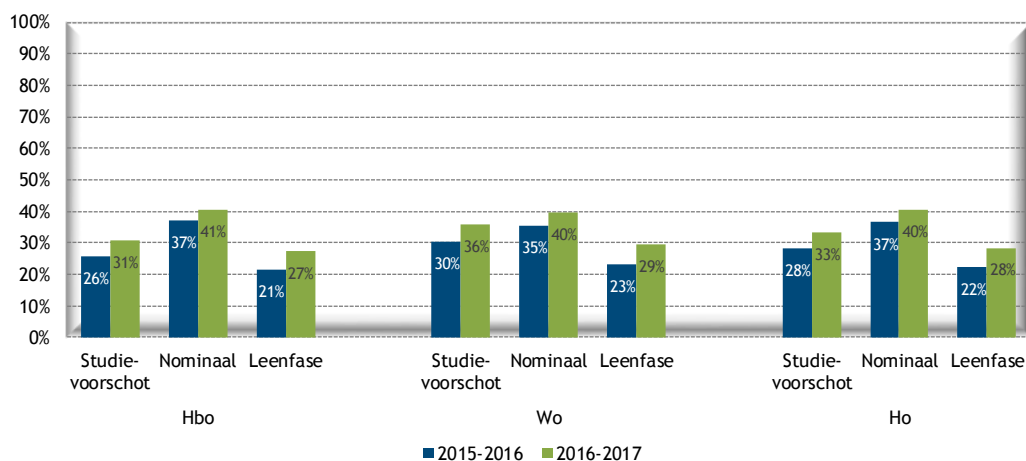
In figuur 8.19 wordt het percentage studenten dat gedurende het studiejaar ten minste tien maanden 90 procent of meer van het maximale bedrag leende weergegeven.³⁸ Hoewel we in de afgelopen jaren zagen dat studenten steeds minder leenden (in 2006 nog 42%, in 2015 31%) is het aandeel studenten dat 90 procent of meer leent in 2016-2017 weer iets gestegen. In het hbo steeg het aandeel drie procentpunten naar 34 procent, in het wo was er een stijging van vijf procentpunten naar 35 procent.

Figuur 8.19: Percentage leeners t.o.v. alle leeners dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

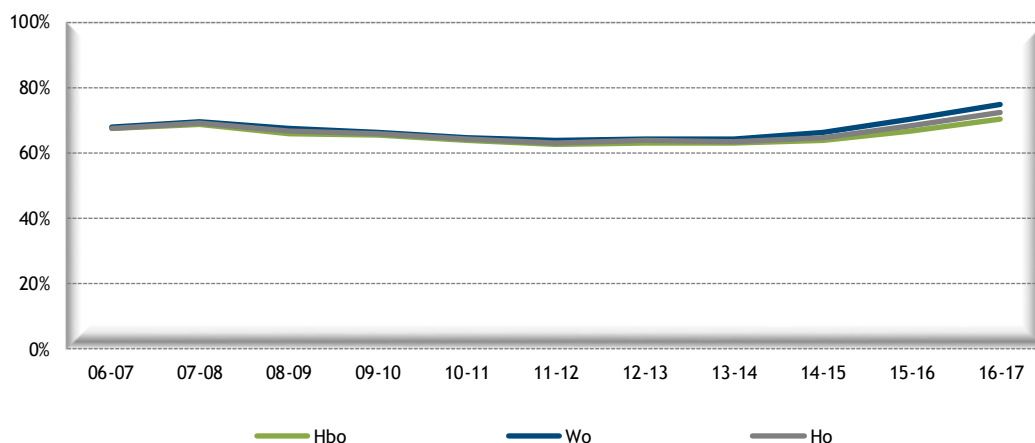
Figuur 8.20 toont het aandeel studenten dat maximaal leent ten opzichte van alle studenten met een lening naar het studiefinancieringsstelsel waar zij onder vallen. In het oude stelsel is onderscheid gemaakt tussen nominaal (basisbeurs met lening) en leenfase (geen basisbeurs met lening). Het collegegeldkrediet is hier buiten beschouwing gelaten. Het zijn vooral studenten die nog een basisbeurs hebben die maximaal lenen (40% in 2016-2017). Het aandeel maximaal lenende studenten dat onder het studievoorschot valt is in 2016-2017 33 procent.

³⁸ Dit is berekend door te kijken naar de verhouding tussen het maximale bedrag waar de student volgens DUO recht op heeft en het feitelijk gevraagde bedrag.

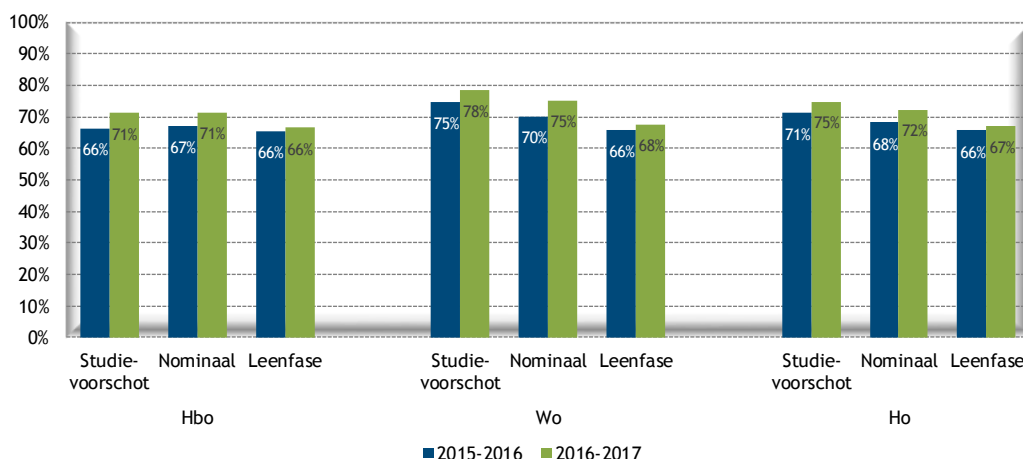
Figuur 8.20: Percentage leners t.o.v. alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-WSF 2015-2016 en 2016-2017)

Figuur 8.21 laat zien dat het percentage studenten dat structureel leent over de jaren heen tot voor kort vrij stabiel bleef. Na de invoering van het studievoorschot zien we het percentage ‘structurele leners’ stijgen van 65 procent in 2014 naar 68 procent in 2015 naar 72 procent in 2016. Het afgelopen jaar steeg het aantal wo-studenten dat structureel leent het meest met vier procentpunten naar 75 procent.

Figuur 8.21: Percentage leners t.o.v. alle leners dat structureel (> 9 mnd.) leent t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

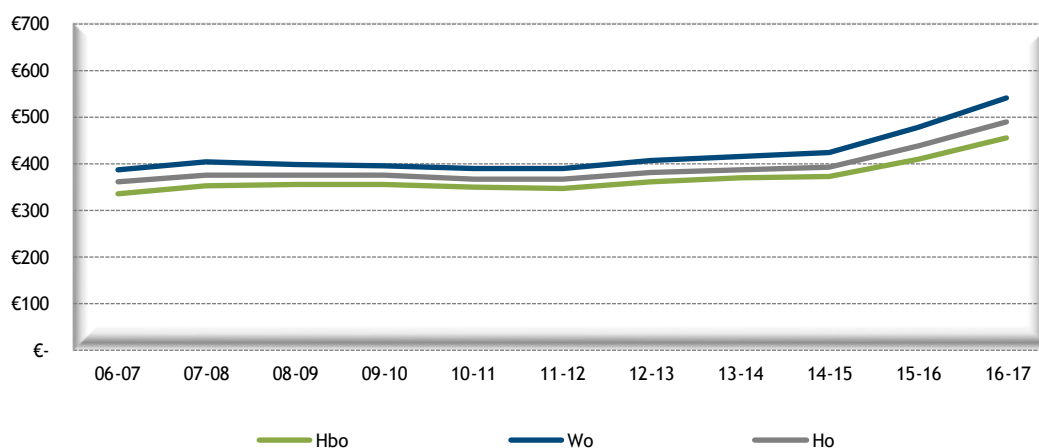
Figuur 8.22 toont dezelfde gegevens, uitgesplitst naar het stelsel waar de studenten onder vallen (alleen voor de laatste 2 jaren). Het betreft de verhouding tussen structurele en incidentele leners. Hieruit komt naar voren dat het aandeel ‘structureel’ (> 9 mnd.) lenende studenten onder het stelsel van het studievoorschot iets groter is (75% in 2016-2017) dan onder het oude stelsel (nominaal en leenfase). De overige groep (25% in 2016-2017) leent incidenteel. De verschillen zijn echter niet opzienbarend.

Figuur 8.22: Percentage leners t.o.v. alle leners dat structureel (> 9 mnd.) leent t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-WSF 2015-2016 en 2016-2017)

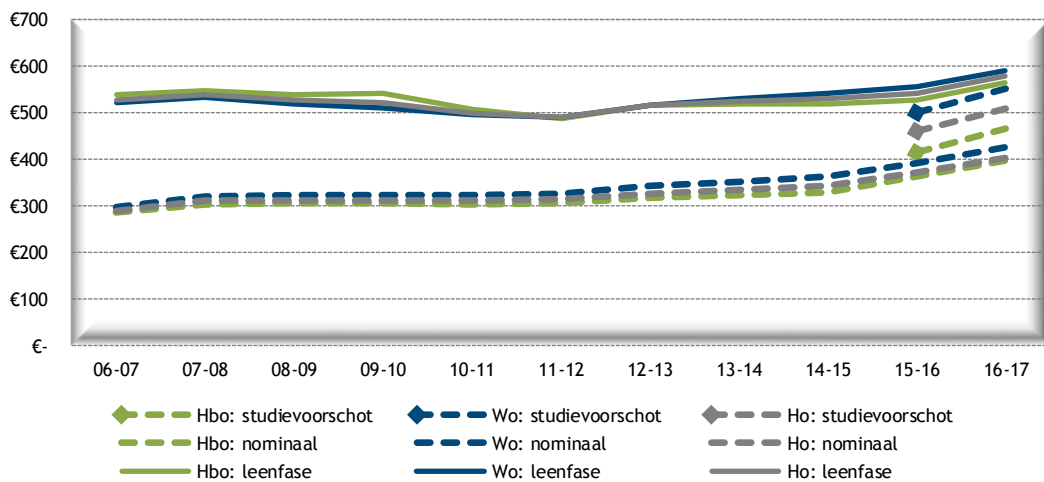
8.7 Leenbedragen per maand

De gemiddelde leenbedragen per maand van studenten met een studielening (berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt) is na de invoering van het studievoorschot gestegen van 394 euro naar 492 euro per maand. In 2016-2017 steeg het bedrag met 53 euro. In het wo werd een gemiddeld bedrag van 540 euro geleend, in het hbo was dit 456 euro.

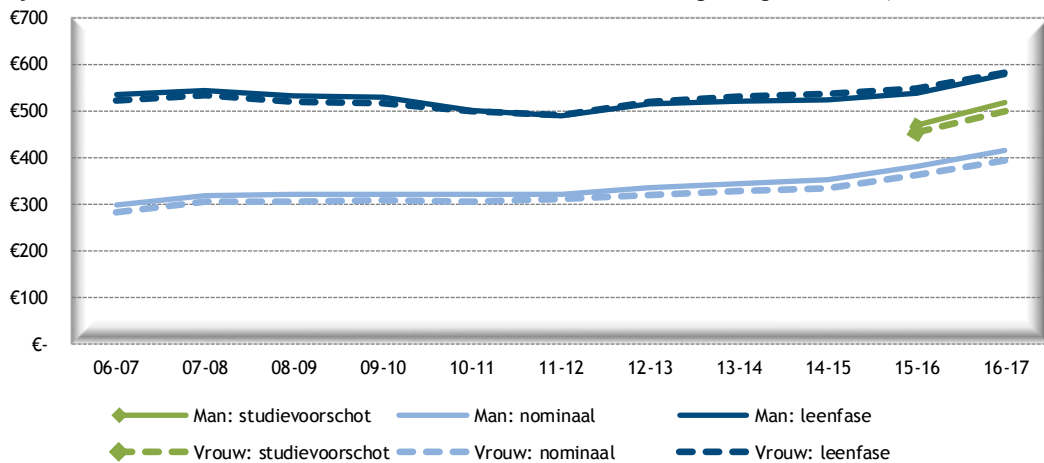
Figuur 8.23: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Figuur 8.24 toont de maandelijkse leenbedragen naar type studiefinanciering. We stellen vast dat de stijging in het maandelijkse bedrag dat wordt geleend niet alleen wordt veroorzaakt door studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen: studenten in de leenfase (€579) en studenten in de nominale fase (€405) lenen in 2016 respectievelijk 49 euro en 62 euro meer dan in 2014. Het afgelopen jaar steeg het bedrag 37 euro (leenfase) en 33 euro (nominale fase). Vergelijken we voor het studiejaar 2016-2017 de leenbedragen van studenten met een basisbeurs (€405) met de studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot (€509), dan kunnen we concluderen dat onder het stelsel van het studievoorschot 104 euro per maand meer wordt geleend dan door studenten met een basisbeurs.

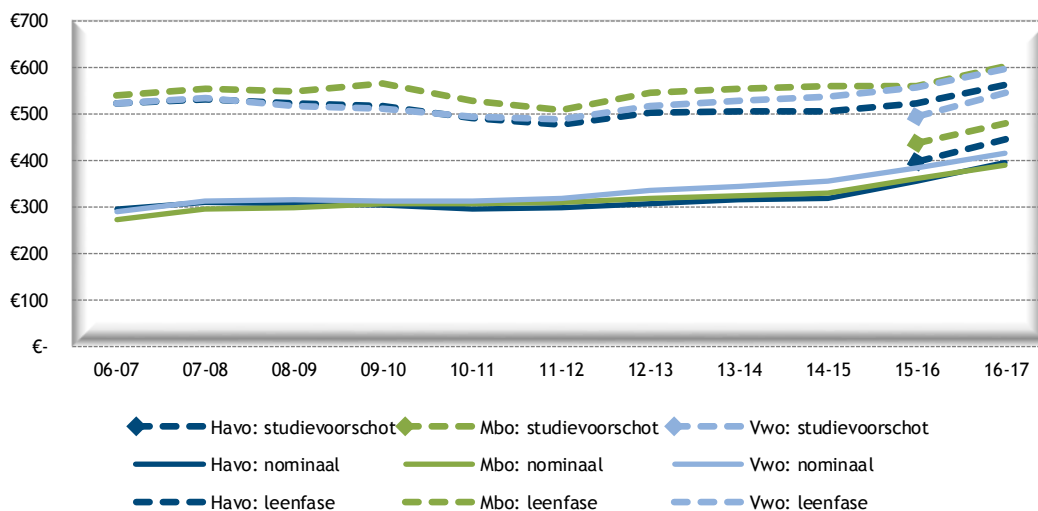
Figuur 8.24: Maandelijkse leenbedragen (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Figuur 8.25 geeft de leenbedragen per maand naar geslacht. Voor het studievoorschot en de nominale fase geldt dat mannen gemiddeld twintig euro meer lenen dan vrouwen. Vrouwen die recht hebben op een basisbeurs lenen 395 euro en vrouwen die onder de regeling vallen van het studievoorschot lenen 578 euro. Bij de leenfase lenen vrouwen en mannen met circa 580 euro nagenoeg evenveel (mannen 4 euro minder).

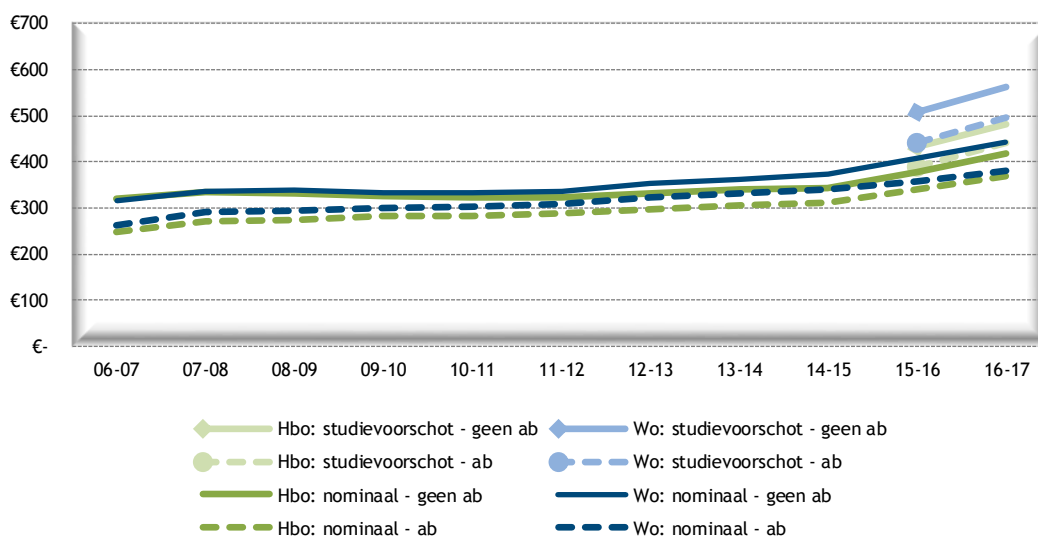
Figuur 8.25: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Figuur 8.26 bekijkt de leenbedragen van de studenten naar vooropleiding en type studiefinanciering. Van de studenten die recht hebben op een basisbeurs zien we dat groepen het minst van elkaar verschillen naar type vooropleiding (vwo-vooropleiding: €417; havo-vooropleiding: €395; mbo-vooropleiding: €391). Bij de andere type studiefinancieringsstelsels zijn de verschillen tussen de groepen groter. Van de studenten in de leenfase lenen de voormalige havisten met 563 euro het minst, gevolgd door de studenten uit de vwo-instroom (€598) en studenten uit de mbo-instroom (€604). Studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen verschillen het meest naar vooropleiding: studenten met een vwo-vooropleiding lenen 545 euro, met een havo-vooropleiding 446 euro en met een mbo-vooropleiding 481 euro.

Figuur 8.26: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

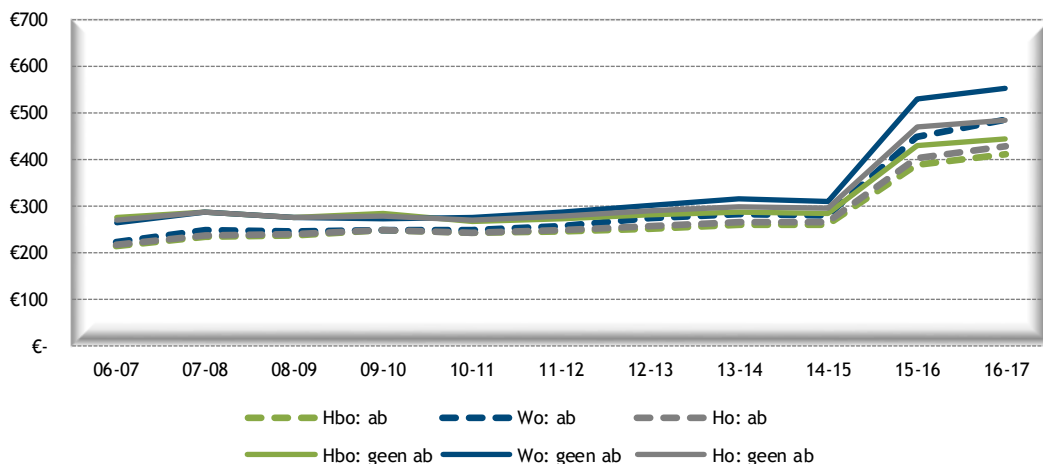
Figuur 8.27 toont de leenbedragen van de groepen die in potentie aanspraak kunnen maken op een aanvullende beurs. Dit zijn alle studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen én vier jaar of minder in het ho verblijven of studenten die een basisbeurs ontvangen. Voor de verschillende typen studiefinanciering geldt dat studenten met een aanvullende beurs gemiddeld een lager bedrag lenen dan studenten zonder aanvullende beurs. Onder de wo-studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, zijn de verschillen naar het al dan niet hebben van een aanvullende beurs verhoudingsgewijs het grootst. Voor studenten uit het wo verschilt dit bedrag 65 euro (ab: €496; geen ab: €561). Hbo-studenten zonder aanvullende beurs lenen 40 euro meer dan studenten met een aanvullende beurs (ab: €441; geen ab: €481). Wo-studenten uit het oude stelsel met een aanvullende beurs lenen gemiddeld maandelijks 381 euro; hebben ze geen aanvullende beurs, dan ligt dit bedrag 60 euro hoger (€441). Bij het HBO is dit verschil in het oude stelsel 49 euro (ab: €369; geen ab: €418).

Figuur 8.27: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs (collegegeld-krediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

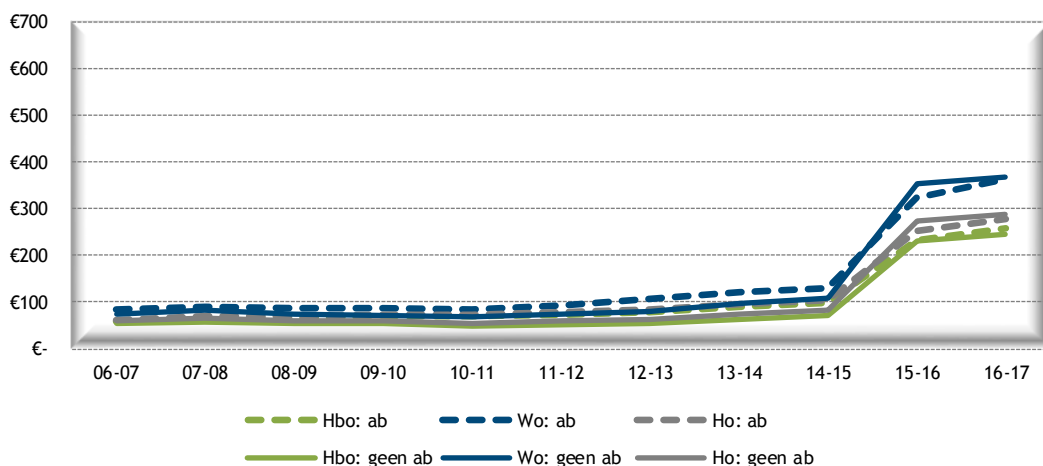
In figuur 8.10 en figuur 8.11 zagen we dat het aandeel eerstejaars met een aanvullende beurs dat leent hoger ligt dan het aandeel eerstejaars zonder een aanvullende beurs. Figuur 8.28 en figuur 8.29 tonen de bedragen die deze studenten lenen. In figuur 8.28 zijn degenen die niet lenen niet meegenomen en in figuur 8.29 is het bedrag berekend voor alle studenten, dus inclusief de eerstejaars die niet (dus €0) lenen.

De bedragen die studenten zonder aanvullende beurs lenen liggen hoger dan de bedragen die geleend worden door studenten met aanvullende beurs. Wo-studenten zonder aanvullende beurs lenen van alle lenende studenten het hoogste bedrag (€553). Deze groep wordt gevolgd door wo-studenten met aanvullende beurs (€486). Hbo studenten lenen verhoudingsgewijs minder en het verschil tussen studenten met en zonder een aanvullende beurs is daar kleiner (ab: €411; geen ab: €443).

Figuur 8.28: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF 2006-2016): degenen die niet lenen zijn niet meegenomen

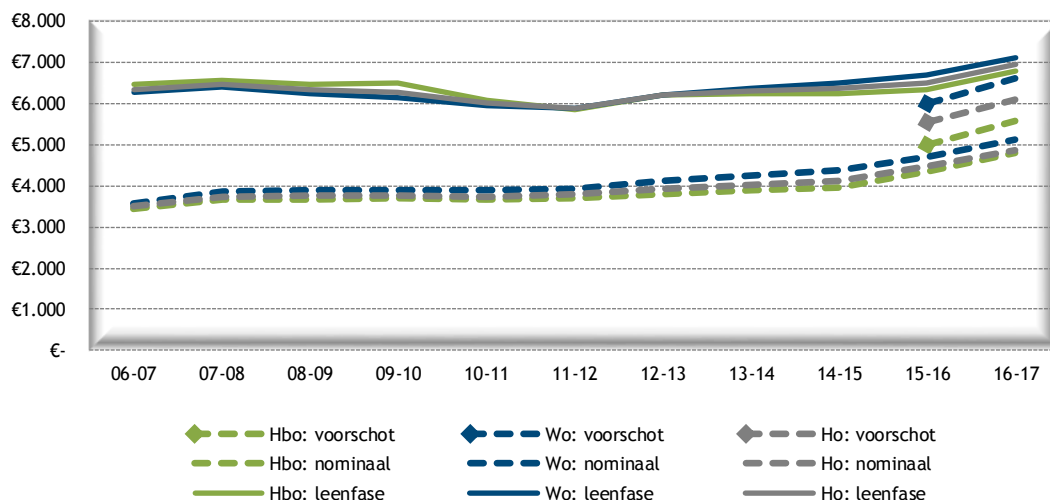
De verschillen tussen studenten met en zonder aanvullende beurs berekend over alle eerstejaars zijn minimaal (figuur 8.29). Wanneer we de bedragen die studenten lenen vergelijken met het studiejaar 2015-2016 zien we voor alle groepen een kleine stijging (figuur 8.28). Bij de groep studenten met een aanvullende beurs is het bedrag dat wordt geleend het meest gestegen: negen procent in het wo en zes procent in het hbo. Bij de studenten zonder aanvullende beurs was de stijging vier procent (wo) en drie procent (hbo).

Figuur 8.29: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016): degenen die niet lenen hebben de waarde 0 gekregen

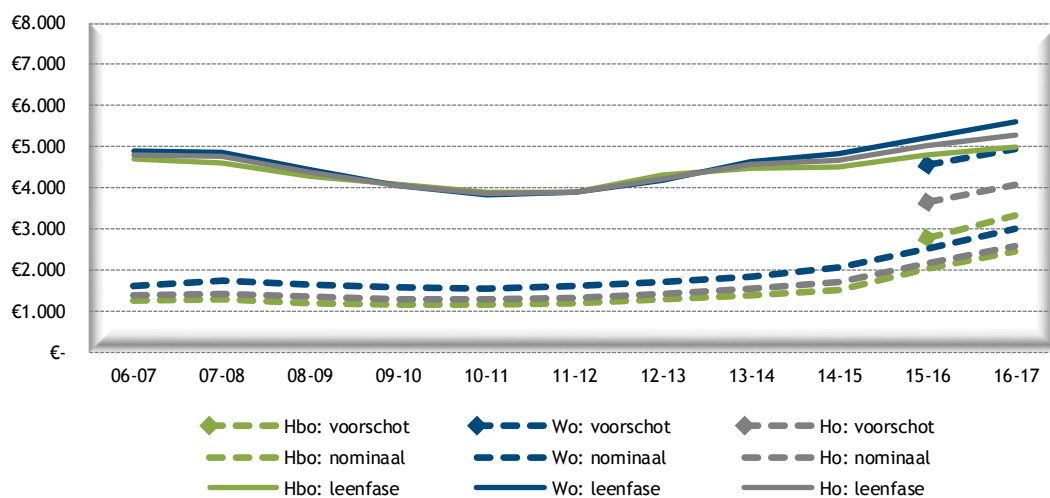
In figuur 8.30 worden de leenbedragen per jaar getoond voor alle studenten die in dat jaar hebben geleend. We onderscheiden de nominale fase, leenfase en het studievoorschot. Ook hier is te zien dat de bedragen voor alle groepen in het studiejaar 2016-2017 zijn gestegen. In het hbo is het jaarlijkse leenbedrag het sterkst gestegen voor alle groepen. Hbo-studenten die onder het oude stelsel vallen en nog gebruikmaken van een basisbeurs lenen zeven procent meer dan het jaar ervoor (dit jaar €6.788).

Voor studenten in de leenfase is er een stijging van tien procent (dit jaar €4.783). Studenten met een studievoorschot lenen dit jaar twaalf procent meer (€5.590). Studenten met een studievoorschot lenen dit jaar twaalf procent meer (€5.590). Wo-studenten lenen jaarlijks nog altijd het hoogste bedrag: in de leenfase lenen €7.105 per jaar (een stijging van 6% t.o.v. 2015-2016), studenten met studievoorschot €6.623 (een stijging van 10%) en studenten die nog recht hebben op een basisbeurs €5.108 (een stijging van 8%).

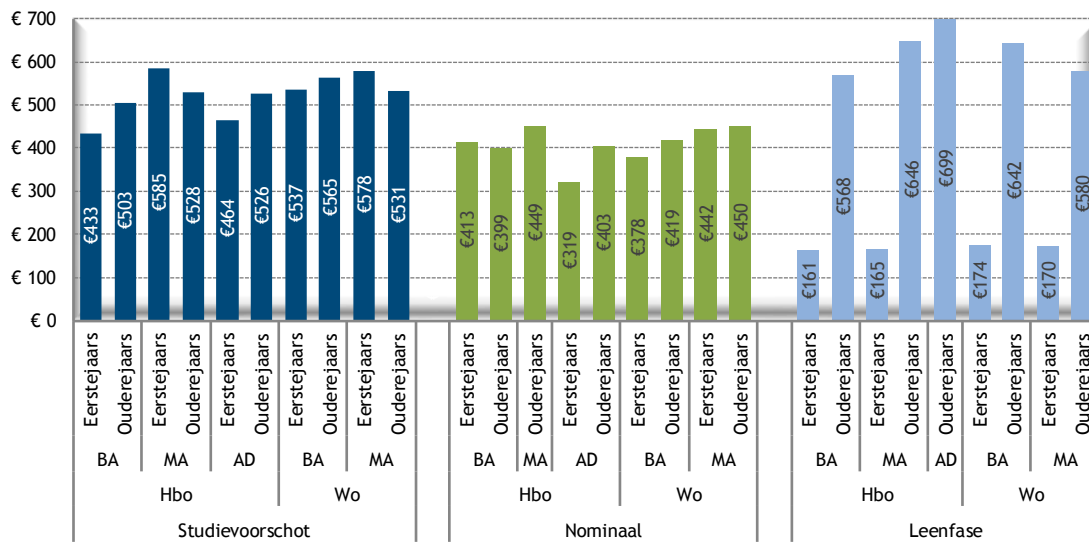
Figuur 8.30: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2015): alleen studenten met een lening in desbetreffend jaar

Figuur 8.31 toont wederom de jaarbedragen die studenten lenen, maar nu voor alle studenten: ook studenten die niet leenden, zijn nu in het gemiddelde meegenomen (en kregen de waarde 0). We stellen vast dat de verschillen in jaarlijkse bedragen tussen het hbo en wo groter zijn voor de studenten die gebruikmaken van het studievoorschot.

Figuur 8.31: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2015): alle studenten in desbetreffend jaar

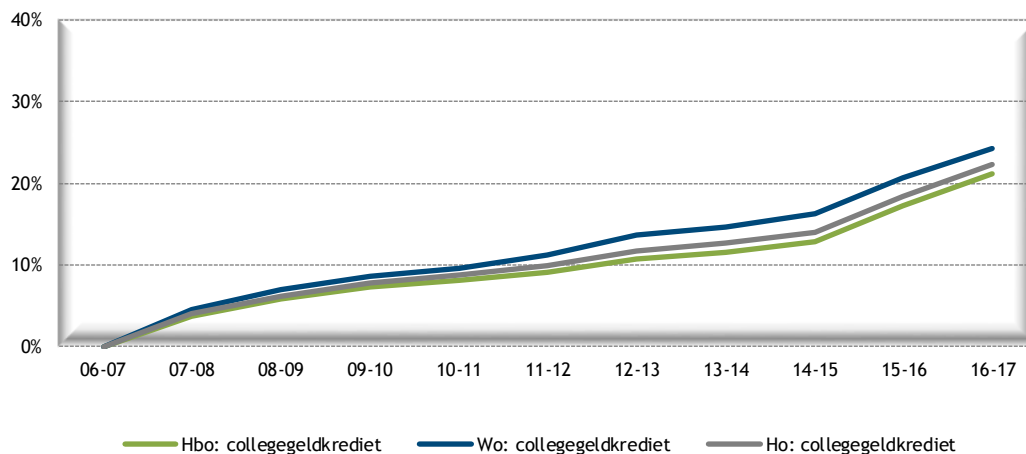
De leenbedragen (per maand) van alle groepen studenten in 2016-2017 zijn weergegeven in figuur 8.32. Het betreft hier het gemiddelde leenbedrag van de studenten die lenen in 2016-2017, het tweede jaar van het studievoorschot. Uit de grafiek blijkt dat de leenbedragen van alle groepen studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, hoger zijn dan die van de studenten in de nominale fase en dat ouderejaars in de leenfase het hoogste bedrag lenen.

Figuur 8.32: Leenbedragen per maand naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type ho (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

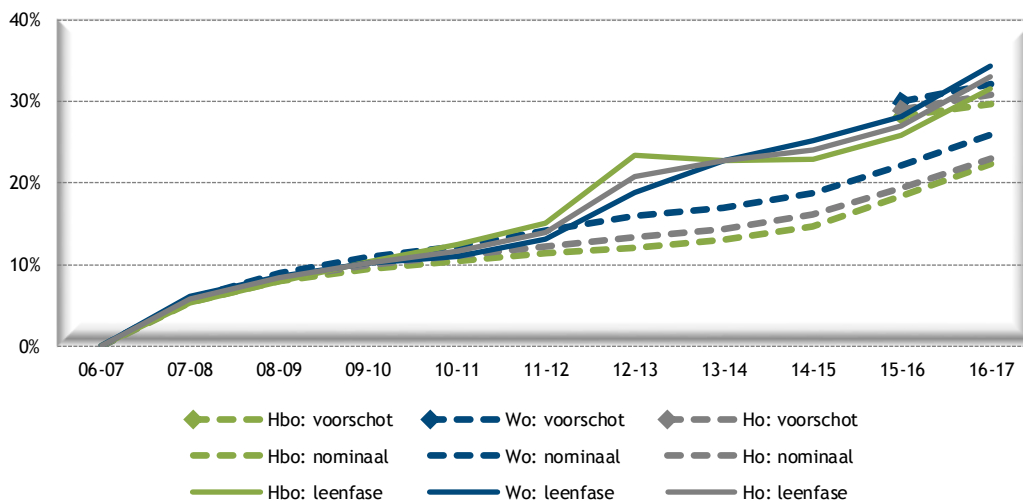
8.8 Collegegeldkrediet

Figuur 8.33 toont de trend van het percentage studenten dat gebruikmaakt van collegegeldkrediet ten opzichte van alle studerenden in desbetreffend studiejaar. We stellen voor zowel het hbo als het wo een stijgende lijn vast. Sinds de invoering van het studievoorschot zien we bovendien voor zowel het wo als het hbo dat het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet is toegenomen. Zo steeg het aandeel voor het gehele ho in 2015-2016 en 2016-2017 telkens met vier procentpunten. In de jaren daarvoor was deze stijging één of twee procentpunten. In 2016-2017 is het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet met vier procentpunten het sterkst gestegen in het hbo (21%). In het wo maakt 24 procent van de studenten gebruik van het collegegeldkrediet (een stijging van 3 pptn.)

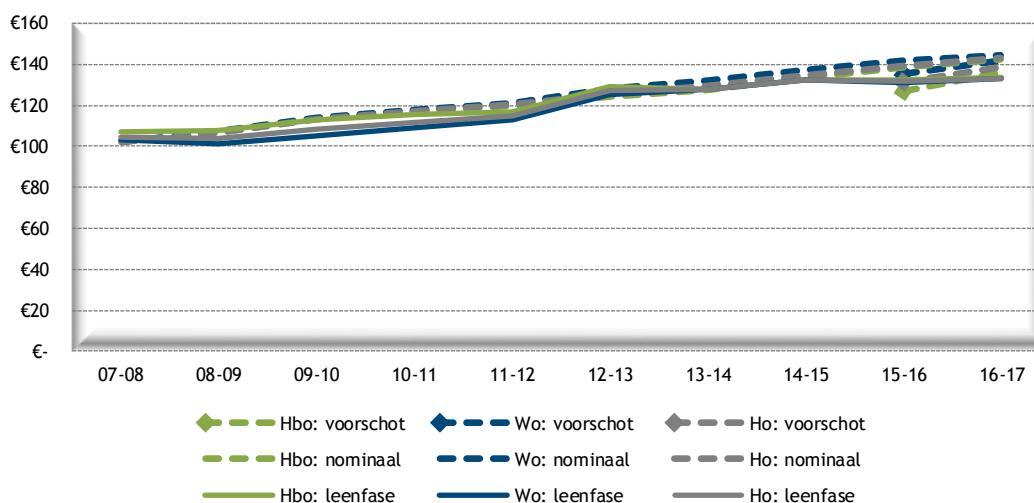
Figuur 8.33: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

Figuur 8.34 maakt voor het aandeel dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet een verdere uitsplitsing naar het type studiefinanciering waar de student recht op heeft. Van de wo-studenten in de leenfase maakt 34 procent gebruik van het collegegeldkrediet. Dit is verhoudingsgewijs het grootste aandeel. Bij de hbo-studenten is dit percentage 32 procent. Wo-studenten die gebruikmaken van het studievoorschot maken in 32 procent van de gevallen gebruik van het collegegeldkrediet, bij de hbo-studenten is dit 30 procent. De verschillen zijn groter bij de studenten die nog gebruikmaken van een basisbeurs: van hbo-studenten maakt 22 procent gebruik van collegegeldkrediet, van wo studenten is dit 26 procent.

Figuur 8.34: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten naar type studiefinanciering: allen studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)

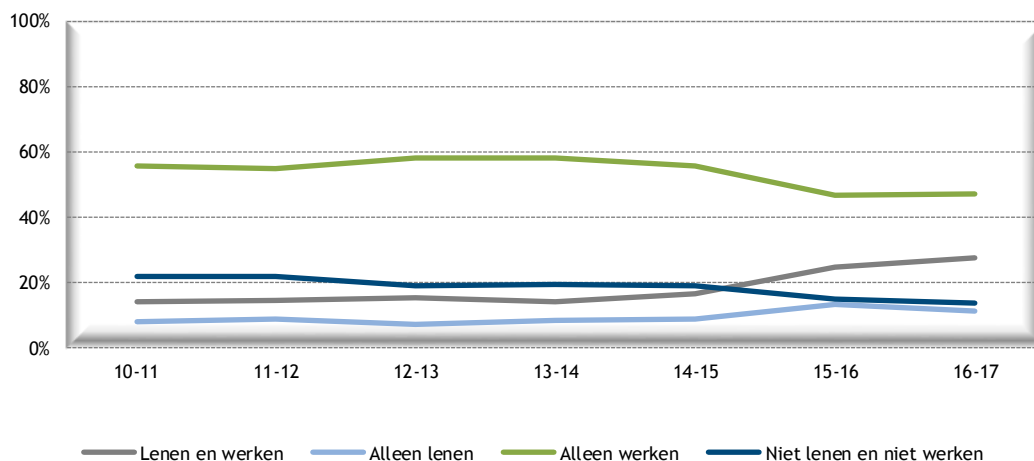
in 2016-2017 was het maximale bedrag dat studenten konden lenen voor het collegegeld €162,58 per maand. Figuur 8.35 bekijkt voor dezelfde groepen de gemiddelde maandbedragen van het collegegeldkrediet. Voor alle groepen is het gemiddelde bedrag dat wordt geleend voor het collegegeldkrediet gestegen ten opzichte van 2015-2016. Dit bedrag ligt tussen de €133 en €145 per maand. De bedragen zijn verhoudingsgewijs het sterkst gestegen bij de studenten die gebruikmaken van het studievoorschot (hbo: 7%; wo: 5%). De bedragen van het collegegeldkrediet stegen nauwelijks bij de groep die onder het leenstelsel valt (1%). De onderlinge verschillen zijn niet erg groot: wo-studenten met een basisbeurs lenen met 145 euro het meest en dezelfde groep in de leenfase met 133 euro het minst.

Figuur 8.35: Maandbedragen collegegeldkrediet naar studiejaar (alleen studenten die collegegeldkrediet hebben ontvangen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2015)

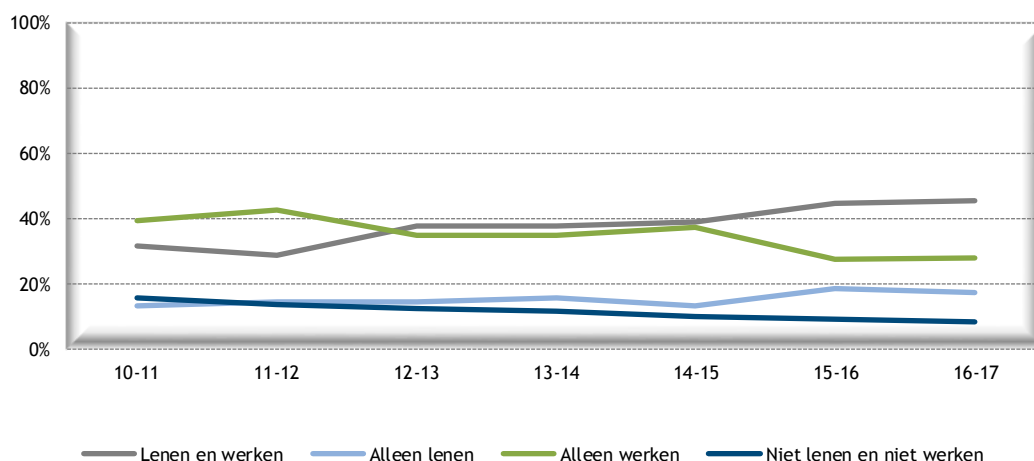
8.9 Lenen en werken

Figuur 8.36 toont de relatie tussen lenen en werken van studenten (nominaal excl. incidentele leners). Vorig jaar zagen we na invoering van het studievoorschot een trendbreuk: meer studenten zijn gaan lenen en lenen en werken gaan combineren. Het laatste jaar werkt bijna de helft van de studenten in de nominale fase (47%) uitsluitend. Dit is niet veranderd ten opzichte van vorig jaar. Wel zien we sinds vorig jaar een stijging van het aandeel studenten dat werken en lenen combineert (in 2016-2017 was dit 28%) ten koste van degenen die alleen lenen (in 2016-2017: 11%) of noch lenen, noch werken (in 2016-2017: 14%). De laatste twee groepen zijn in omvang afgenomen.

Figuur 8.36: Relatie tussen lenen en werken van bachelor en masters in nominale fase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2010-2011 t/m 2016-2017)

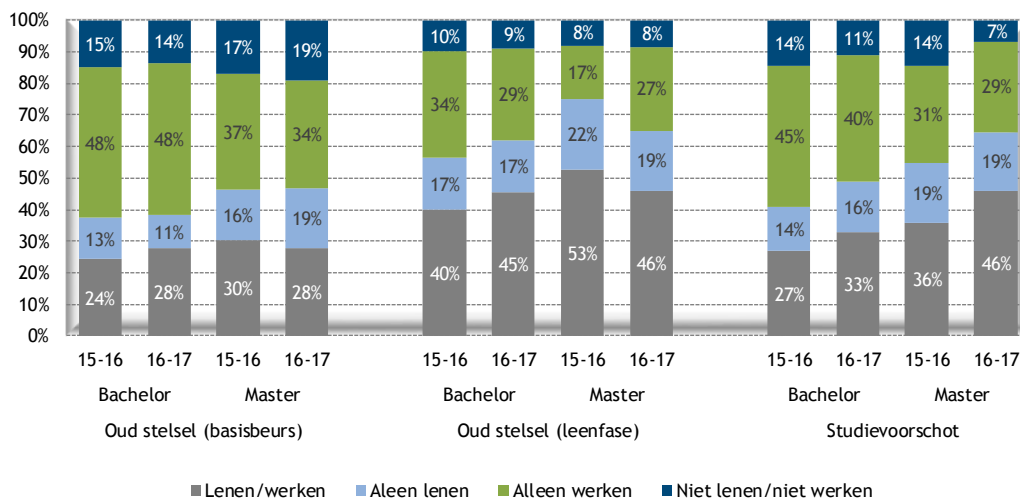
Bij de groep studenten in de leenfase (excl. studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen) zijn er sinds vorig jaar geen opzienbarende veranderingen (figuur 8.37). Ook daar is na invoering van het studievoorschot de groep die alleen werkt, kleiner geworden en het aandeel dat leent (van 13% naar 17%) of lenen en werken combineert (van 38% naar 41%) gestegen. In de leenfase is het deel dat uitsluitend werkt (31%) (bachelor en master samen) kleiner dan de groep die lenen en werken combineert (41%). De omvang van de groep die noch leent, noch werkt blijft stabiel op tien procent.

Figuur 8.37: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en master-studenten in leenfase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2010-2011 t/m 2016-2017)

Aan de Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017 hebben voor het eerst studenten deelgenomen die vallen onder het stelsel van het studievoorschot. Voor drie groepen: studenten met een basisbeurs, studenten in het oude stelsel in de leenfase en studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot, is nagegaan hoe zij voorzien in hun inkomsten. Figuur 8.38 toont de resultaten. Hoewel de verdelingen significant van elkaar verschillen, kunnen we concluderen dat, zowel in de bachelor- als in de masterfase, het patroon van studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot veel overeenkomsten vertoont met dat van studenten die nominaal studeren (mèt basisbeurs) met uitzondering van de groep die noch werkt, noch leent: die is (zo zagen we ook al eerder) het laatste jaar kleiner geworden. Het grootste deel van de bachelorstudenten in het oude stelsel kiest ervoor om uitsluitend te werken. Dit geldt (in iets mindere mate) ook voor de bachelors in het studievoorschot. In de masterfase komt een combinatie van lenen en werken vaker voor, met uitzondering van de kleine groep masterstudenten die nog recht hebben op een basisbeurs.

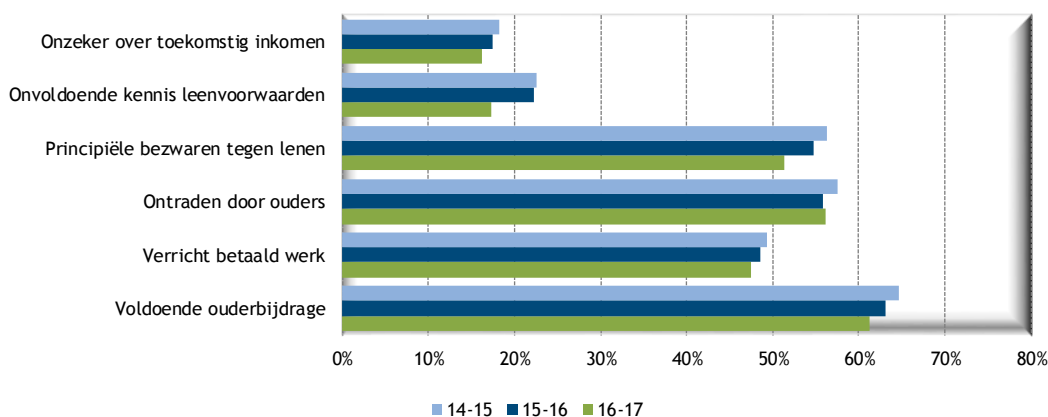
Studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot en niet lenen noch werken, krijgen meer geld van hun ouders dan degenen die werken en/of lenen (€216 p.m. vs. €132 p.m.) en ontvangen daarnaast ook een groter bedrag in natura (€316 p.m. vs. €274 p.m.). Onder deze groep zijn de eerstejaars oververtegenwoordigd. De eerstejaars die niet lenen, noch werken wonen ook vaker thuis (87% vs. 80%). Dit geldt overigens ook voor de ouderejaars die niet werken, noch lenen en vallen onder het stelsel van het studievoorschot.

Figuur 8.38: Relatie tussen lenen en werken naar studiefinancieringsstelsel (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)

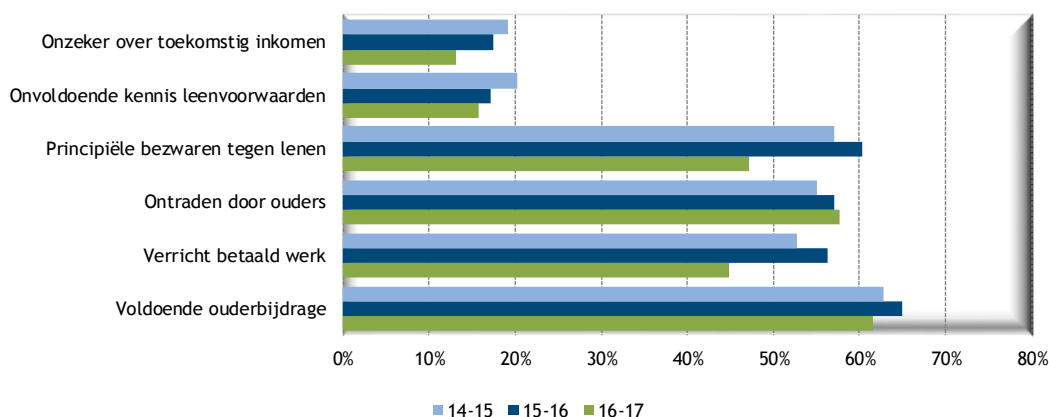
8.10 Motieven om wel of niet te lenen

De redenen om af te zien van een studielening voor studenten in de nominale fase laten in 2016-2017, een jaar nadat het studievoorschot is ingevoerd, een paar kleine verschillen zien met de jaren ervoor (figuur 8.39). De belangrijkste reden voor studenten om af te zien van een lening in de nominale fase is het ontvangen van voldoende ouderlijke bijdrage of het feit dat ouders lenen ontraden of dat er principiële bezwaren zijn tegen lenen. Ook het hebben van een bijbaan zorgt ervoor dat men niet leent. Voor studenten in de nominale fase van het oude stelsel zijn principiële bezwaren tegen lenen minder belangrijk geworden. Overigens zijn in 2016-2017 deze principiële bezwaren voor hbo-studenten even groot als voor wo-studenten (niet in figuur). Voor eerstegeneratiestudenten (niet in figuur) geldt in 2017 bovendien minder vaak dat zij afzien van lenen vanwege voldoende ouderbijdrage. Eerstegeneratiestudenten geven vaker aan dat lenen wordt afgeraden door de ouders, dat zij principiële bezwaren hebben tegen lenen en dat zij onvoldoende kennis hebben van de leenvoorwaarden.

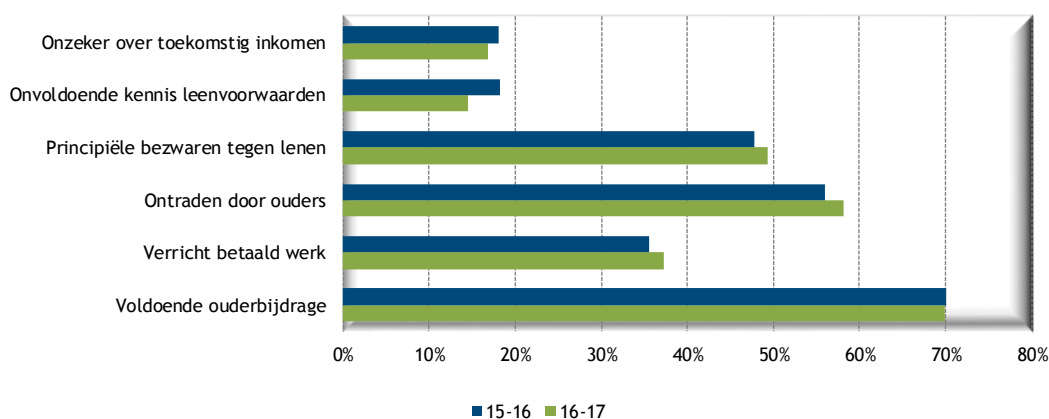
Figuur 8.39: Redenen waarom studenten in de nominale fase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)

Figuur 8.40 laat de redenen zien waarom studenten in de leenfase afzien van het afsluiten van een studielening. Het ontvangen van voldoende ouderbijdrage en principiële bezwaren tegen lenen of het feit dat lenen ontraden wordt door de ouders zijn de drie meest genoemde motieven. Ook in de leenfase is het ontbreken van voldoende kennis over de leenvoorwaarden een motief dat steeds minder vaak genoemd wordt en wordt de verkregen ouderbijdrage als belangrijkste reden genoemd om niet te gaan lenen. Hbo-studenten noemen vaker dan wo-studenten onvoldoende kennis over en principiële bezwaren tegen lenen. Het motief van voldoende ouderbijdrage speelt veel meer voor wo-studenten. Voor eerstegeneratiestudenten zijn de resultaten vergelijkbaar met die van studenten in de nominale fase: zij hebben meer principiële bezwaren tegen lenen en noemen minder vaak het motief van voldoende ouderbijdrage.

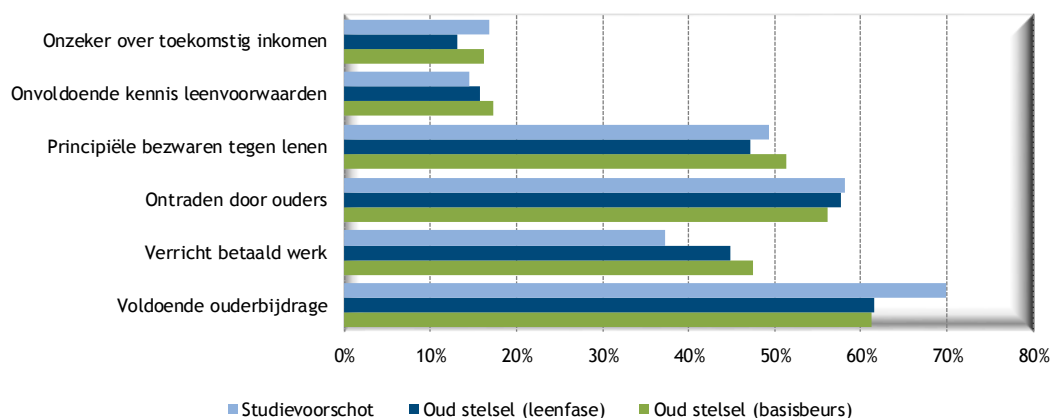
Figuur 8.40: Redenen waarom studenten in de leenfase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)

Studenten met studievoorschot noemen met name het ontvangen van voldoende ouderbijdrage als reden om niet te lenen (figuur 8.41). Er zijn geen grote verschillen tussen de jaren met uitzondering dat het argument van onvoldoende kennis steeds minder een rol speelt. Ook hier geldt dat eerstegeneratiestudenten minder vaak aangeven dat zij niet lenen vanwege voldoende ouderbijdrage, dat zij vaker aangeven niet te lenen vanwege betaald werk en ook vaker uiten principiële bezwaren te hebben tegen lenen. Eerstegeneratiestudenten geven daarnaast vaker aan onzeker te zijn over het toekomstige inkomen.

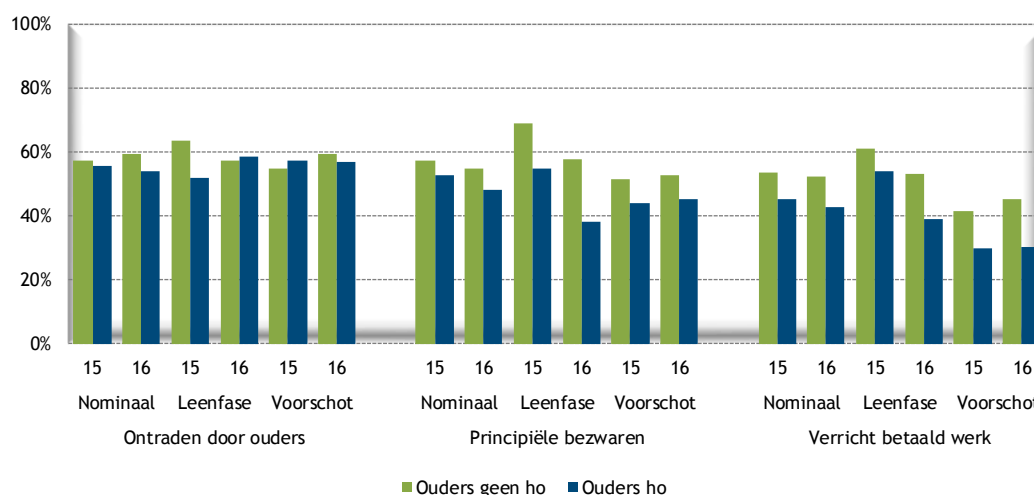
Figuur 8.41: Redenen waarom studenten met studievoorschot afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)

Voor het jaar 2016-2017 is gekeken naar verschillen in motieven die studenten kunnen hebben om af te zien van een lening, onderscheiden naar het studiefinancieringsregime waar zij onder vallen. Er zijn tussen de groepen kleine (significante) verschillen (figuur 8.42). Zo speelt voor studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot vaker het motief dat zij voldoende ouderbijdrage ontvangen en speelt veel minder vaak het hebben van betaald werk een rol. Onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden wordt vaker genoemd door studenten die nog een basisbeurs hebben. Principiële bezwaren tegen lenen laten, in tegenstelling tot vorig jaar, geen verschil meer zien tussen de groepen.

Figuur 8.42: Redenen waarom studenten in afzien van lenen naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)

Om na te gaan in hoeverre het opleidingsniveau van de ouders een rol speelt bij het afzien van een studielening is een analyse gedaan op het hebben van principiële bezwaren tegen lenen en het afraden van lenen door ouders (figuur 8.43). We zien hier dat met name principiële bezwaren tegen lenen sterk is bij eerste generatiestudenten (zie ook de analyses hierna). Daarnaast wordt het verrichten van betaalde arbeid vaker genoemd door eerste generatiestudenten (en hbo-studenten; niet in figuur) en wordt het ontvangen van voldoende ouderbijdrage minder vaak genoemd door eerste generatiestudenten en hbo-studenten (niet in figuur).

Figuur 8.43: Redenen om niet te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)

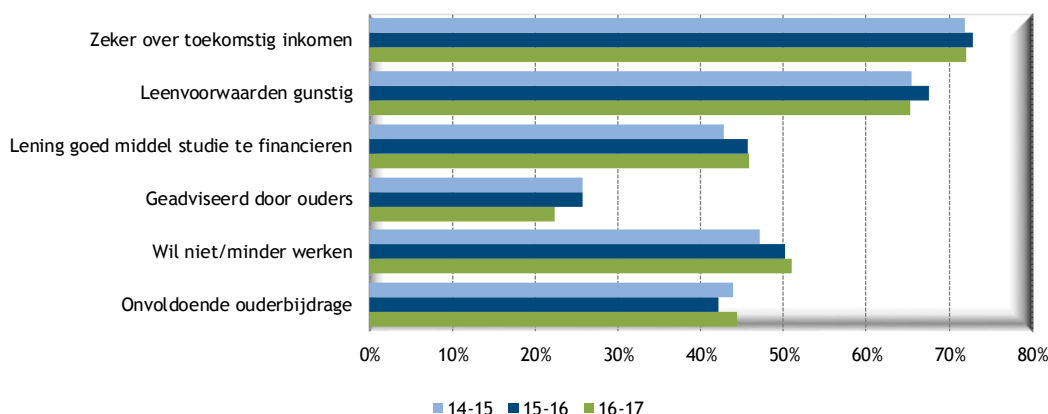
In een multivariate analyse is voor drie aspecten: afraden door ouders, principiële bezwaren en onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden, nagegaan welk kenmerk het meest van invloed is op de antwoorden van de studenten. Hiervoor is gekeken naar hbo of wo, opleidingsniveau van de ouders, 2015-2016 tegenover 2016-2017 en het studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt (oud vs. studievoorschot en leenfase vs. nominale fase).

De eerste conclusie is dat het afraden van lenen door ouders vooral speelt in het hbo, ongeacht het opleidingsniveau van de ouders, het studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt of het jaar waarin gemeten is. Conclusie is dan ook dat het afraden van lenen door de ouders met name voorkomt bij hbo-studenten.

De tweede conclusie is dat principiële bezwaren tegen lenen minder vaak voorkomen bij studenten die studievoorschot krijgen en (bij alle groepen) minder belangrijk zijn geworden sinds vorig jaar. Tegelijkertijd (en deze invloeden werken cumulatief) hebben eerstegeneratiestudenten vaker principiële bezwaren tegen lenen en speelt dit argument ook vaker in het ho dan in het wo.

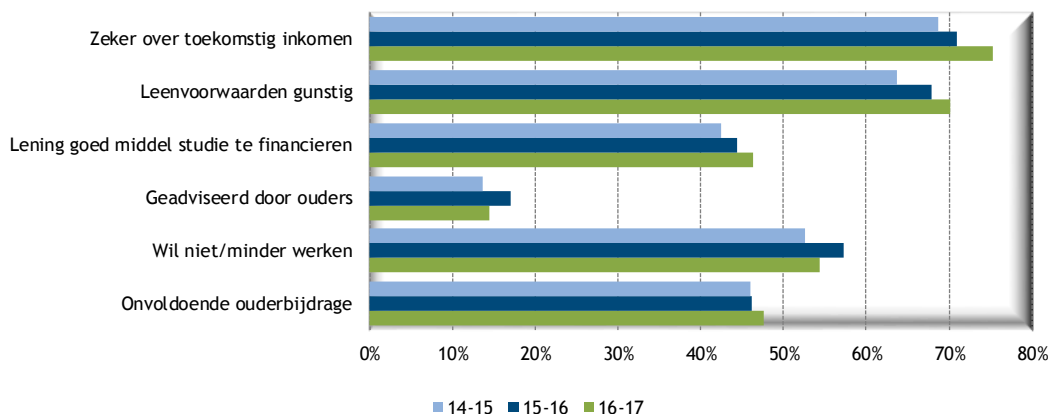
De derde conclusie is dat het afzien van lenen vanwege onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden in 2016-2017 ten opzichte van een jaar eerder minder werd genoemd. Er is geen verschil als we kijken naar het opleidingsniveau van de ouders. Dit argument wordt daarnaast vaker genoemd door hbo-studenten en door studenten die in de nominale fase van het oude stelsel zitten (dus minder vaak door studenten in de leenfase van het oude stelsel en studenten met studievoorschot).

De belangrijkste reden om in de nominale fase te lenen is dat men zeker is over het toekomstig inkomen en de leenvoorwaarden gunstig vindt (figuur 8.44). Een kwart van de studenten wordt door hun ouders geadviseerd om te gaan lenen. Het verkrijgen van onvoldoende ouderbijdrage is voor ruim 40 procent een reden om te gaan lenen. Sinds vorig jaar is het feit dat ouders adviseren om te lenen als motief minder belangrijk geworden.

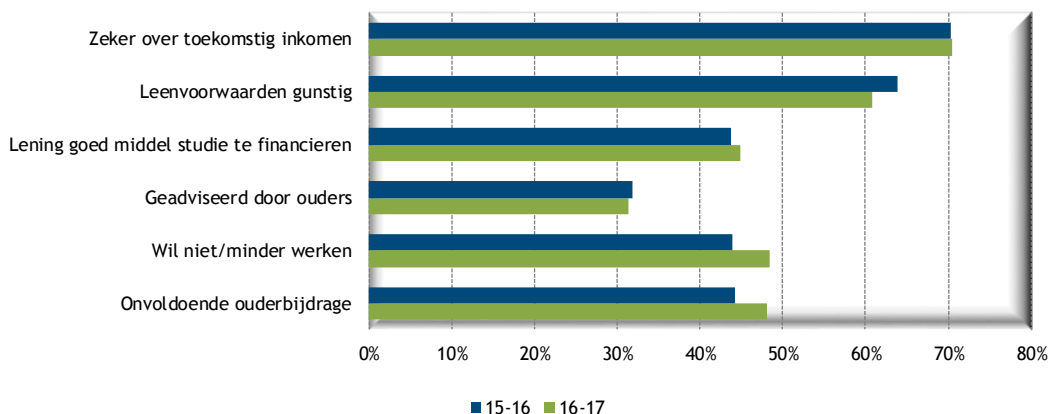
Figuur 8.44: Motieven van studenten om in de nominale fase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)

Motieven om juist wel te gaan lenen in de leenfase zijn grotendeels gelijk aan die in de nominale fase (figuur 8.45). Een zeker inkomen wordt door studenten, en dan voornamelijk wo-studenten, het meest genoemd als motief om te gaan lenen. De impact van gunstige leenvoorwaarden neemt ook voor de groep die valt onder het oude stelsel in belang toe. De (significante) verschillen tussen hbo- en wo-studenten zijn hetzelfde als bij studenten in de nominale fase van het oude stelsel. Gunstige leenvoorwaarden spelen ook voor deze groep als argument om te lenen sinds vorig jaar een iets grotere rol.

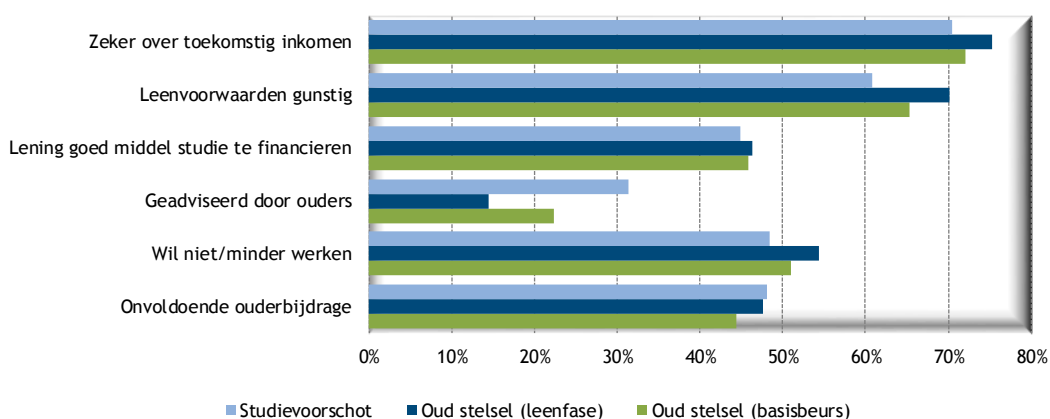
Figuur 8.45: Motieven van studenten om in de leenfase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)

Ook aan studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot en ook een studielening hebben, is gevraagd welke motieven hiervoor leidend waren. Doorgaans kenmerkt de groep lenende studenten zich door een positieve attitude ten aanzien van het investeren in de studie en vertrouwen in het kunnen terugbetalen van de lening. Uit figuur 8.46 komt naar voren dat het belangrijkste motief is dat studenten zeker zijn over voldoende inkomen later om de lening te kunnen terugbetalen. Voor zeven van de tien studenten met een studievoorschot is dit een belangrijk leenmotief. Ruim vier van de tien studenten vindt lenen een goed middel om de studie te financieren. Er zijn geen noemenswaardige verschillen met vorig jaar. Alleen het motief 'niet of minder werken' is sinds vorig jaar belangrijker geworden.

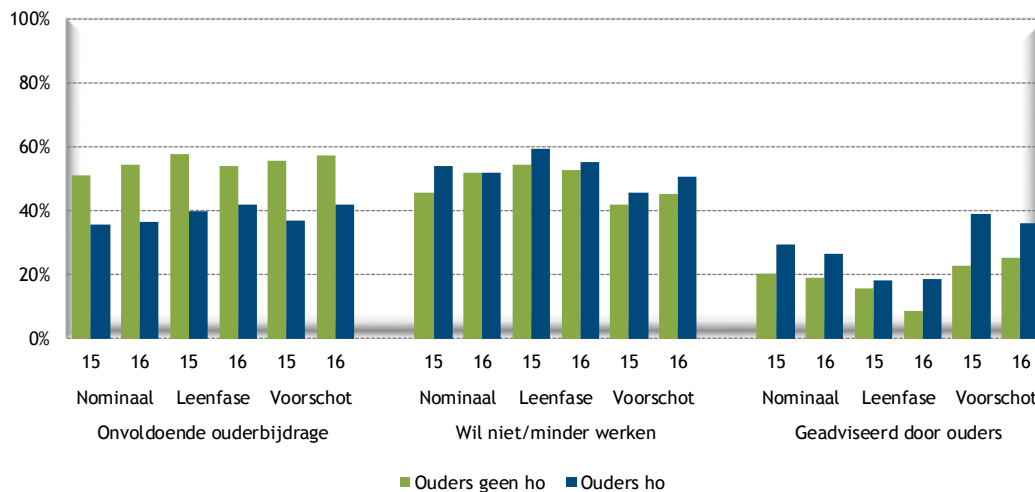
Figuur 8.46: Motieven van studenten met studievoorschot om te lenen (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)

Figuur 8.47 toont de motieven om te lenen, onderscheiden naar het type studiefinanciering dat studenten ontvangen. We zien vooral een ander beeld bij studenten die vallen onder het oude stelsel en zich in de leenfase bevinden. De drie groepen (studievoorschot, oud stelsel met basisbeurs en oud stelsel leenfase) verschillen onderling significant op het minder of niet willen werken als argument om te lenen (dit speelt meer een rol bij studenten in de leenfase van het oude stelsel) en op het percentage dat aangeeft dat de ouders het lenen hebben geadviseerd (dit speelt minder een rol bij studenten in de leenfase van het oude stelsel en veel meer een rol bij studenten met een studievoorschot). Studenten in de leenfase van het oude stelsel uiten vaker dan de andere groepen dat zij voldoende vertrouwen hebben in hun toekomstig inkomen om de lening te kunnen terugbetalen. Ook speelt voor deze groep in sterkere mate dat zij lenen om niet of minder te werken. De overige motieven laten slechts kleine verschillen tussen de groepen zien.

Figuur 8.47: Motieven van studenten om te lenen naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)

Figuur 8.48 geeft de (bivariate) relatie aan tussen een aantal leenmotieven en het opleidingsniveau van de ouders. Verschillen tussen studenten met hoog en lager opgeleide ouders zijn het meest zichtbaar bij de motieven die betrekking hebben op onvoldoende ouderbijdrage en advies van ouders om te gaan lenen. Het niet of minder willen gaan werken als leenmotief laat nauwelijks verschillen zien.

Figuur 8.48: Motieven om te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)

In een multivariate analyse is nagegaan in hoeverre leenmotieven samenhangen met achtergrondkenmerken van de student. Hieruit komt onder andere naar voren dat wo-studenten op alle fronten een grotere leenbereidheid laten zien. Bij eerstegeneratiestudenten zien we doorgaans een lagere leenbereidheid en leent men meer uit noodzaak. In detail komen uit de analyses de volgende conclusies.

Het adviseren om te lenen door de ouders gebeurt in vergelijking met 2016 in 2017 minder vaak. Advies door ouders om te lenen komt minder voor bij eerstegeneratiestudenten en ook minder bij studenten die in de leenfase van het oude stelsel zitten. Daarentegen blijken ouders van wo-studenten en van studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot (t.o.v. basisbeurs) wel vaker hun kinderen het advies te geven om te gaan lenen.

Lenen met het argument dat een studieleninglening een goed middel is om de studie te financieren zien we minder bij vaak eerstegeneratiestudenten, minder vaak bij studenten met studievoorschot (t.o.v. basisbeurs). Dit motief wordt vaker genoemd door wo-studenten.

Lenen vanwege gunstige leenvoorwaarden wordt minder vaak genoemd door eerstegeneratiestudenten, studenten met studievoorschot (t.o.v. basisbeurs) en studenten in de leenfase van het oude stelsel. Wo-studenten noemen dit motief meer frequent.

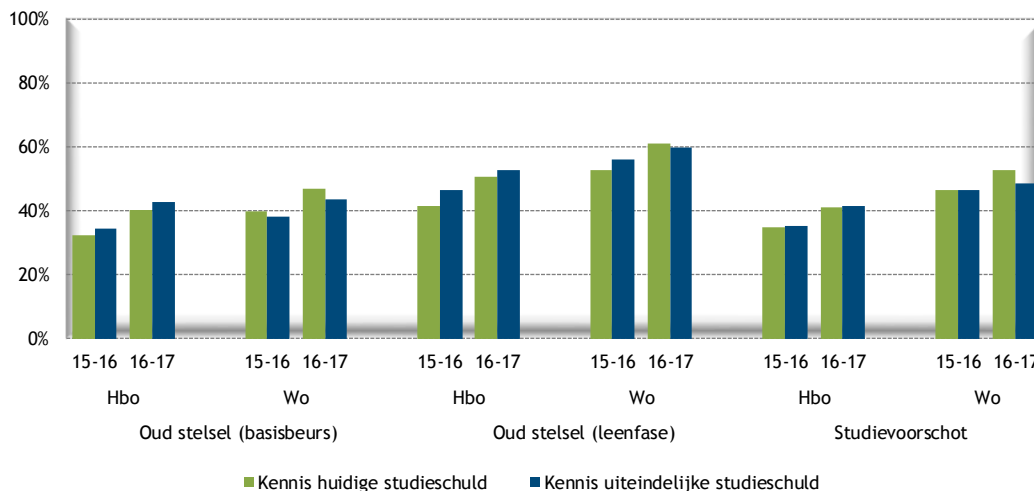
Lenen omdat men zeker is van voldoende toekomstig inkomen wordt vaker genoemd door wo-studenten en minder vaak door eerstegeneratiestudenten en studenten met studievoorschot (t.o.v. basisbeurs).

Lenen omdat studenten onvoldoende bijdrage krijgen van de ouders is meer aan de orde in het hbo, bij eerstegeneratiestudenten, bij studenten met studievoorschot (t.o.v. basisbeurs) of die in de leenfase van het oude stelsel zitten (dus over het geheel genomen minder bij studenten met een basisbeurs). In vergelijking met het jaar ervoor wordt het motief van onvoldoende ouderbijdrage in het laatste meetjaar vaker aangegeven.

Het afsluiten van een studielening om niet of minder te werken wordt als motief in het laatste jaar steeds vaker genoemd. We zien dit motief minder bij eerstegeneratiestudenten en sterker bij wo-studenten. Ook wordt dit argument minder genoemd door studenten met studievoorschot en is het meer aan de orde bij studenten die in de leenfase van het oude stelsel zitten.

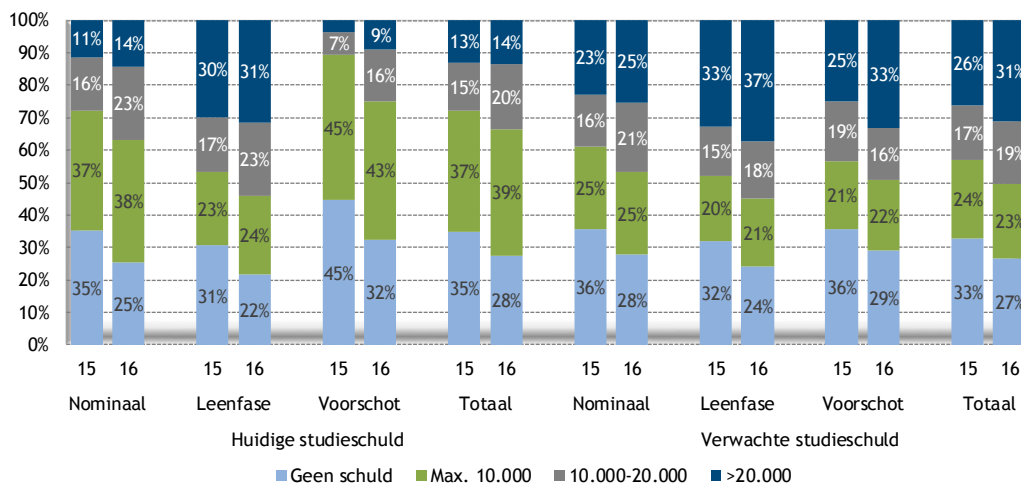
8.11 De financiële situatie van studenten

Figuur 8.49 laat voor de studenten die een studieschuld hebben opgebouwd, de bekendheid met deze schuld zien. Studenten die gebruik maken van het oude stelsel zijn gemiddeld het vaakst op de hoogte van hun studieschuld. Studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot zijn veel meer bekend met hun huidige en uiteindelijke studieschuld dan vergelijkbare groepen die vallen onder het oude stelsel. Er zijn weinig trendverschillen.

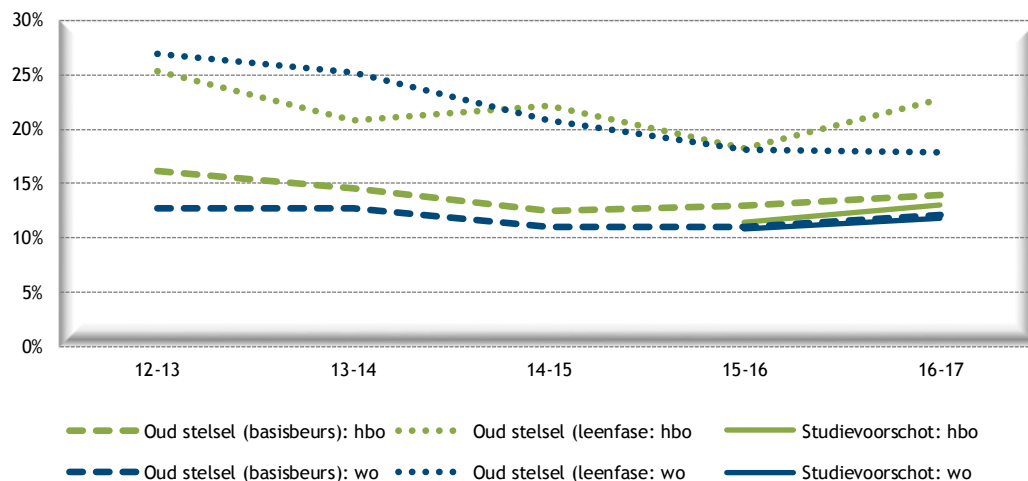
Figuur 8.49: Studenten die op de hoogte zijn van de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)

Figuur 8.50 laat zien wat de verwachte studieschuld is van studenten aan het eind van hun studie. In 2016-2017 verwacht 27 procent van de alle studenten de studie af te sluiten zonder schuld (vorig jaar was dat 33%). Dit jaar geeft 23 procent van de studenten aan een schuld te verwachten van meer dan 20.000 euro (dit was het jaar ervoor 24%). Ruim 40 procent verwacht uiteindelijk een studieschuld te hebben van maximaal 20.000 euro. Ook in het studiejaar 2016-2017 zijn er significante verschillen tussen de studiefinancieringsregimes als het gaat om verwachte studieschuld. Voor studenten in de leenfase waarvan de nominale studieduur is verstreken (deze groep heeft studievertraging opgelopen) geldt dat de schuldverwachting het hoogst is: ongeveer een op de drie verwacht een uiteindelijke studieschuld van meer dan 20.000 euro. Voor studenten in het studievoorschot (33%) en studenten die onder het oude stelsel recht hebben op een basisbeurs (25%) ligt dit lager. In deze twee groepen verwacht overigens 29 procent (studievoorschot) en 24 procent (basisbeurs) de studie af te sluiten zonder studieschuld.

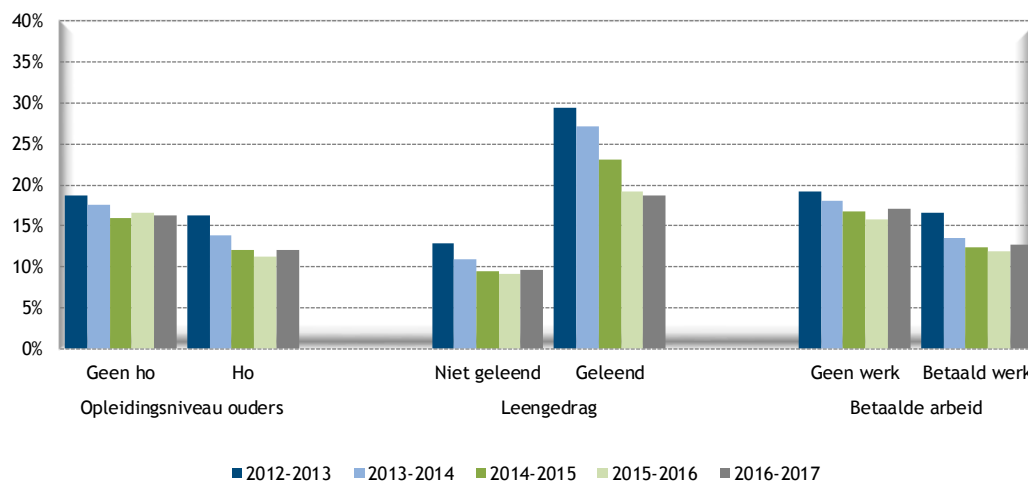
Figuur 8.50: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)

In 2016-2017 ervaart 13,6 procent van alle studenten serieuze financiële moeilijkheden (figuur 8.51). De kleine stijging van dit percentage ten opzichte van vorig jaar (toen was het 13,1%) is niet significant. Het aandeel studenten dat financiële problemen ervaart, is daarmee stabiel gebleven. Studenten in de leenfase van het oude stelsel ervaren vaker financiële problemen dan de overige studenten. Hoewel dit aandeel (met name in het wo) is gedaald, is dit toch nog substantieel hoger dan in bij studenten met studievoorschot of een basisbeurs.

Figuur 8.51: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (bron: Studentenmonitor 2011-2012 t/m 2016-2017)

Figuur 8.52 heeft betrekking op de relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden en het leen- en werkgedrag en de sociale herkomst van de studenten. De relatie tussen de ervaren moeilijkheden en het leen- en werkgedrag is ook in het studiejaar 2016-2017 significant. Werken hangt positief samen met de ervaren financiële moeilijkheden en lenen negatief: naarmate men meer werkt, ervaart men minder financiële problemen, naarmate men meer leent, ervaart men meer financiële problemen. De negatieve invloed van het lenen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van werken. Het kan daarnaast ook betekenen dat studenten zijn gaan lenen als gevolg van de ervaren problemen. Er is een duidelijke interactie tussen de typen studenten. De indicatoren hebben ook in samenhang een invloed. Als gecontroleerd wordt voor alle factoren dan zien we dat er vooral veel samenhang is met ervaren financiële problemen voor studenten die lenen en in de leenfase zitten (oude stelsel). Er worden (na controle) nog steeds meer geldproblemen ervaren bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten (t.o.v. wo) en minder door studenten met een bijbaan. Deze conclusie is stabiel over de jaren heen.

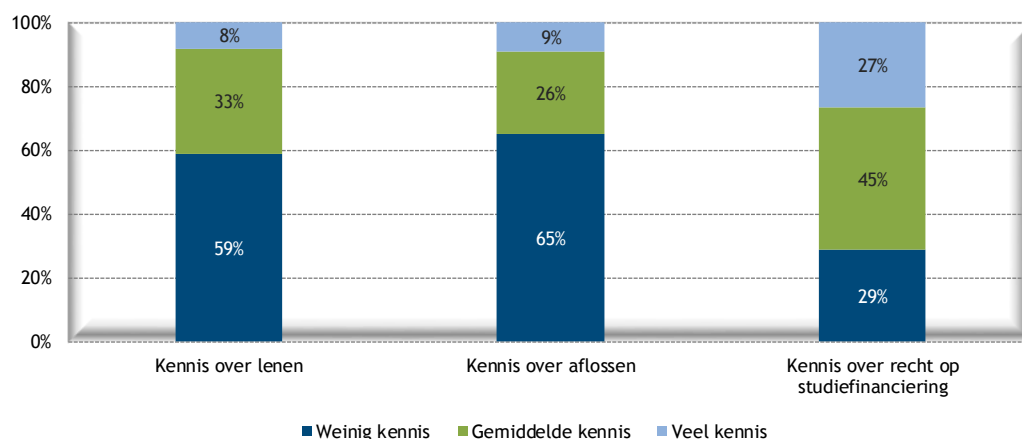
Figuur 8.52: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2011-2012 t/m 2016-2017)

8.12 Leenaversie van mbo-studenten naar achtergrondkenmerken

Kennis over de studiefinanciering

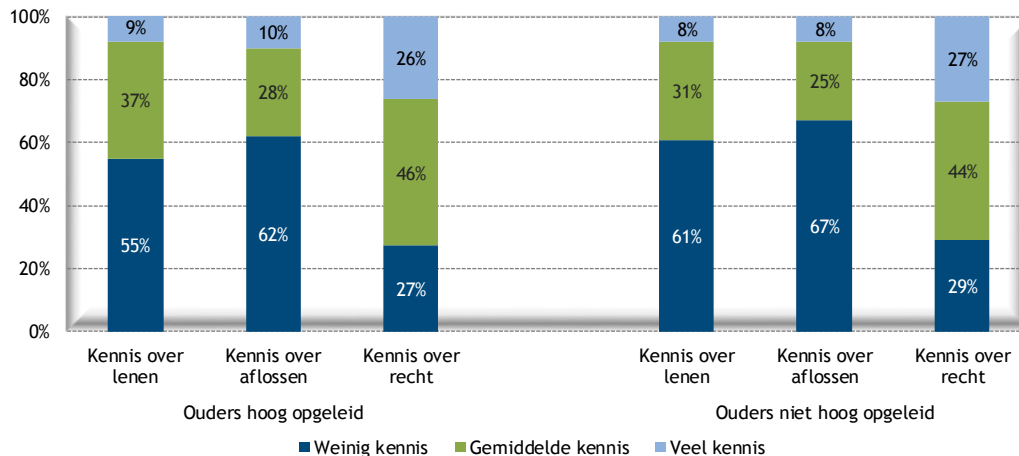
In deze paragraaf gaan we dieper in op de omvang en achtergrond van leenaversie bij (potentiële) mbo-hbo doorstromers. We bekijken hiervoor eerst hun (zelf gerapporteerde) kennis over studiefinanciering en hun houding ten aanzien van studiefinanciering. Hiervoor zijn vragen gesteld over de kennis over lenen, kennis over aflossen van de studieschuld en kennis over recht op studiefinanciering. Vragen over de kennis over het lenen hebben betrekking op de hoogte van de rente, de rentewijzigingen, de maximale leenbedragen, de wijzigingen in leenbedragen en hoe lang je mag lenen. De vragen over het aflossen van de studieschuld hebben betrekking op de start van de aflossingsfase, het aflosbedrag, de aflosperiode en de kwijtschelding van de schuld. Ook is nagegaan wat de kennis is over het studiefinancieringsrecht: de kennis over het recht op een ov-kaart, aanvullende beurs en collegegeldkrediet.

Figuur 8.53 toont de gemiddelden op de kennisvragen voor de mbo-studenten. Wat opvalt is dat aspirant-studenten met een mbo-achtergrond in veel gevallen aangeven weinig kennis te hebben over het lenen en het aflossen (respectievelijk 59% en 65%). Als het gaat om hun rechten zijn de (potentiële) mbo-hbo doorstromers naar eigen zeggen beter op de hoogte. In 45 procent van de gevallen geldt dat ze een gemiddelde kennis hebben over het recht op een ov-kaart, een aanvullende beurs of het recht op collegegeldkrediet. In 27 procent van de gevallen geven de mbo-studenten aan hierover veel kennis te hebben. Acht procent geeft aan veel kennis over lenen te hebben en negen procent meent veel te weten over het aflossen van de studieschuld.

Figuur 8.53: Kennis over aspecten van studiefinanciering bij mbo-studenten (% weinig tot zeer veel kennis) (bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; n=1.268)

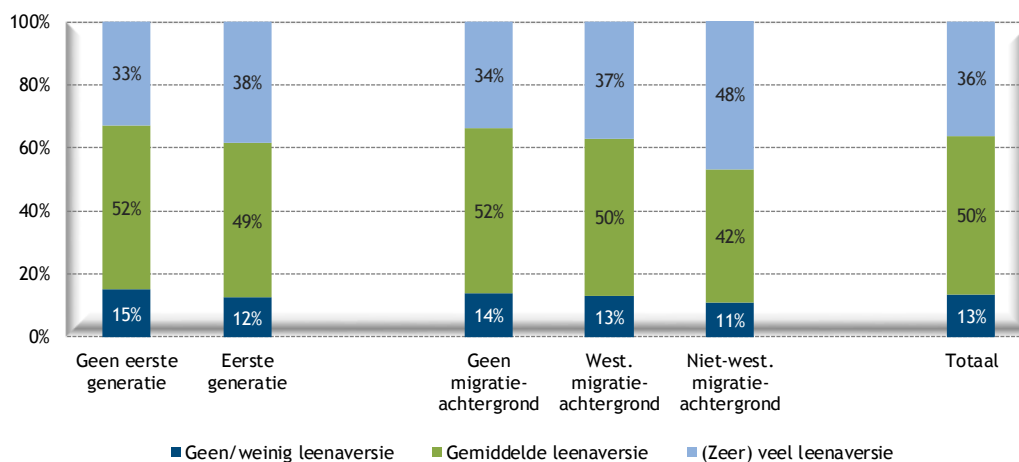
Mbo-studenten uit eerstegeneratiegezinnen verschillen ten opzichte van andere mbo-studenten enkel significant als het gaat om de kennis over het lenen (zie figuur 8.54). Hierbij gaat het om de verhouding 'weinig kennis' en 'gemiddelde kennis': de groep studenten die weinig kennis zegt te hebben over het lenen is met 61 procent groter bij de eerstegeneratiestudenten (verschil van 6 ppnt.).

Figuur 8.54: Kennis over aspecten van studiefinanciering van scholieren uit eerstegeneratiegezinnen en overige scholieren (% veel tot zeer veel kennis) (bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; n=1.268)

Houding ten aanzien van de studiefinanciering

Hierna is aan de (potentiële) mbo-hbo doorstromers gevraagd hoe hun houding is ten aanzien van het afsluiten van een studielening (figuur 8.55). Hiervoor is de mate van 'leenaversie' in drie categorieën opgesplitst: 'geen/weinig leenaversie', 'gemiddelde leenaversie' en '(zeer) veel leenaversie'. We bekijken deze verschillen in houding ten aanzien van de leenaversie naar het opleidingsniveau van de ouders en de migratieachtergrond van de studenten. Voor studenten van wie de ouders geen diploma hebben behaald in het hoger onderwijs (eerstegeneratiestudenten) zien we een significant verschil voor de groep met (zeer) veel leenaversie. Met vijf procenten verschil is het aandeel dat (zeer) veel leenaversie heeft groter onder de groep mbo-studenten met lager opgeleide ouders.

Figuur 8.55: Leenaversie naar achtergrondkenmerken (bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; n=1.268)

Wanneer we naar de samenhang kijken tussen leenaversie en de migratieachtergrond van de (potentiële) mbo-hbo doorstromers stellen we vast dat de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond significant verschillen van de groep studenten met een Nederlandse achtergrond. Deze verschillen zitten in de verhouding tussen het hebben van een 'gemiddelde leenaversie' en '(zeer) veel leenaversie'. Die laatste groep is met 48 procent het grootst onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In een volgende stap bekijken we de leenaversie³⁹ van mbo-studenten middels een regressieanalyse in relatie tot de achtergrondkenmerken van de studenten en een aantal variabelen die pijlen naar de kennis, houding, en de houding van de omgeving ten aanzien van het lenen (tabel 8.7).

³⁹ In deze analyse is de factorscore gebruikt; dat wil zeggen dat de waarde 0 overeenkomt met de gemiddelde leenaversie in de steekproef.

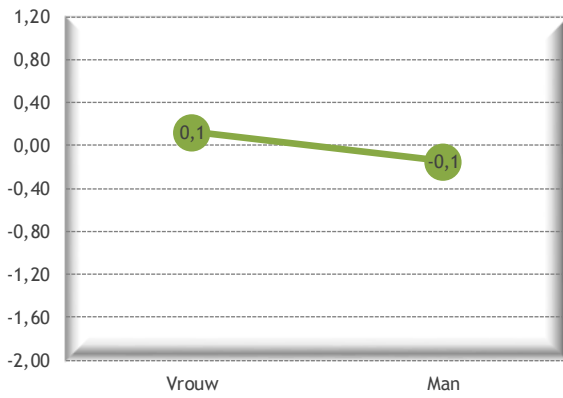
Voor wat betreft de achtergrond van de mbo-studenten kunnen we vaststellen dat vrouwen, studenten met een beperking en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond meer leenaversie hebben. Ook stellen we vast dat studenten van wie de ouders een hoger inkomen hebben minder leenaversie hebben dan studenten uit de laagste inkomensgroepen. Gecontroleerd voor alle weergegeven variabelen hangt leenaversie niet langer significant samen met het opleidingsniveau van de ouders. Wanneer we ons richten op de kennis over de studiefinanciering stellen we vast dat de kennis over het aflossen en de kennis over het recht op studiefinanciering van invloed is op de leenaversie. Hiervoor geldt: des te meer kennis men heeft, des te minder leenaversie. Voor de houding ten aanzien van het lenen geldt dat een positieve mening over geld lenen in het algemeen en voor de studie in het bijzonder de leenaversie verkleint. Ook de mening van de ouders en de begeleiders is van belang: staan zij negatief tegenover het afsluiten van een studielening, dan hebben studenten meer leenaversie. De risicobereidheid van studenten speelt ook een rol: de (potentiële) mbo-hbo doorstromers die meer risico durven te nemen hebben een lagere leenaversie. Tenslotte werd er aan de studenten gevraagd wat hun inschatting is op een baan en voor hun startsalaris. Indien deze hoog worden ingeschat hebben studenten over het algemeen een lagere leenaversie.

Tabel 8.7: De relatie tussen leenaversie en achtergrondkenmerken, kennis over lenen en aflossingsmogelijkheden voor mbo-studenten (regressieanalyse)

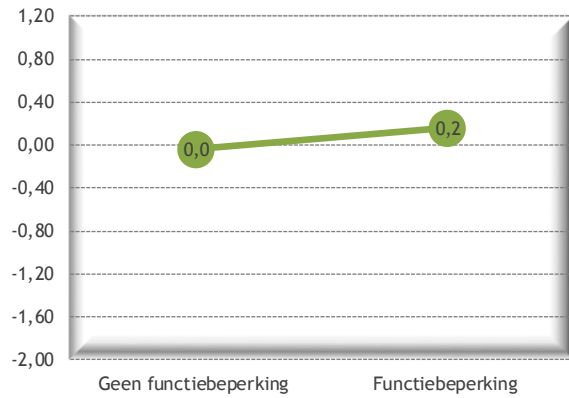
	B	S.E.	Bèta	t	Sig.
<i>(Constant)</i>	2,76	0,19		14,47	0,00**
<u>Achtergrondkenmerken</u>					
Geslacht (ref.=vrouw)	-0,25	0,05	-0,12	-5,17	0,00**
Functioniebeperking (ref.=nee)	0,12	0,05	0,06	2,51	0,01*
Ouders hoog opgeleid (ref.=ja)	-0,02	0,05	-0,01	-0,52	0,61 (n.s.)
Gezinsinkomen midden (ref.=laag)	0,18	0,05	0,09	3,86	0,00**
Gezinsinkomen hoog (ref.=laag)	-0,37	0,09	-0,09	-4,00	0,00**
Migratieachtergrond (ref.=nee)	0,27	0,07	0,10	4,11	0,00**
<u>Kennis</u>					
Kennis over lenen	0,04	0,02	0,04	1,87	0,06 (n.s.)
Kennis over aflossen	-0,06	0,02	-0,06	-2,86	0,00**
Kennis over recht	-0,09	0,02	-0,09	-4,14	0,00**
<u>Houding (negatief-positief)</u>					
Mening lenen van geld algemeen (1-5)	-0,14	0,03	-0,14	-4,69	0,00**
Mening lenen van geld voor studie (1-5)	-0,32	0,03	-0,35	-11,51	0,00**
Mening ouders afsluiten van studielening (1-5)	-0,10	0,03	-0,09	-3,56	0,00**
Mening begeleiders/docenten studielening (1-5)	-0,17	0,04	-0,09	-3,86	0,00**
Risicobereidheid	-0,04	0,01	-0,07	-3,14	0,00**
<u>Baankansen</u>					
Inschatting baankans na huidig diploma	-0,06	0,03	-0,06	-2,31	0,02*
Inschatting startsalaris na huidig diploma	-0,09	0,04	-0,06	-2,29	0,02*

Bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; alle respondenten (n=1.268); * p < 0,05; ** p < 0,01.

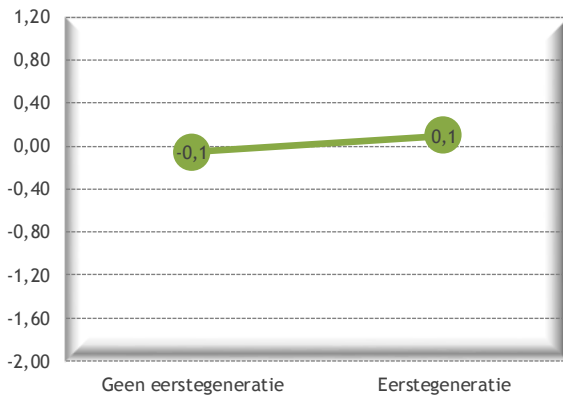
De voorspelde waarden op leenaversie – na controle voor alle kenmerken in het boven beschreven regressiemodel – zijn grafisch weergegeven naar de verschillende achtergrondkenmerken (zoals geslacht, functionering en inkomen) in onderstaande figuren (figuur 8.56). Er wordt telkens bekeken per achtergrondvariabele of leenaversie toe- of afneemt. Zo is bijvoorbeeld af te lezen dat de leenaversie bij vrouwen hoger ligt dan bij mannen. Voor de leesbaarheid is een aantal van deze variabelen ingedikt in drie categorieën.

Leenaversie naar geslacht

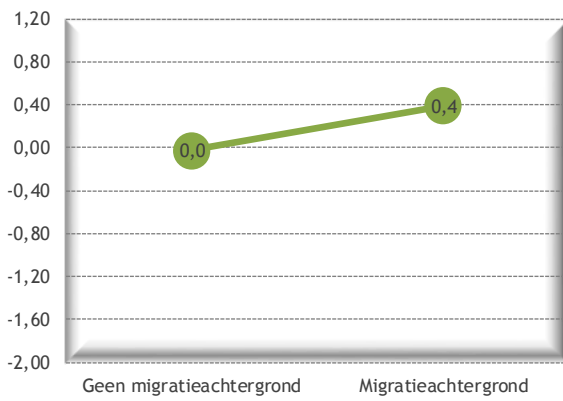
Leenaversie naar functiebeperking

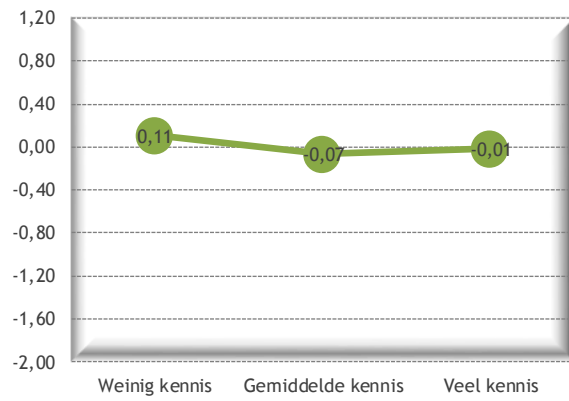
Leenaversie naar eerste generatie

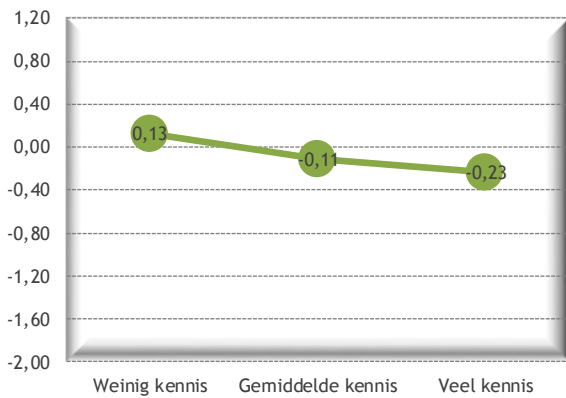
Leenaversie naar gezinsinkomen

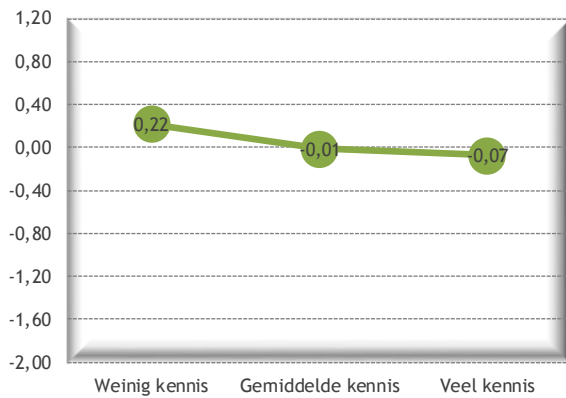
Leenaversie naar migratieachtergrond

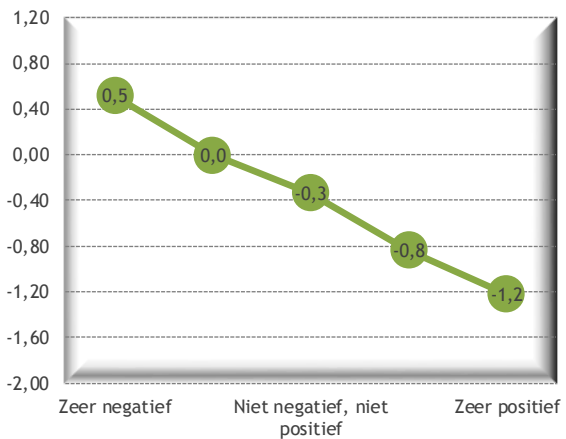
Leenaversie naar kennis over lenen (niet significant)

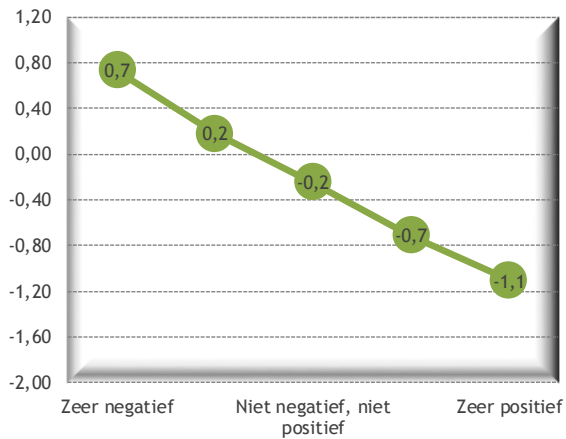
Leenaversie naar kennis over aflossen

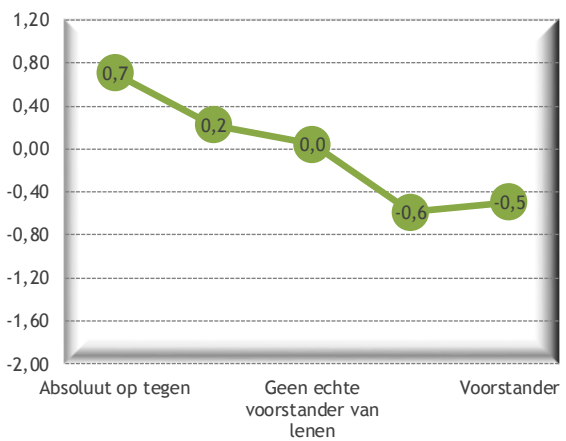
Leenaversie naar kennis over recht op studiefinanciering

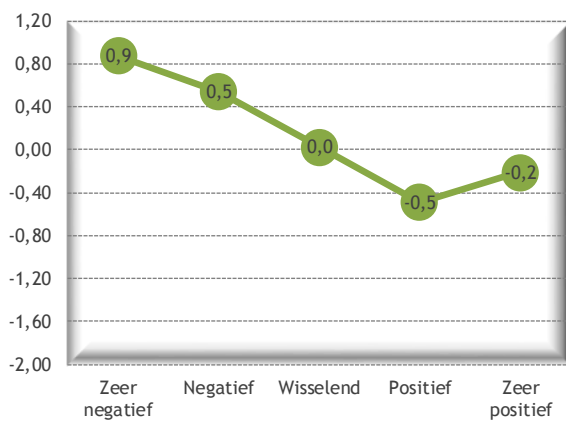
Leenaversie naar mening lenen van geld algemeen

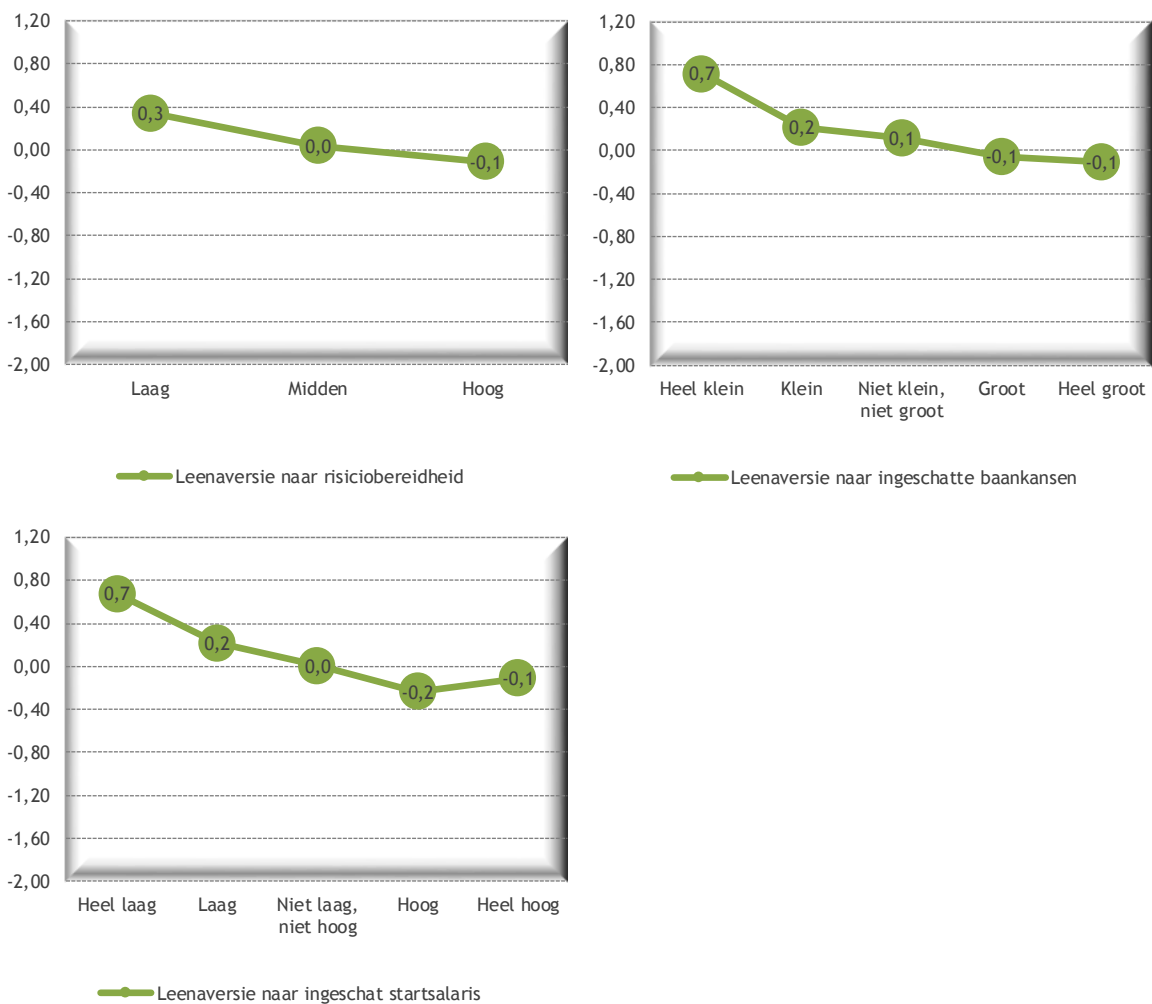
Leenaversie naar mening lenen van geld voor studie

Leenaversie naar mening ouders

Leenaversie naar mening docenten/begeleiders op school

Figuur 8.56: Grafische weergave van eindmodel: de mate waarin mbo-studenten leenaversie hebben naar kennis en houding ten aanzien van het lenen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'unstandardized predicted values' van de factorscores van leenaversie' afgezet tegen de predictoren in het eindmodel). Een waarde > 0 staat voor veel leenaversie; een negatieve waarde staat voor weinig leenaversie.

8.13 Samenvatting

Dit hoofdstuk behandelt het leengedrag van de studenten. Het studiejaar 2016-2017 is het tweede jaar waarin de nieuwe regeling van het studievoorschot van toepassing is. Om te bekijken onder welke regeling de studenten vallen is de codering van DUO gebruikt. Studenten die onder de categorie *studievoorschot* vallen hebben op enig moment in het jaar studievoorschot ontvangen. Studenten die vallen in de categorie *nominale fase* zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen. Alle andere studenten die in een betreffend studiejaar een studiefinancieringsproduct bij DUO hebben afgenomen én geen basisbeurs en/of aanvullende beurs ontvingen, zijn benoemd als *studenten in de leenfase*. Alle overige ingeschreven studenten die niet onder een van deze drie groepen vallen, zijn *niet-studiefinancieringsgerechtigd* genoemd.

Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?

Bij de invoering van het studievoorschot in 2015-2016 vallen alle nieuwe eerstejaarsstudenten onder deze regeling. Daarnaast vallen ook de vertraagde bachelors in het wo en studenten die in 2015 voor het eerst gestart zijn in een master onder het stelsel van het studievoorschot. Voor de eerste groep geldt dat de wo-bachelors maximaal 3 jaar basisbeurs ontvangen en bij vertraging in een eventueel vierde jaar onder het stelsel van het studievoorschot vallen. In het studiejaar 2016-2017 vallen in het hbo en het wo afzonderlijk respectievelijk 136.909 (30% van de studerenden) en 109.642 (41% van de studerenden) studenten onder het stelsel van het van het studievoorschot.

Van alle nieuwe *eerstejaars* (bachelor) valt in 2016-2017 85 procent (hbo) en 78 procent (wo) onder het stelsel van het studievoorschot. In het wo betreft het een daling van het aandeel eerstejaars in het studievoorschot: van 80 procent in 2015-2016 naar 78 procent in 2016-2017. Het aantal steeg wel voor deze groep (31.021 studenten in 2016-2017). Degenen die geen studiefinancieringsproduct aanvragen zijn voor het grootste deel buitenlandse studenten of deeltijdstudenten. Niet iedereen heeft recht op een studievoorschot (dit geldt voor een deel van de buitenlandse studenten, voor oudere studenten en deeltijdstudenten) of heeft een studiefinancieringsproduct aangevraagd.

Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?

Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is een proxy voor het aandeel studenten met minder vermogende ouders en daarmee voor de toegankelijkheid van het onderwijs. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is sinds vorig jaar heel licht gedaald (0,8 ppnt.). Sinds 2006 is het percentage studenten met een aanvullende beurs gedaald van 40 procent naar 32 procent. Uit de Studentenmonitor zien we dat studenten met lager opgeleide ouders vaker een aanvullende beurs ontvangen dan studenten met hoogopgeleide ouders en dat er meer aanvullende beurzen worden uitgekeerd in het hbo dan in het wo.

In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?

Met behulp van de data van DUO is gekeken naar het aandeel studenten dat op enig moment in het studiejaar een studielening heeft afgesloten. Vanaf 2015-2016 bevat de groep ook studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Om die reden wordt het aandeel studenten met een lening samen genomen met het aandeel dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet en per jaar afgezet tegen alle studenten en de groep studenten dat dan recht heeft op studiefinanciering. Sinds de invoering van het studievoorschot is het percentage studenten dat leent, toegenomen en zijn verschillen tussen het hbo en wo kleiner geworden. In 2016-2017 leent 46 procent van de hbo-studenten en 56 procent van de wo-studenten.

Er is geen indicatie dat studenten onder het stelsel van het studievoorschot vaker het maximale bedrag lenen dan vroeger werd gedaan. Ongeveer één op de drie lenende studenten leent (nagenoeg) maximaal. In de afgelopen jaren zagen we dit percentage langzaam dalen. Dit laatste jaar is er weliswaar een lichte stijging geconstateerd (van 31% naar 34%), maar het percentage maximale leners is nog steeds lager dan in de jaren voor de invoering van het studievoorschot. Wel lenen studenten iets vaker structureel (minstens 10 maanden per jaar); verschillen tussen het oude en het nieuwe stelsel in het al dan niet structureel lenen zijn klein. Dit percentage fluctueerde jarenlang tussen 63 en 68 procent. Het laatste jaar is dit 72 procent.

De gemiddelde leenbedragen per maand van studenten met een studielening zijn berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt. We stellen hiervoor vast dat na de invoering van het studievoorschot de bedragen gestegen zijn van 394 euro naar 492 euro per maand. In 2016-2017 steeg het bedrag met 53 euro. In het wo werd een gemiddeld bedrag van 540 euro geleend, in het hbo was dit 456 euro. Toch wordt de stijging in het maandelijkse bedrag dat wordt geleend niet alleen veroorzaakt door studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Studenten in de leenfase (€579) en studenten in de nominale fase (€405) lenen in 2016 respectievelijk 49 euro en 62 euro meer dan in 2014.

Voor het studiejaar 2016-2017 geldt dat de leenbedragen van studenten met een basisbeurs (€405) lager liggen dan de bedragen van de studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot (€509). Dit verschil bedraagt 104 euro. Als we een verdere uitsplitsing maken naar geslacht concluderen we voor het studievoorschot en de nominale fase dat mannen gemiddeld twintig euro meer lenen dan vrouwen. Bij de leenfase lenen vrouwen en mannen met circa 580 euro nagenoeg evenveel (mannen 4 euro minder). Voor het leenedrag naar vooropleiding geldt dat studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen het meest verschillen naar vooropleiding. Zo lenen studenten met een vwo-vooropleiding 545 euro, studenten met een havo-vooropleiding 446 euro en studenten met een mbo-vooropleiding 481 euro.

Studenten met een aanvullende beurs lenen gemiddeld een lager bedrag dan studenten zonder aanvullende beurs. Onder wo-studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, zijn die verschillen het grootst: dit bedrag verschilt 65 euro (ab: €496; geen ab: €561). Hbo-studenten zonder aanvullende beurs (studievoorschot) lenen 40 euro meer dan vergelijkbare studenten met een aanvullende beurs (ab: €441; geen ab: €481).

Sinds de invoering van het studievoorschot geldt dat het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet zowel in het wo als in het hbo is toegenomen. In 2016-2017 is het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet met vier procentpunten het sterkst gestegen in het hbo (21%). In het wo maakt 24 procent van de studenten gebruik van het collegegeldkrediet (een stijging van 3 pptn.). Wanneer we een verdere uitsplitsing maken naar type studiefinanciering blijkt dat van de wo-studenten in de leenfase 34 procent gebruikmaakt van het collegegeldkrediet. Dit is verhoudingsgewijs het grootste aandeel. Bij de hbo-studenten is dit percentage 32 procent.

Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?

Voor zowel studenten in de nominale fase als voor studenten in de leenfase zijn de belangrijkste redenen om af te zien van een lening: het ontvangen van voldoende ouderlijke bijdrage, het feit dat ouders lenen ontraden of dat er principiële bezwaren zijn tegen lenen. Ook het hebben van een bijbaan zorgt ervoor dat men niet leent. Voor beide groepen geldt dat het ontbreken van voldoende kennis over de leenvoorwaarden een motief is dat steeds minder vaak genoemd wordt. Voor studenten in de nominale fase van het oude stelsel zijn principiële bezwaren tegen lenen minder belangrijk geworden. Studenten met een studievoorschot noemen met name het ontvangen van voldoende ouderbijdrage als reden om niet te lenen. Voor alle groepen geldt voor de eerstegeneratiestudenten dat zij meer principiële bezwaren hebben tegen lenen en zij noemen minder vaak het motief van voldoende ouderbijdrage.

In een volgende stap is in een multivariate analyse nagegaan voor drie aspecten (afraden door ouders, principiële bezwaren en onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden) welk achtergrondkenmerk het meest bepalend is voor de antwoorden van de studenten. Uit de analyse komt naar voren dat het afraden van lenen door de ouders met name voorkomt bij hbo-studenten. Een tweede belangrijke uitkomst is dat principiële bezwaren tegen lenen minder vaak voorkomen bij studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot. Het afzien van lenen vanwege onvoldoende kennis over leenvoorwaarden in 2016-2017 wordt ten opzichte van een jaar eerder minder genoemd.

Voor wat betreft de redenen om wel te lenen geldt voor zowel de studenten in de nominale fase als voor de studenten in de leenfase en de studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot dat een zeker inkomen het meest genoemde motief is om te gaan lenen. Bovendien spelen gunstige leenvoorwaarden als argument om te lenen sinds vorig jaar een iets grotere rol. De drie groepen (studievoorschot, oud stelsel met basisbeurs en oud stelsel leenfase) verschillen onderling op het minder of niet willen werken als argument om te lenen. Het blijkt dat dit meer een rol speelt bij studenten in de leenfase van het oude stelsel. Daarnaast verschillen de groepen op het percentage dat aangeeft dat de ouders het lenen hebben geadviseerd (dit speelt minder een rol bij studenten in de leenfase van het oude stelsel en veel meer een rol bij studenten met een studievoorschot). Verschillen tussen studenten met hoog en lager opgeleide ouders zijn het meest zichtbaar bij de motieven die betrekking hebben op onvoldoende ouderbijdrage en advies van ouders om te gaan lenen.

Ook voor de redenen om wel te gaan lenen is een multivariate analyse gedaan. Hieruit komt onder andere naar voren dat wo-studenten op alle fronten een grotere leenbereidheid laten zien. Daarnaast blijkt dat advies door ouders om te lenen minder voorkomt bij eerstegeneratiestudenten en ook minder bij studenten die in de leenfase van het oude stelsel zitten. Ook de argumenten dat een studielening een goed middel is om de studie te financieren, het willen lenen vanwege gunstige leenvoorwaarden en het voldoende toekomstig inkomen zien we meer bij wo-studenten en minder bij de eerstegeneratiestudenten. Lenen omdat studenten onvoldoende bijdrage krijgen van de ouders is meer aan de orde in het hbo, bij eerstegeneratiestudenten, bij studenten met studievoorschot (t.o.v. basisbeurs) of bij studenten in de leenfase van het oude stelsel (dus over het geheel genomen minder bij studenten met een basisbeurs). Het afsluiten van een studielening om niet of minder te werken wordt tenslotte als motief in het laatste jaar steeds vaker genoemd.

Verandert de financiële situatie van studenten?

Van alle studenten verwacht 27 procent in 2016-2017 de studie af te sluiten zonder schuld. Dit is zes procent minder dan vorig jaar. Net als het jaar ervoor zijn er significante verschillen tussen de studiefinancieringsregimes als het gaat om verwachte studieschuld. Voor studenten in de leenfase van wie de nominale studieduur is verstreken, geldt dat de schuldverwachting bij hen het hoogst is: ongeveer een op de drie verwacht een uiteindelijke studieschuld van meer dan 20.000 euro.

Het aandeel studenten dat serieuze financiële moeilijkheden ervaart is 13,6 procent. Dit is onveranderd ten opzichte van vorig jaar. Studenten in de leenfase van het oude stelsel ervaren vaker financiële problemen dan de overige studenten. De relatie tussen de ervaren moeilijkheden en het leen- en werkgedrag is ook in het studiejaar 2016-2017 significant. Naarmate men meer werkt, ervaart men minder financiële problemen, naarmate men meer leent, ervaart men meer financiële problemen. Bovendien blijkt dat er nog steeds meer geldproblemen worden ervaren bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten (t.o.v. wo) en minder door studenten met een bijbaan. Deze vaststelling is onveranderd ten opzichte van de vorige jaren.

Wat is de omvang en achtergrond van leenaversie bij de (potentiële) mbo-hbo doorstromers?

De kennis van mbo-studenten over (onderdelen van) het studievoorschot is zeer beperkt. Aan studenten die in het laatste jaar van hun mbo-opleiding zitten en op het punt staan om te kiezen tussen werken of doorstuderen, is in een verdiepend survey gevraagd naar hun kennis over onderdelen van het studievoorschot en hun houding ten aanzien van het afsluiten van een studielening. Aspirant-studenten uit het mbo blijken in veel gevallen weinig kennis te hebben over studieleningen (59%) en aflossingsmogelijkheden (65%). Deze potentiële mbo-hbo doorstromers zijn wel beter op de hoogte van hun recht op studiefinanciering: 27 procent zegt hierover veel te weten. Wanneer we deze groep verder uitsplitsen naar het opleidingsniveau van de ouders blijkt dat de kennis over het lenen (dus o.a. de kennis over de hoogte van de rente, de maximale leenbedragen en hoe lang je mag lenen) verschilt naar het opleidingsniveau van de ouders. Voor eerstegeneratiestudenten ligt het aandeel dat weinig kennis over lenen heeft hoger dan voor mbo-studenten met hoger opgeleide ouders.

In eerdere analyses is geconstateerd dat weerstanden tegen lenen niet van doorslaggevend belang zijn bij de keuze om wel of niet te gaan studeren. Toch heeft een relatief grote groep mbo-studenten veel weerstand tegen lenen (56%). Bij slecht dertien procent is er nauwelijks leenaversie. De mbo-studenten verschillen in hun leenaversie als we kijken naar achtergrondkenmerken. Hoe hoger het ouderlijk inkomen, des te lager de leenaversie. Relatief veel leenaversie zien we daarnaast bij vrouwen, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en mbo-studenten met een functiebeperking. Weerstand tegen het afsluiten van een studielening komt minder voor bij mbo-studenten die risicobereid zijn en als ouders en de omgeving positief staan tegenover studieleningen. Ook het toekomstperspectief speelt een rol. Mbo-studenten die voor zichzelf goed carrière- en salarispectieven zien, hebben minder leenaversie. Ten slotte doet de kennis over studiefinanciering ertoe: mbo-studenten met veel kennis over het recht op studiefinanciering en de aflossingsmogelijkheden laten minder weerstanden zien tegen lenen.

Bijlage 1: Factoranalyses

Tabel 0.1: Factoranalyses motieven doorstroom mbo-hbo (mbo-hbo doorstroom survey 2018; n=1.268)

	Werken in plaats van studeren	Status en inkomen	Intrinsieke motivatie	Extrinsieke motivatie
Geen zin 4 jaar studeren	0,806	-0,226	-0,074	-0,034
Liever werken en meteen geld verdienen	0,785	-0,099	0,052	
Werk leuker dan studeren	0,756	-0,171	0,073	-0,090
Blij als eindelijk huidig diploma behaald	0,742	-0,245	-0,125	-0,017
Geen zin elke dag reizen	0,589	0,021	-0,156	0,015
Geen zin volgend jaar al werken	-0,566	0,237	-0,196	0,062
Studeren kost veel tijd	0,526	0,092	-0,154	0,074
Doorstuderen, later meer geld verdienen	-0,166	0,781	0,082	-0,057
Met ho diploma goede carrière	-0,186	0,779	0,081	0,031
Met ho-diploma meer verdienen dan huidig diploma	-0,103	0,769	0,022	-0,056
Met ho diploma baan met aanzien	-0,175	0,707	0,022	0,121
Goede cijfers op school, meer kans leuke baan	-0,044	0,599	-0,011	0,260
Goede cijfers op school, meer kans hoog inkomen	0,016	0,562	-0,007	0,274
Opleiding boeiend	-0,114	0,045	0,779	0,128
Tevreden met prestaties	-0,018	0,044	0,756	0,018
Trots op resultaten bereikt	-0,038	0,045	0,745	0,088
Passie voor beroep waarvoor opgeleid	0,068	0,011	0,696	-0,016
Graag hard werken voor goede resultaten	-0,147	0,018	0,635	0,251
Hard werken voor trotse ouders	-0,066	0,121	0,169	0,787
Hard studeren verwacht door omgeving	0,007	0,149	0,007	0,781
Hard werken voor tevreden docenten	0,023	0,067	0,206	0,744
<i>Chronbach's alpha</i>	0,819	0,806	0,787	0,729

Tabel 0.2: Factoranalyses kennis lenen (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

	Kennis lenen	Kennis aflossen	Kennis ov/ aanvullende beurs
Maximale leenbedrag	0,785	0,225	0,241
Wijzigen leenbedrag	0,763	0,268	0,126
Hoogte rente	0,751	0,239	0,187
Hoe lang lenen	0,724	0,280	0,270
Rente wijzigingen	0,704	0,243	0,117
Wanneer je niet kan aflossen	0,273	0,796	0,148
Berekening maximaal aflosbedrag	0,331	0,777	0,159
Wanneer schuld kwijtgescholden	0,127	0,774	0,180
Beginnen terugbetalen	0,312	0,743	0,229
Hoe lang terugbetalen	0,338	0,708	0,226
Wanneer recht ov-kaart	0,120	0,103	0,836
Hoe lang recht ov-kaart	0,089	0,134	0,828
Recht aanvullende beurs	0,281	0,233	0,645
Aanvullende beurs omgezet in lening	0,375	0,318	0,469
Hoogte collegegeld eerste jaar	0,302	0,292	0,455
<i>Chronbach's alpha</i>	0,710	0,886	0,780

Tabel 0.3: Factoranalyse leenaversie (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

Zorgen studielening niet terug kunnen betalen	0,723
Zorgen over opbouw schulden als ik ga studeren	0,708
Ergste aspecten studeren is moeten lenen	0,697
Lenen voor studie niet erg vanwege gunstige terugbetalingsvoorwaarden	-0,688
Lenen voor studie is goed vanwege lage rente	-0,620
Met diploma in ho verdien ik genoeg om lening te betalen	-0,574
Ergste aspecten studeren is weinig geld hebben	0,573
Geld lenen voor studie goede investering in toekomst	-0,561
<i>Chronbach's alpha</i>	0,799

Tabel 0.4: Factoranalyse tevredenheid voorlichting vo (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

Begeleiding school bij van keuze werken/studeren	0,856
Voorlichting school over opleidingen/beroepen	0,851
Voorlichting school over studeren in het ho	0,838
Advies school over opleiding die bij jou past	0,821
Informatie school over studiefinanciering	0,703
Informatie elders over studeren	0,408
<i>Chronbach's alpha</i>	0,854

Tabel 0.5: Factoranalyse zelfvertrouwen (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

Bang niet goed genoeg studie ho volgen	-0,669
Veel zelfvertrouwen	0,554
Even goed leren klasgenoten	0,367
Meer respect voor mezelf	-0,429
Kijk soms negatief naar mezelf	-0,477
Studenten presteren slecht in ho	-0,442
Studeren in ho hoog gegrepen volgens docenten	-0,542
Zekerheid ho opleiding succesvol afronden	0,735
Juiste eigenschappen om studeren	0,655
Met diploma goed voorbereid op studie ho	0,448
<i>Chronbach's alpha</i>	0,723

Tabel 0.6: Factoranalyse steun ouders (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

Stimuleren studeren in ho	0,840
Praten veel over studeren in ho	0,731
Trots als ik in het ho ga studeren	0,653
School belangrijk	0,583
Belangrijk beste uit jezelf halen	0,570
Verwachten dat ik direct ga werken	-0,564
Weten veel over ho	0,510
Denken dat studeren te moeilijk is	-0,496
<i>Chronbach's alpha</i>	0,772

Tabel 0.7: Factoranalyse steun docenten (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

Stimuleren studeren in ho	0,776
Belangrijk beste uit jezelf halen	0,722
Trots als ik in het ho ga studeren	0,721
Praten veel over studeren in ho	0,713
Weten veel over ho	0,703
School belangrijk	0,668
<i>Chronbach's alpha</i>	0,809

Tabel 0.8: Factoranalyse steun vrienden (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)

Stimuleren studeren in ho	0,770
Praten veel over studeren in ho	0,692
Trots als ik in het ho ga studeren	0,690
School belangrijk	0,638
Belangrijk beste uit jezelf halen	0,634
Weten veel over ho	0,580
Verwachten dat ik direct ga werken	-0,369
Denken dat studeren te moeilijk is	-0,325
<i>Chronbach's alpha</i>	0,734

Bijlage 2: Tabellen logistische regressie mbo-hbo doorstroom

Tabel 0.1: De invloed van variabelen op de kans om wel door te studeren ten opzichte van de kans op niet doorstuderen (logistische regressie)

	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
Model 0: <u>Achtergrondkenmerken</u> (Nagelkerke=0,077)					
<i>Constant</i>	1,316	0,150	76,930	0,000	3,730
Functiebeperking (ref=nee)	-0,563	0,155	13,133	0,000**	0,570
Eerste generatie (ref=nee)	-0,783	0,161	23,596	0,000**	0,457
Migratieachtergrond (ref=nee)	0,787	0,275	8,187	0,004**	2,196
Model 1: <u>Leenaversie</u> (Nagelkerke=0,086)					
<i>Constant</i>	1,278	0,151	71,383	0,000**	3,589
Functiebeperking (ref=nee)	-0,516	0,157	10,795	0,001**	0,597
Eerste generatie (ref=nee)	-0,769	0,162	22,567	0,000**	0,464
Migratieachtergrond (ref=nee)	0,869	0,278	9,741	0,002**	2,383
Leenaversie	-0,185	0,078	5,642	0,018	0,831
Model 2: <u>Kennis studiefinanciering</u> (Nagelkerke=0,092)					
<i>Constant</i>	1,321	0,154	73,219	0,000**	3,747
Functiebeperking (ref=nee)	-0,543	0,159	11,696	0,001**	0,581
Eerste generatie (ref=nee)	-0,799	0,165	23,400	0,000**	0,450
Migratieachtergrond (ref=nee)	0,849	0,281	9,125	0,003**	2,336
Leenaversie	-0,169	0,080	4,454	0,035*	0,845
Kennis lenen	0,061	0,076	0,641	0,423	1,062
Kennis aflossen	0,001	0,077	0,000	0,994	1,001
Kennis reisproduct/aanvullende beurs	-0,004	0,076	0,002	0,960	0,996
Model 3: <u>Eindmodel</u> (Nagelkerke=0,773)					
<i>Constant</i>	0,246	0,307	0,646	0,422	1,279
Functiebeperking (ref=nee)	-0,429	0,283	2,300	0,129	0,651
Eerste generatie (ref=nee)	-0,048	0,286	0,029	0,866	0,953
Leenaversie	-0,072	0,142	0,258	0,612	0,931
Zelfvertrouwen	-0,284	0,143	3,953	0,047*	0,753
Advies hoger onderwijs van ouders (ref=negatief)	2,034	0,304	44,625	0,000**	7,643
Motief: wil om te gaan werken	-2,012	0,195	106,205	0,000**	0,134
Motief: status en inkomen	0,868	0,149	33,910	0,000**	2,382
Ondersteuning ouders	0,767	0,183	17,593	0,000**	2,154

Bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom 2018; n=817 (significantie ** p<0,01; * p<0,05).

Tabel 0.2: De invloed van variabelen op de kans om wel door te studeren (1) ten opzichte van de kans op twijfel (0) (logistische regressie)

	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
Model 0: <u>Achtergrondkenmerken</u> (Nagelkerke=0,018)					
Constant	0,518	0,114	20,675	0,000	1,679
Functiebeperking (ref=nee)	-0,323	0,133	5,891	0,015*	0,724
Eerste generatie (ref=nee)	-0,368	0,131	7,934	0,005**	0,692
Model 1: <u>Leenaversie</u> (Nagelkerke=0,042)					
Constant	0,492	0,115	18,343	0,000	1,636
Functiebeperking (ref=nee)	-0,281	0,134	4,361	0,037*	0,755
Eerste generatie (ref=nee)	-0,334	0,132	6,394	0,011*	0,716
Leenaversie	-0,281	0,067	17,648	0,000**	0,755
Model 2: <u>Kennis lenen</u> (Nagelkerke=0,049)					
Constant	0,517	0,117	19,681	0,000	1,677
Functiebeperking (ref=nee)	-0,300	0,136	4,897	0,027*	0,741
Eerste generatie (ref=nee)	-0,355	0,133	7,071	0,008**	0,701
Leenaversie	-0,275	0,068	16,593	0,000**	0,760
Kennis lenen	0,151	0,067	5,166	0,023*	1,163
Model 3: <u>Eindmodel</u>: (Nagelkerke=0,432)					
Constant	-0,727	0,199	13,295	0,000	0,483
Functiebeperking (ref=nee)	-0,178	0,169	1,121	0,290	0,837
Eerste generatie (ref=nee)	-0,074	0,168	0,196	0,658	0,929
Leenaversie	-0,138	0,087	2,509	0,113	0,871
Kennis lenen	0,203	0,084	5,876	0,015*	1,225
Advies hoger onderwijs van ouders (ref=negatief)	1,067	0,199	28,822	0,000**	2,905
Motief: wil om te gaan werken	-1,175	0,113	107,406	0,000**	0,309
Motief: status en inkomen	0,477	0,094	25,795	0,000**	1,611
Motief: verwachting omgeving	-0,295	0,085	12,002	0,001**	0,744
Ondersteuning ouders	0,361	0,108	11,194	0,001**	1,435

Bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom 2018; n=993 (significantie ** p<0,01; * p<0,05).

Tabel 0.3: De invloed van variabelen op de kans op zeker niet doorstuderen (1) ten opzichte van de kans op twijfel (0) (logistische regressie)

	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
Model 0: <u>Achtergrondkenmerken</u> (Nagelkerke=0,063)					
Constant	-,625	,167	13,971	,000	,535
Geslacht (ref=vrouw)	-,370	,169	4,809	,028	,690
Functiebeperking (ref=nee)	,228	,158	2,086	,149	1,256
Eerstegeneratie (ref=nee)	,430	,168	6,563	,010	1,537
Migratieachtergrond (ref=nee)	-1,148	,271	17,963	,000	,317
Model 1: <u>Leenaversie</u> (Nagelkerke=0,066)					
Constant	-,628	,168	14,022	,000	,534
Geslacht (ref=vrouw)	-,400	,171	5,484	,019	,670
Functiebeperking (ref=nee)	,250	,159	2,482	,115	1,285
Eerstegeneratie (ref=nee)	,447	,169	7,029	,008	1,564
Migratieachtergrond (ref=nee)	-1,110	,273	16,567	,000	,330
Leenaversie	-,109	,083	1,707	,191	,897
Model 2: <u>Kennis lenen</u> (Nagelkerke=0,066)					
Constant	-,637	,172	13,660	,000	,529
Geslacht (ref=vrouw)	-,433	,175	6,123	,013	,649
Functiebeperking (ref=nee)	,264	,161	2,691	,101	1,302
Eerstegeneratie (ref=nee)	,466	,172	7,361	,007	1,593
Migratieachtergrond (ref=nee)	-1,096	,275	15,882	,000	,334
Leenaversie	-,097	,085	1,307	,253	,908
Kennis lenen	,081	,080	1,015	,314	1,084
Kennis aflossing	,090	,083	1,174	,279	1,094
Kennis recht	,080	,082	,957	,328	1,083
Model 3: <u>Eindmodel</u> (Nagelkerke=0,340)					
Constant	-,037	,472	,006	,937	,964
Geslacht (ref=vrouw)	-,516	,201	6,573	,010	,597
Functiebeperking (ref=nee)	,345	,185	3,481	,062	1,412
Eerstegeneratie (ref=nee)	,140	,195	,515	,473	1,150
Leenaversie	-,263	,098	7,115	,008	,769
Plannen/concentreren	-,239	,124	3,719	,054	,787
Zelfvertrouwen	,345	,105	10,883	,001	1,412
Advies hoger onderwijs van ouders (ref=negatief)	-1,140	,226	25,490	,000	,320
Motief: wil om te gaan werken	,952	,122	61,054	,000	2,590
Motief: status en inkomen	-,640	,103	38,559	,000	,527

Bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom 2018; n=726 (significantie ** p<0,01; * p<0,05).

Bijlage 3: Overzicht van tabellen en figuren

Tabel 4.1:	Aantal records (eerstejaars voltijd bachelors) verwerkt in de Studentenmonitor - ongewogen.	85
Tabel 4.2:	Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen.....	86
Tabel 5.1:	Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2017).....	101
Tabel 5.2:	Bachelor diplomacohorten naar type doorstroom (bron: 1cHO 2006-2017)	102
Tabel 5.3:	Overzicht van ontwikkeling van studentaantallen in de educatieve master in het hbo met 30 studenten of meer (bron 1cHO 2015-2017)	118
Tabel 6.1:	Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor Hoger Onderwijs	122
Tabel 6.2:	Ongewogen steekproefaantallen Nationale Studentenenquête	122
Tabel 7.1:	Aantal records gebruikt voor uitvalanalyse (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	150
Tabel 8.1:	Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-WSF 2006-2017); studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen	177
Tabel 8.2:	Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006 t/m dec. 2016); studenten met studievoorschot	177
Tabel 8.3:	Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016); studenten in de nominale fase (met basisbeurs)	178
Tabel 8.4:	Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016); studenten in de leenfase (geen basisbeurs).....	178
Tabel 8.5:	Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen	179
Tabel 8.6:	Type studiefinanciering in Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017.....	179
Tabel 8.7:	De relatie tussen leenaversie en achtergrondkenmerken, kennis over lenen en aflossingsmogelijkheden voor mbo-studenten (regressieanalyse)	208
Tabel 0.1:	Factoranalyses motieven doorstroom mbo-hbo (mbo-hbo doorstroom survey 2018; n=1.268).	215
Tabel 0.2:	Factoranalyses kennis lenen (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)	215
Tabel 0.3:	Factoranalyse leenaversie (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268).....	216
Tabel 0.4:	Factoranalyse tevredenheid voorlichting vo (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)	216
Tabel 0.5:	Factoranalyse zelfvertrouwen (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)	216
Tabel 0.6:	Factoranalyse steun ouders (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)	216
Tabel 0.7:	Factoranalyse steun docenten (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268)	216
Tabel 0.8:	Factoranalyse steun vrienden (mbo-hbo doorstroom survey 2018: n=1.268).....	217
Tabel 0.1:	De invloed van variabelen op de kans om wel door te studeren ten opzichte van de kans op niet doorstuderen (logistische regressie)	219
Tabel 0.2:	De invloed van variabelen op de kans om wel door te studeren (1) ten opzichte van de kans op twijfel (0) (logistische regressie)	220
Tabel 0.3:	De invloed van variabelen op de kans op zeker niet doorstuderen (1) ten opzichte van de kans op twijfel (0) (logistische regressie)	221
Figuur 2.1:	Omvang diplomacohorten en directe doorstroom havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	30
Figuur 2.2:	Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs (bachelor en associate degree) t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	31
Figuur 2.3:	Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	31
Figuur 2.4:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata).....	32
Figuur 2.5:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	32
Figuur 2.6:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar geslacht t.o.v. gediplomeerden (bron: DUO stroomdata).....	33

Figuur 2.7: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.8: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar migratieachtergrond t.o.v. gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.9: Ontwikkeling van het aantal gediplomeerden met een (niet-westerse) migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata).....	34
Figuur 2.10: Bètarendement: gediplomeerden met bètaprofiel die kiezen voor een bètastudie (directe doorstroom) naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètaprofiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.11: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol niveau 4-gediplomeerden (bron: CBS).....	35
Figuur 2.12: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol niveau 4-gediplomeerden, naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)	36
Figuur 2.13: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol niveau 4-gediplomeerden, naar huishoudensinkomen in kwintielen (bron: CBS).....	36
Figuur 2.14: Logistische regressieanalyses op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol 4-gediplomeerden in 2011-2012 (bron: CBS)	37
Figuur 2.15: Logistische regressieanalyses op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor mbo bol 4-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS)	37
Figuur 2.16: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden (excl. havisten die nog op het vwo zitten) (bron: CBS)	38
Figuur 2.17: Instroom naar het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders (excl. havisten die nog op het vwo zitten) (bron: CBS)	38
Figuur 2.18: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden naar huishoudensinkomen in kwintielen (excl. havisten die nog op het vwo zitten) (bron: CBS).....	39
Figuur 2.19: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden in 2011-2012 (bron: CBS).....	39
Figuur 2.20: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor havo-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS).....	40
Figuur 2.21: Instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden (bron: CBS)	40
Figuur 2.22: Instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)	41
Figuur 2.23: Instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden naar huishoudensinkomen in kwintielen (bron: CBS).....	41
Figuur 2.24: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden in 2011-2012 (bron: CBS).....	42
Figuur 2.25: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het vwo voor havo-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS).....	42
Figuur 2.26: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden (bron: CBS)	42
Figuur 2.27: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)	43
Figuur 2.28: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden naar huishoudensinkomen, in kwintielen (bron: CBS).....	43
Figuur 2.29: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden in 2011-2012 (bron: CBS).....	44
Figuur 2.30: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS).....	44
Figuur 2.31: Instroom in het hoger onderwijs binnen twee jaar naar onderwijs type voor ho-instromende vwo-gediplomeerden (bron: CBS).....	44
Figuur 2.32: Doorstroom naar het hbo binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden, naar opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS)	45

Figuur 2.33: Instroom in het hbo binnen twee jaar voor vwo-gediplomeerden naar huishoudensinkomen, in gedeeld in kwintielen (bron: CBS)	45
Figuur 2.34: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom binnen twee jaar in het hbo voor vwo-gediplomeerden in 2011-2012 en 2014-2015 (bron: CBS)	46
Figuur 2.35: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom binnen twee jaar in het hbo voor vwo-gediplomeerden in 2014-2015 (bron: CBS)	46
Figuur 2.36: Samenstelling wo-instromers in bachelor voltijd vanuit vwo, naar opleidingsniveau ouders (bron: CBS)	47
Figuur 2.37: Samenstelling wo-instromers in bachelor voltijd vanuit vwo, naar huishoudensinkomen (bron: CBS).....	47
Figuur 2.38: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in geneeskunde voor vwo-gediplomeerden voor collegejaar 2012-2013 (bron: CBS)	48
Figuur 2.39: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in geneeskunde voor vwo-gediplomeerden voor collegejaar 2014-2015 (bron: CBS)	48
Figuur 2.40: Logistische regressieanalyse op de kans op instroom in geneeskunde voor vwo-gediplomeerden voor collegejaar 2016-2017 (bron: CBS)	48
Figuur 2.41: Kans die mbo-studenten in het laatste jaar zichzelf geven om door te stromen naar het hbo (n=1.268; bron: ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018; chisq=21,81; p<0,001)	49
Figuur 2.42: Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die zeker niet gaan studeren (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)	52
Figuur 2.43: Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die twijfelen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)	53
Figuur 2.44: Grafische weergave van eindmodel: beste voorspellers voor de kans van mbo-studenten om zeker niet te gaan studeren in het hbo tegenover degenen die twijfelen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'predicted probability' van significante predictoren in het eindmodel)	55
Figuur 3.1: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual, excl. associate degrees) voor Nederlandse studenten en alle instroom (bron: 1cHO 2006-2017)	61
Figuur 3.2: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2017)	61
Figuur 3.3: Verdeling van de instroom in de bachelor en ad naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2017)	62
Figuur 3.4: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2017)	62
Figuur 3.5: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor en associate degree naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)	63
Figuur 3.6: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor wo geneeskunde en overig wo naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)	63
Figuur 3.7: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)	64
Figuur 3.8: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017).....	64
Figuur 3.9: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2017)	65
Figuur 3.10: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)	65
Figuur 3.11: Percentage bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond in nieuwe voltijd bachelorinstroom (bron: 1cHO 2006-2017)	66

Figuur 3.12: Verdeling van de instroom in de associate degree, hbo- en wo-bachelor en naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2017)	66
Figuur 3.13: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho en geslacht (bron: 1cHO 2006-2017)	67
Figuur 3.14: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2017)	67
Figuur 3.15: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2017)	68
Figuur 3.16: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (bron: 1cHO 2006-2017)	68
Figuur 3.17: Percentage bètadeelname (voltijd) naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2006-2017)	69
Figuur 3.18: Aantal buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2017)	69
Figuur 3.19: Aandeel buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2017)	70
Figuur 3.20: Instroom in voltijd bachelor (% , excl. ad) naar EER-regio: alleen buitenlandse studenten (bron: 1cHO 2006-2017)	70
Figuur 3.21: Instroom van studenten (voltijd en deeltijd) met mbo en havo in het wo na één jaar hbo (naar instroomjaar in het wo) (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2017)	71
Figuur 3.22: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2017 en Studentenmonitor 2010-2016)	71
Figuur 3.23: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor 2015-2017)	72
Figuur 3.24: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2017)	72
Figuur 3.25: Percentage eerstejaars hoger onderwijs (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2017)	73
Figuur 3.26: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben uitgesplitst naar geneeskunde en overig wo (bron: Startmonitor 2009-2017).	73
Figuur 3.27: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: Startmonitor 2009-2017).	74
Figuur 3.28: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: Startmonitor 2009-2017).	74
Figuur 3.29: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2016)	75
Figuur 3.30: Percentage nieuwe voltijd bachelors geneeskunde met een aanvullende beurs vergeleken met overige wo-studenten (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2016)	75
Figuur 3.31: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met een (functie)beperking (bron: Startmonitor 2009-2017)	76
Figuur 3.32: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met een (functie)beperking die hierdoor belemmerd worden bij onderwijsactiviteiten (bron: Studentenmonitor 2010-2011 t/m 2016-2017)	76
Figuur 3.33: Percentage mbo-studenten dat aangeeft dat de functiebeperking invloed heeft op de schoolprestaties (bron: Startmonitor 2009-2017)	77
Figuur 3.34: In hoeverre speelt het type beperking een rol bij het afzien van een studie in het hoger onderwijs of bij twijfels hierover (alleen mbo-studenten die twijfelen of zeker niet gaan studeren)	77
Figuur 3.35: Antwoord op de vraag: Als je een aandoening, ziekte of beperking hebt, kun je op verschillende manieren ondersteuning ontvangen van de onderwijsinstelling waar je gaat studeren. Hoeveel weet je van die ondersteuningsmogelijkheden?	78
Figuur 3.36: Antwoord op de vraag 'Kan je van de volgende voorzieningen aangeven in hoeverre je er tot nu toe van op de hoogte was?' (alle mbo-studenten die op school hinder ervaren van een functiebeperking)	79

Figuur 3.37: Antwoord op de vraag ‘Kan je van deze voorzieningen aangeven in hoeverre deze je zouden helpen of motiveren om toch te gaan studeren in het hoger onderwijs?’ (alleen mbo-studenten zonder doorstroomintentie of met twijfel over doorstuderen)	80
Figuur 3.38: Percentage mbo-studenten dat dat contact heeft gehad over beschikbare ondersteuning naar doorstroomintentie (mbo-studenten met een functiebeperking die hiervan hinder ondervinden op school)	80
Figuur 3.39: Percentage mbo-studenten dat dat contact heeft gehad over beschikbare ondersteuning naar type functiebeperking (mbo-studenten met een functiebeperking).....	81
Figuur 4.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2017).....	87
Figuur 4.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2017)	88
Figuur 4.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2017)	88
Figuur 4.4: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2017)	89
Figuur 4.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart, naar al dan niet bewuste studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2017)	89
Figuur 4.6: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2009-2017).....	90
Figuur 4.7: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen voornamelijk te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze - naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2017) 91	
Figuur 4.8: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen voornamelijk te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze - naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2017)	91
Figuur 4.9: Percentage eerstejaars dat zeer tevreden (score 4 en 5 samengenomen) is over studiekeuzeinformatiebronnen (bron: Studentenmonitor 2017)	92
Figuur 4.10: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2017).....	92
Figuur 4.11: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden - geneeskunde versus overig wo (bron: Startmonitor 2009-2017).....	93
Figuur 4.12: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2017).....	93
Figuur 4.13: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2017).....	94
Figuur 4.14: Mate waarin eerstejaars baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2014-2017).....	94
Figuur 4.15: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten (bron: Studentenmonitor 2014-2017)	95
Figuur 4.16: Percentage dat vindt dat SKC-/matchingsactiviteiten hebben bijgedragen aan goede studiekeuze (bron: Studentenmonitor 2014-2016)	95
Figuur 4.17: Percentage dat vindt dat SKC-/matchingsactiviteiten hebben bijgedragen aan goede studiekeuze, naar type activiteit (bron: Studentenmonitor 2014-2017)	96
Figuur 4.18: Uitslag studiekeuzecheck-advies (bron: Startmonitor 2014-2017)	96
Figuur 4.19: Percentage studenten dat goede match ervaart, naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2017).....	97
Figuur 4.20: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2016, decembermeting)	97
Figuur 5.1: Masterinstroom, voltijd, deeltijd en duaal (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2017)	103
Figuur 5.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) en vooropleiding vóór het hoger onderwijs (bron: 1cHO 2006-2017).....	103

Figuur 5.3: Aandeel nieuwe internationale masterstudenten ten opzichte van totale masterinstroom (% exclusief postmasters) (bron: 1cHO 2006-2017)	104
Figuur 5.4: Aandeel nieuwe masterstudenten (% exclusief postmasters) met een niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2017)	104
Figuur 5.5: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (totaal en direct) naar een master naar soort ho bachelor ten opzichte van het totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2017)....	105
Figuur 5.6: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een master naar soort ho bachelor en migratieachtergrond (bron: 1cHO 2006-2017).....	105
Figuur 5.7: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die doorstromen (direct en indirect) naar een Nederlandse master (bron: 1cHO 2006-2017)	106
Figuur 5.8: Redenen om af te zien van een master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2015-2017).....	106
Figuur 5.9: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2017)	107
Figuur 5.10: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)	107
Figuur 5.11: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde instelling ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)	108
Figuur 5.12: Bachelorgediplomeerden voltijd in bètadomein (%) die doorstromen naar een master in bètadomein naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2017)	108
Figuur 5.13: Aandeel studenten (%) dat al dan niet een tussenperiode verwacht, heeft of had tussen de bachelor en de master naar sector	109
Figuur 5.14: Aandeel studenten (%) dat een tussenperiode verwacht, heeft of had tussen de bachelor en de master en hier al dan niet bewust voor heeft gekozen.....	110
Figuur 5.15: Aandeel studenten (%) dat een tussenperiode verwacht, heeft of had tussen de bachelor en de master naar bewuste keuze en ervaring.....	110
Figuur 5.16: Aandeel studenten (%) dat een ongewilde tussenperiode heeft naar noodzaak en negatieve ervaring	111
Figuur 5.17: Percentage studenten per tijdsbesteding voor invulling tussenperiode (%)	111
Figuur 5.18: Duur van de tussenperiode (%)	112
Figuur 5.19: Aandeel studenten geneeskunde dat aangeeft een wachttijd te hebben voor de coschappen (%)	112
Figuur 5.20: Houding ten aanzien van de tussenperiode (alle studenten) en houding ten aanzien van de wachttijd voor de coschappen	113
Figuur 5.21: Gewenste maximale wachttijd voor de coschappen naar maanden in vijf categorieën (%)	113
Figuur 5.22: Percentage geneeskundestudenten per tijdsbesteding voor invulling wachttijd coschappen (%)	114
Figuur 5.23: Op welk moment heeft jouw universiteit jou geïnformeerd over de eventuele wachttijden voor het lopen van coschappen?	114
Figuur 5.24: Het aandeel studenten dat antwoord geeft op de vraag: Hoe goed vond je deze informatie over de wachttijden?	115
Figuur 5.25: Hoe goed ben je geïnformeerd over de mogelijkheden om de wachttijd zinvol te benutten?. 115	
Figuur 5.26: Voltijd bachelorgediplomeerden die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017)	116
Figuur 5.27: Bachelorgediplomeerden voltijd die direct doorstromen naar een researchmaster t.o.v. alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2017).....	116
Figuur 5.28: Masterinstroom (% excl. postmasters) in een meerjarige master t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2017).....	117
Figuur 5.29: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (Studentenmonitor 2015-2017; n=584; 424; 804)	117
Figuur 5.30: Instroom in educatieve masters (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2017)	118
Figuur 6.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013- 2017).....	123

Figuur 6.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2017)	124
Figuur 6.3: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het hbo na 5 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2009, naar vooropleiding (bron: Vereniging Hogescholen)	124
Figuur 6.4: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het hbo na 5 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2009, naar etniciteit (bron: Vereniging Hogescholen)	125
Figuur 6.5: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	125
Figuur 6.6: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013, naar etniciteit (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	125
Figuur 6.7: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2012, naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	126
Figuur 6.8: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	126
Figuur 6.9: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar wel/geen last van functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	127
Figuur 6.10: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	127
Figuur 6.11: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	128
Figuur 6.12: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	128
Figuur 6.13: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	128
Figuur 6.14: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	129
Figuur 6.15: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	129
Figuur 6.16: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	130
Figuur 6.17: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	130
Figuur 6.18: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	131
Figuur 6.19: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	131
Figuur 6.20: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	131
Figuur 6.21: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	132
Figuur 6.22: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	132
Figuur 6.23: Tijdbesteding van bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	133
Figuur 6.24: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	133
Figuur 6.25: Percentage bachelorstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	134
Figuur 6.26: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	134
Figuur 6.27: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2016)	135

Figuur 6.28: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	135
Figuur 6.29: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	136
Figuur 6.30: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2017).....	136
Figuur 6.31: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2016 en 2017).....	137
Figuur 6.32: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2017).....	137
Figuur 6.33: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017)	138
Figuur 6.34: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017).....	138
Figuur 6.35: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017)	138
Figuur 6.36: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2017).....	139
Figuur 6.37: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	139
Figuur 6.38: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2017).....	140
Figuur 6.39: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2017)	140
Figuur 6.40: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	140
Figuur 6.41: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2017)	141
Figuur 6.42: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	141
Figuur 6.43: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	142
Figuur 6.44: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2017)	142
Figuur 6.45: Het aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2017).....	142
Figuur 6.46: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds: alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2017)	143
Figuur 6.47: Gebruik profileringsfonds (%): alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2017)	143
Figuur 7.1: Uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	151
Figuur 7.2: Type uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016) .	152
Figuur 7.3: Uitval/switch onderscheiden naar gemiddeld eindexamencijfers (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	152
Figuur 7.4: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	153
Figuur 7.5: Uitval/switch naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	153
Figuur 7.6: Type uitval/switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	154
Figuur 7.7: Type uitval/switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. vwo-cohort (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016).....	154
Figuur 7.8: Uitval/switch mbo-hbo bestemming in jaar 2 en sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2016)	155
Figuur 7.9: Uitval/switch havo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel havodiploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2016)	155

Figuur 7.10: Uitval/switch vwo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2015)	156
Figuur 7.11: Uitval/switch vwo-wo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2015)	156
Figuur 7.12: Percentage uitval/switch naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	157
Figuur 7.13: Percentage uitval/switch naar bètastudies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	157
Figuur 7.14: Bètakeuze in t+1 van switch uit bètastudies naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2015)	158
Figuur 7.15: Percentage uitval/switch naar wel/geen aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO/WSF 2009-2015)	158
Figuur 7.16: Uitval/switch van hbo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	159
Figuur 7.17: Uitval/switch van wo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding en type uitval/switch (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	160
Figuur 7.18: Uitval/switch van wo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	160
Figuur 7.19: Uitval/switch van wo-studenten met een migratieachtergrond naar vooropleiding en type uitval/switch (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	161
Figuur 7.20: Uitval/switch van Nederlandse en buitenlandse studenten in het wo (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	161
Figuur 7.21: Uitval/switch van wo-studenten naar Nederlandse studenten met vwo-achtergrond en buitenlandse studenten en type uitval/switch (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	162
Figuur 7.22: Uitval/switch naar directe doorstroom en één gapyear (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2016)	162
Figuur 7.23: Zes belangrijkste redenen van uitval/switch tijdens het eerste studiejaar (bron: Startmonitor 2009-2015)	163
Figuur 7.24: Verkeerde studiekeuze als reden voor studieuitval, naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2015)	163
Figuur 7.25: BSA als reden voor studieuitval, naar soort ho (bron: Startmonitor 2010-2016)	164
Figuur 7.26: Percentage eerstejaars dat uitvalt of doorstudeert naar bewuste keuze voor studie (bron: Startmonitor 2009-2016)	164
Figuur 7.27: Percentage eerstejaars dat uitvalt of doorstudeert naar het ervaren van een goede match met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2016)	165
Figuur 7.28: Percentage eerstejaars dat uitvalt of switcht naar al dan niet deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten (bron: Startmonitor 2014-2016)	165
Figuur 7.29: Studiekeuzeadvies naar studie uitval of switch (bron: Startmonitor 2015-2016)	166
Figuur 7.30: Type uitval/switch uit het hbo naar vooropleiding (mbo) en opleidingsniveau (laag, midden, hoog en onbekend) van de ouders voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)	167
Figuur 7.31: Type uitval/switch uit het hbo naar vooropleiding (havo) en opleidingsniveau van de ouders voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)	168
Figuur 7.32: Type uitval/switch eerstejaars uit hbo naar vooropleiding (mbo) en huishoudensinkomen (bron: CBS)	168
Figuur 7.33: Type uitval/switch eerstejaars uit hbo naar vooropleiding (havo) en huishoudensinkomen (bron: CBS)	168
Figuur 7.34: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2012/2013 vanuit mbo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)	169
Figuur 7.35: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2015/2016 vanuit mbo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)	169
Figuur 7.36: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2012/2013 vanuit havo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)	170

Figuur 7.37: Logistische regressieanalyses voor instromers in het hbo in 2015/2016 vanuit havo voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)	170
Figuur 7.38: Type uitval/switch uit het wo naar opleidingsniveau van de ouders voor eerstejaarscohorten (bron: CBS).....	170
Figuur 7.39: Type uitval/switch uit het wo naar huishoudensinkomen voor eerstejaarscohorten (bron: CBS)	171
Figuur 7.40: Logistische regressieanalyses voor instromers in wo in 2012/2013 voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)	171
Figuur 7.41: Logistische regressieanalyses voor instromers in wo in 2015/2016 voor kans op switchen of uitval (bron: CBS)	171
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2016-2017 en DUO-WSF 2016-2017)	179
Figuur 8.2: Aantal studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2016-2017 en DUO-WSF 2016-2017).....	180
Figuur 8.3: Studenten in 2016-2017 naar type studiefinanciering, soort ho en type ho (alle studenten, excl. ad) (bron: DUO-WSF 2016-2017)	180
Figuur 8.4: Studenten in studievoorschot t.o.v. alle studenten (excl. ad) naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-WSF 2015-2016)	181
Figuur 8.5: Aantal studenten in studievoorschot naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-WSF 2015 - 2016).....	181
Figuur 8.6: Percentage studenten een aanvullende beurs t.o.v. studenten met een basisbeurs of studenten binnen studievoorschot (verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-WSF sept. 2006-2016)	182
Figuur 8.7: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (bachelor en master) (bron: Studentenmonitor 2011-2017).....	182
Figuur 8.8: Percentage studenten met lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten en t.o.v. studenten met SF-recht (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	183
Figuur 8.9: Aandeel studenten met lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle ingeschreven studenten naar type ho (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	183
Figuur 8.10: Percentage studenten (alle studenten) met een lening (incl. collegegeldkrediet; 2016) naar type studiefinanciering: (bron: 1cHO-DUO-WSF 2016).....	184
Figuur 8.11: Percentage eerstejaarsstudenten met een lening (incl. collegegeldkrediet; alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016) ..	184
Figuur 8.12: Percentage eerstejaarsstudenten zonder lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016)	185
Figuur 8.13: Studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar croho-sector (2016) (bron: 1cHO-DUO-WSF 2016)	185
Figuur 8.14: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar geslacht (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	186
Figuur 8.15: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar migratieachtergrond (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	186
Figuur 8.16: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	187
Figuur 8.17: Percentage studenten met een lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	187
Figuur 8.18: Percentage leners (incl. collegegeldkrediet) naar opleiding van ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs) (bron: Studentenmonitor 2011-2017).....	188
Figuur 8.19: Percentage leners t.o.v. alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	188
Figuur 8.20: Percentage leners t.o.v. alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-WSF 2015-2016 en 2016-2017).....	189

Figuur 8.21: Percentage leners t.o.v. alle leners dat structureel (> 9 mnd.) leent t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	189
Figuur 8.22: Percentage leners t.o.v. alle leners dat structureel (> 9 mnd.) leent t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-WSF 2015-2016 en 2016-2017)	190
Figuur 8.23: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	190
Figuur 8.24: Maandelijks leenbedragen (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	191
Figuur 8.25: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	191
Figuur 8.26: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	192
Figuur 8.27: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	192
Figuur 8.28: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF 2006-2016): degenen die niet lenen zijn niet meegenomen.....	193
Figuur 8.29: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-WSF sept. 2006-2016): degenen die niet lenen hebben de waarde 0 gekregen	193
Figuur 8.30: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2015): alleen studenten met een lening in desbetreffend jaar	194
Figuur 8.31: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2015): alle studenten in desbetreffend jaar	194
Figuur 8.32: Leenbedragen per maand naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type ho (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	195
Figuur 8.33: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016).....	195
Figuur 8.34: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten naar type studiefinanciering: allen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2016)	196
Figuur 8.35: Maandbedragen collegegeldkrediet naar studiejaar (alleen studenten die collegegeldkrediet hebben ontvangen) (bron: DUO-1cHO-WSF 2006-2015).....	196
Figuur 8.36: Relatie tussen lenen en werken van bachelor en masters in nominale fase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2010-2011 t/m 2016-2017)	197
Figuur 8.37: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en master-studenten in leenfase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2010-2011 t/m 2016-2017)	197
Figuur 8.38: Relatie tussen lenen en werken naar studiefinancieringsstelsel (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017).....	198
Figuur 8.39: Redenen waarom studenten in de nominale fase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)	198
Figuur 8.40: Redenen waarom studenten in de leenfase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)	199
Figuur 8.41: Redenen waarom studenten met studievoorschot afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017).....	199
Figuur 8.42: Redenen waarom studenten in afzien van lenen naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)	200
Figuur 8.43: Redenen om niet te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)	200

Figuur 8.44: Motieven van studenten om in de nominale fase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017).....	201
Figuur 8.45: Motieven van studenten om in de leenfase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2015 t/m 2016-2017)	201
Figuur 8.46: Motieven van studenten met studievoorschot om te lenen (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)	202
Figuur 8.47: Motieven van studenten om te lenen naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)	202
Figuur 8.48: Motieven om te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017).....	203
Figuur 8.49: Studenten die op de hoogte zijn van de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)	204
Figuur 8.50: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017)	204
Figuur 8.51: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (bron: Studentenmonitor 2011-2012 t/m 2016-2017).....	205
Figuur 8.52: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2011-2012 t/m 2016-2017)	205
Figuur 8.53: Kennis over aspecten van studiefinanciering bij mbo-studenten (% weinig tot zeer veel kennis) (bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; n=1.268)	206
Figuur 8.54: Kennis over aspecten van studiefinanciering van scholieren uit eerstegeneratiegezinnen en overige scholieren (% veel tot zeer veel kennis) (bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; n=1.268)	207
Figuur 8.55: Leenaversie naar achtergrondkenmerken (bron: ResearchNed survey mbo-hbo doorstroom; n=1.268).....	207
Figuur 8.56: Grafische weergave van eindmodel: de mate waarin mbo-studenten leenaversie hebben naar kennis en houding ten aanzien van het lenen (ResearchNed survey doorstroom mbo-hbo, 2018, betreft 'unstandardized predicted values' van de factorscores van leenaversie' afgezet tegen de predictoren in het eindmodel). Een waarde > 0 staat voor veel leenaversie; een negatieve waarde staat voor weinig leenaversie.	211